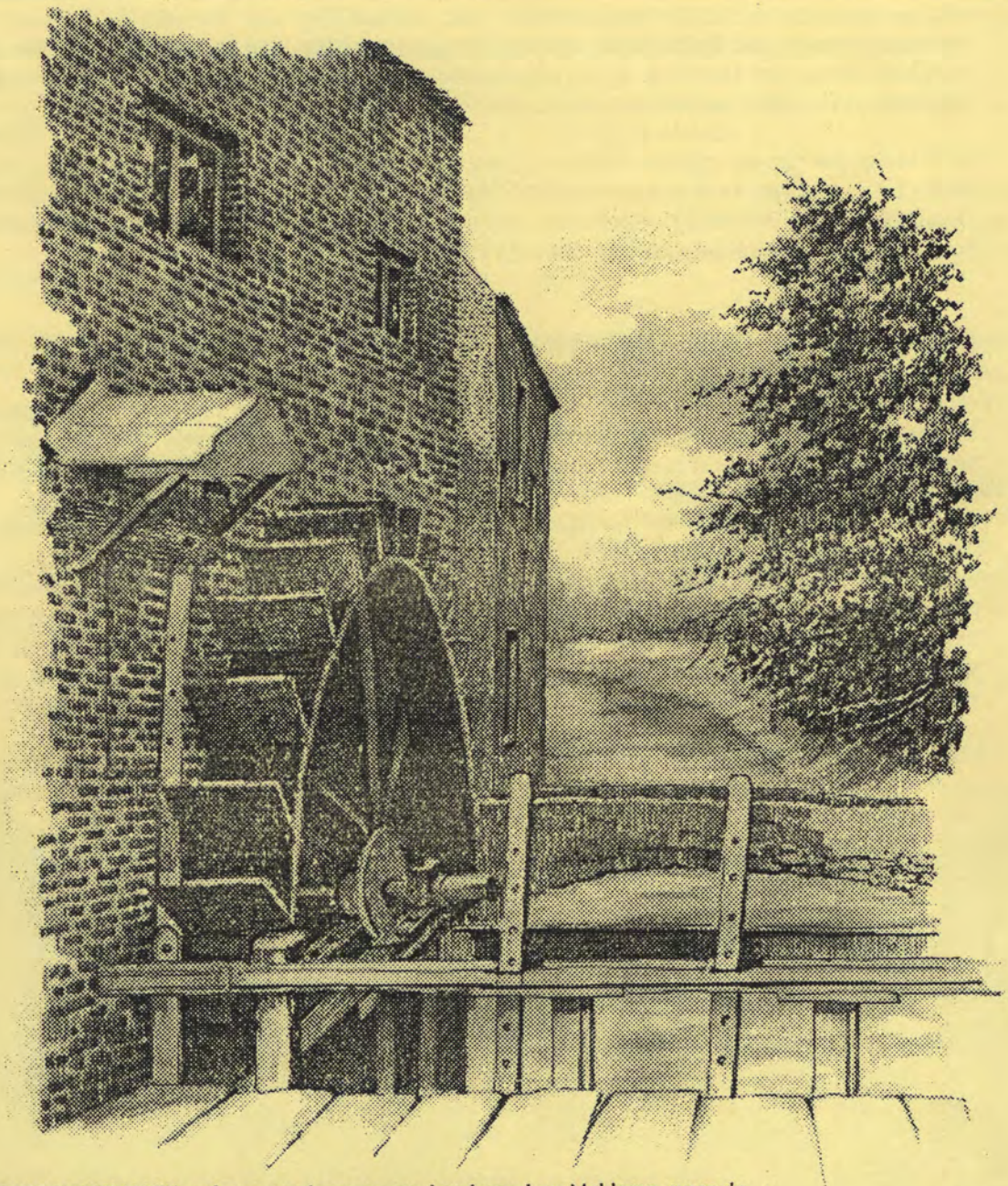
't Ridderke

Trimestrieel heemkundig tijdschrift van Hoembeka
10de jaargang ✻ nr. 1 ✻ eerste trimester

De HERBODINNEMOLEN, gelegen op de grens van Londerzeel en Malderen, waar de ouders van Jan Bt. Slachmuylders woonden, stamvader van de Hombeekse tak. Het water van de Bollebeek in een groot spaarbekken vergaard, bediende het reuzerad en leverde energie aan een dubbele molen ; een graanmolen en een oliemolen .

verantwoordelijk uitgever : Ward De Kempeneer, Diepestraat 2, 2811 HOMBEEK tel 015 / 42 33 26

Afgiftekantoor MECHELEN 1

1. KRINGWERKING

EEN KOPEREN JUBILEUM VOOR 't RIDDERKE

Met dit eerste nummer van 1995 vangen we de 10de jaargang aan. Tien jaar is nog geen eeuwigheid maar het betekent toch al wat. Iets wat aarzelend begon als een informatiebladje is stilaan uigegroeid tot een tijdschrift voor plaatselijke geschiedenis dat nu in 260 gezinnen graag gelezen wordt. Er is dus een ruime belangstelling en dat motiveert de redactie om meer dan ooit het roer stevig in het water te houden. De meesten hebben het abonnement 1995 reeds betaald. Wie nog niet geregistreerd is vindt hieringesloten een herinnering met overschrijvingsstrook. Nieuwe abonnees kunnen ook 't Ridderke ontvangen tegen betaling van 350 BEF. Hiermee steunt u de heemkundekring van Hombeek in zijn organisaties, in zijn ijver voor behoud van onze folklore, in de opbouw van een eigen archief- en documentatiecentrum.

De 6 vorige jaargangen zijn beschikbaar : jaargang 4 (1989), 5 (1990), 6 (1991), 7 (1992), 8 (1993) en 9 (1994). U kan ze eveneens aan 350 BEF bekomen bij Libert Loosen, Frans Reyniersstraat 20, Hombeek (tel. 015/417411). Abonneren of bijbestellen van de vorige nummers kan door overschrijving op rekening van Hoembeka nr. 733-2172054-60.

HET ACTIVISME IN DE OMGEVING VAN MECHELEN 1914-1918

De Vlaamse houding in de Tweede Wereldoorlog, de collaboratie, de repressie en de amnestieproblematiek zijn nog steeds een erg oververhit politiek hangijzer dat bij vele nog zeer sterke emoties teweegbrengt. Vaak wordt hierbij echter over het hoofd gezien dat er ook in 'den grooten oorlog' een even omstreden Duits-Vlaamse samenwerking bestond, die in de geschiedenisboeken doorgaans wordt aangeduid met de term ***activisme***. Hierover is tot op heden reeds heel wat onderzoek verricht. Verschillende vorsers hebben deze Vlaamse problematiek op nationaal niveau al uitgebreid belicht maar op lokaal vlak staat de studie van deze fascinerende beweging nog quasi in zijn kinderschoenen. Wat betreft de impact, verwezenlijkingen en de organisatie van het activisme op het niveau van de steden en dorpen tasten we na al die jaren nog in het duister. Toch kan dit ***activisme aan de basis*** niet zomaar over het hoofd worden gezien indien men een duidelijk en volledig beeld van deze beweging wenst op te bouwen.

Met dit onderzoek naar het ontstaan, de organisatie en de invloed van het activisme in onze omgeving werd getracht om de lokale gebeurtenissen te analyseren en in een breder kader te plaatsen om zo tot een gedetailleerde schets te komen van de activistische impact in Mechelen en zijn buurgemeenten. Het activisme, dat in de eerste plaats een stedelijk fenomeen was, is een beweging geweest die ook Hombeek niet onberoerd gelaten heeft en dus ook daar haar tentakels uitgespreid had. (Kari Van Hoorick)

uitnodiging

Kari Van Hoorick

het activisme

in Mechelen en omgeving

1914-1918

vrijdag 5 mei

om 20 uur

bovenzaal van het gemeentehuis

LUXEMBURG,

Onze tweede tweedaagse reis wordt een culturele en gastronomische exploratie van het Groothertogdom Luxemburg. De eerste dag bezoeken we het noordelijke heuvelachtige deel met zijn bergkastelen. De tweede dag vermeien we ons in het vlakkere zuiden langs Sûre en Moezel en bezoeken we de hoofdstad zelf.

PROGRAMMA :

1ste dag : Zaterdag 29 april

7.00 uur : vertrek aan het gemeentehuis
korte koffiepauze in Bastogne

bezoek aan de tentoonstelling
" DE TRANEN VAN DE VRIJHEID ",
een eerder heemkundige evocatie in meerdere diarama's van hoe de plaatselijke bevolking van Bastogne en omgeving het Von Rundstedt-offensief heeft meegemaakt.

Kastelentocht via het mooie heuvelige landschap van Burscheid en Vianden.

Middagmaal

Geleid bezoek aan de sprookjesburcht van Vianden uit de 9de eeuw.

Via Esch sur Alzette naar Habay-la-Neuve,
waar we worden opgewacht op het kasteel van Pont d' Oye. Mogelijkheid tot een wandeling in het immense natuurpark.

Gastronomisch avondmaal op het kasteel.

2de dag : Zondag 30 april

Buffet-ontbijt op Château du Pont d'Oye.

Geleid bezoek met plaatselijke gids aan de Benedictijnerabdij van Echternach, gesticht door de H. Willibrordus, die ook Hombeek aandeed. Bezoek aan de stad zelf.

Romantische tocht langs de vallei van de Sûre en van de Moezel.

Ontvangst en aperitief ten huize van Monsieur André Gloden-Meyers in Bech-Kleinmacher met aansluitend middagmaal in het Hôtel du Vigne in Remich.

Namiddag : geleid bezoek met stadsgids aan Luxemburg, grotendeels met de bus maar met korte oponthouds o.m. bij de beroemde kazematten.

Op de terugweg hebben we een laatste halte te Trancinne waar we het Space-Center bezoeken. Er wordt daar de gelegenheid geboden naar eigen wens en vermogen een snack te nemen.

Ook ditmaal willen we onze goede naam eer aandoen. De reis was reeds volgeboekt, maar wegens een afzegging om onvoorziene omstandigheden is er nog één (eventueel twee) tweepersoonskamer(s) vrij. Wie nog een laatboeking wil doen, kan dit bij Francine LEEN, Zepstraat 7, HOMBEEK, tel. 41.46.70. In de prijs van 5.800 fr. is alles begrepen, de reis, de overnachting, de bezoeken en de gidsen, de maaltijden met drank aan tafel, aperitief en koffie inclusief

Wie de Champagne heeft meegemaakt weet
HOE Men BEter KAn reizen

Hôtel - Restaurant Château du Pont d'Oye in Habay-la-Neuve.

2. HET GEBEURDE 50 JAAR GELEDEN

Het zal moeilijk anders kunnen maar ook dit jaar zullen weer veel herdenkingen staan in het teken van het einde van de tweede wereldoorlog. We hebben vorig jaar veel aandacht geschonken aan onze bevrijding. Deze historische gebeurtenis werd, dank zij de medewerking van onze bevrijders zelf, van verzetsmensen en van andere getuigen, toch heel wat klaarder gesteld. De ouderen zullen zich ook nog wel het definietieve einde van de oorlog herinneren, bij de onvoorwaardelijke overgave op 8 mei 1945.

De oorlog ligt gelukkig reeds vele jaren achter de rug en we beleefden een lange periode van voorspoed. Toch was die oorlogsperiode zo ingrijpend dat het vers in het geheugen blijft van die het zelf beleefden. De belangstelling voor deze tragische tijden blijft actueel bij jong en oud. Voor de ouderen is het een terug in herinnering brengen, voor de jongeren moge het een stimulans zijn om zich niet door gevaarlijke ideologieën te laten misleiden.

We zullen vanaf volgend nummer getuigenissen in kortverhalen publiceren van Hombekenaren die het zelf allemaal hebben meegemaakt. Vooreerst zullen in vervolgserie de memoires van Edward Saerens verschijnen, die hij bundelde onder de tittel ***Zes Donkere Jaren.*** Verder zijn er nog eigen belevenissen van soldaten, o.m. van Louis Buelens, en van gevangenen of verplicht te werk gestelden, van verzetslieden als Theodoor Geets en, last but not least, het uitvoerig verslag van de dramatische tocht die E.H. kanunnik Mariën, toen nog seminarist, samen met de Hombeekse opgeroepenen, maakte naar Frankrijk.

Een goede benadering van een mogelijk latere geschiedenis van Hombeek in de tweede wereldoorlog, lijkt ons de synthese te zijn van de getuigenissen hoe Hombeekse jeugdigen dit beleefden. Daarom is het relaas van de leeftijdsklasse die rechtstreeks of onrechtstreeks met het oorlogsgebeuren betrokken geraakte, erg belangrijk.

Die eerste jaren na de oorlog zijn er veel van de preekstoel gevallen. Voor zover ons bekend zijn er dit jaar negen gouden huwelijks jubilees. Een paar zijn waarschijnlijk reeds gevierd, maar dit zal ons niet beletten ze allen vanwege Hoembeka hartelijk proficiat toe te roepen.

We noemen ze in volgorde van hun trouwdag :

Op 3 februari huwde te Hombeek
Peter R. MOORTGAT (°6.11.1919),
zoon van Hendrik en Maria Nagels
met M.Louisa EMMERECHTS (°6.1.1921),
dochter van Peter Jan en M.Theresia Spoelders.

Op 10 februari huwde te Hombeek
Albert UYTERHOEVEN (°Moergest. 30.6.1919),
zoon van Karel en Christina Bergsma
met Louisa THIJS (°27.8.1921), dochter
van Camiel en Clotilde Van Assche.

Op 13 februari huwde te Hombeek
René DE NIJS (°Mechelen 5.2.1919),
zoon van Hendrik en Catherina De Borger
met Hortensia STEVENS (°11.1.1922),
dochter van Hendrik en Clementina VERBIST.

Op 16 mei huwde te Hombeek
Louis VAN ASCH (°11.5.1921),
zoon van Peter Jan en M. Louisa VERLINDEN
met Celina SPOELDERS (°29.5.1925), dochter
van Carolus en Maria Van Cauwenbergh.

Op 18 juli huwde te Hombeek
Carolus MOONS (°Zemst 29.7.1920), zoon
van J. Frans en M.Clementina Cauwenbergh
met Julia SIJMONS (°10.11.1922), dochter
van Hendrik en M.Gabriella Steemans.

Op 8 augustus huwde te Hombeek
Fl.Louis LAUWERS (°17.10.1920), zoon
van J.Isidoor en C.Leonie Phlips
met Bertha TEUGHELS (°13.11.1920), dochter
van Frans en Rosalie BEULLENS.

Op 22 augustus huwde te Hombeek
Emiel VERDOODT (°Zemst 27.10.1915), zoon
van J.Frans en M.Mathilde Michiels
met M.J.Ivonne PHLIPS (°Mechelen 11.4.1923),
dochter van Joseph en Bertha Sijmons.

Op 5 september huwde te Hombeek
Louis HUYBRECHTS (°2.8.1920), zoon
van P.Jan en Josephien Reydams
met Margaretha SOLI (°25.8.1920), dochter
van Edward en M.Theresia Van Den Eynde

Op 20 september huwde te Hombeek
Marcel BOECKAERTS (°Budingen 9.1.1915),
zoon van Theophiel en M.Paulina Langen
met Ivonne VERVLOET (°28.12.1918), dochter
van Melchior en Celina Vekemans.

Het jaar 1945 werd in Hombeek ook gekenmerkt met een eerder uitzonderlijke gebeurtenis ; een eremis van een nieuwgewijde priester. Op 27 mei werd Willem Mariën te Mechelen tot priester gewijd. De plechtige eremis in de parochiekerk van Hombeek had plaats op 29 mei.

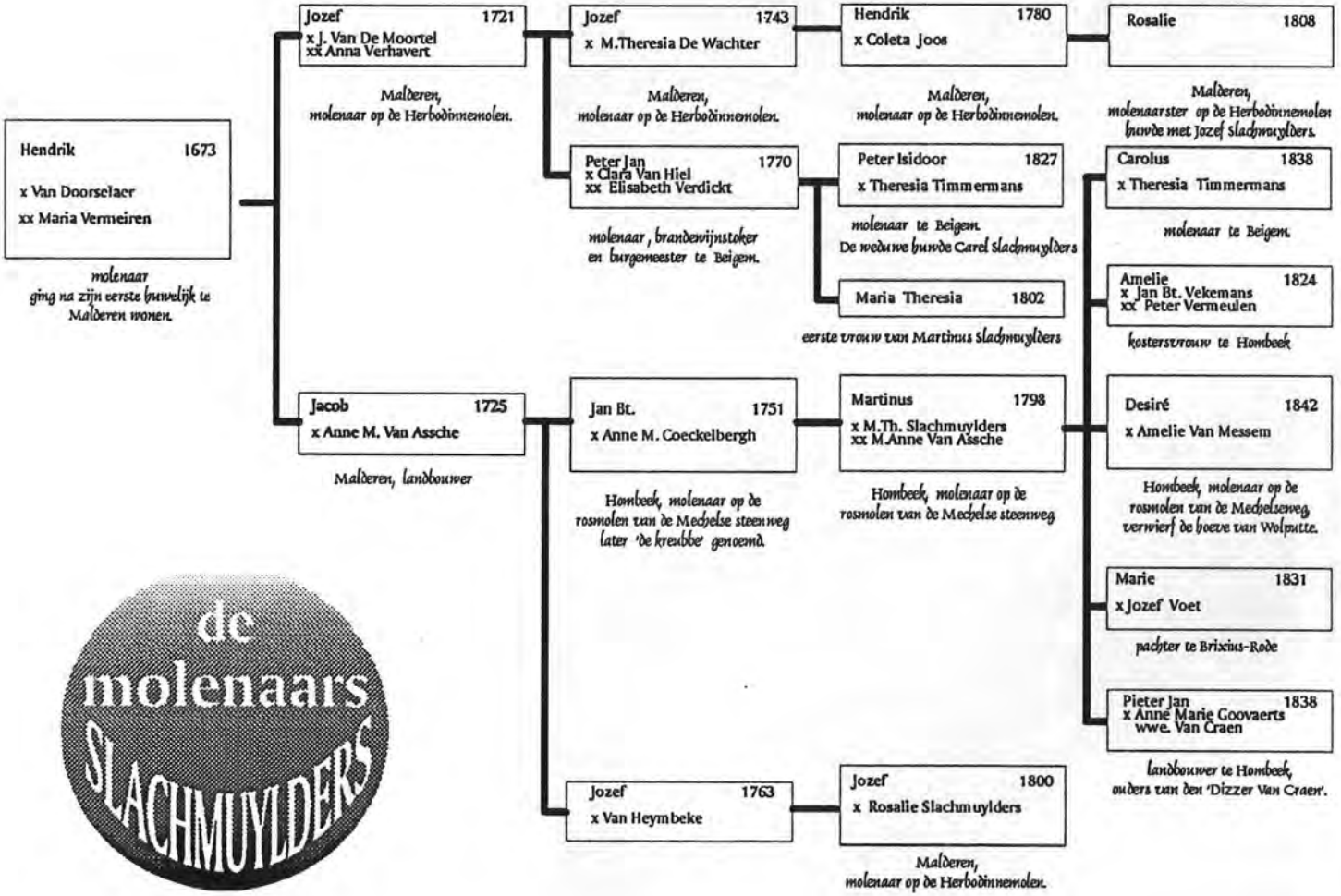
De nieuwe wijdeling en zijn familie en vrienden bij het verlaten van de kerk.

Een priesterwijding van een eigen parochiaan had traditioneel aanleiding gegeven tot een groots opgezet volksfeest waar heel de parochie aan deelnam. De straten waren versierd met sparreboompjes verbonden met guirlandes. De huizen waren bevlagd en aan vele gevels prijkten leuzen of heilwensen. Een optocht met processiegroepen en muziekmaatschappijën begeleidde de jonge priester van het huis naar de kerk.

Gedurende de oorlog was er geen H.Sacramentsprocessie geweest. En ook bij deze viering bleef het nog wat in mineur omwille van de nog heersende schaarste en een zeker gebrek aan reorganisaztie. Er was wel een optocht, vooral van jeugdigen, en de jeugdbewegingen maar geen stoet met de allures van voor de oorlog.

De laatse wijdeling die te Hombeek gevierd werd was pater Isidoor Buelens. Zijn apostolaat werd bruusk verbroken door zijn te vroege dood in Afrika. Samen met zijn broer E.H. Louis Mariën is E.H.Willem Mariën de laatste priester uit Hombeek. Onder het motief *in dienst van de Heer* heeft hij in de hem kenmerkende bescheidenheid toch zeer hoge verantwoordelijkheid gedragen, zowel in het onderwijs als in het parochiaal werk. Zijn grote verknochtheid met zijn geboortedorp bracht hem terug korter bij ons, wat voor Hombeek een waardevolle gunst betekent.

We sluiten ons aan bij alle heilwensen die er nog zullen komen bij gelegenheid van dit gouden jubileum. We wensen hem en zijn familie van harte prociciat.

Hendrik 1673
x Van Doorselaer
xx Maria Vermeiren
molenaar
ging na zijn eerste huwelijk te Malderen wonen.
Jozef 1721
x J. Van De Moortel
xx Anna Verhavert
Malderen, molenaar op de Herbodinnemolen.
Jacob 1725
x Anne M. Van Assche
Malderen, landbouwer
Jozef 1743
x M.Theresia De Wachter
Malderen, molenaar op de Herbodinnemolen.
Peter Jan 1770
x Clara Van Hiel
xx Elisabeth Verdickt
molenaar, brandewijnstoker en burgemeester te Beigem.
Jan Bt. 1751
x Anne M. Coeckelbergh
Hombeek, molenaar op de rosmolen van de Mechelse steenweg later 'de kreubbe' genoemd.
Jozef 1763
x Van Heymbeke
Hendrik 1780
x Coleta Joos
Malderen, molenaar op de Herbodinnemolen.
Peter Isidoor 1827
x Theresia Timmermans
molenaar te Beigem.
De weduwe huwde Carel Slachmuylders
Maria Theresia 1802
eerste vrouw van Martinus Slachmuylders
Martinus 1798
x M.Th. Slachmuylders
xx M.Anne Van Assche
Hombeek, molenaar op de rosmolen van de Mechelse steenweg
Jozef 1800
x Rosalie Slachmuylders
Malderen, molenaar op de Herbodinnemolen.
Rosalie 1808
Malderen, molenaarster op de Herbodinnemolen huwde met Jozef Slachmuylders.
Carolus 1838
x Theresia Timmermans
molenaar te Beigem.
Amelie 1824
x Jan Bt. Vekemans
xx Peter Vermeulen
kostersvrouw te Hombeek
Desiré 1842
x Amelie Van Messem
Hombeek, molenaar op de rosmolen van de Mechelseweg verwierf de hoeve van Wolputte.
Marie 1831
x Jozef Voet
pachter te Brixius-Rode
Pieter Jan 1838
x Anne Marie Goovaerts
wwe. Van Craen
landbouwer te Hombeek, ouders van den 'Dizzer Van Craen'.
de molenaars SLACHMUYLDERS

3. HOMBEEKSE STAMMEN

Ward DE KEMPENEER

Aan dit artikel werkten mede ; Pros SLACHMUYLDERS, voor de oudste stamgegevens, Angèle SELLESLAGH en Wim BAETENS voor de plaatselijke familierelaties en de ingave op computer, Theo SLACHMUYLDERS, voor de afbeeldingen van de Herbodinnemolen, Bob BROERS voor de tekeningen. Een detailstudie van de voorouders te Malderen aan de hand van notarisactes is niet (verder) gebeurd bij gebrek aan tijd. We houden ons ter beschikking voor wie hiervoor interesse heeft.

de stam
SLACHMUYLDERS
te Hombeek

DEEL 2

EEN MOLENAARSGESLACHT

In deze bijdrage willen we het enkel hebben over de Hombeekse stamvader van alle nazaten Slachmuylders die nu nog te Hombeek wonen ; Jan Baptist Slachmuylders, in 1751 te Malderen geboren. Zijn grootouders en wellicht ook zijn overgrootouders waren molenaars op de Herbodinnemolen aldaar. De molenaars komen in deze stam overvloedig voor en onze Hombeekse stamvader begon zowaar te Hombeek een slagmolen. Men kan dus wel zeggen dat de Slachmuyldersen hun naam niet gestolen hebben.

Eerst iets over zijn grootvader.
Hendrik Slachmuylders (1673-1737), afkomstig van St. Amands, huwde tweemaal te Malderen; eerst met Petronella Van Doorselaer (1660-1701), en daarna met Maria Vermeiren (1679-1751). Zijn eerste vrouw was gestorven korte tijd na de geboorte van hun zoontje Peter. Deze jongen groeide op en ging na zijn huwelijk te Baasrode wonen. Met zijn tweede vrouw had Hendrik nog 9 kinderen. Van deze zijn er drie dochters en twee zonen gehuwd. De twee zonen bleven te Malderen op de molen : Jozef (1721-1804) en Jaak (1725-1795).

Ze woonden te Malderen, op de grens met Londerzeel, op de Herbodinnemolen. Het was een watermolen gelegen op de Bollebeek die, komend van Steenhuffel, Malderen van Londerzeel scheidt. Verder verandert deze beek van naam en wordt de Malderbeek die verderstroomt naar de Rupel. Drie vertakkingen van deze beek lopen enerzijds over Liezele en Lippeloo en anderzijds over Buggenhout.
Het sterk stromende water wist men om te zetten in energie en kracht voor het malen van granen maar ook voor het olieslagen. Niet alleen de Herbodinnemolen maar vele andere molens waren eraan gelegen. De molens waren een vroege economische bedrijvigheid, afgestemd op de primaire levensbehoefte, de noodzakelijkheid bloem voor het dagelijkse brood, de olie als voeding maar ook als brandstof voor de lampen. Bij de molenaar waren steeds handen te kort. De eigen zonen en dochters werden ingeschakeld, maar ook knechten en meiden waren vaak inwonend. Hij was welstellend, genoot aanzien, en droeg meestal ook verantwoordelijkheid in het plaatselijk bestuur, zowel van de gemeente als van de parochie. Het was ook een gewoonheid dat de molenaars hun zonen of dochters trachtten uit te zetten op naburige molens. Een huwelijk met een molenaarsdochter was de aangewezen weg. Dit aanbod was echter wel beperkt.

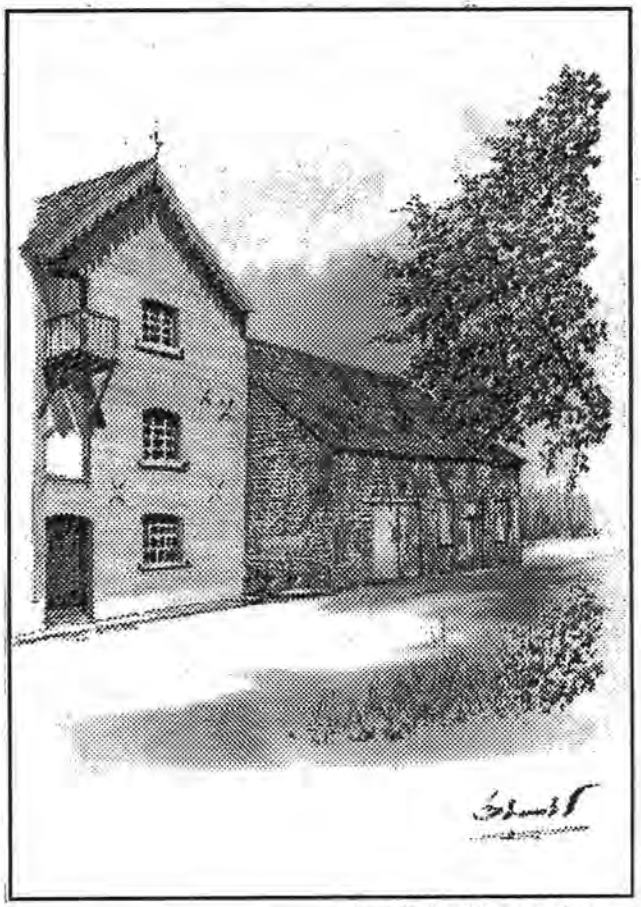
De ouders van Jan Baptist Slachmuylders.
Jaak Slachmuylders (1725-1795) was de jongste van het gezin. Hij was gehuwd met Anne Marie Van Assche (1725-1794) van Malderen. Hij huwde in 1749, in hetzelfde jaar dat Jef Slachmuylders, zijn broer en molenaar, voor de tweede maal trouwde, nu met Marjanne Verhavert. Jaak boerde in de buurt van de molen en bleef nauw betrokken met het molenaarswerk bij zijn broer op de Herbodinnemolen.

Bas-relief van een oliemolen op een gevelsteen in Edam (Ned.), waarop klaar is afgebeeld hoe enerzijds het paard in de kollergang de stenen doet wentelen en anderzijds de oliepers aandrijft, waar olie "geslagen" wordt.

Er werden 11 kinderen geboren in dit gezin, maar slechts vijf groeiden op ; 3 dochters en 2 zonen. Joanna bleef ongehuwd en stierf te Mechelen op 56 jarige leeftijd. De vier andere waren blijkbaar erg voorzichtig in de keuze van hun partner en huwden op betrekkelijk hogere leeftijd. Maria was 32 toen ze trouwde met Peter Allaert (29 jaar), Catharina was 39 jaar toen ze trouwde met de 42 jarige Peter D'Hollander, Jef, de jongste zoon was 30 jaar toen hij huwde met Jeanne Van Hoymissen. Tenslotte de zoon die later naar Hombeek zou gaan wonen, Jan Baptist, was 29 jaar toen hij huwde met de 28 jarige Anne Marie Coeckelbergh van de Witte Hoef op de grens van Hombeek en Leest.

Wat deze romance deed groeien tussen een molenaarszoon uit Malderen en een boerendochter uit Hombeek is moeilijk te achterhalen. Wellicht hadden de ouders of andere verwanten toch kontakt met mekaar. Anne Marie Coeckelbergh woonde bij haar ouders op de Witte Hoef, in de Kleinestraat gelegen (net over de spoorovergang) en eigenlijk op grondgebied Leest. De hoeve van vader Karel Coeckelbergs en Maria Anna Van Asch was afkomstig van haar grootouders, Antoon Coeckelbergh en Clara Bulens. Haar overgrootouders Joos Coeckelbergh en Joanna Fierens hadden gewoond op de naastgelegen hoeve, brouwerij en herberg, "Het Hoefijzer" genaamd die ze in 1688 gekocht hadden. Dit goed ging in 1729 over op Livinus Moortgat, de tweede man van Joanna Fierens en later op de nakomelingen van diens tweede vrouw.

de Herbodinnemolen.

6/7 Jan Baptist SLAGHMUYLDERS (Malderen 1751, + Hombeek 13.2.1828)
x (Leest 6.2.1780)
Anna Maria COECKELBERGH (°Leest 22.9.1752, + Homb. 17.8.1840)

In het gezin van de stamvader van de tak Slachmuylders te Hombeek, werden 11 kinderen geboren. Tien van hen zagen het levenslicht te Malderen, de benjamin werd in Hombeek geboren. Van de elf kinderen zouden er zes opgroeien en huwen. Het waren ;

(1) Carolus (°Mald. 23.8.1782, + Mech. 20.2.1870), hovenier te Mechelen, zie 7/8
x (Mech.1816) Anna Catharina WILLEMS (°Mech.1784, + Mech.1849)
(2) Maria Anna (°Mald. 22.9.1784)
x (Homb. 3.8.1809) Jozef Pierre BULENS (°Homb. 6.10.1783)
(3) Joanna (°Mald. 22.11.1786, + Duffel 20.5.1870)
x (Homb. 23.8.1810) Jan DE RIDDER (Duffel 21.8.1788, + Duffel 15.1.1861)
peerdemeester te Duffel,
(4) Catharina (°Mald. 21.1.1789, + Mech. 8.9.1832)
x (Homb. 12.11.1823) Joan Nicolaus VAN DAM (°Hasselt 12.6.1782)
schoenmaker te Mechelen,
(5) Monica (°Mald. 28.2.1791, + Duffel 20.5.1870)
x (Homb. 8.12.1813) Jean Jozef PUTTEMANS (°Muizen 19.6.1790)
burgemeester van Bonheiden,
(6) Martinus SLACHMUYLDERS (°Homb. 19.9.1798, + Meise na 1888) zie 7/9
x (Beigem 1824) Maria Th. SLAGMUYLDERS (°Beigem 1802- Homb. 25.8.1826)
xx (Homb. 1833) Maria Anna VAN ASCH (°Mech. 1797, + Homb. 1876)
oliemolenaar te Hombeek.

De vijf kinderen die jong overleden waren :
Maria Anna (°Malderen 1780-1781), Maria (°Malderen 1793-1793), Anna (°Malderen 1793-1793), Josephus (°Malderen 1794-1795), Maria Anna (°Mald. 22.3.1795)

VERHUIS NAAR HOMBEEK

Op 6 februari 1780 werd het huwelijk ingezegend in de parochiekerk van Leest tussen Jan Bt. Slachmuylders en Anne Marie Coeckelbergh. De jonggehuwden trokken in bij de ouders te Malderen, die toen de 65 reeds gepasseerd waren. Daar woonden ze meer dan 15 jaar en er werden 10 kinderen geboren. Hun elfde kindje zou in Hombeek geboren worden. Toen in 1793 zijn jongste broer Jef te Malderen huwde en ook kwam inwonen, heeft Jan Bt. Slachmuylders een uitwijkmogelijkheid gezocht voor hem en zijn gezin. Het heeft nog wel wat geduurd vooralleer definitief beslist werd te verhuizen naar Hombeek. Dit gebeurde in 1797, korte tijd nadat moeder en vader gestorven waren, in 1794 en 1795.

Laten we aannemen dat het een samenloop van omstandigheden is geweest dat in deze periode verhuisd werd. Het was zeker niet de meest serene periode om dit te doen. In 1796 waren de Fransen ons land de tweede maal komen bezetten met alle gevolgen vandien. De tweede inval was definitief en grondig en bracht veel beroering ook voor de kleine gemeenschappen. De revolutionaire wetten zetten de administratie op zijn kop, de opeisingen van jongeren stuitten op verzet en vooral kwam er opstand tegen de antiklerikale maatregelen. Het was vooral de kleine man, die het sterkst gemotiveerd kon worden om in het verzet te gaan, niet de rijke zonen van pachters en ambachtslieden. Bijkbaar in tegenspraak met de nieuwe filosofie die voor het eerts "gelijkheid" ging brengen voor alle klassen. Hoe dan ook, er was komplete ontreddering, ook in Hombeek.

Waarom zijn keuze op Hombeek is gevallen om er zich te gaan vestigen is ook niet direct verklaarbaar. We zullen aannemen dat dit gezien moet worden in betrekking met de familie van de vrouw die in de buurt woonde ? Of had het toch iets te maken met het grondstuk dat aan gunstige voorwaarden gekocht kon worden ? Was het geconfisceerd goed ? Jan Bt. beschikte over geld en de markt van onroerende goederen was ontredderd door de confiscaties.

Jan Bt. Slachmuylders vestigde zich in het dorp, op de weg naar Mechelen, over de toenmalige zennebrug. Hij kwam er in het bezit van een huis en wat grond. Op de plaats waar hij gewoond heeft ligt thans de herberg "De Kroon", aan de brug, voordien stond er nog een overblijfsel van de door hem opgetrokken gebouwen, wat men "De Kreubbe" noemde.

De eigendomstittel werd (nog) niet teruggevonden. In een akte van 1840 zegt men dat *"de akte van verkrijg of koop van het huis met schuur, stal en smoutmolen, met een koppel steenen en het agterbatiment en de grond, is in ongereed gebracht (verloren gegaan), maar er is possessie geweest van meer dan 30 jaeren .../ ..."*[1].
Op het grondstuk waar hij is gaan wonen stond in 1712 reeds een huisje dat toen toebehoorde aan Juffrouw Walschaert, begijn te Mechelen [2]. Hij deed er verbouwingswerken en richtte er een rosmolen op voor het persen van olie.

Zoals gezegd werd kort na hun intrek in de nieuwe woning te Hombeek nog een elfde en laatste kindje geboren op 19 november 1798, de week na Sinte Mette. Hoe kon het anders dat de jonge spruit naar de parochiepatroon zou genoemd worden; het jongetje heette dan ook Martinus. Deze Martinus Slachmuylders zette de stam in Hombeek verder. Belangrijk is hier toch te vermelden dat de geboorte wel ingeschreven werd in het doopboek van de pastoor, maar niet in de boeken van de Franse gouvernementele registratie. Dit was een akte van burgerlijke ongehoorzaamheid die toen wel vaker gebeurde omdat de ouders hierdoor hun kinderen later aan de gehate conscriptiewet trachtten te onttrekken.

EEN TWEEDE ROSMOLEN TE HOMBEEK

We hebben geen enkel octrooiaanvraag teruggevonden voor het oprichten van de rosmolen die hij er heeft uitbebaat. Het staat zo goed als vast dat hij de molen daar heeft opgericht. Hij beschikte over de nodige fondsen en hij was van stiel een opgeleide oliemolenaar.

Nogmaals, waarom hij bepaald te Hombeek deze molen opstartte hebben we ons ook afgevraagd. Er was een 30-tal jaren voordien reeds een nieuwe slagmolen in werking gekomen op de hoeve van Wolput. De uitbater daar was Peter Jan CAUWENBERGH, geen onbekende aan de familie Slachmuylders.

Vertellen we eerst iets meer over de rosmolen in het algemeen.

Zoals de naam het zegt werd voor de rosmolen de energie geleverd werd door een "ros" of een paard, of meerdere paarden. Slagmolen omdat de granen niet fijngemalen werden maar onder zware druk geplet of geslagen om er aldus de olie uit te persen. Vandaar de olieslager. Er waren ook oliemolens die aangedreven werden door een waterrad of door de wind.

De bijzonderste activiteiten bij het produceren van olie zijn :

1. Het zuiveren van het zaad in een wanmolen.
2. het pletten van het zaad tot lijnmeel (oliemeel of zaadmeel, maar in Hombeek sprak men van *lijzemeel*) door de op hun kant rondwentelende stenen (kolderstenen). De koldergang werd aangedreven door het paard. De rosmolen bracht ook het verdere werk in beweging : de roerinstallatie en het slagwerk van de wigpers.
3. Het geplette zaad werd verwarmd in de vuister (een pan met roerijzer) en vervolgens in wollen zakjes (bulen) verpakt, die in een leren omslag gelegd werden.
4. Dit verpakte warme zaadmeel werd in de bak van de wigpers gelegd. Door het slagwerk werd de olie eruit geperst. Deze vloeide in bakken of koperen ketels.
5. Het droge restant was de oliekoek (lijnkoek genoemd bij het persen van lijnzaad) die in bulen gestropt werd. De koeken die na het persen overbleven waren een waardevol veevoer.

Het eerste persen van het zaad noemde men de voorslag. Meestal werd de oliekoek een tweede maal geperst ; dat noemde men de naslag.

Typerend voor de oliemolen waren dus de kolossale *kantstenen* een soort van molenstenen die op hun kant stonden en om een spil wentelden, die door een paard werd aangedreven. In tegenstelling tot de korenmolen stonden bij de oliemolen de stenen vertikaal in plaats van horizontaal. Ze werden ook de *kolderstenen* genoemd. Het rondlopen met die stenen was de *koldergang*. Kolder blijkt etymologisch wel van het Duitse "kollern" te komen wat *rollen* betekend. Toch kennen we interessante aflei-

dingen van dit gebruik in de rosmolen. *Kolderen* betekent volgens ons woordenboek "raaskallen", "onzinnige dingen doen", "dwaze streken uithalen", enz. Dit komt van *aan kolder lijden*, wat gezegd werd van een paard dat begon te *kolderen* na het langdurig rondtrekken met de kolderstenen in de rosmolen. De kans dat een paard in de molen zou dol worden was groot en om dit te vermijden werd het vaak geblinddoekt. Na twee uur rondlopen was het dier bovendien zo moe dat het door een ander moest vervangen worden. En dat is geen kolder !

Het paard dreef de spil of het kroonwiel aan van de kolderstenen waardoor de zaden geplet werden. Bovendien dreef dit kroonwiel door de kammen die er haaks op stonden een wentelas aan die in het gebouw liep en waardoor het roerijzer werd aangedreven. Maar de rondlopende beweging van het paard werd door dit vernuftig overbrengingssysteem ook omgezet in een op- en neergaande beweging voor de slagheien, waardoor uit de warme zaadbreien de olie geslagen werd.

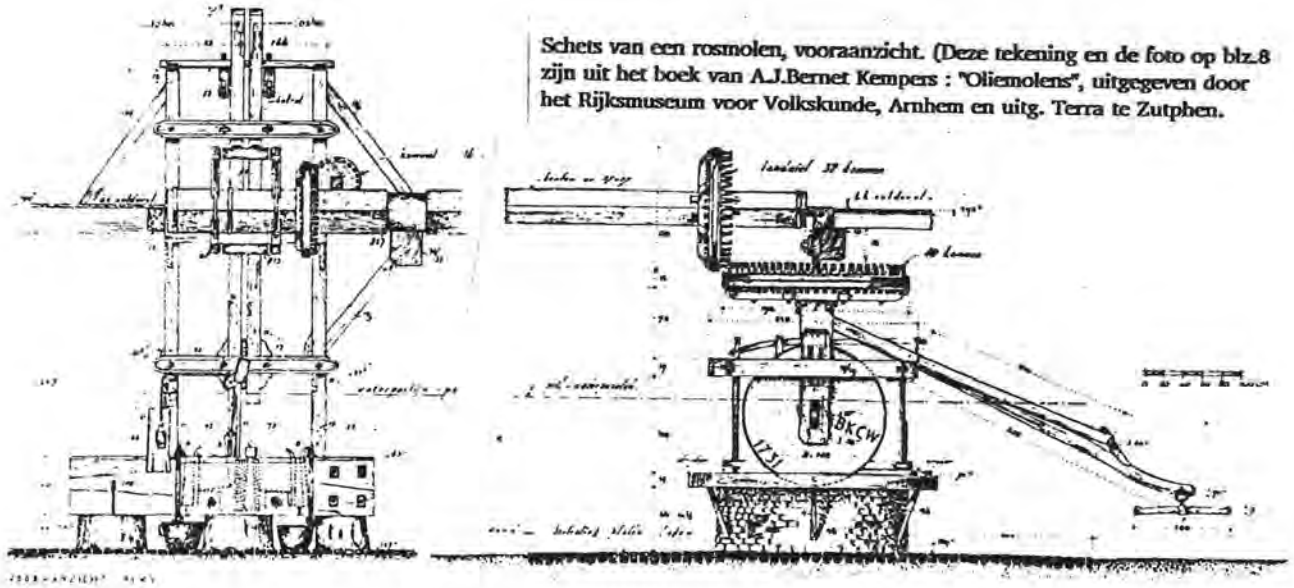
In Hombeek werd tijdens de vorige eeuw nog veel aan vlaswinning gedaan. Van de vlasplant werden de bastvezels uit de stengels tot linnen verwerkt. Vandaar het lijnwaad. We hadden hier meerdere gezinnen die het weven als huisnijverheid beoefenden. Anderzijds zijn de zaden van deze plant interessant om het hoog (omtrent 40 %) oliegehalte. Daaruit werd de lijnolie geperst. Deze olie moge dan vooral bij het schilderen gebruikt zijn, toch zal de lijnolieproductie te Hombeek wel hoofdzakelijk op plaatselijk vebruik afgestemd geweest zijn, en wel als brandolie voor de verlichting.

Rond 1880, nadat de exploitatie van de Amerikaanse petroleumbronnen op volle toeren ging draaien, werd dit de nieuwe brandstof voor de petroleumlampen. Het gebruik van petroleumlampen bracht een ommekeer teweeg in het verlichtingsprobleem. Een grote nieuwigheid toen was de fameuze "lampe Belge" die om zijn grote lichtsterkte onmiddellijk ingang had in de herbergen maar ook bij de gewone burgers.

Het zou ons niet verwonderen als er in de rosmolen van Slachmuylders buiten het lijnzaad ook raapzaad of koolzaad geperst geweest is, wat fijne olie opbracht voor de consumptie. Toch zal het in hoofdzaak lijnolie geweest zijn. Hierdoor is het ook te verklaren dat, kort na de opkomst van de petroleumlamp, de twee Hombeekse oliemolens er mee ophielden. De vraag naar olie was blijkbaar in die mate gedaald dat de fabricatie ervan niet meer economisch rendabel was.

Het olieslagen moet wel een oorverdovend lawaai gegeven hebben. Op sommige plaatsen werd dag en nacht gemalen. Er werd beweerd dat men er aan wende, in die mate zelfs dat als de oliemolen soms werd stilgelegd men onwennig was bij die stilte.

Toen midden de 18de eeuw er aangekondigd werd dat er bij de kerk een oliemolen zou opgericht worden, moet pastoor De Backer ook verontrust geweest zijn over deze lawaaihinder. De rosmolen zou er komen in het huis dat we nu kennen als de hoeve DOMS aan de kerk, destijds een herberg met de naam "Het Bergsken" Peter Verbruggen was de huurder van deze herberg.

Schets van een rosmolen, vooraanzicht. (Deze tekening en de foto op blz.8 zijn uit het boek van A.J.Bernet Kempers : "Oliemolens", uitgegeven door het Rijksmuseum voor Volkskunde, Arnhem en uitg. Terra te Zutphen.

Hij bouwde kort daarop wat verder "Het Nieuwe Bergske" op grond van dezelfde eigenaar. Deze herberg werd op jaarschaal gebouwd. Peter CAUWENBERGH, die in 1766 het initiatief genomen had voor deze eerste oliemolen in dit gebouw dat hij tien jaar eerder gekocht had van graaf Joseph Gottard Van Der Nath, trachtte met de pastoor tot een akoord te komen.

> *Peter Cauwenbergh, inwoonder van Hombeeck, bekent dat hij van Hare Majesteyt octrooi becomen heeft tot het bouwen van eenen smoutmolen en het extruderen van olie in den dorpe van Hombeeck, op de erve van hem, gelegen nevens de kercke aldaer. Mitsgaeders hij den molen tot executie wil brengen heeft hij met Gisbertus Josephus De Backer, pastoor van Hombeeck, Sti Martinii, tot conservatie van den godsdienst naervolgende conventie aengegaen :*
> *te weten dat den voorseyden Here Pastoor in geender maniere zich is opponerende tegen het octrooi voor zoveele ende op conditie dat de andere partij belooft ten eeuwighen daege ende ock syn erfgenamen, ende sich verbonden heeft en alle syne successeurs in de erve van de voorseyde smoutmolen, nooit en sullen moghen wercken ofte smoutslaegen ten tijde van alle goddelijke diensten die sullen gebeuren in de kercke van Hombeeck, maar wel op alle andere tijden van de werkdaeghen, soo bij daeghe als bij nachte, sonder welcke belofte hij in de extructie van den smoutmolen niet en is consenterende ... / ...*[3]

Peter Cauwenberg zelf pachtte de hoeve van Egglegem, waar hij woonde. Aan het huis aan de kerk werd toen de vleugel aan de rechter voorzijde aangebouwd. Of hij er zelf ooit gewoond heeft is niet zeker, maar alleszins woonde er Peter Jan Cauwenbergh, zijn zoon, die gehuwd was met Elisabeth Van Den Heuvel. Bij de verkoop van deze woning in 1813 werd Pieter Jan nog als *huillier* vermeld. In 1825 werkte deze smoutslagerij blijkbaar nog wel maar ze werd afgehuurd door Jaak De Smedt. Kort daarop werd het een particuliere woning.

VLUG INGEBURGERD

Toen Jan Bt. Slachmuylders en Annemarie Coeckelbergh naar Hombeek kwamen hadden ze vijf kinderen in leven, hun zoon Karel van 15 jaar en vier dochters tussen de 13 en 6 jaar. Martinus was een plaatselijk geschenk die de ooievaar van de zennevalei hun bracht.

Oliemolenaar was zelden een universele bedrijvigheid. Dikwijls werd dit beroep gecombineerd met landbouw. Het was trouwens ook zo dat het persen van granen veel in opdracht gebeurde van derden. Ze brachten de granen en ontvingen tegen betaling hiervoor de olie. Een oliehandel was er
maar in beperkte mate aan verbonden, meestal enkel de verkoop van eigen opbrengst. De oliemolenaars teelden dan ook in hoge mate gewassen voor de opbrengst van oliehoudende zaden (raapzaad, koolzaad en lijnzaad). Het was dus zeer belangrijk ook over de nodige gronden te beschikken.

De eerste zorg, nadat de oliemolen in bedrijf was, zal wel het verwerven van grond geweest zijn. Uit verschillende akten blijkt het dat Jan Bt. hieraan volle aandacht besteedde. In de omgeving lagen zeker gronden van de familie Coeckelberg. Uit erfenis van zijn schoonvader bezat hij gronden die verhuurd waren. Hiervan werd de pacht opgezegd.

> *Anna Catherina COECKELBERGH Hombeek heeft zich, in aanwezigheid van Notaris Marcus Jozef VINCK, ter huyse begeven van Carel VAN ASCH, wonende in de herberg "Den Keyser" te Leest en er sprekene met de vrouw heeft ze opzeg gegeven over een stuk land genoemt "de Creet" en 1/2 bunder groot dat ze huren te Leest.* [4]

Hij kocht ook meerdere gronden wat er eveneens op wijst dat hij over geldmiddelen beschikte. Samen met metser Andre GOOSKENS uit het dorp kocht hij van Constant DEUDON ongeveer 1/2 ha grond "het Bosch" genoemd [5], en ook 2 percelen van Frans Joseph De Meester, beiden op de kouter gelegen ongeveer 32 en 62 are groot. Eén perceel was in huur aan Guilliam TEUGHELS en hij vernieuwde deze huur [6].
Anderzijds trachtte hij ook zelf gronden te huren. Van de heer Deudon te Mechelen huurde hij o.m. 3 stukken grond in 1802. Ze waren gelegen bij de molen (2 bunder), bij de Fortuynmolen (2,5 dagwand) en bij het Vrijbroek te Auwergem (1,5 dagwand) [7]

Jan Bt Slachmuylders wist zich ook vlug in de plaatselijke politiek in te werken. We citeren het hoog gezelschap bij een zitting van 1812 ; Jan Spruyt zit de raad voor, bij afwezigheid van burgemester Horckmans, verder zetelden in de raad drie heren Cauwenbergh : de ge-

broeders Jaak Emmanuel (67 jaar), eerder pachter op Ter Most en Peter Jan (68 jaar), pachter op Boerkeshoeve en hun neef Peter Jan Cauwenbergh (66 jaar), oliemolenaar op de hoeve van Wolput. Verder zetelden Jan Bt. Slachmuylders (61 jaar), de koster Willem Vekemans (43 jaar), Pieter Buelens (57 jaar), de toekomstige schoonvader van zijn dochter Marjanne, en François Michiels (62 jaar) eigenaar en pachter op het vroegere Hof van Wolputte op de Mechelse weg, naast zijn oliemolen gelegen. Deze verliet kort daarop Hombeek en ging boeren te Leest. De Hombeekse raad leek dus wel meer op een gezellig onderonsje. Buiten Spruyt en Bulens, waren het allen familieleden en naaste geburen van het dorp. Bovendien waren het stuk voor stuk burgers die de nieuwe Franse Wetten weliswaar niet integraal waardeerden, maar ze waren er zeker niet arm van geworden en dus niet zo ongelukkig. De Hombeekse koster was dus ook één der notabelen in het Frans bestuur. Zijn schoonvader was Rumold Goossens, de eerste *Agent National* van Hombeek.

Het moet onze oliemolenaar in die jaren werkelijk voor de wind gegaan zijn. Hij wist dan ook zijn vier dochters goed uit te huwelijken evenals zijn twee zonen ;

In 1809 huwde Marjanne (1784) met Jozef Pierre BULENS (°Homb.1783), pachterszoon.
In 1810 huwde Joanna (1786) met Jan DE RIDDER (Duffel 1788), een *peerdemeester*.
In 1813 huwde Monica (1791) met J. Jozef PUTTEMANS (°Muizen 1790), burgemeester van Bonheiden.
De oudste zoon Carolus (1782) ging naar Mechelen wonen, tussen de Adegemstraat en de Kgin. Astridlaan en was er hovenier. Hij huwde in 1816 met Anna Catharina WILLEMS (1784).
In 1823 tenslotte huwde Catharina (1789) met Nicolaus VAN DAM (°Hasselt 1782), schoenmaker te Mechelen.

De jongste uit het gezin, Martinus (1798) zou zijn vader opvolgen als oliemolenaar en bleef inwonen in het ouderlijk huis.

TRANEN VAN VREUGDE en TRANEN VAN VERDRIET

In 1823 waren nog slechts twee ongehuwde kinderen in het molenaarsgezin ; Katrien, die toch al 34 jaar was, en de 25-jarige Martinus. In november van dat jaar stak de bezem uit, er was gelach en gedans omdat het trouwfeest gevierd werd van Katrien met Klaas Van Dam. Hij was afkomstig van Hasselt maar schoenmaker te Mechelen. Hoewel op leeftijd, toch schonk Katrien haar man nog drie kindjes ; Batist, Amelie en Jan Hendrik. De vreugde was van korte duur, want na amper 8 jaar huwelijk overleed ze in september 1832 te Mechelen.

Misschien had Martinus op het bruiloftsfeest van zijn zuster, begin november 1823, zijn achternichtje uit Beigem beter leren kennen, maar feit is dat in februari van het jaar daarop er terug een trouwpartij was bij de molenaar van Hombeek. De plechtigheid had wel plaats te Beigem waar de burgemeester van deze gemeente, Perjan Slachmuylders, zijn dochter Marie Therese naar het altaar leidde en zij eeuwige trouw zwoer aan haar jonge toekomstige echtgenoot uit Hombeek Martinus Slachmuylders. Einde juni van datzelfde jaar was er weer vreugde omdat een eerste kindje geboren werd, Amelie Slachmuylders. Ze zou later met de Hombeekse koster Willem Vekemans trouwen en een tweede maal met de koster Perjan Vermeulen.
(hierover meer in volgend nummer)

Het jaar 1825 kondigde zich als een vreugdejaar aan. Het jonge koppel had zijn intrek genomen op de rosmolen van de Mechelse weg. Er werd een tweede kindje verwacht en bovendien was er in maart de viering van de 100-jarige schoonmoeder. Op de Witte hoef woonde nog moeder Marjanne Van Asch, de weduwe van Karel Coeckelbergh. Ze was de dochter van Peter van Asch en Maria Reyntiens en woonde bij haar zonen. Haar man was reeds 48 jaar geleden gestorven. Op 10 maart 1825 werd alles op touw gezet om haar eeuwfeest te vieren. De vreugde was weer kort want veertien dagen na de viering overleed ze.

In december van datzelfde jaar werd het tweede dochtertje van Martinus geboren en het werd Marie Rose gedoopt. Het jaar daarop stortte het prille geluk reeds in als in augustus 1826 de amper 24-jarige echtgenote ten grave gedragen werd.

Ook met de gezondheid van vader Jan Bt. Slachmuylders moet het niet zo goed meer geweest zijn. In mei 1827 vond hij het nodig zijn testament te laten registreren ten gunste

van zijn vrouw die in rechte trad van al zijn goederen [8]. Hij ondertekende het zeer moeizaam, met onvaste hand.

Ik, Jan Bt. Slachmuylders, smoutslager van Hombeek, gezond van lichaem en geest, goed bij verstand en memorie, geeve, laete en maeke aen mijn huysvrouwe Anne Marie Coeckelbergh, haer leven gedurende zoo van mijne mobilaire als immobilaire nalatentheyd, waervan ik de vrije dispositie ben hebbende, en ik disposeere deselve mijne huysvrouwe van voor het gebruyck deser togt eenige hoegenaemde borgt te moeten stelen. Den vorenstaende testament mij aldus gedicteert door den testateut en uytgesproken zijnde heb ik geteeckend, etc . . . / . . .

Enkele maanden later, in 1828 stierf hij. Op 12 februari werd hij begraven, de stamvader der Hombeekse Slachmuyldersen was niet meer.

Op de olieslagerij bleef de oude moeder over met haar jongste zoon, reeds weduwnaar met twee jonge kinderen.

Maar het leven ging verder en Martinus wist nog een hele carriere op te bouwen. Hij zal zeker in Hombeek geen onbesproken man geweest zijn vooral reeds door het ophefmakende tweede huwelijk met Maria Anna VAN ASCH (1797). Ze was de weduwe van Carolus Frans CEULEMANS, de zoon van de Hombeekse burgemeester die op Ter Heide woonde. Ze was de dochter van Philip Van Asch, de pachter op de "Hogen Moet" en van Maria Francisca Verlinden, molenaarsdochter van de graanmolen op de Leestse steenweg. Bovendien was ze eigenares van de hoeve van Wolput, de oude oliemolen van Cauwenbergh aan de kerk.

Dat is een volgend verhaal.

EINDNOTEN :

1. S.A.M. : Nots.Fremie, bundel 73, akte 3.12.1840, n° 305.
2. S.A.M., Cartboeck Van Acoleyen, 1712, negende kaartblad.
5. S.A.M., Oud Archief Hombeek, Brabant, bundel 10, Acte 15.3.1766.
4. S.A.M., Nots. M.J.VINCK, bundel 1880, Akte 13.11.1801
5. S.A.M., Nots. Vinck, Akte 29 nivose XI (9.1.1802).
   S.A.M., Nots. J.F.A.Beelaerts, bundel 55, 29 vendimaire XII (22.10.1803) : Met zijn medevennoot werd het stuk twee jaar later gedeeld.
6. S.A.M., Nots M.J.Vinck, bundel 1881, Akte n° 238 van 1.6.1802
   S.A.M., Nots Beelaerts, bundel 54, Akte 23 fructidor XI. verhuur aan Teughels.
7. S.A.M., Nots J.F.A.Beelaerts, bundel 54, Akte n°51 van 5 pluviose XI.
8. S.A.M., Nots J.Bt.FREMIE, bundel 150, Akte n°149 en n°150 van 17.5.1827. Zowel de man als de vrouw testateren en schenken mekaar volledig beschikkingsrecht over de alle bezittingen.

DE TAK VAN MECHELEN

Martinus bleef dus te Hombeek op de oliemolen. Zijn 16 jaar oudere broer was te Mechelen gehuwd met Anna Katrien WILLEMS. Na de dood van de vader werd hij wel als de *pater familias* beschouwd en trad hij op in naam van alle kinderen bij de boedelverdeling als in 1840 ook de moeder overleden was. We weten niet zoveel bijzonderheden over deze afstammelingen. Hiervoor verwijzen we naar Pros Slachmuylders van Duffel die er rechtstreeks afstammeling van is. We geven hierna toch de verwantentabel zoals we die hebben samengesteld uit zijn gegevens. We hebben vlug nagegaan waar ze te Mechelen woonden. Volgens de eerste bevolkingsboeken van de stad woonde Karel in de *rue de la Carde* (Kaardenstraat), een zijstraat van de Adegemstraat. Ook zijn zoon Martinus woonde er. Zijn zoon Jan Korneel met Langenus getrouwd woonde in de *longue rue de le Bruyère* n°6 (Lange Heistraat). Het waren allen tuinbouwers.

7/8 Carolus SLACHMUYLDERS
(Mald.1782 - Mech 1870)
x (Mech. 7.2.1816)
Anna Catharina WILLEMS
(°Mech. 10.3.1784, + Mech. 31.7.1849)
In de eerste Mechelse bevolkingsboeken was hij hovenier in de Kaardenstraat, een zijstraat van de Adegemstraat.

Hun kinderen waren :
(1) Maria Theresia (°Mech.1816 - Mech.1816)
(2) Maria Theresia (°Mech.1817 - Mech.1894)
x Francois LANGENUS (°Mech. 21.7.1815)

(3) Jean Corn. (°Mech.1819 - Mech.1870)
x (Mech.1844)
Joanna LANGENUS (°Mech.1821, - M.1898)
zie 8/5
(4) Petrus Joan. (°Mech.1821 - Rumst 1878)
x (Mech. 1846)
Victoria VOET (°Epp.1824, + Duffel 1868)
zie 8/6
(5) Joanna Cath. (°Mech.1823 - Mech.1849)
(6) Martin Fran. (°Mech.1826 - Rumst 1869)
x (Mech. 1855)
Elb. VAN DE WERF (°M.1831 - Rmst 1869)
zie 8/7
(7) Anna Monica (°Mech.1828 - Mech.1876)
x (Mech. 4.2.1852)
Michel VERSTRAETEN (°M.1829 - M.1857)
xx (Mech. 14.9.1864)
Jean Jozef PEREE (°Mech.1831)
4 kinderen

8/5 Jean Corn. SLACHMUYLDERS
x (Mech. 19.6.1844)
Joanna LANGENUS
(°Mech. 6.5.1821, + Mech. 11.4.1898)
In de eerste Mechelse bevolkingsboeken staat hij vermeld als tuinbouwer en woonde hij in de Lange Heistraat.

Hun kinderen waren :
(1) Catharine (°Mech.1844 - Mech.1846)
(2) Anne Elisabeth (°Mech.1845 - M.1875)
x (Mech. 21.6.1865)
Joseph DEGANG (°Tisselt 24.7.1836)
(3) Catharina (°Mech.1847 - Mech.1862)
(4) Therese (°Mech.1848 - Mech.1862)
(5) Maria Ther. (°Mech.1850 - Mech. 1919)
x (Mech. 9.6.1870)
Leopold JORIS (°Mech.1845 - Mech. 1911)
(6) Charles (°Mech.1851 - 1885)
x (Mech. 1878)
Lucia ENGELS (°Mech. 1855)
(7) Anna Monique (°Mech.1853)
x (Mech. 8.7.1874)
Adrien ADRIAENSSENS (°Mech.1852)
(8) Pauline (°Mech.1855 - Mech.1859)
(9) Francois (°Mech. 5.8.1856)
x (Mech. 1877)
Marie Lou VANHERTERIJCK (°Mech. 1855)
(10) Louis Frans (°Mech.1858)
(11) Jean Isidoor (°Mech.1862)

8/6 Petrus Joan. SLACHMUYLDERS
x (Mech. 30.12.1846)
Victoria VOET
(°Eppegem 22.1.1824, + Duffel 15.7.1868)
landbouwer

Hun kinderen waren :
(1) Maria Ther. (°Mech.1844)
x (Duffel 11.11.1868)
Judocus VAN WIN (+ Kontich 1869)
xx (Duffel 6.11.1870)
Joannes VAN WIN (°Duffel 1836 - M. 1912)
(2) Maria Cost. (°Mech. 1847 - Rumst 1922)
x (Rumst 5.5.1875)
Gumm. POSSEMIER (°Rmst 1826 - R.1916)
(3) Carolus Fr. (°Waarl.1849 - Reet 1927)zie 9/6
x (Reet 1877)
Isab. NAUWELAERTS (°Rt.1855 - Rt.1912)
(4) Anna Maria (°Waarloos 1851)
x (Rumst 25.9.1878)
Cornelius CLAES (°Reet 1848 - Boom 1935)
(5) Augustin (°Waarl.1853 - Boom 1925)
x (Reet 1878)
A.C. NAUWELAERTS (°Rt.1856 - Terh.1928)
(6) Maria Ludov. (°Duff.1862 - Boom 1880)
(7) Martinus Fr. (°Duff.1864 - Hemiks.1958)
x (Rumst)
Pauline ROTTHIERS (R.1869 - Brecht 1937)

8/7 Martinus Franciscus SLACHMUYLDERS
x (Mech. 31.1.1855)
Elisabeth VAN DE WERF
(°Mech. 20.3.1831, + Rumst 19.3.1869)
In de eerste Mechelse bevolkingsboeken was hij hovenier in de Kaardenstraat, een zijstraat van de Adegemstraat.
Hun kinderen waren :
(1) M. Th. Philomena (°Mech.1855)
(2) Maria Theresia (°Mech.1856 - Reet 1910)
x (Reet 16.4.1884)
Jan Victor HUYGH (°Brussel 1854)
(3) Henri Jozef (°Mech.1858)
x (Homb. 29.5.1879)
Franc. WILLEMS (°Homb.1856 - M. 1920)
(4) Maria Elisa (°Mech.1859)
vertrekt uit Mech. 26.5.1891
(5) Pierre Jean (°Mech. 1861)
x (Meise 1886)
Cornelie MOERENHOUT (°Meise 1869)
(6) Claire Rosa (°Rumst 1863) "dienstmeid"
(7) Carolus (°Rumst 25.5.1865)
x (Mech. 1888)
Maria LAMARQUE (°M.1869 - Mech.1959)
(8) Jan Frans (°Rumst 1867 - Duffel 1928)
x (Duffel 1898)
Angel BRUYNINCKX (Duff.1873 - D.1947)
(9) Maria Const. (°Rumst 1869)
x (Mech. 1895)
Corneel LELIEVRE (°Wespelaar 1872)

(voor meer gegevens kan men terecht bij Hoembeka-archief of bij Pros Slachmuylders)

4. FOLKLORE VAN BIJ ONS

Firmain VERLINDEN

TANDENTREKKEN MET MUZIEK

Op 9 februari vieren we de feestdag van de H. Apollonia, patrones tegen de tandpijn. Vooral in de tijd toen tandbederf een algemene kwaal was en de tandheelkunde niets om het lijf had, was zij de meest populaire heilige die aangeroepen werd tegen de tandpijn. De tandartsen zullen haar later ook tot beschermvrouwe van hun beroep benoemen.

ST. APOLLONIA.

Volgens diverse legenden zou de H. Apollonia in de 3e eeuw geleefd hebben. Omwille van haar geloof werd ze gemarteld en de tanden uitgerukt om vervolgens te sterven op de brandstapel onder de regering van keizer Decius in 249. Vandaar dat de H. Apollonia tegen de tandpijn wordt vereerd en meestal afgebeeld wordt als een gekroonde maagd met een grote tang in haar handen. In de bek van de tang zit een tand geklemd.

Kenschetsend is het feit dat de H. Apollonia het meest wordt vereerd in begijnhoven, gasthuizen en kloosters. Broederschappen waren er o.a. te Brugge, Evere en in het naburige Zemst. In Vlaanderen waren het vooral de paters Dominikanen die de eredienst ter ere van de H. Apollonia in de loop van de eeuwen hebben verspreid.

In Brussel werden ze de loef afgestoken door de paters Augustijnen, die halsstarrig beweerden een authentieke tand van de heilige in hun bezit te hebben. Dit was natuurlijk het neusje van de zalm. Een ziek gebit dat door deze tand aangeraakt werd was zo goed als genezen. Dat de volksfantasie welig tierde, blijkt ook uit het feit, dat alleen al in Oost- Vlaanderen meer dan vijftig kiezen van de H. Apollonia in reliekhouders te vinden waren ? Ja, er waren mensen met een fameus gebit ...

De H. Apollonia was vroeger dus voor velen de reddende maagd tegen de zo kwellende tandpijn. Maar ook zij had haar konkurrenten. De kapers op de kust waren ongetwijfeld de wonderdokters, de belezers, de marktkramers, de kwakzalvers, de opkopers van de tandpijn de ontelbare straatremedies .

TANDPIJN VERKOPEN.

Men kon ook zijn tandpijn verkopen. Honderden Hombekenaars zijn ooit hun tandpijn gaan verkopen in gesticht Relegem te Zemst, waar de zusters van de Verrezen Zaligmaker de broederschap van St. Apollonia levendig propagandeerden. Men verkocht er zijn tanden door

een muntstuk in de offerblok te werpen, terwijl de tandpijnlijder of lijdsters overlezen werd met volgend kort gebed.

"Heden is de pijn verschenen,
De pijn verdwijnt,
In naam des Heren,
Geen zeer ! "

Er waren ook leken- opkopers van de tandpijn. Overal waren er dergelijke individuen te vinden om tegen een billijke vergoeding uw tandpijn voor de duur van twee, vier, zeven of zelfs tien jaar over te nemen. Men kreeg een volledige garantie aangeboden, echter geen dag langer.

TANDENTREKKEN MET MUZIEK

Vroeger kwamen tandentrekkers afgezakt naar de dorpen, waar ze na een bepaalde mis in het openbaar tanden trokken en hun wondermiddelen tegen de tandpijn als warme broodjes verkochten.

Wijlen meester Emiel Bertens hangt ons in zijn dagboek een sfeerbeeld op van een dergelijk gebeuren te Hombeek na de vroegmis in het begin van deze eeuw.

Tissens was geen parochiaan, geen bewoner van de gemeente en toch was hij gekend als een kwade penning, door liefhebbers van kortnat, door maag-en tandpijnlijders, door al de kerkgangers van de vroegmis.

Tisses was een aristokraat onder de marskramers. Hij was gekleed als een bankier, hoge hoed, lange slipjas, zware gouden ketting op de ronde witte gilet, en aan de vingers gouden met edelstenen bezette ringen. Om zich af te vragen : had die man het werken nog wel nodig ?

Hij zou zelf het antwoord geven, staande op een prachtig rijtuig bespannen met twee goed in de huid zijnde dravers. Hij stond bij elk bezoek tegenover de ingangspoort van de kerk. Het was, zo klonken zijn woorden, uit liefde voor het lijdende mensdom, uit pure goedheid.

Hij hielp diegene die slechte tanden in de mond hadden en dag en nacht ondraaglijke pijnen moesten verduren, hij hielp de maaglijders die ineenkrompen van krampen en steken.

Voor al die sukkelaars had hij kruiden, die groeiden in het bos en wei, door de mens met de voeten getrapt omdat hij ze niet kende, hij kende de geheimen der kruiden, zijn ouders en voorouders hadden het geheim als een erfgoed overgelaten en zette het edelmoedig menslievend werk voort. Tissens trok ter plaatse, ten aanschouwe van een grote menigte, tanden enkel en alleen met een potaardenpijpesteel, terwijl ondertussen een drietal gehuurde muzikanten de kreten, zo mogelijk van de patient verdoofden en de aandacht deden afwenden.

De slimme kerel had een woordenvloed, een welsprekendheid, een bewegingsmogelijkheid die verbazend goed de omstaanders omtoverden.

Toen de geheime krachten te voorschijn gehaald waren, werd er gedrongen, gestoten om een flesje voor de tanden of een pakje kruiden die op jenever moesten gezet worden, te bemachtigen.

Tissens, of Mijnheer Tissens, zoals hij zichzelf noemde, maande de mensen aan geduldig te zijn. Hij had voldoende voorraad en iedereen zou gediend worden. Het trio met koperen muziekinstrumenten speelde tijdens de uitdeling of verkoop lustige deuntjes en ... de kwakzalver, gelijk hij onderduims getituleerd werd, vulde zijn zakken met geld, dat ze rond stonden van overvloed. De barmhartige samaritaan gaf eindelijk het vertreksein en verliet met een brede zwaai , de hoge hoed in de hand, de laatste toeschouwers en kopers die op het kerkplein waren blijven staan.

MARKTKRAMERS

Ook op de openbare markten waren de tandentrekkers, kruidendokters en kwakzalvers voor vele pijnlijders de reddende engelen.

In het boek "Antieke kalenderprenten" (1945) van Paul Heyns kunnen we via het hoofdstuk *Van 't vretend venijn dat tandpijn heet* bijna in detail meemaken en meevoelen de angst en de hoop van onze voorouders, de welsprekendheid van de tandentrekker en het blind geloof in dergelijke praktijken.

"Zie ze aan 't werk achter hun tafeltje of op de roodgedrapeerde bok van hun orgelachtig-versierde koetsen op vier wielen ! Met kopers en bazuinen, met trommels en grosse-caisse hebben ze rondom zich een menigte samengetroept, waartussen zelfs een lange lat geen plaats meer vinden zou. Reikhalzend turen reeds lang al die mensen naar het reusachtige plakkaat, waarop een mondgevaarte staat afge-

beeld lijk alleen destijds een Gargantua kan gehad hebben. Stom van bewondering en ontzag blikken ze verder naar dat glazen kistje waarin, op een kussentje van fluweel, tientallen medailles prijken, weleer door de voorouders van onze aangestaarde weldoener gewonnen en verdiend op alle wereldtentoonstellingen van Europa en Amerika.

Nog eens roffelt, rap en knap, daarboven op de koets, de tot in merg en beenderen dringende trom. En dan begint hij.

Het eerste deel van zijn toespraak wordt een gloeiende schildering van al het wee door het mensdom ooit in en rondom de tanden uitgestaan. Iedereen stemt hem bij en krijgt er de griezeling van in zijn kinnebakken.

Het tweede deel hangt, dankbaar en juichend, het portret op van de "vriend en weldoener der lijdenden", die zijn vader, grootvader of overgrootvader was, want die toch wist het middel te vinden om de felle pijn te milderen en de ontzaglijke nood te lenigen. Dit middel bestaat slechts uit een mengsel van allerhande kruiden en planten, die geleerde namen dragen de enkel door een speurdersoog ontdekt worden. Maar probaat is dit middel als geen !

Het derde deel der razend voortsnellende redevoering zal dit overigens proefondervindelijk aan alle omstaanders onmiddellijk bewijzen.
"Kom hier", zegt de kwakzalver ineens tot een plots verlegen wordende boer, "kom hier, baaske. Ik wil niet dat gij nog langer door de tandpijn gekweld wordt, gesard en uitgemergeld. Kom hier, ik zal u kosteloos, uit pure menslievendheid, zoals me dat door mijn vader zaliger werd voorgedaan, behandelen en genezen! "

En de kwakzalver neemt de boer bij de haren en de kin, wringt hem zijn bakhuis open en toont deze afgrond van ellende aan alle aanwezigen die op den duur, zelf hun mond laten openvallen van loutere verbazing en ontzetting. Dan neemt de wonderbare heler van alle tandkwalen een proper propje watten giet daar een scheutje van zijn wonderfles op en steekt dit de boer in zijn gapende, holle tand. Na een tijdeke haalt hij het er weer uit, bevlekt en besloddert met een viezige, vette sliert. En : " Ik heb hem," roept de kwakzalver uit, "ik heb hem beet, de worm die deze sukkelaar van een mens ongenadig de tand en het tandvlees uitvrat en hem reeds tientallen keren deed sakkervloeken en kajoenkelen van de pijn. Met een triomfantelijke lach toont de man de hachelijke deugniet eerst aan de boer, dan links en rechts aan zijn goedgelovige parochie, die met de sekonde kooplustiger begint te worden en reeds naar de beugel grijpt. Dit is natuurlijk het geschikte moment om er nog gauw een apotheose van muziek aan tot te voegen . Weer roffelt de trom, weer bonkt de grosse-caisse. De instrumentisten zette hun kaken bol en blazen. En terwijl de snelle helpers van de kwakzalver geld inrijven en flessen uitdelen, zingt de man zelf zijn lijfstuk, een loflied op zijn vaardigheid en zijn ongeëvenaarde kunst, maar dat tevens een brokje levensfilosofie bevat, zoals slechts deze mensen van de tong kunnen glijden, die een nuchter en gezond gebit bezitten. Het deert de man helemaal niet meer dat hij tussendoor nu ook een onstoffelijke tand uittrekt Zijn slag is geleverd en gewonnen.

De kopers doppen af dat het schoon is om zien, zij vechten bijna om een wonderfles meester te kunnen worden. Rondom de mond van de man ligt dan ook een wijsgerige lachplooi, die van langs om dieper wordt."

Ik ben Spriet van Dendermonde,
tandentrekker welbekend.
'k Doe in Vlaanderland mijn ronde
en ik ben altijd kontent.
Want deze wereld met zijn wandel
ligt ganse dagen in mijn hand.
't En is niet anders, zeg ik vrij,
dan grote tandentrekkerij !
Die van de tandpijn aangedaan zijn
en van 't lijden, laat ze trekken
uit de bekken.
op de markt, dat en is geen wonder !
'k Trek ze zonder pijn of smart.

Advokaten en doktoren
die studeren tot ons straf.
z' Hebben ons proces verloren
en ze helpen ons in 't graf.
Ze komen af met rekeningen
die onze oren recht doen springen.
't En is niets anders, zeg ik vrij,
dan grote tandentrekkerij !
Die van de tandpijn ...

Men ziet hier de handeldrijven
door zo menige deugniet,
die durft drinken op krediet.
Men ziet hempotten pakken, zwieren,
met het geld van zijn creancieren,
En nooit en gaat die mens bankroet !
Kent deze schurk zijn stiel niet goed ?

Over vijfentwintig jaren
kend'ik meiskens braaf en snel
die nu grijze haren dragen
en een fel gerimpeld vel.
Die ons, verliefd, het hart deed branden,
die knabbelt nu met valse tanden
Ziet toch de snelle tijd, helaas !
Komt bij de tandentrekkersbaas!
Die van de tandpijn aangedaan zijn
en die lijden, laat ze trekken
uit de bekken
op de markt, dat en is geen wonder.
'k Trek ze zonder pijn of smart

STRAATREMEDIES TEGEN TANDPIJN EN TANDBEDERF

Ontelbaar waren de straatremedies tegen tandpijn en tandbederf. Elke streek had bijna zijn eigen afdoende middelen. Onfeilbaar waren ze allen of toch helemaal niet. Ik wil er u als slot van deze bijdrage een paar remedies opsommen, voor de garantie sta ik niet borg.

- Een levende kikker met de kop in de mond houden verdreef zeker de pijn.
- Een stukje hout uit een boom snijden, daarmede in de kies peuteren tot er bloed aanzit en daarna het op zijn plaats terugbrengen hielp ook.
- De pijn werd ook verholpen door brandewijn of zout in de holle kies te doen.
- Een verzwering kon men laten rijpen met een opengesponnen vijg.
- Voetbaden van mosterdmeel, water en wat houtas konden eveneens helpen.
- Geraspte ramenas op de polsen leggen.
- Men kon ook de pijn uitzweten door het hoofd zo lang mogelijk in een warme bakkersoven te houden.
- Men kon ook als hulpmiddel de pijnlijke kies aanraken met een beentje uit de achterpoot van een pad.
- Met een spijker van een doodskist in de zieke tand peuteren en daarna de nagel weggooien was volgens velen een afdoend middel.
- Wat bloed uit de kies op een lapje doen en dit begraven.
- Een meelzak over het hoofd trekken en tegen een muur gaan staan was ook een aanrader.
- Een watje met nagelolie in de holle kies steken.
- Blauwsel op de wang doen, of mosterd achter het oor of stroop op de pijnlijke kies smeren waren volgens onze voorouders ook probate middelen.
- En als afsluiters die kunnen tellen : zijn "eigen water" gebruiken als mondspoeling of het vuil tussen zijn tenen opsnuiven of de mond met melk spoelen en dit zo lang tot de melk in uw mond botert.

DE ST. APOLLONIAKAPEL TE LEEST

Deze kapel in de Molenstraat te Leest was een geschenk van de parochianen aan pastoor Jozef Beuckelaers, toen hij in 1936 25 jaar pastoor was te Leest. De kapel verviel maar rees in 1977 terug uit haar puinen.

De St. Apollonia-legende wordt sinds die tijd uitgebeeld boven het altaar van de kapel in een expressieve keramiek van Georges Herregodts. En in de oude litanie tot de H. Apollonia kunnen we heden nog volgende tekst lezen :

Geweerdig ons, ellendige en kranke stervelingen, van de tandpijn te verlossen.

LITANIE

TER ERE VAN DE

H. MAAGD EN MARTELARES

APOLLONIA

Bijzondere Patrones tegen de tandpijn

Heer, ontferm U onzer,
Christus, ontferm U onzer,
Heer, ontferm U onzer,
Christus, hoor ons,
Christus, verhoor ons,
God, hemelse Vader, ontferm U onzer,
God, Zoon, Verlosser der wereld, ontferm U onzer,
God, Heilige Geest, ontferm U onzer,
Heilige Drievuldigheid, één God, ontferm U onzer,
Heilige Maria, Koningin der Maagden, bid voor ons,
Heilige Apollonia,
Bloem van heiligheid,
Lelie van zuiverheid,
Roos van Liefde,
Nedere Maagd,
Voorbeeld van geduld,
Zuivere bruid van Christus,
Getrouwe navolgster der Apostelen,
Edelmoedige gezellin der Martelaren,
Bijstand der Geloofsbelijders,
Schitterend lid van het Maagdenkoor,
Inwoonster van het Paradijs des hemels,
Gij, wier hart voor God en voor de naaste met brandende liefde was bezield, bid voor ons,
Gij, die steeds geleefd hebt in de maagdelijke zuiverheid,
Gij, die uw geloof tot de marteldood hebt beleden,
Gij, die de wreedste folteringen met volhardende moed hebt onderstaan,
Gij, die uw tanden met het uiterste geweld hebt voelen uitrukken,
Gij, die door een ingeving van de H. Geest, nog grotere pijnigingen hebt opgezocht,
Gij, die zonder dwang noch vrees, de brandstapel zijt opgeklommen die de dwingeland U had toebereid,

LATEN WIJ BIDDEN

Almachtige en barmhartige God, die aan uw uitverkorenen genade en sterkte geeft tot het verduren van alle smarten, wij smeken U, door de voorspraak van de H. Apollonia, Maagd en Martelares, dat ge ons van alle ziekelijkheid en vooral van tandpijn zoudt bevrijden en ons vergunnen na dit kortstondig leven, eeuwig met U te leven in de hemel. Door Christus, onze Heer. Amen.

Een aflaat van 40 dagen is vergund telkenmale men de bovenstaande litanie godvruchtig bidt.

NIHIL OBSTAT

Gandae, 20 Octobris, 1939
fr. Caelestinus a St. Jos.
cens. libr.

Broederschap van de H. Apollonia.

PATRONES TEGEN DE TANDPIJN.

De H. Apollonia leefde in de derde eeuw te Alexandrië, waar de vervolging tegen de Christenen zeer hevig was. De H. Dionysius durft schrijven dat het scheen dien tijd te wezen, waarvan de Zaligmaker zegt, dat de uitverkorenen zich nauwelijks zouden kunnen bevrijden tegen de dwaling en de listen der vijanden. Apollonia werd van iedereen aanzien als een voorbeeld van godvruchtigheid en zedigheid; zonder het verlies van haar goederen en zelfs van haar leven te vrezen, verliet zij haar geboortestad niet, waar de heidenen zich aan plundering, brandstichting en moord overleverden; zij achtte zich gelukkig haar zuiver en onbevlekt leven door de marteldood te mogen bekronen. De ongelovigen grepen haar vast, brachten haar zoveel slagen toe in het aangezicht dat haar kakebenen en tanden verbrijzeld werden. — Van daar komt het dat de H. Apollonia bijzonder

5. OP DE KOFFIE

Louis BUELENS

Louis Buelens is in 1914 in Hombeek geboren. Hij woont te Muizen maar is hij toch met hart en ziel Hombekenaar gebleven. Hij is voor onze lezers geen onbekende en schreef voor 't Ridderke reeds meerdere kortverhalen. We citeren enkele : "Een Zondag in 1918", "De betoging van V.O.S.", "Augustus '39, Lichte Mobilisatie", "Melkboer, een stiel appart", enz. Bovendien heeft hij nog heel wat verhalen reeds ingeleverd of in voorbereiding. We lezen nog van hem.

Louis nam actief deel aan het volksleven en vooral de jeugdbelevenissen in zijn geboortedorp hebben diepe indrukken nagelaten. Hij heeft de gave alle indrukken diep te laten inwerken. Deze bewaarde impressies weet hij getrouw te reproduceren en op een zo sappige manier na te vertellen dat we hem de Hombeekse Timmermans zouden kunnen noemen. Daarbij valt zijn uitzonderlijke opmerkingsgave op voor het detail. De contour van de types trekt hij in één vage pennetrek, maar het specifieke detail licht hij zo op dat het geschreven karikaturen worden.

Dit verhaal, half fictief, half op de werkelijkheid gebaseerd, schetst toestanden en tableau's uit vroeger tijden. De wat 'geforceerde' weemoed naar de oude tijd moeten we erbij nemen. Daarmee wil hij enkel terugdenken aan zoveel goeds, vooral goede mensen die hij heeft gekend en gewaardeerd, zonder daarbij het aanwezig geluk van elk moment uit het oog te verliezen.

We gaan met hem aan de koffietafel, na een begrafenis van een ver familielid.

EEN TWIJG UIT DE STAMBOOM

Hij had helemaal geen reden tot klagen. Hij had een schone begrafenis gekregen, prachtig weer, veel volk, een passende homilie, een familie die het verdriet waardig wist te dragen. Ze wisten niet dat hun vader zoveel vrienden had. De pastoor had het goed gezegd, zuiver de waarheid : " een man die leefde voor zijn gezin en zijn werk, die het hart op de juiste plaats droeg." Die en nog andere goede eigenschappen kon men ook op het doodsprentje lezen. Voor minder fraaie kanten was er geen plaats meer, maar die zouden door de *naasten* wel haarfijn uit de doeken gedaan worden en uitvoerig besproken. Een huwelijk en een overlijden zijn geschikte voorvallen om de stamboom eens grondiger onder de loupe te nemen en zich in te laten met persoonlijke beschouwingen zowel van fysische als van psychische aard. Gelukkig drijven die onbenevelde oordelen, achter de rug van de betrokkene, mee met de wind in het niet. Ze maken vlug plaats voor een volgende editie. Zo krijgt ieder op tijd en stond zijn deel, niemand hoeft zich ongerust te voelen.

Nu zaten we in de zaal, achter stapels pistolees en kreemkoeken, met die overheersende geur van dampende straffe koffie, die de temperatuur nog een paar graden opdreef. Den Tist moest het zien. Met zijn gekende glimlach zou hij meewarig het hoofd schudden zich afvragend : *"Waar heb ik dat allemaal verdiend, simpel en alleen maar met gewoon te sterven ?"*

Iedereen had het zien aankomen, die langzame aftakeling, dag na dag een stap dichter naar de eindmeet. Elk heengaan laat een leemte na, maar eens er een zeven voor staat mag men zich aan alles verwachten. Mijn tafelbuurman is dezelfde mening toegedaan: "Het was ne goeie mens, een woord was een woord, ge kon er een kerk op bouwen."

Rik zat naast mij. Hij was mijnsgelijke in de familierelatie tot de overledene ; één van het vijfde knoopsgat. Het was jaren geleden dat we mekaar nog gezien hadden. Een begrafe-

nismaal is een niet altijd verwachtte maar toch voorbestemde gelegenheid om de betrekkelijkheid van gemeenschappelijke voorouders weer op te poetsen. De familiebanden kunnen weer eens aangespannen worden. De moderne techniek heeft ons zo mobiel gemaakt dat we mekaar in snel tempo voorbijrijden, zonder nog oog te hebben voor mekaar. Iedereen is zo gehaast om er snel te geraken, steeds verder en sneller. Door de moderne vooruitgang, die we niet willen missen, missen we zoveel andere kansen.

Het gesprek zette aan :
- " *Lang geleden hé, Rikske, en hoe gaat het ermee ?* "
- " *Stillekesaan fiske, zopas 79 geworden, dan is 't vet van de soep, hé man, maar we houden mekaar nog recht, met haken en ogen ; we zijn nog samen. Een klein tien jaar zaten we hier ook nog bijeen, na de begrafenis van tante Fien. Ook een monument waarover een boek kan geschreven worden. Werken en zorgen, altijd in de weer zonder aan zich zelf te denken, dag en nacht in de weer voor anderen. Tegenwoordig, fiske, zoeven ze maar rond op zoek naar 't geluk, maar ze vliegen het voorbij. Ze mankeren de tijd om het op te rapen waar het ligt ; zo simpel te vinden. Wij, in onzen tijd, voerden het met de kruiwagen bijeen. We waren gelukkig met een nietigheid. Het leven was niet zo ingewikkeld. Wij piekerden niet over dood gaan, dat zou vanzelf wel komen als ons bobijntje afgewonden was. We waren nog dankbaar voor wat was en hoopten op wat ging komen. Dankbaarheid nu nog ? Voor wat wel ? Rechten zijn er nog, die moeten geeist worden, zonder plichten, die zijn voor de anderen.*"

Rikske schoof zijn zwarte stropdas opzij en maakte met bevende hand het bovenste hemdsknoopje los, terwijl hij er verontschuldigend aan toe voegde ; "*Kwestie van wat gemakkelijker te zitten hé fiske. Die warme koffie zet ne mens zijn porieën open*".

Rikske kwam nu pas goed op verhaal en ging verder :
Het zal nu een kleine 75 jaar geleden zijn, maar ik weet het nog alsof het gisteren gebeurde. De eerste wereldoorlog, ge weet wel die van 14-18, was maar pas uitgeraasd. De soldaten keerden terug naar hun gezin of ouderlijk huis. Er was vreugde bij wie de knagende onrust in zekerheid omgezet kon worden ; *hun soldaat* was weer thuis. Hij had de grote waanzin overleefd, het leven kon verder. Er was vertwijfeling waar men vruchteloos bleef wachten op de terugkeer van vader, broer of zoon. Naarmate de seconden van onrust traag verder tikten, werden het uren en zelfs dagen en er kwam stilaan een mateloze droefheid. Elk normaal denken werd verdrongen en er kwam onbegrip, opstandigheid. Waarom ? Wat heeft die jongen toch misdaan ? Is er rechtvaardigheid ? Toch werd de hoop niet opgegeven. Misschien lag hij ergens in een ver hospitaal ? De vragen bleven onbeantwoord. Troostende woorden klonken hol en hoe goed ook bedoeld, ze brachten geen heil.

Mijn vader was wel heelhuids thuis gekomen en had zijn plaats terug ingenomen in de huiskring. Vader en moeder waren bezig in de stal. Ons peit zorgde voor het avondmaal : de overschot van patatten van de middag, bruin opgebakken in de vleespan met wat ajuinschijfjes en spek, daarna een telloor zoete melk met brokken, of botermelk met siroop of bruine suiker. Dan verhuisde de groen-glazen petroleumlamp van het stalvensterke naar de hoek van het schouwblad. Om de Leuvense stoof werd een kring gevormd.
"*Draai de wiek maar wat lager. Om goed te lezen (bidden) hebt ge niet zoveel licht nodig. De pitrol is weeral opgeslagen ook.*"
Vooral grootmoeders kenden nog de betekenis van een cent. Voor een frank moest hard gewerkt worden. Legendarische ezeltjes waar vanachter geld uitrolde waren al lang op sterven na dood.

Het weifele lichtpitje en de dansende vlammen van de stoof weerkaatsten in de schouwbrede, hoge spiegel en wisselden lichtflitsen en schaduwvlekken op het plaasteren gelaat van het beeld dat zijn hart aanwees en over ons gezin waakte. Moeder diepte de paternoster uit de naaidoos, snoot de neus, en begon het rozenhoedje. Grootmoeder droeg haar rozenkrans altijd in haar voorschootzak. Zodra de kleinen hun hebbing hadden en het huiselijk werk het toeliet, bad ze in haar zetel een tientje.

Vader en peter hadden geen telraam nodig. Zolang moeder op zangerige toon de Vaderonsen en Weesgegroeten voorbad, viel het mannenkoor grommend in. Daarbij maakten ze met hun duimen draaiende bewegingen die me aan molenwieken deden denken. Ons peit volgde het tempo van het mannenkoor niet en kwam met beverige stem steeds wat maatslagen te laat met "*onzer dood, Amen*". Na de vijf mysteries nam peit de litanie van alle Heiligen voor haar rekening. Ze kende die feilloos van

buiten, zonder iemand in rangorde te benadelen. Daarna liet ze nog een resem Vaderonsen en Weesgegroeten volgen ; voor de zieken, voor de noodlijdenden, voor de weduwen en de wezen, voor de gesneuvelden, voor hun ouders en familie, voor de ongelovigen en verdwaalden, voor de zielen van het vagevuur, tenslotte voor één of ander speciaal geval in onze familie of kennissenkring.

Was deze gewoonte wellicht heilzaam voor de grote mensen, dan was dat voor kleine jongens veel te lang zwijgen en stilzitten. Als compensatie mocht ik op de schoot van moeder zitten ; een temporair welbehagen dat bij boerenmensen maar zelden voorkwam. Schootzitten en knuffelen was iets voor mensen die niet wisten wat te doen. Hier ging het werk in de stal en op het veld vóór. Kinderen oppassen en eten bereiden was grootmoeders domein. Haar schoot was versleten en moest gespaard worden. Een mannelijke schoot was knokeriger, harder, minder genietbaar ; goed voor in noodgeval. Ook na het rozenhoedje hield moeder zich intens bezig met zoonlief. De raadgevingen moesten erbij genomen worden :
braaf zijn, goed naar peit luisteren, oppassen voor de nieuwe broek.
Op een overtuigde bevestiging volgde een zoentje, een zachte streling door de witte haardos en werd de dreumes onder de warme dekens gestopt, met een kruiske natuurlijk.

De terugkeer van vader uit de oorlog bracht een grote verandering mee. Toen moeder nog alleen de plak zwaaide was veel meer toegelaten. *"Och kom, hij heeft nog tijd genoeg om dat allemaal te leren"*, dat oordeelde peit en peter. *"Het ventje moest al zoveel missen ; een leven zonder vader"* was ook de bedenking van de tantes, bij wie het *sukkelaartje* steun en voorspraak trachtte los te weken. Plots was het anders. De tijd was nu gekomen om er een *waaize joenge* van te maken. Ze trokken allen aan hetzelfde zeel.
" *Let op jongen, als ge iets krijgt moet ge altijd 'merci' zeggen* !" Dat was een devies op één van die bewuste avonden, waarop gepoogd werd wat *schoon manieren* bij te leren. Dit had als een moraliserende bliksem het kinderhartje zo geraakt dat er geen ontkomen meer aan was, ook niet vele jaren nadien.

Wat dankbaarheid, fiske, aan ouders en huisgenoten maar ook aan de grootouders, bestaat het nog ? Langs vaders kant waren ze al lang overleden. Hun werkzaamheid en productieve ijver had vruchten nagelaten. Ik mocht wel bijzonder begenadigd genoemd worden en kon beschikken over drie nonkels en zes tantes die zonder huiselijke plichten te mijner beschikking stonden. Ze waren stuk voor stuk een kruising van speelkameraad en engelbewaarder voor hun neefje.

Onze Vlaamse boerenmensen moesten niet onderdoen voor vader Abraham die moeiteloos kon eten en drinken van de vruchten der aarde en in het lommer van een olijfboom zat te wachten op de Messias. Vanzelfsprekend had hij een uitgebreide stamboom. Onze grootouders daarentegen dronken slappe koffie, aangelengd met gebrande bitterpeeën, aten patatten met ajuinsaus, deden slafelijk werk op het veld waar eens geen lommerrijke bomen stonden maar bloemkolen en rapen. Tussendoor moest het gebeuren. Voor zo een grootmoe en een peter, daar doe ik mijn petje voor af, fiske.

Dat *fiske* had Rik meegebracht uit het leger.
Het was de slagzin van een Brusselse sergeant, die elke opdracht besloot met ; *"Hewel fiske, edde't vast, of zaaide duuf masschienst ?"* ,
Intussen was de dienster de tassen nog eens komen bijvullen en ;
- " *Neem nog ne koek, Rikske.*"
- " *Wel ja, als we den Tiest* (de dierbare overledene) *daarmee een plezier kunnen doen*", antwoorde Rik en lachtte zijn overgebleven bruine tanden bloot. Hij keek het meisje nog even na, hing zijn vest over de stoelleuning, gaf met zijn spierwitte zakdoek een forse trek onder de neus en over het voorhoofd en pakte nog een koek met crème en chocolat. Hij strekte genoegzaam de benen ver onder de tafel en we waren op weg naar het vervolg van zijn verhaal.

Geboden en verboden, het maakte het leven van een kind, in het bijzonder van een kleine jongen, bijzonder lastig. Dat werd wel eens onderschat. De grote mensen hadden er al moeite mee. Ze hadden veel meer tijd gehad om het goede te leren en het kwade te vluchten. Ge moest dan maar eens kijken naar die ellenlange rijen die zaten aan te schuiven voor de biechtstoelen. Wat moest men dan verwachten van een ventje van 5-6 jaar ? Heel de familie voelde zich betrokken om dat jonge geweld een baanvaste morele opleiding te geven. Was er dan al eens een slippertje, dan was er tante Fien als vluchtheuvel. Daar telden nog verzachtende omstandigheden en werd mogelijke schade gecompenseerd met een bees of een

koek. Tante Fien was meer dan een begrip. Het was de verzamelnaam voor het huis, de stallen, de huisdieren, het alaam, de boomgaard, kortom voor alles inclusief de menselijke bewoners. Heel dat blok was "bij" maar ook "van" tant Fien. Zo dacht ook iedereen. Ze lostte alle problemen op met engelengeduld en met onwrikbaar doorzettingsvermogen en wist altijd iedereen te overtuigen.

De oudste dochter daarentegen, tante Roos, was reeds van haar zestien meid geworden bij nonkel pastoor. Hij woonde een heel eind boven Brussel, aan het andere eind van de wereld. Gaan dienen in zo een schitterende post was de meest eerbare oplossing voor een boeredochter. Ze had proper werk, niet te zwaar, verdiende goed, leerde bovendien nog schoon manieren en was haar hele leven lang uit de koestront. Tante Roos kwam enkel naar huis met nieuwjaarsdag en op de zondag van Sint Janskermis. Ze kon niet langer gemist worden. Twee mannen op een pastorij, die wisten toch van niets. In twee dagen zou heel het huis 't onderste boven liggen. Als ze bij ons was werd angstvallig vermeden het woord *meid* in de mond te nemen. Dat was iets voor iemand die op de boerderij ging helpen of in een winkel, om te schuren. Ze werd *de juffrouw* genoemd want haar inzet droeg er rechtstreeks toe bij de Katholieke Kerk van Rome overeind te houden, zij het dan in een bescheiden pastorij. Misschien maakte dit besef haar minder genietbaar bij de anderen. Met een uitgestreken gezicht overwelmde ze plechtig al haar broers en zusters met heiligmakende raadgevingen. Met haar rechtervinger ten hemel wijzend bevestigde ze elk woord met een hoofdknik en riep alzo onweerstaanbaar het beeld op van de Heilige Apollonia, patrones tegen de tandpijn. *"Nonkel pastoor zegde dit, en mijnheer de onderpastoor zegde dat"*. Zij voelde zich dan geroepen om die twee evangelies van alle tegenspraak te zuiveren tot de ene Waarheid. Die bracht ze dan over naar de eigen familieleden in Hombeek. Haar verheven taak leek veeleer op deze van een missiezuster, zonder habijt, in de brousse van de onherbergzame boerenbuiten. En . . . *"kleine jongetjes moeten braaf zijn, en voor alles de toelating vragen aan de ouders of aan de tantekes* !" De nonkels konden om een of andere godvruchtige reden niet geacht zijn bij het opvoedingsproces ingeschakeld te worden. Tot 3-4 jaar was dat nog te doen. Eens *de jaren van discretie en verstand* waren aangebroken, werd het leven toch wat ingewikkelder. Gelukkig bleef de missionering beperkt tot een paar dagen per jaar. Dat was niet alleen de mening van de jongens, die probeerden de tong achter de tanden te houden, maar ook van de tantekes. *"Oef, z'is weg, de zaag* !", het was tant Wiske die zich dit liet ontvallen nog voor de deur helemaal dicht was. De anderen sloegen de hand voor de mond, hielden hun hart van en sloegen roos uit. Maar *ons Roos* had het (blijkbaar) niet gehoord.

Tante Net diende in de stad en kwam met tweede nieuwjaarsdag en op kermismaandag naar huis. Op die manier omzeilde ze op een fatsoenlijke manier een ongewenste retraite. Het was een goedlachse jonge vrouw die overal de zon herkende, zelfs achter de wolken.

Bij nonkel pastoor op bezoek gaan was het werk van tante Fien. Zij speelde de rol van *vervangmoeder*. Zij moest haar *dochter* dan toch af en toe een tegenbezoek brengen. Gelukkig waren die twee priesters minder katholiek dan hun juffrouw. Tante Roos demonstreerde haar onvervangbaarheid door druk te doen in de keuken. Ze nam met alle eer de lofbetuigingen graag in ontvangst over het onthaal en het lekker eten. Met een *"tot de volgende keer"*, namen de twee zussen afscheid. Met de trein dwars door het land reizen was toen nog een hele ervaring. Met een gekende milde glimlach bracht ze trouw verslag uit over het bezoek bij nonkel pastoor. Ze deed dat op een pittige wijze met zin voor verdoken humor. Van Public Relations stapte ze terug over op Beheer van Financiën. Hoewel ze maar tot haar twaalfde naar de zusterschool gegaan was, speelde ze het merkwaardig klaar haar budget in evenwicht te houden.

Bijna elk jaar kwam er een jonge werkkracht bij, die bij het veld- en huishoudelijk werk ingeschakeld werd. De mannen hielpen in de stal met uitmesten, met het aanbrengen van beet en kuipen bras (vloeibaar voedsel). De verzorging van de melk was de taak van moeder. Bij de meisjes had hun enige neefje een streepje voor. Toch was er een bijzondere band met tant Fien. Een schat van een vrouw tegen wie ook niet genoeg *mercie* gezegd kan worden.

Nonkel Sus was de boer. Hij regelde het werk en zorgde voor de papperassen. Met zijn doordringende ogen, zijn kort zwart haar *à la brosse*, met een weerbarstige weerborstel aan de linkerkant, en zijn onafscheidelijke stenen pijp,

straalde hij gezag af. Het was geen tiranie, maar zijn woord was wet, zolang het maar strookte met de mening van moeder overste. Hij was het brein, zij was het hart. Met bewondering keek ik tegen hem op, ook wel met een tikkeltje schrik. Toen ik bij een proef-demonstratie zijn pijp liet vallen en brak, heb ik twee dagen het ouderlijke huis niet verlaten, zogezegd door hevige buikpijn. Toen nonkel Sus kwam vragen of ik nog niet genezen was, was het onmiddellijk over. Ik deed of er nooit iets gebeurd was. Bovendien was die pijp helemaal zwart berookt en ze stonk naar iets dat op de tong brandde.

Nonkel Fons was de voerman en een onverbeterlijke plaagstok voor kinderen. Aan het hooi van de zolder halen samen met hem en met nonkel Gust was een vast ritueel verbonden waarbij ik in een zak terecht kwam . Ik werd op zijn rug naar beneden gebracht en midden in de huiskamer werd de zak uitgeschud. Door de tantes werd ik bemoederd met veel geweeklaag. Na een tijd was er 's zondags niet veel tijd meer om te spelen. Hij had een meisje van zijn leeftijd waar hij naartoe trok. Moesten grote mensen altijd wat anders doen om op te vallen ? Later ben ik daar anders over gaan denken.

Nonkel Gust was de krachtmens, ongelooflijk sterk en lenig. Hij gaf me ook de eerste turnles en speelde de zondagvoormiddag circus met mij. Met één hand stak hij een zware stoel boven het hoofd. Die truc heb ik ook ingestudeerd en het duurde acht dagen vooralleer de buil weg was, samen met de overtuiging dat ik er beter mee zou stoppen.

Ieder van de familie had zijn of haar talent maar tant Fien bleef hoofdfiguur. Niet te groot, gewoon onopvallend, vriendelijk en behulpzaam. Wat teruggetrokken misschien, bij haar een eigenschap die haar vertrouwen deed winnen bij groot en klein. Haar moeder stierf als ze 19 jaar was na een slepende ziekte die drie jaar duurde. De zorg voor het huishouden en de stal viel op haar schouders. Ze zorgde dagelijks voor een gezin van elf personen, dat er eten op de plank kwam, dat de was en de strijk gebeurde, dat de stal en de kuis gedaan werd, dat de jongeren in het oog gehouden werden. Haar moederrol vervulde ze met de glimlach. Voor iedereen had ze aandacht maar zelf ontspanning zoeken was haar niet bekend. Zondagmorgen naar de vroegmis en na de middag naar het lof, 's avonds samen rond de tafel met de lottokaarten of met het ganzenblad. Tijdens de lange winteravonden nam ieder een stuk verstelwerk onder handen. Kousen stoppen, broeken en rokken herstellen, allen samen, met de voeten op de Leuvense stoof, terwijl ieder zijn verhaal deed, dat was een gezellige bedoening. De mannen herstelden het paardengetuig of de graanzakken waar de muizen aan geknabbeld hadden.

Tussen al dat geknip en genaai was er voor een jonge bengel ook wat te beleven. Met repels lijnwaad de stoelen aaneen binden of de blokken (klompen) volstoppen met overschotten jute, zorgde wel eens voor onvoorziene omstandigheden. Nonkel Sus was zelden het slachtoffer. Die stenen pijp mocht de vriendschap niet breken. Kinderen waren nog vindingrijk. Ze vonden zelf het spel uit ; een dop, een klakkebus, wat Boomse ketten, een zelfgemaakte boog, een reep dat waren speeltuigen waaraan we gehecht waren.

In de zomer als ze allen op 't land werkten, in 't Middenveld of op 't Molenveld, droeg tant Fien tegen vier uur de *schoof*. Ze ging op weg met haar witte wissen korf, gevuld met een massa boerenboterhammen met hesp, stinkende kaas of gekookte eieren, afgedekt met een handdoek tegen het gewormte. Aan de andere hand droeg ze de bruin verlakte koffiepot met als draagriem een koord die verbonden was aan toot en oor. Schoven in open lucht smaakte veel beter. Ze zaten allen langs de beekkant, de voeten beurtelings in en langs de droge beek. De maaltijd werd alle eer aangedaan en de korf moest leeg zijn eer Fien content was van haar werk.

Bij het eten werd het werk besproken, ook het naaiwerk. De mode was ook onderwerp van gesprek. De meisjes discuteerden over elk plooitje en elk knoopke of een strikske dat meer ophef zou geven aan het kledingstuk. De Sus vond dat alles flauwe kul en haalde minachtend de neus op. Was ne pastoor misschien, met zoveel knoopkes, beter dan een simpele boer, die op zijn manier zijn plicht doet om de hemel te verdienen ? Ziet ge een boer, stijf gewerkt, nog prutsen aan een rij knopen om uit zijn kledij te geraken. De paar knopen aan zijn broek waren soms nu al te veel. Als dan iemand plots zich liet ontvallen : " *Er staat ergens een poort open zeker, ik voel de wind !*", gingen drie mannenhanden discreet op onderzoek uit. De betrapte frummelde wat gegeneerd aan de knopen van de gulp. De

meisjes konden het giechelen nauwelijks bedwingen maar hielden de blikken zedig neergeslagen.

Rikske haalde zijn zakdoek boven, veegde vlug bovenlip en voorhoofd af en trok zijn hemd wat hoger op om de lucht vrijer spel te geven. " *Hewel ik krijg het warm fiske, dat is van die straffe koffie. Den Tist heeft hem niet laten kennen !*"

Bij de boeren werd de voordeur haast niet gebruikt. Den doker ja, die kwam langs daar, maar dat gebeurde zelden. De pastoor ook, één maal per jaar, als hij rondkwam voor de St. Pieterspenning. Dan klopte hij aan die deur. De gewone man kwam langs achter. " *Is er volk thuis ?*", dat was een geijkte aanmelding. Men kwam eerst in het washuis terecht, rechts de staldeur, links de pomp met afwasbak en het houten verlek voor de borden. Achteraan de kelderdeur en trap van de vouttekamers. Daar sliep het vrouwvolk. Het klein vensterke in het washuis liet voldoende klaarte door om het werk aan de pompbak te verlichten. Het was ook gelijkertijd tabakmagazijn van Sus en Fons, de eerste rookte de pijp, de tweede chikte van dezelfde tabak uit dezelfde zak.

De langwerpige huiskamer was, zoals bij de meeste boerenhuizen, gelijkertijd leef- en eetplaats en keuken en in de winter ook naaiatelier. De woonkamer werd dan ook gewoon 'het huis' genoemd. Langs de stalkant was er een lange muur, enkel onderbroken door een klein stalvensterke. Daar stond de petroleumlamp en een klein kaarspanneke met halfverbrande kaars. Ze wachtte op de eertsvolgende electriciteitspanne. Verder stonden er wat nutteloze zaken , vestopt achter een kort gordijntje. In de hoek was de deur van de 'vloer', waar de voordeur en de zoldertrap op uitkwamen. Langs de straatzijde was een venster dat nooit openging. Tegen de muur van de kamer waar de mannen sliepen, stond de keukenkast met het eetgerief. De Leuvense stoof prijkte in het midden. Op de schouw een buste van het Heilig Hart voor de rechthoekige spiegel die de ganse schouwmantel bekleedde. De twee glazen vazen die Christus' hart flankeerden dienden om *niet te vergeten* mededelingen in te stoppen ! De Heilige Familie en Sint Antonius, patroon van de verloren voorwerpen, verluierden de tijd van onder hun glazen stolp op de keukenkast. Tussen de stoof en de kamerdeur stond de zetel. Een bevoorrechte plaats voor de oudsten of voor zieken maar in normale omstandigheden behoorde hij de pater familias. Het was de zetel van nonkel Sus.

Aan de lange muur hing de regulateur van notelaar, gekocht van een duivenmelker die een hele collectie bijeengevlogen had. Boven de deur hing het zwart houten kruis met koperen Christus. De lange zware tafel voor het venster bood eens plaats aan dertien personen. De jongens zaten op de bank, tegen de muur, de meisjes op stoelen ertegenover. Zo hadden ze zicht op de toevallige voorbijgangers en konden ze hun kledij beoordelen. Op de kop van de tafel zat tante Fien, strategisch tussen stoof en keukenkast. Ze diende op en ruimde af. "*In de naam van de Vader ...*" was steevast de aanvang van de maaltijd. Dat voorbidden had ze overgenomen van vader, na diens overlijden. Eén van de mannen haalde bier uit de kelder. Het werd getapt uit een vaatje van 25 liter en in een stenen pot opgediend. Sus noemde het fluitjesbier van Jef van Polien. Hij dronk er toch steeds een grote pot van. De vrouwen waren al met een 'striepje' kontent. Na de maaltijd vulde Sus de tabakdoos aan met zwaren Belgam. Fons stak al direkt een stevige prop achter zijn tanden. Het beste middel tegen tandpijn en maagzweren, beweerde hij.

Op zaterdagmorgen stapte Fien met zwarte gesloten korf naar de Mechelse markt. Haar vaste klanten werden er met verse eieren bevoorraad. Het was een jarenlange relatie die meer op vriendschap was gaan steunen dan op commerce. De mensen konden met een gerust gemoed hun hart eens luchten en aan Fieneke hun vreugde en leed vertellen. Die woonde op den verren buiten en hun verhaal zou vertrouwelijk blijven en niet uithangen aan de poort van het Arsenaal. Fien liep de kraampjes nog eens af om iets nuttigs of goedkoop op de kop te tikken. Huishoudartikelen werden opgedaan bij 'De Meulekes", een winkel op de hoek van de Hombeekse- en de Brusselse Steenweg. Bovenop de korf lag het weekblad "Het Huisgezin" waarin alle ophefmakende gebeurtenissen van de laatste week met de nodige foto's belicht werden. Tegen die wekelijkse wandeling naar Mechelen, heen en terug, zag ze niet op, dat brak het gewone doen. Ze beheerde het geld met de nuchtere wetenschap dat een frank vergaren veel moeilijker was dan uitgeven. Van politiek had ze geen verstand, maar ze beheerde het budget tien keer beter dan de toppolitiekers in Brussel die uit de nationale ruif meer haalden dan er inzat.

Over politiek werd zelden gesproken. De mannen aan het gemeentebestuur waren allen serieuze mensen. Ze deden wat van hen verwacht werd en betaalden hun kiezers tussendoor een pint. Een deel van de zitpenningen bleef achter bij Janneke Stapuit of bij Meulemakers. De eer verkozen te zijn was hoofdzaak, niet wat bijverdienste.

Toen de jonge meisjes meer juffrouwen geworden waren, kwamen er minder vriendinnetjes op bezoek. Drie stoelen tegen de stalmuur werden al eens bezet door vreemde jongens. Op de punt van de stoel zaten ze daar wat onwennig onbenullige verhaaltjes te vertellen zonder hun uitverkorene een seconde uit het oog te verliezen.

We kregen ook geregeld een verre achter-kozijn op bezoek. Sedert de dood van zijn vrouw ontliep hij om de veertien dagen de eenzaamheid en kwam op bezoek, van na de koffietijd tot acht uur 's avonds. Pierre was een geleerd man, beleefd, met een schoon vast werk bij de spoorwegen. Hij kon onderhoudend vertellen en van hem vernamen we wat meer nieuws van buiten de grenzen van ons dorp. Hij wist dat hij hier welkom was. Een man van een meter in de tachtig. Hij droeg zijn opvallende lengte met een zekere schroom en liep steeds licht voorovergebogen, ploegend in de wind. Met hoofd en romp wat overgeheld, borst en buik in één lijn met het achterkwartier, zette hij stappen van meer dan een meter. Hij zal bij de loting wel een hoog nummer getrokken hebben, want bij 't leger had hij met die houding geen kans op permissie gehad. Maar Pierre was een goed mens en goed uitziend bovendien. In de zomer liep hij keurig met strohoed met zwarte band, à la Maurice Chevalier, in een licht grijze pied-de-poule met dito gilet, een gouden ketting op de buik gedrapeerd, in de rechter zak een goudglanzende horloge. De stropdas zat keurig op zijn plaats. In de rechterhand droeg hij een dunne zwart verlakte wandelstok met een zilveren hondekop als handvat. 's Winters of bij guur winderig weer droeg hij een pet en een donkerblauwe jas met floeren kraag. De buren groette hij door twee vingers aan de hoed of de pet te brengen. Men voelde het aan als een eer door Pierre begroet te worden en murmelde vlug een onverstaanbare tegengroet.

Hij zou nooit afscheid genomen hebben alvorens met een gewijde beweging in zijn broekzak te gaan, er de bruin blinkende lederen porte-monnee boven te halen en me 25 centiemen te geven. Dat was toen een bom geld. Daarvoor kreeg je bij 'Jette Kreemdeglas' een ronde gallet met een bol zo dik als mijn duim. Belangrijker nog was dat zijn geste een stichtend voorbeeld mocht zijn voor de andere vrijers, die ook hun opwachting kwamen maken. Of ze nu uit overtuiging gaven of het uit de neus gewrongen was, heeft me nooit gekweld. Met gerust gemoed trok ik naar huis met mijn vrijers-pree.

Als Pierre binnenkwam, langs de achterdeur, hing hij het hoofddeksel aan de kapstok in het washuis. Hij gaf iedereen de hand en noemde ze met de echte naam : zo van *"dag Frans, dag Alfons, dag August, Louisa, Anna"*. Tant Fien kwam gewoonlijk laatst aan de beurt. Die was altijd met iets of iemand bezig. Ze veegde in de gauwte de rechterhand schoon aan de voorschoot en *"Dag Josfien"* klonk het dan, even plechtig en gemeend. Het was een publiek geheim dat tussen die twee wat oplaaide. Van die amoureuze perikelen van de groten lag ik zeker niet wakker, hé fiske.

Zijn wandelstok stond in het hoekje bij de deur, dicht bij zijn stoel, de eerste tegen de stalmuur. Die twee andere vreemde sloebers zouden misschien zijn plaats bezet hebben, waren ze niet op het hart gedrukt dat bepaalde zitje vrij te laten. Niet dat Pierre het kwalijk zou genomen hebben, maar het was zoiets als een verdiend eerstgeboorterecht. Bovendien kon hij de tweede stoel moeilijk gebruiken, die onder het uitstekend plankje van het stalvensterke stond. Men zijn afmetingen zou hij er zeker de kop aan gestoten hebben. Tante Wis had een lief gezocht, een kleinen blok korter, die daar wel tussen pastte. Hij was ook kort van stof, een vlooienbeet en er gebeurden malheuren.

De mode van brede lange rokken was in. 'Godet' noemde men dat. De eerste keer dat Wiske met een breed schommelende beweging naar achter laveerde, haalde ze de wandelstok onderuit. De zilveren hondekop dreunde tegen de plaveien en schoof tot midden in de plaats. Met hoogrode kop en wat fluisterend excuus zette ze het waardigheidsteken dichter in de hoek en verdween met een zucht. Voortaan hield het vrouwvolk met beide handen langs de dijen hun flodderende "Godet" wat in bedwang. De mannen vonden het wel grappig. De meisjes hadden weer een attractiepuntje bijgewonnen.

Met nonkel Sus kon Pierre wel eens over politiek en andere moeilijker problemen spreken. Hij gebruikte daarbij graag Franse stopwoorden als "tien, tiens" en "enfin". Hoewel de Sus goed wist wat ze betekenden, zegde hij ze nooit na. Dat kwam niet gelegen op een boerentong. De twee andere jongens bleken de gesprekken te volgen zonder tussenkomsten maar met veel hoofdknikken. Soms brachten ze ook iets in het midden en zegden dat ze dat ook al horen vertellen hadden. Het waren gewone mensen. Ze kwamen met hun handen aan de kost en voelden zich al bevoorrecht naast zo een chique type te mogen zitten. Rond acht uur vertrok Pierre. Sus en Fons waren dan niet meer thuis. De eerste was om zijn pinten, de tweede op visite. Hij zat misschien ook "ja" te knikken om in de gunst te geraken zonder stommiteiten te zeggen. De andere meisjes deden hun lief uitgeleide tot op de hoek van de koestal. Pierre ging alleen zijn weg.

Ons gesprek had een tijd geduurd. Er waren intussen gaten gekomen in de zaal. Enkel nog de rechtstreekse familie, nichten en kozijns, waren in gesprek. De tafels werden afgeruimd. We dronken nog een pintje. De diensters, het dienblad in de zij, één hand gesteund op de stoel van Rikske, had nu de tijd om ons gesprek wat mee te volgen.
- "*Kom meiske, zet u bij, doet of ge thuis zijt, de pastoor preekt ook liever voor een volle kerk dan voor een paar kwezels* !"
Als jong meisje had ze tant Fien gekend en beaamde, jaknikkend, het levensverhaal.

Op een zonnige middag kwam het er bij tant Fien uit dat Pierre haar ten huwelijk gevraagd had. Ze bloosde erbij. Dat was fantastisch, vonden de zusters, zo een brave mens, een vaste plaats, een dikke pree. Ze waren groot genoeg om zelf hun plan te trekken. Ze mocht haar geluk niet voor een ander in de weegschaal leggen. Ze zou het wel rap wennen in de stad, het was ook geen uren uit de buurt. De mannen slikten eens en moesten eerst hun mond leegeten voor ze kommentaar gaven. Ieder stond voor zijn plank, meende Sus. Fons zag het eerder als een komisch tafereel en had moeite om een lach te onderdrukken ; zo een lange vent met aan zijnen arm een klein mollig madammeke, trippelend naast de aangegeven kadans en omhoog springend om niet van den arm te schuiven ! De meisjes trachtten te protesteren maar het opgehangen beeld bracht hun ook aan het lachen. Tante Fien lachtte mee alsof het haar niet raakte. Ze wist dat het niet kwaad bedoeld was of om haar te beinvloeden, daar was onze Fons te braaf voor, maar hij kon het zwanzen niet laten.

Pierre is nog blijven komen, om de veertien dagen. Niemand heeft ooit geweten waarom nog. Alles is bij het oude gebleven. Ik kreeg getrouw mijn 25 centiemen. Er was geen enkel verschil of het nu van een nonkel of van een verre kozijn kwam. Het leek er op dat de tijd op tant Fien geen vat had. 's Morgens bleef ze steevast de eerste en als laatste draaide ze iedere avond elk slot om en schoof ze de grendel op de deuren. Het gezin werd kleiner, de werkomstandigheden werden lichter. De ouderdom ontzag haar ook niet. Na een strenge winter kwamen de voorjaarsgrillen met geniepige griepaanvallen. Van de ene hoestbui naar de andere. Iedereen was met haar begaan. Sus stond zijn bruinleren zetel af en nam het meeste werk uit haar handen. De lente bleef krachteloos en in de zomer verwelkte ze. Het was half augustus als ze ten grave gedragen werd. Toen zagen we mekaar voor het laatst, hé fiske ?

Het kleine houten kruis op haar graf behoorde een monument in graniet te zijn. Eenégemeend sterke vrouw, zelfvergeten, steeds in de weer voor anderen, die haar ouders een gelukkige oude dag liet beleven, hun zieke of minder-valide broer begeleidde, hun zus begeleidde. Elke dag opnieuw paraat, vanzelfsprekend en met de glimlach. En dankbaarheid ? Daarnaar werd niet gevraagd.

Sé fiske, dat moet me nog van het hart, beroemd zijn of worden, vereerd zijn met samengeperste decoraties, begraven worden met vlaggen en trompetgeschal, het mag allemaal verdiend zijn en zo horen. Tant Fien zou het niet eens graag gehad hebben, geen bestoefen of vereremerken. En is haar verdienste dan minder geweest ? Ons gesprek heeft me het hart gelucht omdat het me de kans gegeven heeft toch eens "merci" te zeggen, ongehoord door de massa maar veel intenser, echt gemeend. Een merci zoals zij het graag zou hebben en zoals ons moeder het geleerd heeft.

De zaal was stilaan leeggelopen, en de koffiepotten ook.
" *We moeten opstappen, fiske*", en Rikske greep mijn hand, kneep ze stevig zodat er vlammekes in zijn ogen oversloegen.
"*Houdt u kloek, fiske, en tot een volgende begrafenis, hé man !*"

6. ZOALS HET VROEGER WAS

zo zal het nooit meer zijn (deel 2)

Angèle SELLESLAGH

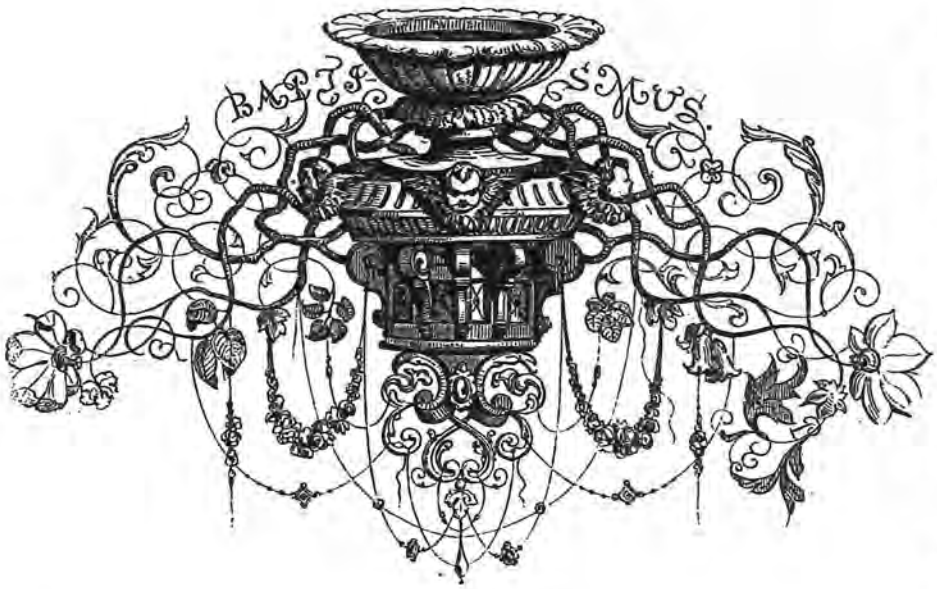
DE ZEVEN SACRAMENTEN

Het mag toevallig zijn dat zopas een nieuwe Catechismus in het Nederlands verschenen is, maar dit verdergezet verhaal van Angèle Behets heeft het over 'haar tijd' ! Zoals ze zelf zegt komen een paar teksten uit haar communiemissaal en uit de Mechelse Catechismus, maar het meeste is opgetekend uit het geheugen.

De Christelijke leer verkondigde haar leden dat er zeven sacramenten waren, niet min of niet meer. Het waren ; het doopsel, het vormsel, de Eucharistie, de biecht, het H.oliesel, het priesterschap en het huwelijk.

De sacramenten waren tekens van Christus die de ziel begenadigden. Een hele boel verklaringen gaven de gelovigen toelichting zoals : wie de sacramenten had ingesteld, waarom en hoe, waarom de sacramenten heiligmakend waren en in welke mate en op welke wijze de genade verleend werd en wanneer, welke sacramenten meermaals en welke slechts eenmaal konden ontvangen worden, hoe de gelovige zich moest voorbereiden op het ontvangen, welke beletsels er waren, of de ceremonies bij de sacramenten behoorden, hoe men de ceremonies toch moest respecteren, enz.

De sacramenten zijn nog steeds dezelfde tekens van het Christelijk geloof, de gelovige is wel veranderd. Misschien bleef in vele gevallen nog het cermoniële zonder veel inhoud.
Hoe was het in de tijd van Angel ?

HET DOOPSEL

Het eerste en noodzakelijkste sacrament is het doopsel. Het vergeeft de erfzonde en schenkt de heiligmakende genade. Het prent een onuitwisbaar merkteken in onze ziel en maakt ons tot kinderen van de H.Kerk.

De gewone bedienaar van het doopsel is de priester maar in nood mag en moet iedereen dopen. Men moet dopen met echt en natuurlijk water, zoals putwater, fonteinwater, regenwater of rivierwater.

Om te dopen moet men het hoofd van de dopeling wassen terwijl men zegt :
Ik doop u, in de naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes.

Peter en meter moeten waken over het geestelijk welzijn van hun doopkind, in het bijzonder hun een christelijke opvoeding verschaffen, indien de ouders dit zouden verwaarlozen.

Zo stond dit alles in onze catechismus. Nu laat men de kinderen dopen enkele weken na de geboorte. De moeder draagt haar kind zelf naar de doopvont. Misschien vervangt dit de kerkgang van vroeger. De doopvont staat nu vooraan in de kerk. Vroeger stond ze achteraan, want het kind was nog met de erfzonde besmet en mocht daarom niet in de kerk komen.

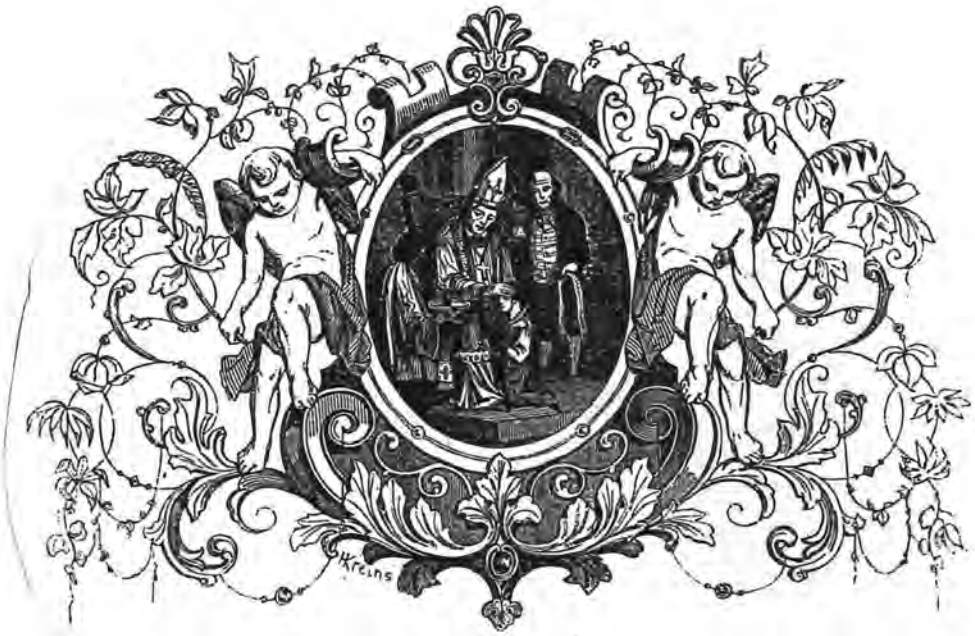
De boorling werd twee dagen na de geboorte gedoopt, waarschijnlijk omdat er vroeger zoveel kindersterfte was. Alleen de dopeling, de vader, peter en meter en de vroedvrouw, die het kind droeg waren bij het doopsel aanwezig. Het was een korte plechtigheid, maar de weg naar huis duurde soms zoveel te langer. Het was vroeger de gewoonte dat het kleine gezelschap, na de doop van de ene herberg naar de andere trok. Er werd geklonken en gedronken op de gezondheid van de nieuwe wereldburger, die na een tijdje honger kreeg en begon te schreeuwen.

Om hem te sussen stak Virs Keis, de vroedvrouw, haar vinger in haar pint en liet de kleine er aan zuigen.

Peter en meter kochten de suikerbonen die dan uitgedeeld werden aan de familie en de buren. Alhoewel we, als kleine kinderen, gezien hadden dat de suikerbonen uit de natte luier vielen, bij het verschonen van de kleine, waren we er toch niet vies van want we wisten wel beter.

Kerkgang

Veertien dagen na de geboorte, deed de moeder haar kerkgang. De vroedvrouw droeg het kind, want zoals met de doop, ging men te voet naar de kerk. Na de mis was er een korte plechtigheid. De moeder vertrouwde haar kindje toe aan de hoede van O.L.Vrouw. De nieuwe parochiaan was nu klaar om op te groeien tot een volwaardig mens.

HET VORMSEL

Het vormsel wordt tegenwoordig toegediend aan de jongens en meisjes die hun plechtige communie doen. Dat gebeurt nu samen op dezelfde dag sedert 1971.

Voor de Tweede Wereldoorlog kwam de bisschop om de drie jaar naar Hombeek om het vormsel toe te dienen aan de kinderen van Hombeek, Laar en Leest. Het onderwijzend personeel had de handen vol om zoveel kinderen stil te houden van 9 tot 13 uur, want zolang duurde het, voor ieder kind gevormd was. Twee vooraanstaanden van iedere parochie waren peter en meter. Na de middag hadden de vormelingen vrijaf.

DE EERSTE KOMMUNIE

Het jaar dat we zeven werden, deden we onze eerste kommunie. We zaten niet vooraan in de kerk, maar gewoon bij de familie in de mis van acht uur. We hadden ook geen nieuwe kleren.

Ik kan mij er bijna niets meer van herinneren omdat het allemaal zo gewoon was.

Wat ik nog wel weet is dat ik grote honger had als ik thuis kwam en dat ik twee *paardeogen* opat (spiegeleieren).

Om te kommuniceren, moest men nuchter zijn, dit wil zeggen, sedert middernacht niets meer gegeten of gedronken hebben, zo stond het toen in onze catechismus.

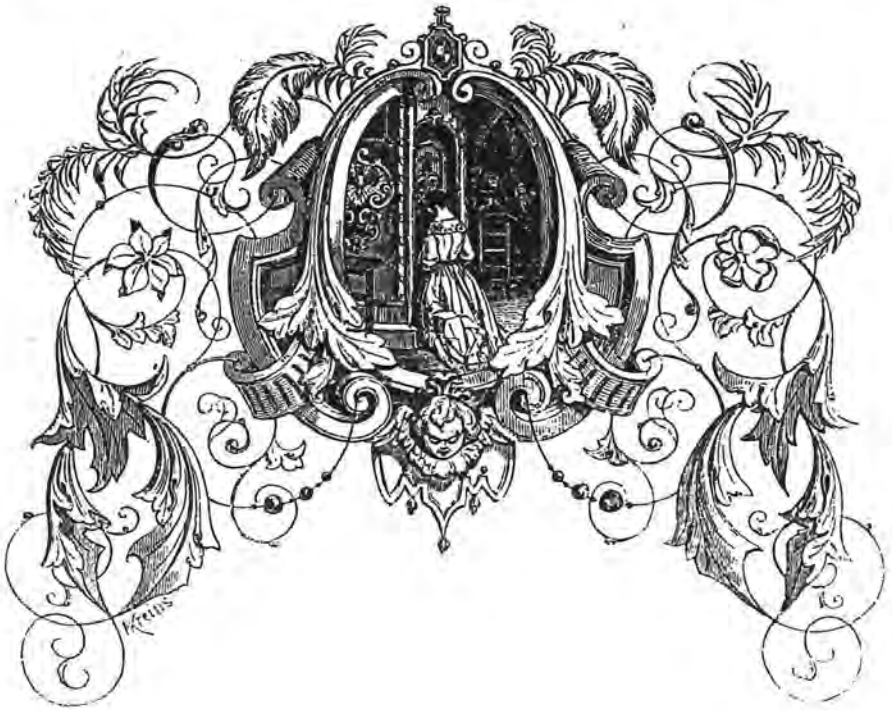
DE BIECHT

De biecht bestaat uit vier delen :
het berouw,
de belijdenis,
de absolutie en
de penitentie.

Iedere donderdagvoormiddag was het biecht voor de schoolkinderen.
Het eerste lesuur was er catechismus maar omwille van het gewetensonderzoek en de biecht moesten we op donderdag vlug onze catechismusles opzeggen.
Aan dat gewetensonderzoek heb ik zeer slechte herinneringen.
We moesten allemaal onze armen en ons hoofd op de bank leggen terwijl de zuster de zonden opnoemde tegen de tien geboden en de vijf geboden van de H.Kerk.

Deze laatste waren goed begrijpelijk voor een kind van tien jaar. Maar van de tien geboden was me een en ander onduidelijk. Zo zei de zuster o.a.:
Hebben we niet gezondigd tegen het zesde en het negende gebod door onkuisheid, alleen of met twee, of door onkuise gedachten ?

Ik had er al dikwijls over nagedacht, wat dat zou betekenen, maar ik wist het niet.

De zuster had al meerdere keren gezegd, dat we mochten uitleg vragen al we iets niet goed verstaan had. Dus, stak ik mijn hoofd en mijn vinger omhoog en vroeg aarzelend :
Zuster, wat betekent onkuisheid ?

Een ogenblik was het stil en wist ze niet wat zeggen, maar ze herpakte zich vlug en donderde :
Dat betekent dat ge uw hoofd op de bank moet leggen en zwijgen!

Na de biecht moest ik in de gang even wachten tot de kinderen in de klas waren. De zuster kwam bij mij en zei dat ze geschrokken was door mijn vraag en dat ik in 't vervolg zoiets nooit meer mocht vragen als iedereen het hoorde. Ik antwoorde beleefd :
" *Ja zuster*", maar bij mezelf dacht ik : "*Nooit of nooit zal ik nog iets vragen, ik zal alles zelf wel uitzoeken*".
Nu, genoeg daarover.

Na het gewetensonderzoek gingen we in rij naar de kerk. De biechtstoel van mijnheer pastoor was links, die van de onderpastoor rechts. De zuster gaf om de beurt een duwtje naar rechts of naar links aan de kinderen. Zo waren we verdeeld om te biechten bij de pastoor of de onderpastoor. Iedereen ging liever bij pastoor De Ridder te biechten. Daar was het gauw gedaan.
Als hij het schuifke opende zei hij steeds :
"*Zeg uw zonden*".

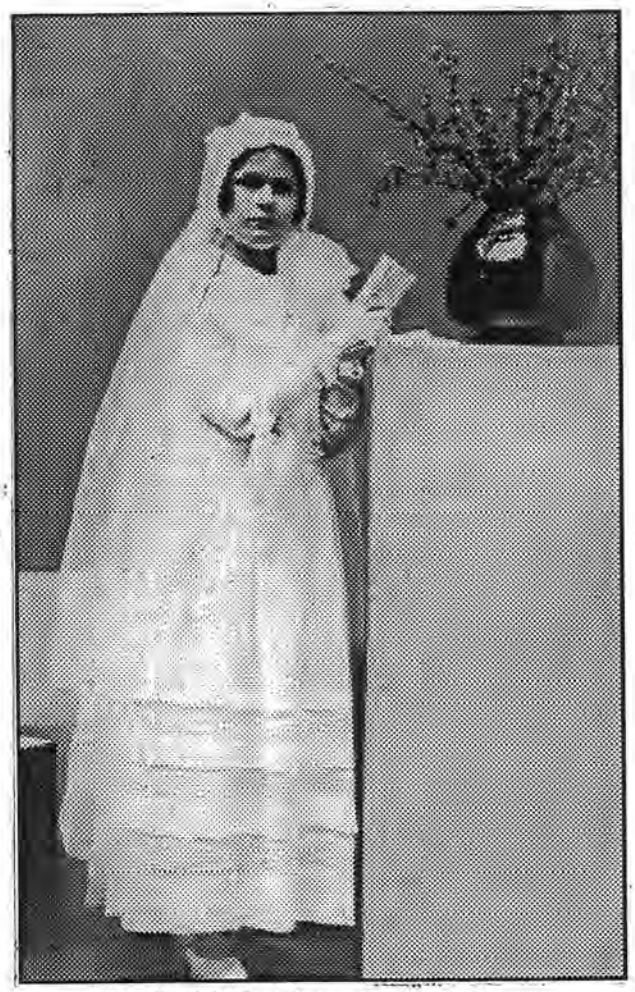
Bij de onderpastoor ging het een beetje plechtig en moest men beginnen met de voorbiecht, dan zijn zonden zeggen en eindigen met de nabiecht. Als iedereen gebiecht had, bleven we nog tien minuten in de kerk zitten om onze penitentie te bidden.

De catechismusles

De catechismusles als voorbereiding tot de plechtige kommunie was voor het eerste jaar op maandag, voor het tweede op dinsdag en donderdag en voor het derde jaar op woensdag en zaterdag. Het ging door, achteraan in de kerk, na de mis van half acht. De onderpastoor gaf de les. Het duurde maar een half uur want de school begon om half negen. Nu noemt men het de catechese.

Plechtige kommunie en hernieuwing van de doopbeloften

Na drie jaar voorbereiding was de langverwachtte dag van de plechtige kommunie. In het aartsbisdom Mechelen was dat op Passsiezondag (14 dagen voor Pasen). De plechtige kommuniekanten waren dan 11 jaar.

Angèle Selleslagh in communie-ornaat

17 maart 1934 was voor mij de mooiste dag van mijn leven ; het bar slechte weer niet meegerekend. De hele dag stonden de hemelsluizen open en een felle westenwind maakte het allemaal nog erger.

De eerste mis was toen om 6 uur 's morgens. Om half vijf het bed uit, om op tijd in de kerk te zijn. Alle kommuniekanten, behalve die uit het dorp, reden er met een sjees naartoe. Met een huif op die sjees zat met goed beschut tegen regen en wind, maar de onze had geen huif. *Tenke Tin* deed mijn wit kleed en *voile* in een doek en we gingen naar *Het Bergske* om mij daar om te kleden. Er waren dat jaar 70 kommuniekanten, 35 jongens en evenveel meisjes.

De meisjes mochten op het koor zitten en de jongens vooraan in de kerk. Op dat vroege uur was er reeds zoveel volk, dat alle stoelen bezet waren.

Het was een plechtig ogenblik toen de kommuniekanten een na een de H.Kommunie ontvingen aan het altaar.

Op het einde van de mis, bij de dankzegging, zei mijnheer pastoor:
We danken O.L.Heer voor al het schone dat hij ons vandaag gegeven heeft en nog zal geven. Ook onze vaders en moeders die hier aanwezig zijn mogen we niet vergeten te danken.

Wat hij verder nog zei, hoorde ik niet meer, want opeens dacht ik aan mijn moeder die sedert twee jaar overleden was en daarbuiten naast de kerk in het kille graf lag. O wat miste ik haar nu. Ik kreeg een raar gevoel in mijn maag. Het was hoog tijd dat de mis uit was. Een paar maal diep ademen en het ging terug beter.

Na de mis moest ik me weer omkleden bij *Berges* want het regende nog altijd even hard. Thuis stond de ontbijttafel klaar. Zelfgebakken rozijnenbrood met chocolademelk, hm, hoe lekker.

De hoogmis begon om tien uur. Na het evangelie hernieuwden we onze doopbelofte. Eén na één kwamen we daarna naar het altaar en met de rechterhand op het evangelieboek zeiden we :
Ik verzaak de duivel, zijn listen en zijn werken, ik beloof getrouw te zijn aan Jezus Christus, voor altijd amen. Zoals de vroegmis, duurde de hoogmis ook een uur.

's Middags was het feest voor de familie. We moesten ons haasten om de hoofdschotel te eten, want het lof was om vier uur. We kregen van mijnheer pastoor een diploma waarop een afbeelding stond van Jezus die een hostie toonde. Vanonder stond onze naam en de datum van onze plechtige kommunie. Het heeft lange tijd, ingekaderd, boven mijn bed gehangen. Na het lof was het eindelijk over en kon ik mijn wit kleed aanhouden om naar huis te rijden.

Nu kon tantes naaikunst door gans de familie bewonderd worden. Mijn kleed werd bekeken en gekeurd. De stof was van *Crêpe Georgette* en mooi wit. De helft van de kommuniekanten had een nieuw kleed. De andere meisjes droegen dat van hun oudere zuster. Het was wel goed bewaard in een oud laken dat geblauwseld was, maar toch was het geel geworden.

Wat mij het meest interesseerde was mijn nieuwe mantel. Stel u voor, voor de eerste keer in mijn leven had ik nu een mantel van nieuwe stof. Voordien droeg ik altijd een mantel, gemaakt uit een aflegger van de tantes van zwarte of donkerblauwe stof. Nu had ik een grijze mantel, muizegrijs om precies te zijn. Ik was zo fier als een pauw. Ik had ook nog een nieuwe plooirok van Schotse stof en een lichtblauw bloesje. In de winter kon ik er dan een pull op dragen. Wanneer ik dit allemaal overdenk, zie ik alles als een film voorbijschuiven. Dan denk ik ook aan het mooie gedicht van Guido Gezelle !

Ja er zijn blijde dagen nog in 't leven
Hoe weinig ook,
daar zijn er nog
voorwaar
En geren zou ik alles,
alles geven
Om één van die, mijn God
Om enen maar ....

Catechismus van volharding

Na de plechtige kommunie was er nog twee jaar catechismus van volharding.

Dat werd door de onderpastoor in de kerk gegeven. Voor het eerste jaar van de jongens was het na de mis van acht uur, op de eerste en de derde zondag van de maand, en voor het tweede jaar, op de tweede en vierde zondag van de maand. De meisjes van het eerste jaar hadden les, op de eerste en derde zondag en het tweede jaar, op de tweede en vierde zondag na het lof. Jongens en meisjes waren gescheiden, misschien om de aandacht op de les gespitst te houden, omdat gevreesd werd dat de jongens te veel naar de meisjes zouden kijken !

HET HEILIG OLIESEL

Wanneer er in het dorp iemand op sterven lag, werd de priester geroepen om de zieke *de laatste H.Sacramenten* toe te dienen. Het was gewoonlijk de onderpastoor, die te voet, met een misdienaar voor hem, de berechting ging doen.

Met korte tussenpozen, belde de misdienaar met een belletje. Kwam men de priester op straat tegen, dan ging men op de knieën zitten. Ook de mensen die thuis waren, kwamen buiten om te knielen als ze de berechtingsbel hoorden. Het H.Oliesel is de zalving van de zieke. De priester doopt de duim in de Heilige Olie en zalft kruisgewijs de ogen, oren, neus, mond, handen en voeten, kortom alles waarmee men kon gezondigd hebben. Na elke zalving wrijft hij telkens met een watje over de gezalfde plaats.

De catechismus zegt over het Heilig Oliesel het volgende :
Het troost en verlicht de zieke, het sterkt hem tegen de bekoringen, vermeerdert de heiligmakende genade, vergeeft de dagelijkse zonden en soms ook de doodzonden, als de zieke niet meer in staat is te biechten. Het helpt ook de zieke tot gezondheid als dit hem zalig is.

Sterven en begraven worden

Vroegen stierven bijna alle mensen thuis in hun vertrouwde omgeving. Nu worden alle zieken naar het ziekenhuis gevoerd met "de 100", als de huisdokter dit nodigt acht, en sterven daar.

Na de berechting werd bij de zieke dag en nacht gewaakt. Wanneer het einde naderde, stond de familie rond het ziekbed. Iemand hield de gewijde kaars in de handen van de stervende en er werd luidop gebeden. Na het overlijden werd de dode *afgelegd*. Dat deden de familieleden zelf of iemand van de buren.

De naaste gebuur werd gevraagd om het kruis te halen. Daarvoor moest men bij de koster zijn, die het ging halen in de kerk. Dat kruis werd overdag aan het sterfhuis voor de gesloten blafeturen gezet. Nu de koster verwittigd was, ging hij de doodsklokken luiden. Er werd 's morgens, 's middags en 's avonds geluid tot en met de dag van de begrafenis.

Rouwbrieven liet men niet zoveel drukken, ten hoogste voor de familie en enkel om te versturen. De buren werden mondeling verwittigd.

Er moest ook voor dragers gezorgd worden. Vier sterke mannen droegen de kist op hun schouder van het sterfhuis tot in de kerk. De naast gebuur ging met het kruis voorop. Heel de rouwstoet volgde eveneens te voet. Wanneer men aan een kruispunt van wegen kwam, werd de kist neergezet en bad men een weesgegroet. De priester met twee misdienaars kwam *het lijk afhalen*, zo noemde men dat. Ze kwamen dus de lijkstoet een eindje tegen. Voor die van over de bareel kwamen, was dat aan Meulemakers (hoek Diepestraat en Kriekerijveld) en die uit de richting Kapelseweg,

Leestseweg en het dorp kwamen, werden afgehaald aan de zusterschool. Ondertussen las een ander priester de mis van de vigilieën.

De lijkdienst was ofwel om 9, 10 of 11 uur. Als men van *den arme* begraven werd, was dat om 8 uur. De dienst om 11 uur was eerste klas. Er hing een baldakijn boven de lijkbaar en bezijden het altaar hingen zwarte rouwdoeken. Er brandden ook heel veel kaarsen.

De dienst van 10 uur was tweede klas. De lijkbaar stond zoals voor eerste klas, op het koor, maar zonder baldakijn en minder kaarsen.

De dienst om 9 uur was derden klas en de lijkbaar stond vooraan in de kerk waar ze nu ook staat. De lijkdienst werd in het Latijn gezongen. Bij de offergang werden ook gedachtenisprentjes uitgedeeld.

Het kerkhof was toen nog rond de kerk, maar was veel te klein. Men moest kris-kras tussen de graven lopen. Op 1 januari 1950 werd een nieuw kerkhof in gebruik genomen. Na de begrafenis ging de naaste familie koffie drinken in het sterfhuis. Voor sommige vrienden en buren was er vroeger nog een staartje aan de begrafenis. De herbergen rond de kerk en in het dorp, deden goede zaken na een uitvaart. Het was soms namiddag en zelfs avond, eer de laatsten thuis kwamen met het excuus dat de overleden gebuur koppig geweest was en niet in zijn graf wilde.

De rouwtijd voor ouders duurde één jaar, zes maanden geheel in 't zwart en zes maanden halve rouw, dit is wit en zwart of grijs. Voor grootouders, broer of zus droeg men zes maanden de rouw, 3 maanden zwart en 3 maanden halve rouw. Daar kwam nog bij dat men gedurende de rouwtijd moest thuis blijven, geen kermis, geen cinema of toneel, geen enkel verzetje.

HET PRIESTERSCHAP

Het priesterschap is het sacrament dat aan de bedienaars van de H.Kerk de macht geeft om hun ambt uit te oefenen en de gratie om het waardig te vervullen. De priesters hebben de macht om het H.Misoffer op te dragen, de zonden te vergeven en andere sacramenten toe te dienen. Ze zijn ook de verkondigers van het woord van God. Zo leerden we op school en stond het in onze catechismus.

Priester worden was een eer, maar ook een opoffering voor de ouders omdat een jonge priester 26 jaar was eer hij afgestudeerd was. Wanneer hij gewijd was, deed hij de zondag daarop zijn eremis in zijn geboortedorp. Iedereen vierde mee en de buren hadden de handen vol om de straat te versieren. Hombeek heeft vroeger verschillende priesters mogen vieren. De laatste was pater Isidoor Buelens, die in 1957 priester gewijd werd. Er is een nijpend tekort aan priesters, maar ook aan gelovigen !

HET HUWELIJK

De kennismaking en de verkering gaat het huwelijk vooraf.
In onze tijd ging dat zo: wanneer een jongen en een meisje kennis maakten, spraken ze af voor volgende zondag. Indien dat meeviel volgden er nog enkele weken waarop ze elkaar ontmoeten op een kermisbal. Dan was de tijd gekomen, dat de jongen de toelating ging vragen aan de ouders van zijn meisje om met hun dochter te verkeren. Dat was vroeger een gewoonte waar de ouders prijs op stelden. Daarna mocht de vrijer thuis komen en zijn meisje afhalen als ze 's zondags naar de cinema of naar het toneel gingen.

Op lievekensdag, dat was de donderdag, kwam de jongen verkeren onder toezicht van de ouders. Er werd wat gepraat of met de kaarten gespeeld. Om tien uur was het tijd om op te stappen. Het meisje liet haar vrijer uit en als het afscheid wat lang duurde werd van uit de keuken geroepen of de deur geklemd zat.

Nu gaat het er helemaal anders aan toe. Wanneer een jong stel begint te verkeren, gaan ze samen wonen, zogezegd om elkaar beter te leren kennen. Of dat de goede oplossing is valt te betwijfelen, want er zijn nooit zoveel mislukte huwelijken en echtscheidingen geweest als nu.

Wanneer er vroeger trouwplannen gemaakt werden, ging het meisje voor de eerste keer op bezoek bij haar toekomstige schoonouders. Daarna kwamen de ouders samen om de trouw te regelen. Nu worden al de kosten gedeeld maar vroeger ging dat anders. De ouders van bruidegom namen het volgende voor hun rekening : de trouwringen, de koetsen of de auto's, de huwelijksmis, een eetplaats of keukenmeubelen naargelang de portemonnee. De bruidegom zelf kocht het bruidsboeket voor zijn bruid. De ouders van de bruid betaalden het feest, de slaapkamer en het beddegoed. Wat ze verder nog nodig hadden, zoals kookpotten en serviezen kregen ze als huwelijksgeschenk van de familie die naar het feest kwamen.

Receptie of avondfeest voor vrienden bestond niet. Die stuurden een telegram met gelukswensen. De trouwdag begon 's morgens met de mis van half zeven. Bruid en bruidegom moesten dan bij de pastoor te biechten komen. Indien de jongen van een andere parochie was, moest hij voor de huwelijsmis een biechtbriefje afgeven dat hij aan zijn biechtvader gevraagd had.

Na de vroege mis was het gauw eten want de kapster kwam en daarna stond de naaister te wachten om de bruid te helpen kleden. Meestal was de bruid in het wit. Op het hoofd had ze een voile vastgemaakt met een bloemtakje. De bruidegom droeg een zwart pak, evenals de vaders en de getuigen. De moeders waren ook in het zwart of donkerblauw en de hoed met *voillet* stond hun goed. De buren waren intussen druk doende geweest met zand strooien aan het huis van de bruid en verder de hele straat door. Ook aan het gemeentehuis en aan de kerk hadden ze zand gestrooid.

Een ander volksgebruik was het schieten met kamertjes. De schutters werden rijkelijk voorzien van drank zodat het een echte braspartij werd. Gelukkig werd het verboden wegens brandgevaar. Heel wat kijklustigen stonden aan het huis van de bruid om de bruidegom te zien toekomen en daarna het hele gezelschap te zien vertrekken naar het gemeentehuis. Het burgerlijk huwelijk werd juist vóór de kerkelijke inzegening afgesloten. Men reed van het gemeentehuis naar de kerk.

DE KERKELIJKE INZEGENING

Tijdens de mis werd en wordt nog steeds het huwelijk ingezegend.
De priester vraagt aan de bruidegom :
N wilt gij N hier tegenwoordig, tot uw wettige huisvrouw nemen volgens het gebruik van onze Moeder de H.Kerk ?
De bruidegom antwoord :
Ja, ik wil.
Dan vraagt de priester aan de bruid :
N wilt gij N hier tegenwoordig, tot uw wettige man nemen, volgens het gebruik van onze Moeder de H.Kerk ?
De bruid antwoord :
Ja, ik wil.

Na ieders toestemming gehoord te hebben beveelt de priester aan bruid en bruidegom elkaar de ontblote rechterhand te geven en zegt :

Ik verenig u in het huwelijk, in de naam des Vaders, en des Zoons en de H.Geestes, amen.

Daarna besproeit hij hen met wijwater. Vervolgens wijdt hij de ringen, die het zinnebeeld zijn van trouw, eendracht en liefde. Na de ring van de priester ontvangen te hebben steekt de bruidegom hem aan de vinger van zijn bruid en zegt :
N neem deze ring, het teken van mijn liefde en trouw.

Dit doet de bruid eveneens bij haar man. De priester doet nog een gebed en wenst de pasgehuwden proficiat. Nu gaat de mis verder. Na de plechtigheid gaat het bruidspaar gearmd naar buiten gevolgd door ouders, getuigen en de familie terwijl het orgel de bruiloftmars speelt. Aan de kerkpoort mogen ze bloemen in ontvangst nemen van de allerkleinsten van de familie en de fotograaf is er ook om alles op de gevoelige plaat vast te leggen. Rijst strooien was er vroeger niet bij, nu wel. Het is belachelijk rijst, het teken van vruchtbaarheid, met handenvol naar het bruidspaar te gooien, in een tijd dat er zoveel aan anticonceptie gedaan wordt. Wanneer iedereen die naar het feest kwam met de koetsen afgehaald was, kon het feest beginnen. De menu bestond uit wel acht of meer gangen. Als men halfweg was, was het poos om het eten te laten zakken en om een familiefoto te maken. Die oude foto's van over vijftig jaar zijn nu nog het bekijken waard.

Er werd niet gedanst, daar was geen plaats voor want het feest ging niet door in een zaal, maar in het ouderlijk huis van de bruid. Hoe meer er gedronken werd hoe minder men moest pramen om te zingen. Oude liedjes zoals "op mijn kloefken" en "op mijn mansarde" werden op luid applaus onthaald. Rond twaalf uur was de menu afgewerkt en kon iedereen naar huis. Er was een taxi voorzien voor diegene die veraf woonden, de anderen gingen tevoet.

Zo ging dat vroeger.

En nu het huwelijksbootje van wal gestoken is, kunnen de jonggehuwden varen, op hoop van zegen !

En dit zegt de cathechismus over het huwelijk : *Het huwelijk is een sacrament, hetwelk man en vrouw wettig tot de dood toe verbindt en hen de gratie geeft om met elkaar kristelijk te leven en kinderen tot Gods glorie op te brengen...*

P.S. Enkele teksten komen uit mijn missaal en De meeste gegevens heb ik uit mijn geheugen opgediept.

Angèle Selleslagh

Doopsel van Maria DE SMEDT, dochter van Alfons en van Germaine VAN DAMME uit de Walestraat.
De boreling uit een talrijk gezin had de K.W.B. als meter en peter, hier vertegenwoordigd door Jeanne Leen en Staf Bijl. De bedienaar is onderpastoor J.Pauwels. Verder aanwezig zijn Alice Verbergt, vroedvrouw en de koster Jan Plasqui.

7. REGULARISATIE IN DE BURGERLIJKE STAND

François BEUCKELAERS

Het kwam vaak voor dat kinderen, geboren tijdens het Frans Bewind, niet ingeschreven werden in de Burgerlijke stand. (zie ook het artikel over Slachmuylders) In het hier vermeld geval werd noch de huwelijksakte van de ouders, noch de geboorte van de vier kinderen wettelijk geregistreerd. Toch de moeite waard om dit eens te vermelden. Hier volgt de tekst van het vonnis, ter regularisatie.

AFSCHRIFT VAN VONNIS VAN DE RECHTBANK VAN EERSTE AANLEG TE MECHELEN WAARBIJ DE NIET AANGEGEVEN KINDEREN VAN VANDER ZEYP PETRUS JOANNES EN DE LA HAEYE JOANNA MARIA WORDEN GEWETTIGD EN WAARBIJ HUN HUWELIJK BEVESTIGD WORDT WEGENS NIET ONDERTEKENING OP DE TROUWDAG.

WILLEM, bij de gratie Gods Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groothertog van Luxemburg.
Aan alle degene die deze letteren zullen zien, Salut.
De Rechtbank van eersten aanleg, zitting houdende te Mechelen, hoofdplaats van het arrondissement Mechelen, Provincie Antwerpen, heeft verleent het volgende vonnis.

In zake :
Petrus Josephus VAN DER ZEYP en zijne huysvrouw Johanna Maria DE LA HAEYEN, handwerkers te Hombeeck gehuijsvest, eischers tot rectificatie, vertegenwoordigd door den procureur Verhaegen.
Bij rekwest in dato vertiende dezer maand September hebben de eischer aan deze regtbank vertoond dat zij in de gemeente Hombeeck huwelijk hebben aengegaan op zeven praerial jaer zes van het voormalig fransch republiek, blijkens uittreksel der akten van de burgerlijken stand der gemelde gemeente Hombeeck hier gevoegd.

Nummer één : Dat bij vergetelheid gemelde huwelijk akte noch door partijen noch door ambtenaar van den burgerlijken stand is getekend geweest, blijken verklaer op den voet van gezegd extract van houwelijk,
Dat zij staende dit huwleijk hebben verwekt vier kinderen, met name Petronella, Elisabeth, Alexander en Joanna Catherina VANDER ZEYP en alle geboren in de gemeente Hombeeck
te weten : Petronella op vier mij van zeventien honderd negen en negentig ; Elisabeth op zeven en twintig september agttienhonderd, Alexander op twaalf september agttien honderd twee, Joanna Catherina op vier augustij agttien honderd vier. Alle blijkens verklaren hier bij gevoegd numeros twee drij vier en vijf,
Dat redens de tijdsomstandigheden gemelde hunne kinderen op gene der registers vanden burgerlijken stand der gezegde gemeente Hombeeck zijn geschreven geweest blijkens verklaren hier bij gevoegd sub numeros zes en zeven.
Dat zoekende de misslagen te verbeteren en behoeftig zijnde blijkens verklaer van den borgemeester en ontvanger der gemeente Hombeeck hier gevoegd numeros agt en negen, zij Uedele durven verzoeken naer rapport en communicatie der stukken hun te verlenen het voordeel van het Koninklijk Besluit in date zes en twintig meij agttien honderd vier en twintig en gevolgendlijk te willen bevelen dat den bovengemelden akt van huwelijk voor goed zal gehouden en aenzien worden als door partijen en ambtenaer getekend en dat hunne gemelde kinderen respectivelijk op de registers van den burgerlijken stand der gemeente Hombeek tijd als hier boven is uitgedrukt, en dat den ambtenaer van den burgerlijken stand van de gemeente Hombeeck tot zulks te doen zal worden verpligt,
De heer president verzond het gemelde rekwest ten advies van de heer offecier des Konings en verklaerde dat hij rapport zoude doen in de zitting van de vijftienden dezer maend.

De zaek geroepen zijnde in deze zitting gaf den procureur Verhaegen voorlezing van het gemeld rekwest en verzorgt dat de getuigen en de belanghebbende partijen zouden worden gehoord,
De getuigen werden aenstonds gehoord als mede de belanghebbende partijen dewelke verkaerde in de vraeg der eischers toe te stemmen. Meester Verhaegen verzorgt de toewijzing zijner principaele conclusien.
De heer President dede rapport en den heer Vervloet substituut offici des konings gaf voordelige conclusien aen deze vraeg.
De regtbank naer te hebben beraden sprak aenstonds uijt het volgende vonnis :
" Overwegende dat het bewezen is, door verklaringen der getuijgen en bijgebrachte stukken, dat Petronella, Elisabeth, Alexander en Joanna Catherina Vander Zeyp, de wettige kinderen zijn van Petrus Josephus en Joanna Maria De La Haeije, dat zij alle in de gemeente Hombeek geboren zijn. De eerste, den 4.5.1799, den tweede den 27.9.1800, den derden den 12.9.1802 en den vierden den 4.8.1804.
Overwegende dat twee certificaten verleend door den ambtenaar van den burgerlijken stand der gezegde gemeente doen blijken dat de geboortens akten der gemelde vier kinderen aldaer in de registers van den burgerlijken stand niet geschreven zijn.
Overwegende dat het blijkt uit een extract der registers van den burgerlijken stand der gemeente, dat den akte van houwelijk der gezegde Petrus Josephus Van der Zeyp en Maria Delahaeye, aengegaen den zevenst prairial jaar zes in deze register geschreven is, maer dat denselven akte door de partijen noch door de getuigen, noch door den ambtenaer van den burgerlijken stand getekend is geweest.
Overwegende dat de voornoemde Petronella, Elisabeth, Alexander en Joanna Catherina Vander Zijp hebben verklaert in de conclusiens der eijschers toetestemmen.
Gezien het certificaat verleent den dertigsten augustus agttien honderd zes en twintig door het bestuur der gemeente Hombeeck bewijzende dat de aenleggers behoeftig zijn. Gezien het koninklijk besluit van den zes en twintigsten meij achttien honderd vier en twintig.
Gehoord den heer Vervloet substituut officier des Konings in zine conclusien en des zelfs advies.
De regtbank verklaert dat Petronella, Elisabeth, Alexander en Joanna Catherina Vander Zejp, wettige kinderen van Petrus Josephus en Joanna Maria Delahaeye, in de gemeente Hombeeck geboren zijn, de eerste den 4.5.1799, de tweede den 27.9.1800, den derde den 12.9.1802, en de vierden, den 4.8.1804.
Beveelt aen den ambtenaer van de burgerlijken stand der gezegde gemeente de geboortens akten der voornoemde vier kinderen op te stellen en de zelve met het tegenwoordig vonnis, te schrijven in de loopende registers van den burgerlijken stand en daer van melding te maken in de registers en op die datum, wanneer deze akten respectievelijk zouden moeten ingeschreven geweest zijn.

Beveelt dat den gemelden akte van houwelijk in data van den zevensten prairial jaers zes voor goed zal worden gehouden niet tegenstaende hij door de contracterende partijen, de getuigen en de ambtenaar van den burgerlijken stand niet getekend is geweest en beveelt aen den zelven ambtenaer om van het tegenwoordig vonnis van rectificatie insglijks in de margine van den zelve houwelijks akte melding te maken.
Beveelt dat het tegenwoordig vonnis gratis zal worden geregistreerd en aen de eijschers afgeleverd zonder kosten.
Gedaen en uijtgesproken in de openbare zitting der regtbank van eerste aenleg te Mechelen den vijftiende september agttienhonderd zes en twintig,
Tegenwoordig de heeren J. Delafaille president, Ridder van de orde van den nederlandschen leeuw , E.De Prelle, en F.A. Dierixsens regters, Vervloet substituut officier des konings, en J Condeur griffier. Op de minuut waren geteekend J. Dellafaille presidenten en F. Condeur griffier
Gebieden en bevelen aen alle deurwaerders hier toe aenzogt het voorstaende vonnis in uitvoering aen onze procureur generaal en aen onze officieren bij de regtbanken van eersten aenleg daer aen de hand te houden en aen alle bevelhebbers en officieren van de openbaere magt daertoe sterke hand te leenen wanneer zij, tot dies wettelijkheid zullen worden aenzogt.
In teeken der waerheijd hebben wij griffier der zelve regtbank het tegenwoordig afschrift ondertekend.
Gratis geregistreerd te Mechelen den twee en twintigsten september agttienhonderd zes en twintig.

HET LEREN LEZEN VAN OUD SCHRIFT

Indien het zou blijken dat een zeker aantal leden interesse heeft in het leren ontcijferen van oude handschriften, dan is de kring bereid een nieuwe cursus in te richten. Geef uw naam op aan

Libert LOOSEN tel. 41.74.11

Met de belmangstellenden zal een plan opgemaakt worden voor plaats en tijd.
Er zijn geen kosten aan verbonden, buiten kopiekosten voor lesmateriaal.

SPONSORS SINTE-METTEFEEST

ELEKTROHANDEL
E.T.G. HOMBEEK

DU PONT DE NEMOURS
(Belgium) N.V.
Mechelen

HAPPYLAND
Battel

ERELEDEN

Apotheker ASSELMAN	Hombeek
M.BEULLENS	Heffen
Stan BEHETS - Angèle SELLESLAGH	Hombeek
N.CORREMANS	Mechelen
tandarts Lydia DE BOCK	Hombeek
Baron Kris de Meester de Ravestein	Hombeek
René DE MAEYER, erecons. instrumenten museum	
Dirk LAUWERS en Yolande SABLON,	adv. Duffel
kinesist LUYCKX	Hombeek
familie MARIEN	Hombeek
E.H.Kanunnik Wim Mariën	Hombeek
dokter Werner MARINUS	Hombeek
Jan MISSINE	Mechelen
dokter Walter JASPERS	Hombeek
kinesist Kris SPITAEL	Hombeek
kinesiste Rita SPRUYT	Hombeek
dokter Paul TASSENOY	Hombeek
verpleger Hervé TEUGELS	Hombeek
V.TUYAERTS	Keerbergen
Emiel & VAN BEVEREN	Mechelen
architect Eddy VAN DE VENNE	Hombeek
dokter U. VAN WALLEGEM	Mechelen

BESTUUR VAN HOEMBEKA

Christian de Meester de Ravestein	erevoorzitter
Fl. L. LAUWERS	erevoorzitter
Ward DE KEMPENEER	voorzitter
Henri KEULEERS	vice-voorzitter
Jan MISSINNE	secretaris
Raymond LAUWERS	financieel beheer
Libert LOOSEN	archiefbeheerder
Francine LEEN	logistiek en lokaalbeheer
Angèle BEHETS	Ledenbestand & Familiekunde
Gert LOOSEN	redactie en tekstcorrectie
Firmin VERLINDEN	folklore en St.Metteviering
Marie-Louise MIES	natuur en uitstappen
Wim BAETENS	Rapporten & Familiekunde
Thierry LAMMAR	Reglementen & jur.advies

Redactie 't Ridderke

eindredactie : Ward DE KEMPENEER, Gert LOOSEN
tekstingave : Patricia BOON, An LOOSEN
medewerkers : Wim BAETENS, Stan en Angèle BEHETS, Louis BUELENS, Firmain VERLINDEN, Fl. Louis LAUWERS, Henri KEULEERS, Libert LOOSEN, Gerarda MARIEN, François VAN DER JEUGHT
foto's : Ward VERBERGT.
tekeningen : Bob BROERS

't Ridderke

Trimestrieel heemkundig tijdschrift van Hoembeka
10de jaargang 95 * nr. 2 * tweede trimester

1995

De vroegere oliemolen werd de Kreubbe

Van het huis dat Jan Baptist Slachmuylders bouwde, begin 19de eeuw, bleef maar weinig over in 1950.
De achtergebouwen waren verdwenen en het voorhuis werd opgedeeld in vijf woningen.
Zijn zoon Martinus Slachmuylders woonde er als laatste maar verliet in 1883 Hombeek. Hij was de laaste olieslager.
De huizen werden later bekend onder de naam "De Kreubbe" en werden afgebroken bij de saneringswerken voor de dorpskom in de zestiger jaren.

verantwoordelijk uitgever : Ward De Kempeneer Diepestraat 2, 2811 HOMBEEK tel 015 / 42 73 26

Afgiftekantoor MECHELEN 1

8. KRINGWERKING

DE PAROCHIEREGISTERS en het PAROCHIEARCHIEF van LEEST

We zijn pater VAN AKEN, pastoor te Leest, zeer dankbaar dat hij en de kerkfabriek ons toelieten de parochiearchieven, die voor de mensen uit de regio zo belangrijk zijn, te mogen kopiëren. Ter inzage van de familievorsers hebben we nu de parochiearchieven van Hombeek, Zemst-Laar en Leest. Bovendien bezitten we gezinsstaten van Heffen en van vele andere gemeentes. De eerste opdracht is nu de doopsels, huwelijken en begrafenissen van Leest te klapperen en nadat ze ingebonden zijn kunnen ze geraadpleegd worden. We hopen dat deze klus geklaard zal zijn tegen begin september.

Archiefraadpleging is er de tweede woensdag (20.00 uur) en de vierde zaterdag (8.00 uur) van iedere maand : woensdag 9 augustus, zaterdag 26 augustus, woensdag 13 september, zaterdag 23 september, woensdag 11 oktober, zaterdag 28 oktober, woensdag 8 november, zaterdag 25 november, woensdag 13 december, zaterdag 23 december.

EEN DAGUITSTAP NAAR TERVUREN

Op zaterdag 2 september kan u meereizen naar Tervuren. In deze oude residentieplaats van de eerste hertogen van Brabant zou ook de Heilige Hubertus gestorven zijn. Het hertogelijk kasteel dat Jan I er bouwde werd gaandeweg groter en sierlijker. Enkele hertogen liggen er in de parochiekerk begraven. Onder Karel van Loreinen werd een nieuw kasteel gebouwd op Hoogvorst. Willem Frederik, zoon van Willem I kreeg de warande als geschenk voor zijn aandeel in de slag van Waterloo en bouwde er een nieuw kasteel. Het behoorde later aan de Belgische Koninklijke familie. Het werd in 1879 door brand verwoest en op dezelfde plaats werd er bij de tentoonstelling van 1897 het eerste Kongomuseum gebouwd. Het wordt nog steeds het koloniënpaleis genoemd. Ook de toegangspoort tot de warande op de markt van Tervuren dateert uit die tijd, evenals de 80 meter brede Tervurenlaan. Leopold II nam het initiatief voor het latere museum voor Midden-Afrika dat in 1910 door koning Albert werd ingewijd. Ook het arboretum is een idee van Leopold II.

We bezoeken onder leiding van een gids de tijdelijke tentoonstelling

Verborgen schatten
van het Museum van Tervuren

Uit de rijkste wereldverzameling etnografische en kunsthistorische voorwerpen uit Midden Afrika waarvan sommigen nooit werden bovengehaald wordt een selectie van 250 meesterwerken getoond. We zullen bij deze gelegenheid ook de kans hebben even achter de schermen te kijken.

Het bezoek aan de stad zelf en aan het park wordt geleid door ervaren streekkenners en historici, leden van de plaatselijke heemkundekring. Ter plaatse wordt een gezamelijk middagmaal genomen.
De busreis en de inkom voor het museum bedraagt 550 fr. per persoon.
De plaatselijke gidsen worden betaald door de heemkundekring.

Inschrijven kan nu bij
Marie-Louise LAMMAR-MIES, Sparrenstraat 17 te Hombeek, telefoon 41.88.85

FAMILIEKUNDE EN VERWERKING OP DE COMPUTER

Reeds meerdere Hombeekse familieverwantschappen werden op computer (Haza Data) verwerkt door Wim Baetens. Wie hierover meer wil vernemen kan ter plaatse inzage hebben. Er zal een werkplan opgesteld worden voor totaal-verwerking van Hombeekse stammen.
Hoembeka overweegt deze stammen in afzonderlijke uitgaven te publiceren.

tweede kontaktvergadering voor familievorsers
vrijdag 1 september
in de bovenzaal van het gemeentehuis om 20 uur

Al het voorhanden zijnde genealogisch bronnenmateriaal uit ons documentatiecentrum is ter beschikking en (hopelijk) zullen dan ook voor eerst de parochieregisters van Leest ter inzage zijn.

EEN BOEK en EEN TENTOONSTELLING

Buiten het trimestrieel tijdschrift, 't Ridderke, werkt de heemkundekring aan een tweejaarlijkse uitgave van een boek. Daarin worden thema's grondiger uitgewerkt zodat de verzamelaar van deze reeks die we Hoembekania noemden, een goed beeld krijgt van wat er te Hombeek geschiedde.

Volgende boeken werden gepubliceerd:

deel 1 (1984) : VAN HOMBEEKSE MENSEN EN DINGEN	uitgeput
deel 2 (1986) : EXPOEL, VOLK en SPOOR	uitgeput
deel 3 (1988) : HET MUZIEKLEVEN,HET VLAS, SAGEN en BIJGELOOF	600 fr.
deel 4 (1990) : EEN DORP AAN DE ZENNE	uitgeput
deel 5 (1992) : DE JEUGDBEWEGING, van MAP naar CHIRO, DE GILDE	700 fr.

In november 1995 zal deel 6 in de Hoembekania-reeks verschijnen met volgende onderwerpen :

Kunstenaar Jan De Smedt en Hombeek	Raphaël DE SMEDT
De Fortuinmolen aan de Hombeekse steenweg	François VAN DER JEUGHT
Hombeek in de eerste wereldoorlog	Kari VAN HOORICK e.a.
De Moststraat als Bakermat	Ward DE KEMPENEER

Op Zondag 29 Oktober en op Woensdag 1 November zal het boek te koop aangeboden worden op de tentoonstelling die de onderwerpen ervan uitvoeriger zal evokeren. De tentoonstelling zal ook toegankelijk zijn 's avonds op maandag en dinsdag 30 en 31 Oktober.

SOLDATEN IN DE EERSTE WERELDOORLOG

De heemkundekring werkt aan een zo volledig mogelijk repertorium van alle Hombeekse mannen die als soldaat opgeroepen waren tijdens de eerste wereldoorlog. Zowel de oud-strijders aan de IJzer, als de gevangen genomen soldaten en gedeporteerden naar Soltau als de militairen die bij de ontreddering bij Antwerpen met hun garnizoenen naar Nederland vluchtten, zullen in dit repertorium opgenomen worden met een korte beschrijving van hun wedervaren. Samensteller hiervan in Wim Baetens. We publiceren hier deze lijst voor zover we deze konden samenstellen aan de hand van de beschikbare dokumenten.

lijst der soldaten 14 - 18 :

Jan Emiel ANDRIES	(3.10.1893)	K. Louis NUYTIENS	(20.3.1895)
Hendrik Alfons BAETENS	(14.9.1888)	Florent PEETERS	(19.2.1895)
Jan Frans BAETENS	(26.9.1881)	Frans Emiel PEPERMANS	(28.7.1894)
Herman BERTENS	(11.5.1886)	Jan Bt. PEPERMANS	(6.9.1886)
Frans BUELENS	(1.1.1895)	Jaak Frans PEREMANS	(8.12.1897)
Jan Bt. BUELENS	(14.5.1884)	Jan Louis REUDAMS	(2.7.1886)
Victor CAMPION	(23.6.1899)	Jozef Frans REYNIERS	(14.9.1891)
Edward Louis CEUPPENS	(1.6.1893)	Pieter Jan REYNIERS	(2.2.1896)
Frans CHRISTIAENS	(24.11.1895)	Herman SAINT	(27.9.1894)
Gerard CHRISTIAENS	(1.11.1894)	Edouard SELLESLAGH	(16.3.1886)
Jozef CHRISTIAENS	(29.10.1889)	Jan August SELLESLAGH	(21.6.1894)
Jules Jan CHRISTIAENS	(6.9.1884)	Jules Jozef SELLESLAGH	(29.7.1880)
Jan Frans DAER	(23.3.1887)	Louis Antoon SELLESLAGH	(8.5.11889)
Jan Frans DE BORGER	(..)	Karel SILVERANTS	(28.2.1882)
Leonard DE CRAEN	(28.7.1894)	Edward SOLIE	(10.6.11890)
Emiel Jozef DE KEMPENEER	(10.5.1893)	Victor SPOELDERS	(20.3.1894)
Jan Frans DE ROECK	(22.9.1892)	Peter Jan SPOELDERS	(1.1.1891)
Gustaaf A. DE SMET	(14.8.1898)	Pieter Jan STEVENS	(26.7.1891)
Emiel DE VALCK	(16.8.1892)	Jozef SYMONS	(12.4.1894)
Arthur DE WIT	(28.10.1887)	Jules Jan TEUGHELS	(7.1.1893)
Frans DE WIT	(9.8.1891)	Ferdinand J.H. VAN ASCH	(29.9.1883)
Pieter Jan DE WIT	(19.11.1890)	Pieter Jan VAN ASCH	(9.2.1887)
J.Constant DIDDENS	(..)	Leon VAN BENEDEN	(31.7.1892)
E.H. Gommaar Louis DIERCKX	(21.11.1881)	Gustaaf VAN CAMP	(28.11.1887)
J. Edward GEETS	(10.9.1889)	Jan VAN CAMP	(14.8.1892)
Jozef GEIVAERTS	(30.1.1883)	Fr. Alf. VAN CAUWENBERGH	(22.11.1890)
August Frans GOBIEN	(14.7.1885)	Eugeen VAN DE CAMP	(3.6.1893)
Jan Louis GOOSSENS	(7.5.1886)	Eugeen VAN DEN BOEYNANTS	(14.7.1891)
Victor GOOSSENS	(8.7.1895)	Pieter Jan VAN DEN BOSSCHE	(18.9.1894)
Pieter Jan GOOVAERTS	(24.3.1893)	Frans Antoon VAN DEN EYNDE	(11.1.1892)
Edward Frans HENDRICKX	(20.2.1893)	Const. Louis VAN DER ELST	(24.11.1895)
Jan Polydor Arthus HOLSTERS	(16.10.1887)	Frans VAN DER ELST	(24.7.1893)
Edward B. JACOBS	(26.10.1894)	Jan Joris VAN DER ELST	(9.1.1891)
Jan Bt. JACOBS	(27.8.1890)	Pieter Oscar VAN EETVELDE	(28.10.1894)
Jan Frans JACOBS	(6.11.1893)	Jaak Alf. Eug. VAN INGELGOM	(21.3.1893)
Jan JANSSENS	(26.3.1893)	Jozef Domien VAN LOO	(10.4.1895)
Frans Alfons KEULEERS	(28.3.1894)	Jan Bt. VAN RIET	(11.5.1888)
Louis M; KEULEERS	(14.11.1895)	Jan Frans VAN RIET	(15.10.1885)
Alfons LAUWENS	(19.2.1890)	Jan Bt. VAN SAN	(21.2.1891)
Karel Antoon LAUWERS	(2.4.1892)	Jan Hendrik VERBIST	(30.9.1892)
Jan Isidoor LAUWERS	(..)	Pieter Isidoor VERDOODT	(21.10.1895)
Jaak LEEMANS	(2.2.1893)	August VERLINDEN	(4.9.1888)
Jozef Frans LEEMANS	(4.4.1895)	Jan Bt. VERREZEN	(6.4.1889)
Jan Frans LEEN	(31.1.1891)	M. Louis VERVLOET	(20.3.1886)
Frans Jozef LEROY	(5.4.1894)	E. Victor VLEMINCKX	(2.12.1889)
Louis MOENS	(21.3.1893)	Pieter Louis WINDELEN	(15.2.1895)

Het zou jammer zijn moesten, onafhankelijk van onze goede wil, Hombeekse soldaten in dit repertorium ontbreken. Om dit te vermijden doen we beroep op alle leden.

Indien u vaststelt dat familieleden of bekenden bij deze lijst ontbreken, verwittig ons dan. Bezorg ons de gegevens die u heeft over de persoon met een foto, zo mogelijk in het soldatenuniform van toen. Alle andere bijzonderheden over Hombeek of Hombekenaren in WO-1 zijn zeer welkom.

9. HOMBEEKSE STAMMEN

Ward DE KEMPENEER

de stam SLACHMUYLDERS te Hombeek

deel 3

Verleenden hun medewerking aan dit artikel ; Angèle SELLESLAGH en Wim BAETENS voor de plaatselijke familierelaties en voor de ingave op computer, Bob BROERS, voor de tekeningen.

MARTINUS SLACHMUYLDERS DE JONGE MOLENAAR

De jongste zoon Martinus had zijn intrek genomen in de ouderlijke rosmolen op de steenweg naar Mechelen, toen nog over de zennebrug omdat de oude Zenne nog dwars door de dorpskom liep.
Zijn huwelijk met Thérèse SLACHMUYLDERS, het achternichtje uit Beigem, was kortstondig. Zij stierf in 1826, slechts 24 jaar oud, en liet twee meisjes na van 2 en 1 jaar. Martinus was dan 28 jaar en werkte met zijn oude vader op de molen. Maar amper één jaar later stierf zijn vader en woonde de jonge weduwnaar met de twee kleine peuters bij de 76-jarige moeder, met name Anne Marie COECKELBERGH.

NONKEL MATHIJS, PACHTER OP DE WITTE HOEVE

Zoals in vorig nummer gezegd was zijn moeder de dochter van Karel Frans COECKELBERGH, die op de Witte Hoeve woonde. Het was een historische hoeve, gelegen op de grens met Leest en kerkelijk onder deze parochie. Ze besloeg ongeveer 11 ha grond (8 bunders, 2 dagwand en 84 roeden) en was verbonden via een lange dreef met de weg van Leest naar Oxdonk en Kapelle-op-den-Bos. Aan die weg was een langgerekte vijver gelegen. De heer baron van Reyneghem, meier van de stad Brussel, verpachtte het goed.

In het gezin Karel Frans COECKELBERGH - Marie Anne VAN ASCH waren zes opgroeiende kinderen van wie Mathijs als laatste op de hoeve bleef. Hij was vrijgezel en omdat zijn gezondheid erg wankel werd besliste de 70 jarige in 1827 de landbouwstiel maar op te geven. Hij nam aanstalten tot een boedelscheiding. Op 4 april deed hij een publieke verkoop van mest, hooi en stro, van wat houten schutsels en brandhout, maar ook van het houten varkenskot en een hangar.[1] Nog diezelfde maand april overleed hij zonder testament nagelaten te hebben.

Zijn erfgenamen waren de drie broers en twee zusters COECKELBERGH nog in leven :

(1) Anne Marie die gehuwd was met Jan Bt. SLACHMUYLDERS,
(2) Peter Jan, landbouwer te Leest en man van Katrien VAN DEN BRANDEN,
(3) Anna Monica die gehuwd was met Gaspar PETERS, landbouwer te Londerzeel,
(4) Joanna die gehuwd was met Benedictus DE BOECK, landbouwer te Malderen en
(5) Carolus, landbouwer te Leest en gehuwd met Anne Katrien VERBRUGGEN.

Ze gingen ermee akkoord dat hun neef Martinus SLACHMUYLDERS, weduwnaar van Thérèse SLACHMUYLDERS de erfenis zou liquideren en stelden hem aan als universeel legataris van zowel de *meubilaire effecten als de oogst te velde mits het betalen van de schulden van het sterfhuis.*

Bovendien werden nog een paar voorwaarden gesteld. Martinus zou hiervoor 2.571 gulden betalen of aan ieder 514 gulden. Hij mocht de opbrengst van de koopdag van 9 april optrekken, zijnde 1.281 gulden, maar hij moest er zelf voor instaan dat nog eventuele lasten en schulden van de overledene zouden betaald worden en dat de goederen op zijn kosten zouden worden weggehaald.

Merkwaardig is toch wel dat ze reserve maakten voor één oude schuldvordering uit de Oostenrijkse tijd, toen nonkel Mathijs nog karrevrachten had moeten leveren voor de vorst Karel Van Loreinen, gouverneur in de Nederlanden, en die door de Staat nooit terugbetaald werden.

We lezen :

> *tussen partijen is geconsenteert dat de cedanten hun niet verstaen te ontmaken bij desen afstand van de notitien die de overleden hunnen broeder is hebbende uyt hoofde van werkelijke verschotten aen reysen met wagens en karren gedaen voor het Oostenrijks Gouvernement voor desen (Gouvernement), wat alleenlijk is blijvende uytgesloten van de tegenwoordige cessie.*[2]

Zijn vader stelde zich borg voor goede uitvoering van deze overeenkomst die op 18 juni opgemaakt werd in de naburige herberg *Het Hoefijzer* te Hombeek.

Martinus liet er geen gras over groeien en hield de volgende zomermaanden in dezelfde herberg, waar de weduwe van Antoon SCHEERS woonde, meerdere openbare verkopen van de oogst en de gewassen te velde van zijn oom Mathijs. De verkopen kenden een groot succes en boeren van Hombeek en Leest kwamen er op af (namen in bijlege). Bij deze verkopen waren Cornelis MEULDERMANS, veldwachter van Leest en Jacob PREUTENS, veldwachter te Hombeek getuigen, één enkele keer waren buiten de Hombeekse veldwachter ook de smid Jan Bt. PHLIPS en de bakker Peter VAN EETVELT getuigen. Einde juni werd het vlas verkocht in 11 diverse loten van 15 roeden elk. Het werd geteeld op plaatsen genoemd als *op Den Bogaert, op Den Roybosch* en *in Den Hof*, en bracht 428 gulden op.[3] Einde juli was er de verkoop van tarwe en koren met een opbrengst van 596 gulden. Er waren 6 loten tarwe en 3 loten koren op het land genaamd *In de Bossen* te Hombeek, verder te Leest 11 loten koren op het land *Den Bogaert*, 10 loten tarwe en 7 loten koren op *Het Hoogveld* en 5 loten koren op het land voor 't Hoefijzer.[4]
Enkele dagen later in Juli nog 15 bedden tarwe te Leest op *Het Houblok* en 10 loten tarwe op het land voor 't Hoefijzer en 4 loten tarwe op het stuk *Boven de Ley* met een opbrengst van 390 gulden.[5] In september werd de boekweit en de haver verkocht op landen te Leest : 8 loten boekweit op *Den Roybosch*, 3 kopen boekweit en 3 kopen haver op 't land aan 't Hoefijzer voor 212,50 gulden.[6]

In oktober was er de laatste verkoop, ditmaal van de *patatters* die 134,75 gulden opbrachten.[7]

Begin november werd alles opgeruimd in de hoeve en ging men over tot de verkoop van het restant aan meubelen, klein alaam en wat landbouwprodukten.

Zo lezen we dat er nog een opbrengst was van 538 gulden voor wat volgt :

> *een tafel en 6 stoelen, de mouille, een staende horloge, 2 beddebakken, beddegoed, schilderij, eetscpappray, schappray,*
> *2 roohay (roeyhaa ?),mestvork, pekpot en vlegel, bakken, huysel, 2 ijzere bijtels, zaag, schup, slijpsteen, 3 smoutstopen, 2 gordelen, maet, emmer, moor, vischpaen, emmeren stoop, partije taillooren, vat, ton met speurrezaet, 7 tonnen, 2 vate, zeyselen, pik, trap, mestbijl, reutelstok, partije flessen,*
> *2 ploegen, 2 sleddes, ijzeren ege, egge, sleep, welle, hondenkot, drijpikkel, ploeg, wagen (voor 28 gl. verkocht aan SALU), wagen (voor 41 gl. verkocht aan Jan DAELEMANS), ijzer, hout, schelfthoutens, brandhout, schaerhout, timmerhout, vleeschblok, beuken bool, 5 boomen,*
> *gerste strooy, klaverstrooy, roggestrooy, hoey, partije raepen en 3 pond wortelen.*[8]

Een laatste verkoop greep plaats in juli 1828, als de wintergranen gerijpt waren. Deze verkoop was ingedeeld in 59 loten van koren, graan en tarwe en bracht niet minder dan 653 gulden op. [9]

Hiermee vereffende Martinus de nalatenschap van nonkel Mathijs COECKELBERG. De opbrengst was beter dan verwacht en er was een rijkelijke beloning van ongeveer 1.650 gulden voor al het werk dat gepresteerd werd.

HET BEWOGEN LEVEN VAN MARJANNE

Op 14 april 1833 ging Martinus een tweede huwelijk aan met Marjanne VAN ASCH. Ze was weduwe en had kortgeleden de prestigieuze aankoop gedaan van één van de mooiste woningen van het toenmalige Hombeek, de herberg en oliemolen aan de kerk, destijds genoemd het *Hof van Bergen*. (nu gekend als het in verval geraakte huis Doms). Na meer dan 150 jaar en zonder tastbaar bewijs zou het zeer gewaagd zijn om te beweren dat Marjanne een nette verschijning was. Over het fysiek voorkomen van de 36 jarige weduwe kan dus niets gezegd worden maar wel over haar inkomen. Ze zat er warmpjes, zeer warmpjes in.

Op 18 mei 1797, in de troebele jaren van de Franse bezetting, werd Marjanne te Mechelen geboren als Maria Anna VERLINDEN. Ze was het onwettig kind van Maria Franscisca VERLINDEN (1765-1847), dochter van Antoon VERLINDEN die de molenaar was op de Hombeekse Kouter. De moeder was te Mechelen bevallen in het huis van Michel Roberty, *accoucheur* in de Kerkhofstraat. Hij deed de aangifte van het kind samen met zijn bijzit Marianne LOIR, *garde-cloche* en Tist MERTENS, een staatswerkman. Het kindje werd niet te Hombeek gedoopt en de familie Verlinden blijkt zich dus wel gedistantieerd te hebben.

Toen 5 jaar later de 37-jarige Maria Franscisca VERLINDEN haar wil te kennen gaf om te trouwen met de 60-jarige pachter Philip VAN ASCH (1742-1821), moet dat een schok teweeg gebracht hebben. Haar ouders moesten wel bijdraaien en de toestand normaliseerde. Philip was zeer vermogend en had in 1783 van haar moeder de ouderlijke hoeve *Den Hoogen Moet* gekocht. Bovendien had hij van het Frans Gouvernement meerdere hectaren grond weten te bemachtigen, zogenaamd *zwart goed* omdat het geconfisceerde gronden waren op de abdij van Kortenberg. Het meest merkwaardige was dat Philip weduwnaar was van Elisabeth DE PUNDER, die de grootmoeder was van zijn huidige vrouw Maria Francisca.

Zijn eerste vrouw Elisabeth DE PUNDER was voordien reeds twee maal gehuwd geweest, eerst van Guilliam DE LAET en dan van Govaert DE ROECK, allen pachters op dezelfde hoeve. Deze werd *Den Hoogen Moet* genoemd naar een vroeger zeer hoogmoedige meier van Ophombeek, die de hoeve bouwde en er eerst woonde. Ze lag in de huidige Boomkensstraat tegenover de Meistraat (die eigenlijk steeds *Meier*-straat heette naar het huis van de meier daar gelegen).

Maria Francisca VERLINDEN kwam bij haar huwelijk terug naar Hombeek en Marjanne, het vijfjarig voorkind, kwam met haar mee en werd in het gezin opgenomen. Alhoewel Philip reeds op leeftijd was toen hij hertrouwde met Maria Franscisca werd zijn late huwelijk toch nog gezegend met drie kinderen. Van hen groeiden er twee op : Marie-Thérèse (°1805), die later huwde met dokter Louis MERTENS van Zemst en Jaak Emmanuel(°1809), die later met Catherina VAN DE VOORDE in het huwelijk trad. De vader was 66 jaar bij de geboorte van zijn zoontje.

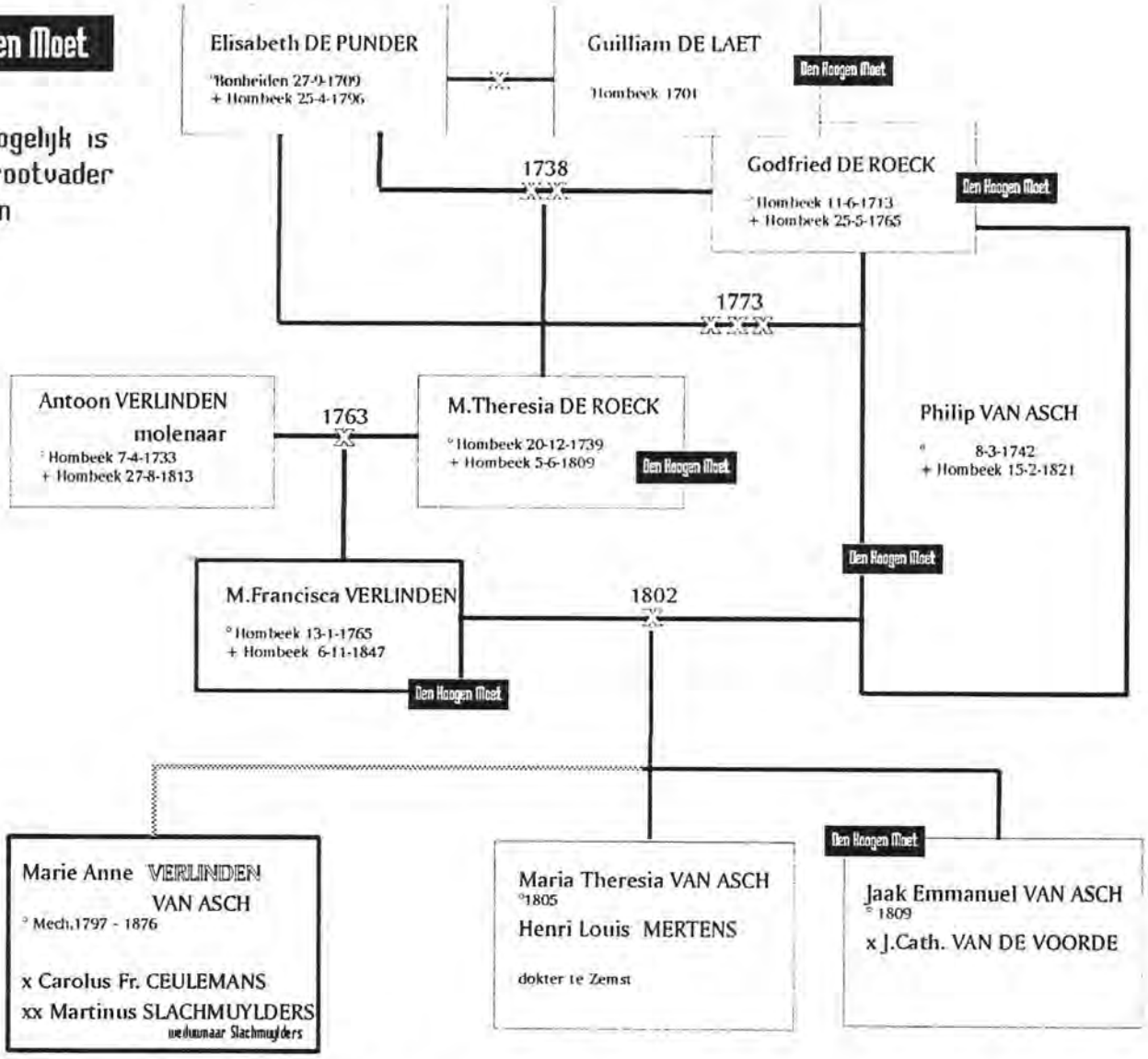
Pachter Philip VAN ASCH was naaste buur van pachter Jan Frans CEULEMANS op het *Hof Ter Heide*, de burgemeester van Hombeek. Hoe de verstandhouding was tussen beide is moeilijk te zeggen, maar het feit dat Jan Frans meer dan 6 ha grond van Ter Heyde verspeelde die als zwartgoed in handen van Philip gekomen waren, zal toch niet in dank afgenomen geweest zijn. Het gezin Ceulemans was rijkelijk gezegend met een kroost van tien opgroeiende kleuters en peuters die wellicht de speelkameraadjes waren van de kinderen VAN ASCH. Toen er echter een romance opbloeide tussen de burgemeesterszoon Carolus en de onwettige dochter Marjanne, moet dat toch erg argwanend onthaald geweest zijn. Vooral het feit dat het meisje niet gelagaliseerd was moet tot de nodige spanningen geleid hebben omdat zo iets bij een eerbare familie als de Ceulemansen niet denkbaar was. Toen dan bleek dat Marjanne een kindje verwachtte werd onverwijld alles gedaan om de toekomende bruid te laten wettigen. Niettegenstaande in februari 1821 haar stiefvader, Philip VAN ASCH, overleden was, werd in november van datzelfde jaar op de rechtbank te Mechelen de akte opgesteld waarbij de intussen overleden man nog de wettelijke vader werd van een 24 jarige dochter. Marjanne VERLINDEN werd van dan af Marjanne VAN ASCH genoemd en had gelijke rechten als de twee echtelijke kinderen. Afgezien van het juridisch en moreel aspect zal deze wettiging vooral ook financieel niet onbelangrijk geweest zijn.

Op woensdag 14 november 1821 werd het huwelijk voltrokken. Niet de burgemeester maar zijn vervanger, schepen Jacques Emmanuel

Den Hoogen Moet

of

Hoe het mogelijk is met uw grootvader te trouwen

Maria Francisca VERLINDEN was de dochter van Maria Theresia DE ROECK, op haar beurt de dochter van Elisabeth DE PUNDER, of Elisabeth was de grootmoeder van Maria Francisca.
De grootmoeder huwde in 1773 met Philip VAN ASCH waardoor deze de (stief)grootvader werd van Maria Francisca. Philip werd weduwnaar in 1796 en hertrouwde zes jaar later, in 1802, met Maria Francisca, die in wezen zijn kleindochter was.

" DEN HOOGEN MOET " heeft hier niet de betekenis van " veel moed " (alhoewel), maar het was de naam van de historische hoeve in de Boomkesstraat, zogenoemd naar de hoogmoed van de bouwheer en de eerste bewoner van dit goed.

De hoeve werd later eigendom van de familie BACKX van Mechelen en werd jaren lang gehuurd door de familie DE LAET. Ze kwam eind der 17de eeuw in hun bezit (Philip DE LAET en zijn zoon Hendrik), en werd in de 18de eeuw bewoond door Guilliam DE LAET, die gehuwd was met Elisabeth DE PUNDER. Haar tweede man Godfried DE ROECK verwierf de hoeve in 1753. Ze ging over op zijn dochter Maria Theresia, gehuwd met Antoon VERLINDEN, die ze in 1783 verkocht aan haar stiefvader Philip VAN ASCH. Van hem ging ze over op zijn vrouw, de dochter van de vroegere eigenares, die ze in 1847 vererfde aan haar zoon Jaah Emmanuël VAN ASCH. Deze bleef kinderloos en in 1907 ging de hoeve over op een neef Nicolaes VAN HUMBEECK, gehuwd met Octavie VEKEMANS, de dochter van de koster en van Melanie SLACHMUYLDERS, die de dochter was van Martinus. Of, hoe een dubbeltje rollen kan !

Cauwenberg, zat de burgerlijke plechtigheid voor waarbij Carolus CEULEMANS echtelijke trouw zwoer aan Marjanne VAN ASCH, wettelijke dochter van Philip VAN ASCH.[10] De moeder van de bruid en de ouders van de bruidegom waren gelukkig en gaven hun instemming met het huwelijk van hun kinderen. De vader-burgemeester, de secretaris en de veldwachter waren getuigen en ook de 30 jarige Jaak Schelkens. 's Anderendaags werd de kerkelijke trouw plechtig ingezegend. (De pastoor schreef verkeerdelijk als datum 15 oktober).

Het jonge paar trok in bij de moeder van de bruid op *Den Hoogen Moet* en woonde er samen met de twee kinderen van 16 en 12 jaar. Aanvankelijk scheen alles gunstig te evolueren. In mei 1822 werd een eerste dochtertje geboren, Dorothea, en in januari 1824 een tweede met name Melanie. Aanvang 1825 werd een derde kindje verwacht. Maar dat jaar werd een somber jaar, zeker voor de familie Ceulemans. Einde maart stierf vader Jan Frans die 25 jaar burgemeester van Hombeek geweest was. In mei stierf zijn zoon Philip, nog ongehuwd en slechts 28 jaar oud. Begin juli stierf dan de andere zoon Karel Frans, de man van Marjanne VAN ASCH, slechts 32 jaar oud. We weten niet wat de oorzaak was van de vele sterftes in dezelfde familie maar longtuberculose was een steeds meer voorkomende besmettelijke kwaal.

Als in de herfst van 1825 op het hof Ter Heide een inventaris werd opgemaakt van het sterfhuis waren van de 10 kinderen er nog slechts 6 in leven. Ook de twee kinderen van Marjanne VAN ASCH, weduwe van zoon Carolus, en het derde kindje dat nog moest geboren worden zouden delen in de erfenis.[11]

In april van 1826 overleed moeder Ceulemans, juist 70 jaar oud, wellicht gebroken over het vele leed van het voorbije jaar. Haar dood moet vrijwel onverwacht gekomen zijn want het huwelijk van haar jongste zoon was in volle voorbereiding. Op 24 mei huwde Hendrik Frans CEULEMANS met Joanna Maria HORCKMANS en werd de band nog verstevigd tussen de twee belangrijkste pachtersfamilies van Hombeeek die gedurende bijna 100 jaar grotendeels onze burgemeesters leverden.

Hendrik Frans bleef op het hof Ter Heide wonen en nam na de dood van zijn moeder de inboedel over. Cornelis VAN BOXEM, timmerman van Zemst en Frans GRAUWELS, metser van Zemst werden aangesteld om de inventaris op te maken. Ook Jacob SCHELKENS en Rumoldus VAN BENEDEN , kuiper, beiden van Hombeek werden opgeroepen als getuigen. Hieruit vernemen we dat er op het hof Ter Heide ook een kleine bierbrouwerij moet geweest zijn. Toch was het de belangrijkste schapenboerderij van de gemeente waar ook schapekaas bereid werd. De meiden en de knechten die op de boerderij verbleven hadden blijkbaar hun bedstee in de *voederij* bij het dierenvoer.

We vernoemen hier de beschreven goederen :
"het batiment der brouwerije en bakhuis (198,57), den ketel, koelbak, oude vaten, trefter, kuip, anker, ijzerwerk (94,28),
remise nevens kleynen schaepstal (78,00),
den kleynen schaepstal (58,00)
den lammeren stal (6,00),
een tweede lammeren kot (2,57),
het hondekot en verkenskot (9,00)
de rubbers in de schuur (2,00), den schelft boven de port (7,71), de rent op de peerdestal (3,42), balken, benders, en schelfthouten in den groten schaapstal(17,14)
in de voerderij : de beddebakken en haverkist (8,75), allen de beddegoed van knechts en meyssen (30,85),
in de kelder : de stellingen en bierboorn en kaesbak (6,25)
op den groten camer : 2 ingemaakte kassen en bureau (34,28), eene eycken kleerschappray (9,42) koperen brasfornuis met toebehoren (22,28), 2 koperen akers behorende tot de brouwerij (5,14),den timmer en metzeije van 2 kamerkens en den zolder van de hoeve (18,25)" [12]

In december 1826 schonken de kinderen Ceulemans een eeuwigdurende rente op één van hun goederen voor 3 gezongen jaargetijden tot lafenis van de zielen van vader en moeder en hun broer Philip Frans. [13] Intussen was de jonge weduwe op 10 oktober 1825 nog moeder geworden van een derde kindje, een zoontje. Marjanne noemde hem Jozef Frans Carolus, naar zijn peter Jozef Frans CEULEMANS, de oudere broer van haar overleden man, maar ook Carolus naar haar man zaliger.

Op de hoeve *Den Hoogen Moet* was de leidende kracht nu weggevallen. Men behielp zich vooral met ingehuurde krachten van knechten en meiden maar ook de 16 jarige zoon, Jaak Emmanuël VAN ASCH werd mee ingeschakeld. Deze zou later huwen met Catherina VAN DE VOORDE en de nieuwe pachter op de hoeve worden.

Marjanne bleef nog een paar jaar inwonen bij haar moeder in de ouderlijke woning met haar drie kindjes. Hendrik Frans CEULEMANS, de nieuwe pachter op het *Hof Ter Heide*, was hun voogd en onder zijn toezicht werd in april 1827 de inventaris opgemaakt van het gezin. Volgens het huwelijkskontrakt behielden de drie kinderen de naakte eigendom van de vaderlijke goederen en had de weduwe het vruchtgebruik. [14] Het jonge echtpaar had geen eigen meubilair aangezien de overleden man bij zijn grootmoeder was gaan inwonen. Enkel hun persoonlijke goederen werden beschreven.

De inventaris werd opgemaakt

om 3 uere in de namiddag, ten huize van de toeziende voogd, genaemd de hoeve en hof Ter Heyde in aanwezigheid van Rumoldus VAN BENEDEN, kuiper, en van Christiaen LEEN, scheper, als getuigen.

We citeren :

een gouden zakhorloge	*42,85*
een gouden halsketting	*9,83*
diamanten hart	*25,71*
gouden ringsken	*0,81*
diamanten ovalen rinck	*37,71*
diamanten bandrinck	*8,75*
twaalf servetten en een hammelaecken	*19,75*
2 zilveren lepels en fourchetten	*16,33*
een kist en jachtgeweer	*17,14*

De kleren van haar man en het lijnwaad dat hem toebehoorde had Marjanne reeds eerder verkocht voor de som van 128,57 gulden. Van het liggend geld was er, na de betaling van de begrafeniskosten, nog 199 gulden overgebleven. Het totaal bedroeg aldus 504,76 gulden. Hierbij moest nog een bedrag van 2.165 gulden en 96 cent gerekend worden dat de weduwe opgetrokken had uit erfenis van haar schoonouders. Uit diezelfde erfenis hadden hare kinderen een perceel bempt in Eglegembroek te Hombeek en te Zemst verkregen (kavel B uit de successie) met een oppervlakte van ongeveer 1 ha. [15]

Marjanne was vermogend maar wist haar gelden ook goed te investeren. In 1828 kocht ze een van de destijds riantste woningen van Hombeek, de oude hoeve van Wolput. Begin 1829 verhuisde ze en nam dan haar intrek in het Hof Van Bergen zoals dat huis, dat een herberg geworden was, toen heette.

HET HOF VAN BERGEN

Het lijkt ons passend in dit verhaal wat dieper in te gaan op de historie van deze hoeve (nu bekend als de hoeve van de Doms), omdat het de bakermat is geworden van de belangrijkste tak van de Hombeekse Slachmuylders, de afstammelingen van Désiré SLACHMUYLDERS, alias *Pakken Dis*.

Het huis werd gebouwd midden 17de eeuw op een stuk uitgespaarde grond van de hoeve van Wolputte (de oude hoeve van Boerkes op de grond waar nu de pastorij op staat en de huizen tussen de Diepestraat en de Hombekerkouter). Het moet de herenwoning van de pachter geweest zijn en werd ook in de verkoopakte genoemd als *een cleyn casteelken dienende tot herberge*. Het was dan eigendom van graaf Van Der Nath en gehuurd door Peter VERBRUGGEN, die er herbergier was in het toen zo geheten *Bergsken*. Het werd gekocht door Peter CAUWENBERGH en, Maria MERTENS die er een oliemolen in oprichten. 15 (zie 't Ridderke, 1995 blz.11 en 12)

Van hem ging het over op zijn zoon Peter Jan CAUWENBERGH, gehuwd met Elisabeth VAN DEN HEUVEL. Hij erfde *Het Bergsken* en moest een rente van 8 gulden per jaar betalen aan *Sijne Majesteyt ter cause van den smoutmolen daeraengelegen*. Zijn deel in de erfenis woog veel zwaarder dan de vier andere delen, in feite woog het te zwaar. Na het overlijden van zijn moeder moest hij zijn twee broers en zusters uitbetalen. Het gewin was niet meer navenant de kosten en Peter Jan CAUWENBERGH scheen zich overgeërfd te hebben zodat hij verplicht werd het goed te verkopen, of was er een andere reden ? In de akte werd het huis omschreven als :

une vaste et belle maison, bâtie en briques, ayant plusieurs chambres au rez de chaussée et à l'étage

d'un spagieux grenier, avec écurie, deux cadel (?) et un puit, un beau jardin entouré a l'haye vive, de la contenance de 15 ares 91 ca, avec un moulin a l'huile et les ouvrages tournants et dépendants, le tout en très bon état aussi qu'un magasin dans lequel se trouve deux bacs a l'huile, situé à la commune d' Hombeeck, près de l'église, éboutissant au levant et midi aux chemins publics, au couchant a un marchpied et au nord à la cense exploité par le fermier Cauwenbergh. Cet établissement offrant par son site a tous les avantages propriés à toutes branches de commerce, est actuelleent occupé par le réquisant à lui appartenant par acte de partage avec M.Thérèse Cauwenbergh, épouse de Jean Charles Baeten, Jean Francois Cauwenbergh, Dominique Cauwenbergh, ses frères et sa soeur, passé devant nous Nots J.E. Adriani le 3.2.1784. [16]

Peter Jan CAUWENBERGH verkocht het huis in 1812 aan zijn nicht Anna Monica CAUWENBERGH, zuster van zijn naamgenoot en buurman, Peter Jan die pachter op de hoeve van Boerkes was. Anna Monica was gehuwd met Philip VAN DER MEULEN van Zemst.

Het blijkt dat de verkoper de oliemolen toch nog is blijven huren en er ook nog een tijd woonde. Zijn vier zonen waren allen jong gestorven maar de twee dochters huwden. Anna Catherina (1793) huwde met Antoon SCHEERS, weduwnaar van haar achternicht Maria Catharina CAUWENBERGH, brouwer en herbergier in *Het Hoefijzer*. De andere dochter Marie Anne huwde met Egied GEERAERTS van Mechelen. Het ging steeds maar slechter met de oliemolenaar, zowel financieel, familiaal als met zijn gezondheid. Na een tijd, begin de jaren twintig, verliet hij het huis.

Philip VAN DER MEULEN en Anna Monica CAUWENBERGH vererfden het huis aan hun dochter Anna Monica echtgenote van notaris Jan Bt. VERSTRAETEN van Zemst. Deze stelden het te koop. Het werd omzeggens identiek omschreven als in de verkoopakte van 1812, zijnde :

> *" zeker gracieuse huyser en dependentieën, wezende tegenwoordigh eene herberge, genaemd "Het Hof van Bergen", met den erve en hof omslooten in zijn haegen, te saemen groot 17 roeden 8 ellen, gestaen en gelegen binnen den dorpe van Hombeek, nabij de kerk aldaer, op het kadasterplan bekend wijk A 147, 1° en bis en n°148 . . . "*

De weduwe Marjanne VAN ASCH kocht het huis in 1828 en ze betaalde de 3.000 gulden kontant.[17] Voor zover we weten was het de eerste verkoopakte te Hombeek waarin gewag gemaakt werd van een brandverzekering op het huis. Het goed was verzekerd bij de Cie. De Schelde te Antwerpen, polis nr. 7.333 voor 4 gulden 38 cent per jaar. Het is ook nog de vraag of het huis door de nieuwe bewoonster niet omgebouwd is. We kennen het huis thans met de klassicistische voorgevel uit deze jaren, met de bovenkamers waar men in vorige beschrijvingen steeds van benedenplaatsen heeft gesproken, en van een zolder boven.

Het gelijkvloers van het huis was gehuurd door de smid Jan Bt. PHLIPS, die er wellicht de smederij had maar ook een herberg. Hij betaalde hiervoor 94 gulden en 28,5 cent per jaar. De zolder werd verhuurd aan de bakker Peter VAN EETVELT voor 12 gulden en 86 cent. Er was echter geen geschreven huurkontrakt met hen opgemaakt.

Het herbergwezen floreerde in die jaren. De kerk was het middelpunt van het parochieleven waar de ganse gemeenschap verzamelde voor de veelvuldige diensten. Daar deed de veldwachter ook de officiële afkondigingen en werden alle dorpsnieuwsjes besproken. Het zal dan niet verwonderen dat de omgeving van het kerkgebouw een goede vestigingsplaats was voor de herbergen. De eerste herberg heette *Het Bergsken* en later *Het Hof van Bergen*. Toen vader Cauwenbergh het huis kocht en er in 1766 de oliemolen in oprichtte moest de huurder, Peter VERBRUGGEN, het huis verlaten. Hij mocht op de tegenoverliggende grond van de Heer Domis een nieuwe herberg op jaarschaal bouwen. Hij noemde ze *Den Nieuwen Berg*. Zo lag de familie Cauwenberg aan de oorsprong van de tweede herberg aan de kerk. Maar ze zou enkele jaren later nog een derde herberg bouwen aan de kerkhofpoort, die de veelzeggende naam kreeg *In Rome*. De veelvuldige drinkpartijen na de begrafenissen liepen vaak uit op braspartijen zodat de geestelijkheid, maar ook het provinciebestuur, er zich ging tegen verzetten.

De huurovereenkomsten met Phlips en Van Eetvelt die nog tot Kerstmis 1828 liepen werden door Marjanne opgezegd. Met Nieuwjaar 1829 was zij de nieuwe bazin in het *Hof van Bergen* en woonde er samen met haar moeder en haar drie kindjes.

De twee weduwen hadden een nieuw leven aangevangen. Het was tot dan een leven geweest vol emoties. Vooral wat moeder Francisca VERLINDEN had meegemaakt kan als een kompleet dramatisch gegeven beschouwd worden dat best als scenario zou kunnen dienen voor een spannende roman of film. Ze had heel wat politieke omwentelingen meegemaakt tijdens de vier regimes : de Oostenrijkers met de opstand tegen keizer Jozef II onder onze pastoor Van Elsken, de Fransen met hun bezettingen, de repressie tegen de godsdienst en de Boerenopstand, de Hollanders gedurende 15 jaar en tenslotte een nieuw Koninkrijk dat men België ging heten. Ze was nog jong toen het Franse soldatenvolk hier lelijk huis hielden en zij met haar kindje ronddoolde. Ze huwde een oudere man, weduwnaar van haar grootmoeder. Alles wees er op dat het een zuiver verstandshuwelijk is geweest, dat haar terug een stabieler leven gaf met aanzien. Hij schonk haar toch nog twee kinderen en het leven op het pachthof in de Boomkesstraat moeten wel de beste van haar leven geweest zijn met als hoogtepunt het huwelijk van haar voorechtelijke dochter met de zoon van de burgemeester. Dan kwam de plotse dood van haar schoonzoon waardoor ze genoodzaakt werd de hoeve te verlaten. Nu was ze samen met haar dochter de uitbaatster van deze herberg.

Ook nu, in het begin der dertiger jaren, was de politieke toestand weer onrustig. Het verzet tegen Willem I van Holland groeide.

In de scholen liepen de schampversjes :

" Wij willen Willem weg, wil Willem wijzer worden, wij willen Willem weer."

Hombeek beleefde in die jaren weer eens een inkwartiering van vreemde soldaten. Hollandse troepen waren hier gelegerd. In de grotere pachthoeven, zoals op de Torekens en op de hoeve van Boerkens in het dorp stalden ze hun paarden en verbleven de officieren. De soldaten kampeerden in de omgeving. Er was zeker geen vijandigheid met de bevolking en het moreel van de officieren en soldaten was niet hoog. Ze kloegen er zelfs over dat ze hier werden ingezet tegen hun eigen landgenoten. Eind september 1830 waren er te Brussel de barricadegevechten. Daar werden ze bij ingezet of dienden als reservetroepen. De uitslag van de schermutselingen kennen we. De Hollanders bliezen de aftocht na nog achterhoedegevechten rond Antwerpen eind dat jaar.

In die onrustige tijd zal de politieke toestand wel druk besproken geweest zijn en zullen de dorpsfilosofen er wel voor gezorgd hebben dat de herbergen vol zaten, waar hun verhalen in geur en kleur gehoord werden. De herberg van Marjanne floreerde. De jonge bazin mocht wellicht wel gezien worden en ze had geen nood aan vrienden of zelfs aanbidders. Het zal dan ook wel een druk onderwerp van gesprek of roddel geweest zijn toen duidelijk werd dat Marjanne opnieuw een kindje verwachtte.
Haar oom Antoon VERLINDEN deed de aangifte van de boreling op 29 mei 1831 :

> *Voor mij, Jacob Horckmans, burgemeester, ambtenaar van de Burgerlijke Staet der Gemeente Hombeeck, is op 29 mei 1831 verschenen, Antonius Verlinden, landbouwer, 62 jaar die heeft verklaard dat zijne nichte Maria Anna Van Asch, landbouwster, oud 34 jaar, weduwe van Carolus Ceulemans, alhier ten haeren woonhuyse gelegen is van een kind van het vrouwelijk geslagt, heden om 4 ueren naermiddag. Het meisje kreeg de naam van Maria Van Asch.*

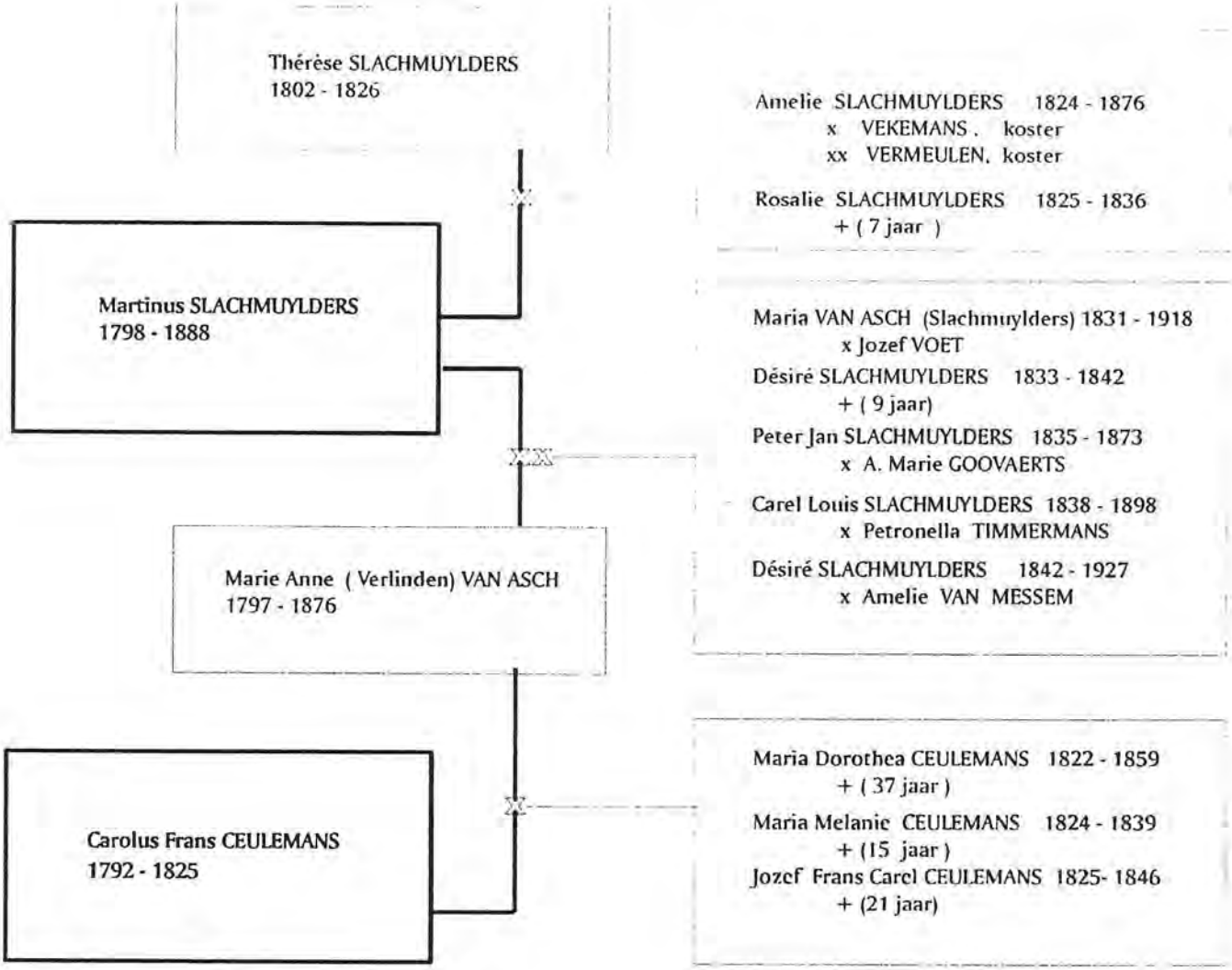
Het kindje werd nog diezelfde dag om 8 uur 's avonds gedoopt en dezelfde oom Antoon Verlinden was de peter en Joanna Maria Candries was de meter. [18]

HET TWEEDE HUWELIJK VAN MARTINUS

Martinus SLACHMUYLDERS zal ook wel trouwe klant geweest zijn in de herberg van Marjanne. In april 1833 besliste hij tot een tweede huwelijk en trouwde de weduwe Marjanne VAN ASCH. Deze had dan drie kindjes uit het eerste huwelijk met Ceulemans, een vierde kindje van twee jaar dat haar naam droeg en bovendien verwachtte ze een vijfde kindje. Door het huwelijk met Slachmuylders werd het tweejarig dochtertje gewettigd en opgenomen in het gezin.

Alles wijst er op dat Marjanne van dat ogenblik af de herberg verlaten heeft en bij haar man is gaan wonen op de molen op de steenweg naar Mechelen. Haar moeder en haar drie kinderen uit het eerste huwelijk bleven in de herberg aan de kerk.

het gezin van Martinus SLACHMUYLDERS

Op de oliemolen woonde toen nog de oude moeder van Martinus en zijn twee dochtertjes uit zijn eerste huwelijk. Amelie (1824) en Rosalie (1825) kregen nu een zusje bij, Maria (29.5.1831) en uit dit tweede huwelijk zouden nog 4 zonen geboren worden. De eerste kreeg de veelzeggende naam Désiré (°3.11.1833). Dan volgden Perjan (°21.10.1835) en Karel Louis (°11.5.1838). Toen in april 1842 de 9-jarige Désiré stierf, werd het in Juli daarop geboren jongetje opnieuw Désiré gedoopt. Désiré is een geliefde naam geworden in de familie Slachmuylders.

In maart 1839 was er op de molen het sterfgeval geweest van de kleine Rosalie (°1825), maar ook op *Het Hof van Bergen* aan de kerk stierven nog twee jonge kinderen Ceulemans. In januari 1839 overleed het 15-jarig meisje Melanie en in juli 1846 de 21-jarige jongen Jozef. Als in november 1847 dan de moeder van Marjanne stierf bleef enkel nog Dorothea CEULEMANS over. Ze was dan 25 jaar en nog ongehuwd en verliet de herberg en kwam in het nieuwe gezin van haar moeder wonen bij Slachmuylders.

Door de dood van haar zuster en broer was Dorothea de universele erfgename van het vaderlijk partrimonium. Met 25 jaar was men in die jaren meerderjarig en achtte men de tijd gekomen om de juiste staat op te maken van

haar vermogen. Ze erfde van haar vader, Carel CEULEMANS, van haar grootouders Ceulemans-Van Der Maelen, van haar broer en zuster die medeërfgenamen waren geweest, en tenslotte ook nog van een groottante DE COSTER-VAN DER MAELEN, die kinderloos gestorven was in Kortenberg en daar een hotel had uitgebaat. Ondanks de zeer ingewikkelde berekeningen door reserves voor haar moeder en voor de kinderen Slachmuylders, kan men uit de akte toch afleiden dat Dorothea mocht beschikken over niet minder dan 10.000,17 frank. Haar deel bestond in een beemd in het Eglegembroek, een bos en land in Everberg, een land te Erps-Kwerps en nog een som geld van 816,17 frank. [19] Haar moeder kreeg uit hetzelfde patrimonium Ceulemans nog 2.579,45 frank. Dorothea zou nooit trouwen en toen ze 12 jaar later stierf, kwam haar moeder Marjanne VAN ASCH in rechte voor de hele erfenis.

Bij het overlijden van Maria Francisca VERLINDEN in 1847, de moeder van Marjanne, werd de inboedel van de herberg verkocht. Haar goederen had ze reeds 2 jaar voor ze stierf vermaakt aan de drie kinderen. We denken een goed tijdsbeeld op te hangen met de omschrijving van de verkochte goederen en hun kopers hier te citeren :

De drie kinderen van wijlen Maria Francisca VERLINDEN, wed Philip VAN ASCH, met name Maria Anna VAN ASCH gehuwd met sieur Martinus SLACHMUYLDERS, oliemulder, Jacob Emmanuël VAN ASCH landbouwer te Hombeek en Maria Theresia VAN ASCH, gehuwd met sieur MERTENS, doctoor te Zemst zullen publiek verkoopen, ten sterfhuyse van hunne moeder, op 18 november 1847 om één uere namiddag, alle mobilaire voorwerpen zonder het goud of het zilver :

cafégoed en lege flessen, glazenwerk, 16 stoelen (verkocht per twee), 3 tafels, 3 vaten, kuip,
canapé, commode (3 gulden aan Frans Meuldermans, Bankstraet), schappray (7 gulden aan Jan Bt. De Roeck), kist (5 gulden aen wwe Jozef De Win van de Boskant), beddebak (aen Guilliam Stevens uit het dorp), stoof en cuisinier (21 en 11 aen schoonzoon Martinus Slachmuylders), 2 beddenbakken, beddegoed, 6 paer laekens, 4 wollen sargieën, sprey, hooſdpeulen, 3 bedden,
6 tellooren, 5 tellooren, 14 faience tellooren, schotels, messen, fourchetten, kaffémolen, koperen marmit, vlekke marmiet, lanteerne, caffépot, melkpot, doozen, zoutvaten, 2 koperen houillie (13),
spinnewiel, haspel, kraywagen (11), 2 koperen kandelaers, lamp, strijkeyser, kapberd, zaeg, blus-
pot, kwaed eyser,
melkteylen, zaenvat, zaenpot, botervat, ziften en teylen, stoop, 3 ketels, emmer, potten, 2 waterpotten, gieter, 2 korfen,
gritsel, metshaek, loeder, 2 schuppen, blikkegoed, kapmes, handschaer, veyl, koperen aken, mand met ajuinen, partij ajuin, stokken, hoey, toemaet,
1 koey (22 gulden aen Martinus Slachmuylders)
Het geheel bracht 625,20 frank op.

De kopers waren ;
herbergierster wed Peter ANDRIES, maalder Peter Jan BUELENS, pachter DE LAET, Peter Doms van het dorp, wed Frans EMMERECHTS, wed GOOSKENS uit het Zonneken, Antoon GOOVAERTS werkman van Martinus Slachmuylders, Jan Bt. LAUWERS van de Bankstraet, herbergier Corneel LENAERTS van het dorp, Guilliam MEULDERANS, Frans MEULDERMANS, de wed POLLAERT, wed Jaak POPLEU Plein, Frans REYDOMS van de Kattestraet, Henri RINGERS van het dorp, Jan Frans SELLESLAGH, Corneel SEMPELS van het dorp, Philip TERSAGO van de Bankstraet, Henri TERSAGO, Jan Bt. VAN DEN EYNDE, Jan VAN KESBEECK, Jan Bt. VAN WINGHE van de Boskant, wed Guilliam VEKEMANS dorp, Egied VERBRUGGEN Vekestraet, Pieter VERTOMMEN herbergier Leest, Antoon VERHELPEN. [20]

HET VERDER VERLOOP MET HET HOF VAN BERGEN

De herberg aan de kerk werd vanaf nu terug verhuurd. Men noemde toen de straat aan het kerkhof de *Leyckstraet*. Eerst woonde er de weduwe van kuiper Goossens uit het dorp, Anna Catherina VEKEMANS.

Ze was toen 59 jaar en had de herberg *Het Zonneken* in het dorp verlaten waar nu Peeters kwam wonen. Ze stierf in september 1863. Haar zoon Jan Bt. GOOSSENS zette de kuiperij van vader verder.

Ze had vier huwbare dochters wat de aantrekkingskracht op de jonge herbergbezoekers zeker zal verhoogd hebben. Het waren
Anna Catherina,
Maria Theresia,
Josephina en
Rosalie GOOSSENS.

Maria Theresia GOOSSENS huwde de onderwijzer DE BRUYN, die eveneens daar kwam inwonen en hun drie kinderen DE BRUYN werden daar geboren : Catharina (1852), Constant (1853), Elisabeth (1856)

Rosalie GOOSSENS huwde er in 1859 met Louis VAN BOXEM. Ze verhuisden naar Mechelen in 1865 met hun drie kinderen VAN BOXEM die er geboren waren ; Jan Jozef (1860), M.Felicita (1862), Rosalie Melanie (1865).

Josfien GOOSSENS huwde in 1858 met Jan Jozef MIROEN (°Wilrijk 1828). Ze verhuisden naar Mechelen in april 1866 met hun kinderen MIROEN : Cath.Octavie (voorkind 1856), Peter Edmond (1861), Maria Catherina (1863), Cornelius (1865).

Einde 1866 werd de herberg verhuurd aan Jan Hendrik REYDAMS (°1834) landbouwer maar ook rademaker of karremaker. Hij was gehuwd met Barbara DOMS (°Zemst 1831) en hij woonde er met zijn 4 kinderen. Bij hem werkte Franz HOCHSCHULZ (°Pincin, Pruisen 1850) rademakersgast die op 2 september 1871 uit Hombeek vertrok om zijn heil te gaan zoeken in de Verenigde Staten van Amerika. Reydams verhuisde op 1 januari 1872 naar de Kattestraat en volgde er Jan Frans REYDAMS-POLLAERTS, op die daar karremaker was.

Vanaf 1872 werd de hoeve betrokken door de jongste zoon van Martinus. Désiré SLACHMUYLDERS was intussen getrouwd met Amelie VAN MESSEM. In maart werd er een dochterke geboren, Marie-Louise, maar op 15 mei 1872 stierf er zijn oudste dochtertje aan de stuipen. Ze hadden meerdere knechten en meiden. Hij was gekend onder de naam *Pakken Dis* en is de stamvader van de belangrijkste tak Slachmuyldersen van Hombeek.

HET GEZIN OP DE OLIEMOLEN

Het is duidelijk dat de oliemolen die in 1766 door Cauwenbergh aan de kerk werd opgericht, maar tot begin 1820 gewerkt heeft. Dan werd het terug een herberg en voor een korte tijd ook smederij en karremakerij toen het huis gehuurd werd door Phlips en Reydams. Anderzijds heeft de oliemolen op de Mechelse steenweg langer gelopen, hoelang juist is niet precies te zeggen. Zeker is dat geen van de kinderen Slachmuylders hun vader hebben opgevolgd in dit beroep. We veronderstellen dat het olieslagen ook hier sterk terugliep door veranderende technieken en door de invoer van petrochemische produkten uit Amerika. Ook in de documenten die werden teruggevonden werd Martinus praktisch niet meer als oliemaalder vernoemd na 1847.

En toch is hij steeds in het ouderlijk huis blijven wonen op de molen. Nochtans was het *Hof van Bergen* aan de kerk veel mooier en groter dan zijn huis en werd het ook kadastraal veel hoger aangeschreven (klasse 9 tegenover 13). Zeer waarschijnlijk is er een sterk voorbehoud geweest omdat dat huis, dat wel door zijn vrouw gekocht was, toch eigenlijk afkomstig was van haar eerste man.

In augustus 1840 stierf zijn oude moeder, Anna Maria COECKELBERGH. Ze had de gezegende ouderdom bereikt van 88 jaar. Zijn schoonbroer, schoenmaker Nicolaes VAN DAM van Mechelen, weduwnaar van Catherina SLACHMUYLDERS, vroeg bij het vredegerecht de boedelscheiding aan ten voordele van zijn drie minderjarige kinderen. Men was dus niet uit een minnelijke schikking gekomen bij de verdeling. Op 3 december werden het huis en de gronden publiek verkocht. Er waren 6 kopen waarvan het ouderlijk huis met de schuur en stal en de smoutmolen met een koppel stenen,

met een achterbouw en de aanliggende grond, samen 11 are en 8 ca groot, de achtste koop uitmaakten. De andere kopen waren allen landbouwgronden op Hombeek en op Geerdegem voor een totaal oppervlakte van ongeveer 5,2 hectare. Deze gronden waren allen verworven door zijn vader tijdens zijn huwelijk, twee ervan waren aangeslagen gronden en gerechterlijk verkocht door het Frans gouvernement. Bovendien was er nog een bempt op het Egbroek in Lippeloo die van zijn ouders kwam op koop van Peter ENGELS.

Martinus kocht de oliemolen terug in en ook een deel van de gronden, deels samen met zijn oudere broer Carolus. Deze was de gelegateerde zegsman van de familie die op 4 januari 1841 de pacificatie kon tekenen. Er kon gedronken worden op de goede afloop van het geschil. [21] Toch heeft het herinkopen van het huis en twee stukken land zwaarder gewogen dan verwacht en de kosten liepen hoger op dan de baten zodat Martinus in 1846 verplicht was een lening aan te gaan van 1.000 frank bij een Mechelse geldschieter.[22]

Intussen groeiden de kinderen op en gingen meehelpen op de molen en bij het landbouwwerk. Maar ook zij zochten hun weg en de trouwpartijen volgden mekaar op.

Eerst huwde de oudste dochter Amelie, in 1843 met Jan Bt. VEKEMANS, de koster van Hombeek. Deze overleed na twee jaar en de weduwe zorgde ervoor dat het kosterschap in de gemeente verder ging en huwde met Perjan VERMEULEN uit Hever die dan koster werd. (Hierover meer in volgend nummer).

In april 1850 was er het huwelijk van de aangenomen dochter Maria met pachter VOET die naar Meise ging wonen.

De twee eigen dochters waren uit den huize en enkel Dorothea CEULEMANS bleef nog over met de drie zonen. Zoals gezegd stierf Dorothea in september 1859, ongehuwd en 37 jaar oud.

In maart van datzelfde jaar was Perjan gehuwd met Anna Maria GOOVAERTS van de boerderij van de Torekens. Ze was de weduwe van Frans VAN CRAEN en Perjan ging in haar huis in de Bankstraat wonen. Hun zoon Désiré SLACHMUYLDERS zou in Hombeek bekend blijven als *den Dizzer van Craen*. (Hierover meer in volgend nummer).

In 1866 huwde Karel Louis met Petronella TIMMERMANS van Beigem, de weduwe van Isidoor SLACHMUYLDERS, oliemolenaar aldaar. Karel Louis ging daar dit bedrijf verder zetten. Vermoedelijk is dan een einde gekomen aan het olieslaan in Hombeek.

In 1869 werden er verbouwingswerken uitgevoerd aan het huis. Karel Louis Ferdinand VOET, zoon van hun dochter Maria, kwam bij inwonen.

Désiré, de jongste zoon van Martinus, was op een familieinternaat in het Pajottenland om goede manieren en vooral om goed Frans te leren. Hij huwde in 1870 met de dochter van den brouwer van *Het Hoefijzer*, Amelie VAN MESSEM. Het jonge paar woonde eerst nog twee jaar bij de ouders, waar hun eerste kindje geboren werd, en gingen dan in de hoeve aan de kerk wonen.

Nu was Martinus nog alleen overgebleven met zijn vrouw Marjanne, beiden midden de zeventiger jaren. Ze overleefden nog drie van hun kinderen. In juli 1873 overleed Perjan van de Bankstraat, in mei 1876 overleed Melanie van de koster en intussen was Maria in Meise ook reeds overleden. Als dan in december 1879 zijn vrouw, Marjanne VAN ASCH, ten grave werd gedragen, was het leven voor Martinus ook voorbij en hij besloot de goederen te verdelen. Het patrimonium was aanzienlijk vooral door de inbreng van zijn vrouw uit de erfenissen Cuelemans, Van Asch en Verlinden. Het huis aan de kerk ging naar Désiré en dat van de Mechelse steenweg naar de kinderen VOET van Meise. De gronden werden verder verdeeld.

Bij de oude Martinus is dan zijn kleindochter komen wonen, Felicitas VOET, die gehuwd was met Jan Bt. DE COSTER. Ze kregen hier twee dochters ; Petronella (1879) en Jozef (1881). Kort na de geboorte van het zoontje is de moeder overleden. Ze had echter Hombeek verlaten en gaf de geest in Meise. Ook het jongetje stierf in zijn eerste levensjaar aan de stuipen. Het jaar daarop verlieten de jonge weduwnaar DE COSTER en zijn dochtertje Hombeek.

Martinus bleef terug alleen over met een meid uit Meise, Elisabeth VERBRUGGEN (°1855). Deze huwde in 1882 te Hombeek met een jongen die er rechttegenover woonde, Frans VEKEMANS (°Mech.1855). Dit echtpaar en hun kinderen later, waren in Hombeek bekend on-

der de toenaam *"Van Lis"* (Elisabeth), en hun dochters Celine en Nathalie en Rosalie bouwden later drie huizen in de Beekstraat.

Lies, de intussen gehuwde meid, bleef Martinus nog wat hulp verstrekken maar de toestand werd toch onhoudbaar en in april 1883 verliet hij Hombeek en ging naar Meise wonen bij een kind van zijn aangenomen dochter Maria.

Martinus SLACHMUYLDERS had een zeer gevuld leven gehad met ups en downs. Hij had met zijn tweede vrouw nog 43 jaar samengeleefd.

Hij was een man van aanzien geweest in de gemeente zonder nochtans ooit een leidende rol gespeeld te hebben in het bestuur. Omdat zijn vermogen na zijn huwelijk met Marjanne erg gestegen was, kwam hij in de belastingsschaal met voldoende cijns om kiezer te zijn zowel voor de Gemeente, de Provincie als voor de Kamer. Hij verloor dit kiesrecht na de dood van zijn vrouw.

Hij leefde nog 5 jaar bij de man van zijn kleindochter te Meise en bereikte er een ouderdom van negentig jaar. Dan stierf hij in 1888 en werd daar begraven.

DE OLIEMOLEN WERD " DE KREUBBE "

Na het vertrek van Martinus naar Meise heeft zijn huis enkele jaren leeg gestaan.
Jan Bt. DE COSTER verbouwde dan het huis.

Van de woning aan de straatzijde werden eerst drie woningen gemaakt. Korte tijd daarop werden twee van deze woningen nogmaals ontdubbeld in twee woningen met gemeenschappelijke inkom, zodat er in het geheel vijf families in huisden.

Van de vroegere oliemolen aan de Mechelse weg bleef dus niet veel meer over.

Sommigen hebben de laatste overblijfselen ervan nog gezien.
De huisjesrij werd *De Kreubbe* genoemd.

Toen eind vorige eeuw de nieuwe Zenne werd aangelegd met opgehoogde dijk werd ook de weg verhoogd. Daardoor kwam deze huizenrij onder het wegoppervlak te liggen. Als bescherming werd er een ijzeren afscherming voorgezet die het geheel op een voederkribbe deed lijken. Vandaar de naam. Er woonden diverse gezinnen en de huisjes werden dikwijls maar als een tijdelijke woonst gehuurd. (Over de bewoners van *De Kreubbe* schreef Ilda Van Der Elst in Hoembekania, deel I, blz.128.)

Twee zonen van Martinus hebben te Hombeek de stam verder gezet ; Désiré op de hoeve aan de kerk en Perjan die met de weduwe Van Craen in de Banlkstraat woonde.
Hierover verneemt u meer in volgend nummer.

Eindnoten

1. Stadsarchief Mechelen (S.A.M.) : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 703, akte n°107 van 9 april 1827
   Pachter Mathijs Coeckelbergh verkoopt een partije mest, strooy en brandhout
   mest aan Hendrik De Smet, Peter Jan Geyvaerts, Jozef van Asch, Jacob Van Beveren, allen van Hombeek, en aan Antoon Verbercht, J.Bt. Sijmons, J.Bt. Scheers, allen van Leest
   hoey aan J.Bt. De Win
   stroy aan Martinus Pollaerts, Gommaer Buelens, Philip Vekemans, J.Bt. Van Tolhuysen, allen van Hombeek, aan Livinus Lemmens, Jacob Fierens, J.Bt. Bulens, Frans Schelkens, allen van Leest, aan Jan Frans Izemans, Peeter Ceuleers, Jan Jacobs, allen van Zemst
   houters aan Cornelis Doms, Egidius De Win
   brandhout aan Jacob De Lauw, Jozef Bulens, Adriaen Teughels, Egidius De Croes, Guilliam Brat van Leest, wwe Balthasar Schaerlaecken, geboren Barbara Coeckelbergh
   een afhang aan Jan Bt. Van Tolhuysen voor 10 gl
   het verkenskot aan Joseph Van Asch vot 5 gl.
2. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 703, akte n°194 van 18 juni 1827
3. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 703, akte n°203 van 28 juni 1827
   Kopers waren : Frans van Beveren, zoon van Jacob, Jan Bt. Potums, zoon van Jan Bt., Rombout Goyvaerts, Franciscus Campeon, Jan Bt. Van Tolhuysen, Jan Bt. Faes, Jan Bt. Meysmans, Jan Bt. Van De Vondel, Jan Van Humbeek, allen van Hombeek en Philip Magnus van Leest.
4. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 704, akte n°218 van 20 juli 1827
   Kopers waren : Jacob Emmanuel Verlinden, Peter Van Eetvelt, Jan Van Humbeek, Peter Jan Teughels, Peter Verdeyen, Jan Jozef Stevens, Jan Bt. Van Beveren, Peter Jan Van Beneden, Jan Frans Selleslagh, Jan Bt. Meulemans, allen van Hombeek en Jacob Bulens, Frans Tambuyser van Zemst en Peter Jan Verhulst van Battel en Peter Jan Coeckelbergh van Leest
5. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 704, akte n°228 van 25 juli 1827
   Kopers waren : Jacob Emmanuel Verlinden, Frans Selleslagh, Petrus Verdeyen, Louis Lauwers, Judocus Van Craen, Louis Wouters, Jan Bt. Leemans, allen van Hombeek en Peter Jan Coeckelbergh van Leest
6. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 704, akte n°268 van 4 september 1827
   Koperts waren : Mathijs Van Beveren, Andreas Meysmans,Cornelis Van Horenbeeck van Hombeek, Jan Daelemans, Jan Scheers, Peter Jan Coeckelbergh, allen van Leest
7. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 704, akte n°331 van 20 oktober 1827
   Kopers waren Livinus De keyser, Frans Schram, Jan Lenaerts, Jan Bt. Slachmuylders, Hendrik Andries, Gommaert Patteet, Martinus Van Winghe, Jan Van Winghe, Fans Van Winghe, Hendrik Claes, Balthasar Van Humbeek en Philip Verbercht van Hombeek, Jan Daelemans en Philip Verbruggen van Leest, Jan Frans Goovaerts van Zemst, Jan Van Dam van Mechelen
8. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 704, akte n°357 van 6 november 1827
9. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 704, akte n°228 van 9 juli 1828
   Kopers waren : Hendrik Spoelders, Frans Van Winghe, Guilliam Troch, Jozef Bulens, Frans Selleslagh, Jozef Teughels, Mathias Van Beveren, Jan Meert, Peter Jan Meuldermans, Peter De Mey, Peter Jan Meeus, Joachim Van Den Heuvel, Jan Bt. Van Winghe zoon, Antoon Bruylants, Jan Bt. DIETENS, allen van Hombeek en Jan Daleman van Leest
10. S.A.M. : Burgerlijke Stand, "Par jugement du tribunal de premier instance, séant à Malines au date du 3 novembre 1821, enrégistré ma même jour, et inscrit aux régistres courants des naissances le 6 du dit mois n°669, l'acte de naissance a été réformé en que l'enfant y mentionné a été déclaré se nommer Anne Marie VAN ASCH et être la fille légitime de Philip VAN ASCH et de Marie Francoise VERLINDEN. Certifié a Malines le 9.11.1821.
11. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 700, akte n°222 van 1 september 1825
    " inventaris op het Hof Ter Heyde, ten sterfhuyse van Jan Frans CEULEMANS, overleden op 31 maart 1825, opgemaakt door zijn weduwe Joanna Francisca VAN DER MAELEN, volgens zijn testament 8.3.1825 (geregistreerd 5.4.1825). De 8 erfgenamen zijn ; (1) Maria Anna CEULEMANS en haar man Jan Bt. VAN RELEGHEM, pachter te Grimbergen, (2) Frans Jozef CEULEMANS, pachter te Zemst, (3) Judocus CEULEMANS, pachter te Sarmelin, (4) Catherina CEULEMANS, landbouwster te Kortenberg, (5) Barbara CEULEMANS, weduwe van Jacob SOMERS, pachteresse te Leest, (6) Hendrik Frans CEULEMANS, pachter te Hombeek, (7) Anna Marie VAN ASCH, weduwe carolus CEULEMANS, (8) Sieur Guilliam Jozef Schuermans, brandewijnstoker te Mechelen, weduwnaar van Apollonia CEULEMANS.
12. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 701, akte n°143 van 29 april 1826
13. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 702, akte n°408 van 12 december 1826
14. S.A.M. : Nots. De Cock, akte van 10 november 1821
15. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 703, akte n°126 van 25 april 1827
16. S.A.M. : Nots. Jozef Fr. Alex. Beelaerts, akte van 30.12.1812
17. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 705, akte n°101 van 1828
18. Hoembeka Archief : Parochieregisters, S.A.M. : Burgerlijke stand, geboortes. Het is opvallend dat er in deze periode en kort opeenvolgend meerdere onwettige geboortes geregistreerd werden. Zo was er o.m. op 11.3.1831 de geboorte van Guilliam VAN CRAEN, zoon van Theresia, later gelegitimeerd door huwelijk met Peter Jan TEUGHELS, op 22.5.1831 de geboorte van Apollonia VAN WINGHE, dochter van Anna Maria, op 29.5.1831 de geboorte van Maria VAN ASCH, dochter van Maria Anne, en op 2.7.1831 de geboorte van Isabella Petronella MICHIELS, dochter van Christina Michiels.
19. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 740, akte n°51 1848
20. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 739, akte n°247 van 17 november 1847
21. S.A.M. : Nots J.Bt.Fremie, bundel 731, akte n°311 van 19 december 1840
    S.A.M. : Nots J.Bt.Fremie, bundel 740, akte n°1 van 4 januari 1841
22. S.A.M. : Nots. J.Bt.Fremie, bundel 738, akte n°136 van 3 juli 1846

10. ZES DONKERE JAREN

Edward SAERENS

Inleiding

Toen ik op 1 augustus 1933 mijn legerdienst bij het 7e linieregiment in de kazerne Delobbe te Mechelen begon heerste er niet alleen een wereldcrisis op economisch vlak, met een zeer hoge werkloosheidsgraad, maar kwamen ook de eerste onweerswolken de internationale stabiliteit vertroebelen. In Duitsland was Adolf Hitler in het begin van het jaar aan de macht gekomen, hij schakelde alle politieke en sociale tegenstanders uit en heerste als dictator. Hij liet er trouwens geen twijfel over bestaan dat hij er naar streefde om de strenge en voor Duitsland vernederende bepalingen van het verdrag van Versailles, die aan zijn land, na de nederlaag van 1918, opgelegd werden, teniet te doen.

Vermits ik een diploma van hoger middelbaar onderwijs bezit werd ik automatisch bij de schoolcompagnie ingedeeld. Deze eenheid was in elk regiment voorzien met het doel de nodige onderofficieren en officieren te vormen voor het reservekader.

Na een opleiding van 6 maand werden de 68 leerlingen aan diverse proeven onderworpen. Daar ik de 7e gerangschikt werd behoorde ik tot de groep van 20 die een verdere scholing ondergingen. Op het einde onze diensttijd van 14 maand werd ik geschikt bevonden om tot de graad van reserve-onderluitenant voorgedragen te worden.

Ondertussen bleef de plaag van de werkloosheid onverminderd voortduren; als oudste van een gezin met 5 kinderen, zonder enige steun te ontvangen, duurde het tot januari 1936 vooraleer ik een betrekking kon vinden. Er waren ondertussen 3.5 jaar verlopen sinds ik mijn humaniora beëindigd had.

Met veel ijver begon ik aan mijn actieve loopbaan, maar de gebeurtenissen in Duitsland waren zeker niet geruststellend. Zo was er de algemene dienstplicht opnieuw ingevoerd, rukte het leger het gedemilitariseerde Rijnland binnen en zegde Hitler het verdrag van Versailles op. Wel verklaarde hij de Belgische neutraliteit te zullen eerbiedigen. Bij het besluit van zijne majesteit koning Leopold III werd ik op 26 maart 1937 tot reserve-onderluitenant van de infanterie benoemd.

Het volgend jaar werd de toestand meer en meer verontrustend want op 12 maart viel Duitsland, zonder tegenstand te ondervinden, Oostenrijk binnen en annexeerde het. Maar de oorlogsdreiging werd ineens reëel toen in september Hitler de onmiddellijke bezetting van Sudetenland, gelegen in Tsjechoslowakije, eiste. Op vrijdag 27 september werd ons leger op versterkte vredesvoet gebracht en werd ik met mijn eenheid naar Loyers aan de Maas gestuurd. Gelukkig werd op 30 september door de vier grote mogendheden Engeland, Frankrijk, Duitsland en Italië, een overeenkomst ondertekend om dit geschil, mits toegevingen aan Duitsland, te regelen. De vrede was gered en op 1 oktober mochten we naar onze haardsteden terugkeren.

Dit vredesbestand zou echter niet lang duren, want op 15 maart 1939 verbrak Hitler eenzijdig de overeenkomst en bezette Tsjechoslowakije volledig; acht dagen later verwierp Polen de Duitse eisen inzake Dantzig. Het diplomatieke spel om een tweede wereldoorlog te voorkomen werd de volgende maanden ononderbroken voorgezet.

DE MOBILISATIE
Deel 1

SPOEDIG AFSCHEID

Heerlijk zomerweer is het wanneer ik op dinsdag 22 augustus 1939 vlak bij de Zennebrug, aan de herberg van Eugeen De Smet en Irma Phlips, uit de koets stap om hun dochter Maria, die in een wit bruidskleed op mij wacht, af te halen. Na de plechtigheden op het gemeentehuis en in de kerk bollen we naar Mechelen om bij C. Van Loock de gebruikelijke huwelijksfoto's te laten maken.

De ganse dag klinken er van uit de Bankstraat vreugdeschoten die door jonge mannen uit mijn buurt met kamertjes gelost worden. Wij hebben er voor gezorgd dat het hun aan spijs en drank niet ontbreekt. 's Namiddags wordt in de herberg van mijn schoonouders een feestmaal geserveerd aan de meer dan vijftig genodigden. Acht gerechten staan op het menu en na het dessert wordt er nog menig glas gedronken. Het is dan ook ver na middernacht vooraleer de laatste gasten in een taxi wegrijden. Er wordt gefluisterd dat de poort van het kasteeltje in de Bankstraat, waar wij een appartement gehuurd hebben, door grappenmakers met een ketting zou gesloten zijn.

Schoonbroer Rik Vanherck vergezelt ons, voorzien van het nodige gereedschap, om zo nodig de ingang voor ons vrij te maken. Het is echter loos alarm geweest. 's Anderendaags kunnen we ons, samen met enkele naaste familieleden, nog te goed doen aan de overschotten van de spijzen.

Op donderdag 24 augustus is de feeststemming totaal gebroken en beseffen wij dat ernstige verwikkelingen op internationaal gebied zeker niet uitgesloten zijn. Inderdaad de dagbladen berichten uitvoerig over het feit dat Duitsland gisteren met de Sovjetunie een niet aanvalspakt afgesloten heeft. Bovendien lezen we dat Hitler zijn eisen met betrekking tot Danzig herhaalt. De spanning stijgt wanneer op vrijdag 25 augustus geruchten de ronde doen dat de fase A van de mobilisatie van het Belgisch leger zou afgekondigd zijn. Het is bittere ernst want in de vooravond brengt de veldwachter me mijn oproepingsbevel. Zwaar teleurgesteld vervoeg ik de volgende morgen de 3e compagnie van het 7e linieregiment in een school te Mechelen op de Nekkerspoel, waar ik een peloton soldaten van de klas 1936 onder mijn bevel krijg. De ganse dag doen we ons best om van de opgeroepen burgers opnieuw militairen te maken. Sinds hun legerdienst is het gewicht van verschillende manschappen heel wat toegenomen, zodat hun kledij moet vervangen worden. 's Avonds krijgen de officieren die niet van wacht zijn, toelating om in de stad slaapgelegenheid te zoeken. Zo kan ik nog een nacht samen met mijn vrouwtje bij onze schoonbroer Rik Vanherck, die in de Lange Nieuwstraat woont, doorbrengen.

Vooraleer onze garnizoenstad te verlaten marcheert, op zondag 27 augustus in de namiddag, gans het regiment, met muziek op kop, door de bijzonderste straten van Mechelen. De mars van het 7e linie weerklinkt meermaals en de talrijke toeschouwers applaudisseren zonder veel geestdrift. 's Avonds verlaten we ons kantonnement om de korte afstand naar het goederenstation van Nekkerspoel af te leggen. Buiten staan vele familieleden en vrienden die de vertrekkende soldaten weemoedig toejuichen. Tussen de menigte zie ik nog even mijn triestig bruidje en maak lachend een afscheidsgebaar.

Het publiek krijgt geen toegang tot het station. De spoorwegen zijn blijkbaar niet in staat om het vervoer van al de eenheden binnen de voorziene tijd uit te voeren, want uren moeten wij wachten voordat de voor ons bestemde goederentrein binnenstoomt. Met krijt wordt op een aantal wagons " *8 paarden of 40 manschappen*" geschreven. Ondertussen is met het inladen van het materiaal, de voertuigen en de paarden begonnen. Nadat er een rijtuig voor de officieren aangekoppeld is mag iedereen instappen.

RICHTING LIMBURG

De nacht is tamelijk ver gevorderd wanneer de trein zich langzaam in beweging zet. In onze coupé, 2e klas, wordt het spoedig helemaal stil. Een paar officieren zijn reeds ingesluimerd. Ik echter blijf klaar wakker en denk voortdurend aan die zonnige blijde dag van mijn huwelijk. Ik voel tranen over mijn wangen rollen. Onderweg wordt ons medegedeeld dat onze bestemming Bitsingen is, gelegen aan de taalgrens in de provincie Limburg.

De klaarte komt al in de lucht wanneer wij er toekomen, maar het duurt nog lang voor we afmarcheren. Voor de onderofficieren en soldaten zal het een pijnlijke tocht worden. Terwijl de officieren enkel hinder ondervinden van de kapotjas die ze boven hun vest aanhebben, evenals van hun helm en gasmasker, dragen zij ook nog een geweer en rugzak. Bij de soldaten hangt bovendien nog een infanterieschop aan hun riem. Na elke 50 minuten mars krijgen we 10 minuten rust. Iedereen vliegt dan op de emmers fris water af die door de burgers zijn aangebracht en neemt gretig enkele slokken.

Stilaan krijgen de brankardiers ook veel werk want meer en meer verdwijnen er soldaten uit de rangen om hun gekwetste voeten te laten verzorgen. Er wordt veel gebruik gemaakt van de verbandzakjes die eigenlijk moeten dienen om tijdens het gevecht wonden te verbinden.
Het is dan ook een vermoeide ordeloze troep die te Briegden aan de brug over het Albertkanaal toekomt.

Vooreerst zorgen we er voor dat de soldaten en onderofficieren te eten krijgen en slaapgelegenheid hebben. Het is 21.30 u. eer de officieren aan tafel zitten. Smaken doet het wel want gedurende gans de dag is er geen warm voedsel uitgedeeld.

Op dinsdag 29 augustus worden enkel de bunkers achter het kanaal bezet. Het kader verkent het terrein voor een defensieve opstelling en de overigen kunnen ter plaatse rusten.

NAAR ONS KANTONNEMENT

In de loop van de dag vernemen we dat gisteren de militairen die tot de fase B behoren ook opgeroepen werden. Nadat op de eerste dag van de mobilisatie de actieve eenheden reeds op oorlogsvoet gebracht werden, zal het nu, dank zij het zenden van reserve eenheden, mogelijk zijn een solide aaneengesloten verdedigingslinie in te richten. De voorziene troepenbewegingen kunnen nu uitgevoerd worden en er wordt verzamelen geblazen. Enkele Antwerpenaars van mijn peloton staan in het gelid met hun rugzak nog steeds op de grond. Ik moet kordaat optreden om dit begin van weerspannigheid te onderdrukken.

Nog geen twee uren later staan we met onze compagnie op de betonweg naar Vroenhoven, ter hoogte van de steenweg naar Hees, voor de gebouwen van de biersteker-herbergier Tijske.
Dan begint het vervelend werk van de inkwartiering. Gemakkelijk gaat het niet want in de omgeving van onze stellingen staan slechts enkele boerderijen en vermits er in de streek praktisch geen industrie is verdienen de meesten hun magere kost met het bewerken van enkele stroken grond en met de opbrengst van hun boomgaarden. Bij gebrek aan degelijke lokalen wordt een gedeelte van de onderofficieren en soldaten in schuren ondergebracht en de overigen slapen in annexe gebouwtjes van eenvoudige huizen. Om een koppige eigenaar te doen zwichten laat ik zelfs een lokaaltje leegmaken onder toezicht van een paar soldaten met de bajonet op het geweer. Ik zelf beschik over een nogal vuile slaapkamer bij Tijske. Marie de bazige, maar toch goedhartige huisvrouw, is er de baas en Anneke, het lieve nichtje, helpt in de keuken en de herberg.
In deze sector moet onze compagnie, achter het Albertkanaal, dat op ongeveer 1 km ten noorden van de betonweg Veldwezelt-Vroenhoven loopt, een verdedigingslinie inrichten.
Ik ben hier trouwens in de maand april van dit jaar samen met de officieren van ons regiment reeds geweest. Iedereen moest toen een schets maken van de opstelling van zijn eenheid.
Onderluitenant De Caerlé ligt met het peloton van de klas 1938 vlak achter het Albertkanaal op een plateau dat door de uitgegraven grond uit de bedding van het kanaal gevormd is.

Het wordt door de plaatselijke bevolking de Kip genoemd. Op hetzelfde plateau lig ik met mijn peloton in tweede lijn. De verhoging eindigt 50 m rechts van ons en 8 m lager moeten, eveneens in tweede lijn, de manschappen van onderluitenant Woestijn, die tot de klas 1937 behoren, hun schutterskuilen en loopgraven in het akkerland uitgraven.

De commandant van onze compagnie, luitenant Bayot, is een Waal die het brevet van de krijgsschool behaalde en dus stafofficier is; maar achteraf leidde hij in het leger van Belgisch Kongo een losbandig leven waardoor hij zijn derde ster niet ontving. Hij geeft ons de indruk steeds onder invloed van sterke drank te zijn. Verder spreekt hij de voertaal van deze Vlaamse eenheid zeer gebrekkig; wanneer hij mij in het Frans voor de verzamelde compagnie iets vraagt dan antwoord ik hem, wat trouwens normaal is, steeds in het Nederlands.

Marie zorgt voor het eten van de officieren van onze compagnie. 's Morgens en 's middags zijn het boterhammen met toespijs en 's avonds is het een gewone maar stevige warme maaltijd. Dit alles wordt ons 15 fr. per dag aangerekend.

DUITSLAND ONTKETENT OORLOG IN POLEN

De pogingen van Engeland om een oorlog te voorkomen blijken nutteloos, want op vrijdag 1 september 1939 overschrijden Duitse troepen, zonder waarschuwing, de Poolse grenzen en bombarderen hun vliegtuigformaties open steden. Langs de krakende radio bij Tijske horen we de rauwe bulderende stem van Hitler weerklinken: " *Und von jetst ab wird Bombe mit Bombe vergolten*." Ingevolge het bijstandsverdrag sturen Engeland en Frankrijk een ultimatum dat de terugtrekking van de Duitse troepen eist. Wanneer het op zondag 3 september te 11 u. verstrijkt gaat de strijd onverminderd voort. De beide garanderende landen verklaren dan ook de oorlog aan de aanvaller.

We zijn nu maandag 4 september. De jongens zijn volop aan de loopgraven bezig. Van op de Kip zie ik aan de overkant van het kanaal, waar de grens vlak langs loopt, een paar Hollandse militairen met hun verrekijkers in onze richting turen. Ik bewonder de imposante kerktoren van Maastricht die in de verte hoog boven de omgeving oprijst. Dit doet me er aan denken dat naast de economische redenen , die aanleiding gaven om dit kanaal te graven er ook een strategische was, namelijk in geval van oorlog de Duitsers verhinderen om bij Maastricht een bruggehoofd te vormen.

Hier tussen de bruggen van Veldwezelt en Vroenhoven, hebben we dus een strategisch zeer belangrijke sector te verdedigen.

De berichten uit Polen zijn werkelijk onrustwekkend, want amper acht dagen na het begin van het offensief is de IXe Duitse pantserdivisie tot aan de rand van de hoofdstad Warschau doorgedrongen en twee dagen later volgt er een algemene terugtocht van het Poolse leger. Het lijkt wel verwonderlijk dat er van de bondgenoten van dit land in nood op militair gebied geen enkel initiatief uitgaat.

Half september wordt het vertrek van ongeveer 2/3e van mijn manschappen ruim gecompenseerd door de komst van jongere soldaten van de klas 1939. Sinds mijn opleiding in de schoolcompagnie ben ik steeds bevriend gebleven met Maurice Somers uit Mechelen, die evenals ik tot reserve-onderluitenant benoemd werd. Zijn peloton ligt rechts van onze compagnie en hij logeert te Kesselt bij Jef Neven, brigadier bij de douane; zijn ruime woning met grote boomgaard ligt rechtover de dorpskerk op ongeveer 500 m van het Albertkanaal.

Maurice heeft het kunnen regelen dat zijn echtgenote evenals de mijne op zondag 17 september in zijn verblijfplaats op bezoek mogen komen. Het is een zonnige dag wanneer ik mijn Mitteke, na 23 dagen scheiding, opnieuw kan omhelzen.

Vermits wij vandaag mogen rusten kunnen wij de ganse tijd gezellig samen zijn.

Terwijl wij in de tuin onder de lommerrijke bomen wandelen verneem ik het blijde nieuws dat zij een kindje verwacht.

In het oosten is de toestand van het Poolse leger onhoudbaar geworden, want nu heeft het niet alleen met de Duitse agressie af te rekenen, maar wordt het ook in de rug door het Sovjetleger aangevallen.

Weer is er een week voorbij ; wanneer ik 's zondags uit de hoogmis kom voel ik mij onpasselijk door maagstoornissen. Het komt zeker niet van pintjes bier drinken, want ik leef hier in de uithoek van Limburg als een monnik. De dokter schrijft me een dag volledige rust voor. Ik kruip tussen de lakens en vast de ganse dag.

ZWARE OPDRACHT

In het begin van de nieuwe week voel ik mij voldoende hersteld om de dienst te hervatten. Pas ben ik beneden of de commandant deelt mij mede dat hij de compagnie verlaat en ik voorlopig het bevel moet overnemen.
Zijn verwijdering uit het regiment verwondert mij helemaal niet, want de laatste tijd gebeurde het zelfs dat hij nog in kamerjas rondliep terwijl de manschappen aan het verzamelen waren.

Wat later word ik bij majoor Bohez geroepen. Hij is nog bezig zich te scheren en ondertussen bevestigt hij mij wat luitenant Bayot gezegd heeft. Ik maak hem beleefd opmerkzaam op het feit dat er een actieve onderluitenant tot onze compagnie behoort, namelijk Aerts. Hij antwoordt bitsig: " *Ik wil geen snotneus als commandant.*" Tegen alle gebruiken in krijg ik dus voorrang op een actieve officier.

Ik voel me wel wat gevleid om het vertrouwen dat de majoor in mij stelt. Maar de leiding hebben over 250 man in plaats van over 65 is zeker geen sinecure.

Op 27 september kapituleert Polen voor de overmacht van Duitsers en Russen en zo komen er vele Duitse divisies vrij voor het westelijk front.

De volgende dag krijg ik een voorsmaakje van wat mij als compagniecommandant te wachten staat. Om voldoende fit te blijven moeten we in de voormiddag met het bataljon een mars van 20 km afleggen. Pas zijn we terug of ik ga op het bureel stukken inzien en tekenen. Daarna gauw wat eten en 's namiddags inspectie. Om 18 u. volgt dan het dagelijks rapport. Ik krijg onder andere het geval te beoordelen van verschillende soldaten van de klas 1939 die, toen ze na hun opleiding te Werchter aan de ijzeren muur werkten, zonder toelating naar huis waren gegaan en één tot twee dagen afwezig bleven. Onze kolonel die mij het verslag van hun vroegere commandant overmaakte tilt zwaar aan deze overtredingen. Ik zie me dan ook verplicht straffen van 2 tot 5 dagen cachot op te leggen. Ik vraag hen echter hun best te blijven doen opdat, op het ogenblik van hun demobilisatie, de gevolgen van deze sancties zouden kunnen kwijtgescholden worden. Na het avondmaal loop ik even langs het bureel om dringend een paar zaken te regelen. Achteraf moet ik nog naar een vergadering op het bataljon. Onmiddellijk daarna ga ik slapen.
Het is pas 4 oktober en toch waait er een gure felle wind die de bladeren hier en daar al van de bomen doet dwarrelen. Dit doet mij denken aan de triestige sombere winteravonden die stilaan naderen. Maar een dag later schijnt de zon opnieuw en geniet ik na de middag op de stelling van het puik weertje.

Onze aalmoezenier E.H. Baeckelmans, leraar aan het mij zo vertrouwde Sint-Romboutscollege, leent me boeken. Gedurende mijn schaarse vrije uren lees ik eerst de wereldberoemde trilogie "Het geslacht Björndal" van de Zweedse schrijver Gullbransen. Ook heb ik ingeschreven op de degelijke romans van het uitgavefonds "De Feniksreeks".

Op vrijdag 6 oktober houdt de Führer Adolf Hitler zijn reeds eerder aangekondigde rede voor de Rijksdag. Hij doet een poging om vrede te sluiten met Frankrijk en Engeland. Tijdens dezelfde rede verzekert hij ons land van zijn vriendschappelijke bedoelingen. Voornoemde staten hebben sinds zijn herhaalde woordbreuken geen vertrouwen meer in hem en reageren negatief.

DEFAITISTISCHE TAAL

De maandag daarop sta ik op het jaagpad van het Albertkanaal te praten met onderluitenant De Caerlé, terwijl zijn peloton wat verder in de loopgraven lusteloos aan het werken is. Deze jongens zijn reeds sedert 16 mei 1938 aan een uitzonderlijk lange diensttijd bezig en zouden normaal op het einde van deze week moeten afzwaaien wat in de huidige omstandigheden uitgesloten is. In de verte zien we majoor Bohez te paard naderen. Zodra hij bij ons is laat hij het stapvoets verder gaan. Ik volg hem. Na over enkele algemene zaken gesproken te hebben houdt hij zijn rijdier stil, bekijkt mij en zegt:
" *Saerens, als de Duitsers zouden aanvallen, hoe lang denkt ge dat we zouden kunnen stand houden ? Drie dagen ? Twee dagen ? Eén dag ? Enkele uren ?*"
Met een grijnslach verdwijnt hij in galop.

Ik sta werkelijk versteld dat een hoger officier zulk een defaitistische taal tegenover een ondergeschikte durft gebruiken. We weten dat het snel oprukken van de Duitse divisies in Polen iedereen verbaasd heeft en we weten ook dat de toestand van onze stellingen lamentabel is. Alleen langs de dijk van het kanaal werden betonnen bunkers gebouwd, binnenin zijn mitrailleuses opgesteld die een kruisvuur over het wateroppervlak mogelijk maken. Verder zijn er in de loopgraven enkele houten abris voor commandoposten geplaatst, met bovenop een stalen plaat bedekt met een laag aarde. Tegen een luchtbombardement zijn ze zeker niet bestand. Maar voor de soldaten is er nog geen enkele schuilplaats ingericht. We beschikken ook over praktisch geen materialen om de loopgraven te versterken. Tienduizenden zandzakjes hebben we hier voor nodig en tot nog toe werden er slechte een duizendtal geleverd. Houten balken, planken en draad om allerlei bekledingen te maken ontvingen we slechts in zeer geringe mate. In die voorwaarden is het best te begrijpen dat er zonder veel geestdrift gewerkt wordt.

EERSTE VERLOF

Met een blij gemoed vertrek ik op zaterdagavond 14 oktober voor een kort verlof naar huis. Een stoomtram brengt me naar Tongeren, vandaar gaat het per trein verder over Hasselt en Diest. Het is bijna middernacht wanneer ik mijn vrouwtje kan omhelzen. Twee dagen lang vergeet ik alle zorgen. We komen enkel buiten om naar de mis te gaan en voor een kort bezoek aan onze ouders. Enkele kennissen die mij onderweg aanklampen om over de onzekere tijden te praten tracht ik zoveel mogelijk gerust te stellen. Wanneer ik dinsdagmorgen van mijn Mitteke afscheid neem troosten we ons met de gedachte dat mijn verlof van Allerheiligen reeds toegestaan is.

Vanaf de volgende dag krijgen we veel regen. In dit hondeweer is het onmogelijk de stellingen verder af te werken. Wij hebben nu meer gelegenheid om onder mekaar over de kansen van oorlog en vrede te praten. Wij blijven hopen dat in geval van conflict onze gewaarborgde neutraliteit zal geëerbiedigd worden. Sommigen vinden het zonderling dat er aan het westelijk front nog steeds niet gevochten wordt. De beide legers blijven op een paar kilometers van elkaar in hun respectievelijke machtige vestingswerken zitten. Ook zijn de verwachte bombardementen op grote steden uitgebleven. De optimisten zien hierin duidelijk tekenen dat een vreedzame regeling van deze oorlogstoestand nog steeds mogelijk is.

INGESTORTE LOOPGRAVEN

Op maandag 23 oktober ga ik met de pas benoemde onderluitenant Philippaerts op de stellingen zien welke de gevolgen van de aanhoudende regenval zijn. Op de aangevoerde grond is het werkelijk ellendig, we vinden er een

papperige brei en loopgraven die gedeeltelijk ingestort zijn. Als we van het plateau naar beneden willen stappen glijden we uit en komen beslijkt en kletsnat in ons logement terug. Er wordt ons beloofd dat er kortelings eenheden van de genie zullen komen om met het nodige materiaal alles in orde te maken.
Wanneer ik 's anderdaags mijn dagelijks rapport wil beginnen zie ik in de gang voor het bureel een hijgende soldaat met zijn rechterhand in zijn broekzak staan. Ik wijs er mijn eerste sergeant Baronius op dat ik het rapport slechts begin nadat die zonderlinge kerel het gebouw verlaten heeft. De onderofficier is nog maar pas in de gang of hij komt opnieuw binnengesprongen gillend: " *Luitenant hij bedreigt me met een dolk.*" De verschrikte man trekt het raam open en springt naar buiten. Onderluitenant Woestijn die er ook niet erg gerust schijnt in te zijn volgt hem. Ik geef sergeant Magnus opdracht de gendarmerie op te bellen. Wat later komen er twee gendarmen van de brigade van Veldwezelt toe, maar hij is onvindbaar. 's Avonds hebben ze hem te pakken en wordt hij voorlopig in het gevang opgesloten. Dit wordt waarschijnlijk het derde geval voor de krijgsraad. De eerste maal ging het om sergeant Vleugels die zijn wacht op de stelling verlaten had en drie dagen afwezig bleef, de tweede maal om een soldaat die zich schuldig gemaakt had aan diefstal met inbraak.

ONTSPANNING

Zonder enige afwisseling trekken de dagen voorbij. Velen zoeken nu en dan wat verstrooiing in de herbergen achter pot en pint. Daar worden afspraken gemaakt met meisjes van de streek. Sommige officieren zelfs getrouwden vinden ook wel gelegenheid om eens een slippertje te maken. In enkele cafés klinkt nu 's zondags dansmuziek en zwieren de koppels in het rond. De mensen spreken er schande over. Vroeger werd er hier nooit in openbare lokalen gedanst, tenzij met de jaarlijkse kermissen en in private kring met teerfeesten. Ik breng de lange saaie avonden door in de keuken bij Tijske rond de gloeiende kachel. Onlangs is er een logé bijgekomen, een oud koloniaal, John genaamd. In opdracht van de suikerfabriek van Tienen controleert en weegt hij de bieten vooraleer zij voor verzending op de goederenwagons van de buurtspoorwegen geladen worden. Meestal spelen we kaart, gewoonlijk whist en soms luisteren we naar de belevenissen van John tijdens zijn langdurig verblijf in Belgisch Kongo. Tijske is een enthousiast toehoorder maar Marie hecht niet veel geloof aan zijn zonderlinge en soms pikante verhalen.

Ten einde de paraatheid van het leger tijdens deze periode van inaktiviteit, veroorzaakt door de langdurige zware regenval, min of meer op peil te houden heeft de divisie besloten om op deze laatste zaterdag van de maand oktober een grote oefening te doen doorgaan. Het thema is een aanval op het Albertkanaal. Ons regiment is de rol van aanvaller toebedeeld, terwijl de 11e en 15e linieregimenten hun eigen stellingen verdedigen. De plaats van het gebeuren lig tussen Eben-Emael en Kanne. In die sector loopt het Albertkanaal op ongeveer 1.5 km van de Nederlandse grens.

Reeds om half vijf worden we door klaroengeschal gewekt. Voor we vertrekken krijgen we kogels en granaten met los kruit. Het is een kille najaarsdag maar gelukkig heeft het eindelijk opgehouden met regenen. Na meer dan twee uren marcheren bereiken we langs de brug van Kanne onze bestemming. Tot na de middag moeten we hier op deze slijkerige grond allerlei aanvalsmaneuvers uitvoeren.
Nu het volop dag is zien we op de terugweg, vooraleer naar de gemeente Zichen-Zussen-Bolder af te slaan, vlak aan het kanaal dat op deze plaats tot zo'n zestig meter diep in de krijtrotsen ingegraven is, het in een mergelheuvel gebouwd fort van Eben-Emael. Deze als oninneembaar beschouwde versterking beheerst de bruggen naar Maastricht en Visé en kan ook deze van Kanne, Vroenhoven en Veldwezelt onder vuur houden. Onderweg zie ik soldaten van het peloton terug waarmee ik tijdens onze diensttijd mijn opleiding tot officier voltooide. Ze behoren nu tot het 15e linie dat samengesteld is uit de klassen 1933, 1934 en 1935 van het 7e linie. Vriendelijk groeten ze mij.

Op dinsdag 31 oktober en woensdag 1 november mag ik voor de tweede maal met verlof gaan. Om het nachtelijk uur van thuiskomst te vermijden vertrek ik niet meer de avond ervoor maar neem 's morgens de eerste trein naar Antwerpen ; om 8.30 u. ben ik reeds thuis. Met Allerheiligen krijgen we zeer uitzonderlijk zacht en zonnig weer maar met Allerzielen treurt de natuur met de kerk mee en valt er motregen. Wanneer ik 's avonds te Kesselt van de tram stap verneem ik dat majoor Bohez ons gaat verlaten.

De volgende dag blijft het droog. In afwachting van de komst van de beloofde genietroepen beginnen we de loopgraven en borstweringen zoveel mogelijk opnieuw bruikbaar te maken.

In ons regiment zijn er nu reeds 4 reserve-onderluitenanten die tijdelijk een ontbrekende compagniecommandant vervangen. Ondertussen zijn er commandanten van onze eenheid naar mobilisatiedepots te Mechelen, Sint-Niklaas en Lokeren overgeplaatst.

Ik weet wel dat het oudere officieren zijn die reeds tijdens de oorlog 1914 - 1918 in de vuurlinie lagen, maar indien ze niet fit genoeg meer zijn voor het front, dan zouden jongere verdienstelijke elementen de kans moeten krijgen om na een aangepaste scholing promotie te maken.

Zondag 5 november is het onze beurt om in Vroenhoven naar een variété te gaan kijken. Deze is ingericht door en voor de soldaten. De grappige dialogen en de zoeterige liedjes zorgen voor een vrolijke stemming in de zaal.

Sinds verleden maand wordt het Belgisch luchtruim herhaaldelijk door Duitse vliegtuigen, die op grote hoogte buiten bereik van het luchtafweer vliegen, geschonden.

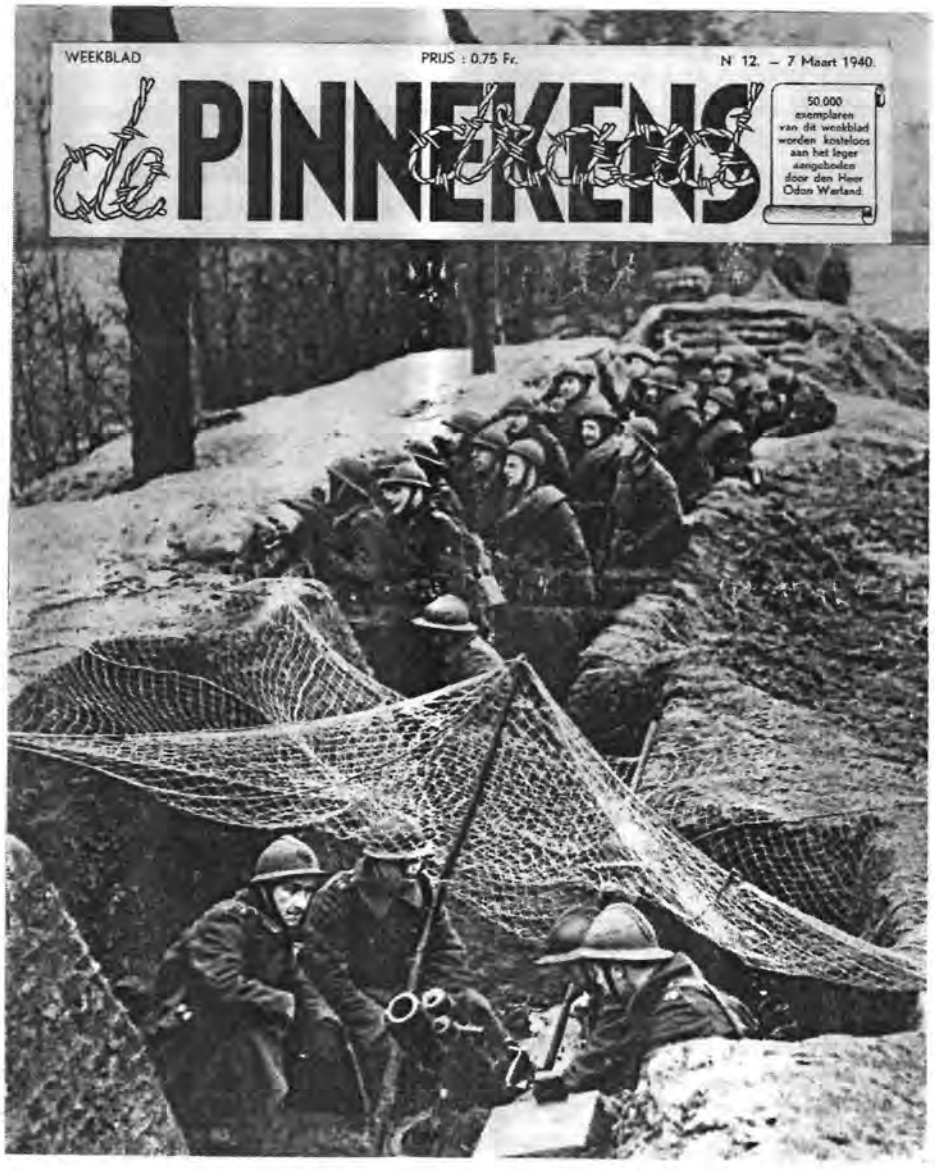
In de loop van deze eerste maandag van november gebeurt het driemaal dat wij, tijdens het werk op de stellingen, opgeschrikt worden door een Duits vliegtuig dat er niet al te hoog over vliegt. Het laatste wordt door onze luchtdoelartillerie zonder succes beschoten. Aangezien er meer en meer aanwijzingen zijn dat een botsing tussen Duitsland enerzijds en Frankrijk

Wekelijks verschijnt het soldatenblad

De Pinnekensdraad.

Het wordt gratis in de eenheden door de tabaksfabrikanten Odon Warland verspreid. We vinden er informatie in over het dagelijks leven in de kantonnementen evenals artikels over kunst, film, sport en ook een brok humor en moppen.

De laatste bladzijde is telkens volledig gevuld met publiciteit voor hun tabaksprodukten.

en Engeland anderzijds nakend is, bieden op 7 november koningin Wilhelmina van Nederland en onze koning Leopold III hun bemiddeling aan om een voor beide partijen aanvaardbare oplossing te zoeken.

Maar ondertussen is bij onze noorderburen de alarmtoestand reeds afgekondigd; hier worden geen verloven meer toegestaan en gaat men over tot het oproepen van oudere klassen. Ingevolge deze onzekere toestand blijft majoor Bohez voorlopig op zijn post.

AANVAL BESLIST

Op zaterdag 11 november wordt er te 6.30 u. op de deur van mijn slaapkamer geklopt. Ik sta vlug op. Korporaal Van Dinter meldt mij dat alle officieren dadelijk op het bureel van majoor Bohez worden verwacht. Zodra iedereen aanwezig is neemt hij het woord: " *Mijne heren, ik heb u belangrijk nieuws mede te delen. De Belgische regering heeft uit zeer betrouwbare bron vernomen dat Duitsland binnen de 36 uren ons land zal aanvallen. Er zijn trouwens sterke troepenconcentraties aan onze oostgrens waargenomen. De kolonel heeft bevel gekregen de plaatselijke bevolking te doen evacueren. Maar gezien haar taaie koppigheid heeft hij beslist de maatregel op te schorten en de burgers hun gewone gang maar te laten gaan. De verlofgangers moeten dadelijk teruggeroepen worden. De stellingen blijven van nu af bezet en iedereen moet in het bezit zijn van een voorraad scherpe munitie. Ik ben er van overtuigd dat iedereen zijn plicht zal doen. U kunt gaan.* "

Zwijgend verlaten we het bureel. Ik verzoek mijn pelotonoversten, ten einde paniek te vermijden, enkel tegen hun manschappen te zeggen dat ingevolge de verslechterde toestand er een algemeen alarm is afgekondigd en daarom de stellingen bezet moeten worden. Terwijl mijn ordonnans bezig is mijn koffer te pakken en ik op het bureel nog enkele regelingen tref, marcheert het peloton van onderluitenant De Caerlé in gevechtsuitrusting reeds voorbij. Sommige soldaten kunnen nog lachen, ze weten echter niet hoe somber de nabije toekomst er uitziet.

Ik zit nu in mijn commandopost en alles komt me zo onwezenlijk voor. Redeneren gaat moeilijk, trouwens hoe zou iemand normaal kunnen redeneren wanneer het oorlogsgeweld ieder ogenblik kan losbarsten.

Rond 10.30 u. hoor ik in de verte de fanfare van Kesselt treurmarsen spelen. Dit doet mij er aan denken dat vandaag de wapenstilstand van 11 november 1918 herdacht wordt. Miljoenen mensen verloren toen het leven in een barbaarse wereldoorlog die meer dan vier jaar duurde. Hoe is het mogelijk dat er nu, pas 21 jaar later, terwijl de oudstrijders het einde van onnoemelijk veel leed herdenken, weer machtige legers tegenover mekaar staan en er opnieuw een werelbrand kan ontstaan.

De zondag 12 november verloopt vreedzaam. Maurice Somers komt mij op de stellingen even groeten. Hij gelooft nog steeds dat de verwachte catastrofe kan uitblijven en voegt er zelfverzekerd aan toe: " *Bah! Als het oorlog wordt dan overleven wij hem wel.*"

Op dinsdag 14 november is de tijdslimiet waarin Duitsland ons land zou binnenvallen reeds ruim overschreden. Ingevolge inlichtingen die langs verschillende buitenlandse informanten bekomen werden heeft Hitler door de ongunstige weersomstandigheden het geplande offensief uitgesteld.

Als voorzorgsmaatregel moet er op de stellingen permanent een beperkte bezetting aanwezig zijn. Voor de officier van wacht van onze compagnie wordt er achteraan de Kip een holte uitgegraven, gestut door balken en planken.
Vanmiddag klinkt langs de radio de stem van de populaire zangeres Martha Eggert: " *Oh, que la vie est belle.*" Ja, het leven ziet er niet meer zo somber uit.

Bij het verlaten van het postkantoor van Veldwezelt op donderdag 16 november ontmoet ik majoor Bohez; tijdens een kort gesprek vraag ik hem of het waar is dat hij nu toch bij ons blijft. Hij antwoordt op bitsige toon " *Ik word nog liever communist dan bij het Belgisch leger te blijven.*" Ik begrijp niet dat een relatief jong energiek en competent hoger officier in deze troebele tijden het leger gaat verlaten. Over het waarom van dit vertrek komen we niets te weten.

Ook in het binnenland heeft de voorbije gevaarlijke situatie veel onrust veroorzaakt en vermits er niemand met verlof mag gaan hebben autobusuitbaters, voor familieleden en vrienden van de gemobiliseerden, reizen naar

de kantonnementen georganiseerd. Wanneer ik op zondag 19 november verneem dat er een autobus uit Mechelen toegekomen is ga ik er vlug naar toe, want ik had reeds van mijn vrouwtje bericht ontvangen dat ze waarschijnlijk zou komen. Inderdaad, ik zie ze direct tussen een groep dorpsgenoten; ze is vergezeld van haar zuster. Mijn vrolijke stemming koelt geleidelijk af, want er wordt bijna over niets anders gepraat dan het goede en het slechte weer, het saaie leven in het kantonnement en de dagelijkse nieuwsjes uit Hombeek. Voor een gezellig babbeltje onder ons tweetjes krijgen we weinig gelegenheid.

Gedurende het avondmaal verneem ik dat enkele officieren van ons bataljon van plan zijn naar Lanaken te fietsen om er op de goede afloop van de alarmtoestand enkele pintjes te gaan drinken. Ik laat me bepraten om mee te gaan. De klok slaat halfeen 's nachts wanneer we ons laatste glas ledigen.

EINDE TIJDELIJKE TAAK

Op 23 november word ik eindelijk van mijn tijdelijke taak ontlast. Gedurende 2 maand heb ik het bevel gevoerd over deze compagnie. Soms moest ik streng optreden, maar ik heb steeds getracht de zorgen van mijn soldaten te begrijpen en het is meermaals gebeurd dat ik extra verlof toestond aan jongens die problemen hadden in hun zaak of hun gezin. Reserve kapitein-commandant Rousseaux uit Wavre neemt het bevel over. Alhoewel zijn moedertaal Frans is drukt hij zich behoorlijk uit in het Nederlands. Hij is een punctueel en vriendelijk man die zich in ons regiment tijdens de oorlog 1914-1918 als patrouilleofficier enkele keren dapper onderscheiden heeft. Bij de overname van de kleding en uitrusting ontbreekt er buiten 3 dekens en enkele kleinigheden 1 fiets. De nieuwe commandant geeft de fourier een wenk. Deze koopt bij een fietshandelaar voor een habbekrats gedeeltelijk verroeste onderdelen. Hij verwijdert zo goed mogelijk de roest, knutselt alles in mekaar en strijkt er een laag bruine verf over.

Vooraleer op donderdag 30 november, in de voormiddag, met verlof te gaan neem ik afscheid van mijn ordonnans Van Bos die bij de gendarmerie aangeworven werd. Deze eenvoudige gedienstige jongen, woonachtig te Willebroek, was steeds beschikbaar voor allerlei opdrachten. Ik wens hem dan ook veel geluk.

De aangename verpozing bij mijn dierbaren is helaas weer van veel te korte duur. De derde dag moet ik opnieuw mijn valies pakken.

Tijdens een gedeelte van de terugreis zit ik met 3 officieren, die in de Ardennen met hun eenheid aan de Duitse grens gelegen zijn, in dezelfde coupé. Ze vertellen me dat de sfeer er helemaal omgeslagen is. Vroeger konden ze met de oudere grenswachters al eens een gesprek voeren maar sinds die, sedert het alarm, door soldaten van het veldleger vervangen werden is elk contact uitgesloten. Het voornaamste nieuws dat ik te Hees verneem is de vervanging van majoor Bohez door de reservemajoor De Meyer. Op voorstel van eerste sergeant Baronius neem ik Philips, in het burgerleven beenhouwer te Vilvoorde, als ordonnans. We krijgen reeds enkele bitter koude dagen in deze maand december en er wordt dan ook koude geleden in de kantonnementen maar vooral tijdens de wachtdiensten. In heel wat huisgezinnen zijn grootmoeders, moeders en jonge meisjes ijverig aan het breien. De colli's met truien, sjaals, bivakmutsen en handschoenen die talrijk bij ons toekomen zijn zeer welkom.

Tijdens de nacht van 22 op 23 december is de temperatuur weer een eind onder het vriespunt gedaald en ben ik officier van wacht. Rusten kan ik in de primitieve schuilplaats onderaan de Kip. Soms krijg ik het er zo benauwd dat ik naar buiten moet kruipen om naar verse lucht te happen. Terwijl beken en plassen dichtgevroren zijn zit ik op kerstavond samen met de onderluitenanten Edward Casteleyns, Karel Roofthoofd en Maurice Somers, in de goed verwarmde zitkamer van het huis waar laatstgenoemde verblijft, te whisten. Het lot is mij gunstig want ik win zowaar een soloslim. Deze brengt mij 15 fr. op. Zoals in dergelijk geval veel gebeurt stuur ik een postmandaat van 5 fr. naar het fonds *Kindergeluk* van het dagblad " *Het Laatste Nieuws*".

Op 31 december mag ik voor 2 dagen naar huis. Ondertussen is mijn vrouwtje voor de duur van de mobilisatie opnieuw bij haar ouders gaan inwonen. De eerste dag van het jaar 1940 wensen we mekaar het beste toe. Maar wat zal het ons brengen ? Ik wil er niet aan denken en wacht gelaten de dingen af die komen zullen.

(De Mobilisatie, deel 2,
in volgend nummer)

11. HET SINT-GERTRUDISALTAAR in de KLOOSTERKERK van LELIENDAEL te HOMBEEK

Stefaan DE COCK

Meer en meer zal met grotere nauwkeurigheid de geschiedenis van het klooster te Hombeek kunnen aangevuld worden of zelfs verbeterd. Uit recente teruggevonden teksten en een oorkonde kan met zekerheid gesteld worden dat er in de Middeleeuwen reeds een Sint-Gertrudisverering was in de Norbertinessenpriorij van Leliëndael. Hieraan was een broederschap verbonden.

Kort na de oprichting van het klooster te Hombeek in 1233, werd er gestart met de bouw van de diverse kloostergebouwen en van het eraan verbonden kerkgebouw.
In 1238 schonk Leonius Castelanus of Casteleyn uit Brussel een halve mudde koren en een halve mudde gerst, Brusselse maat, tot onderhoud van de lamp in de kerk [2].

Op bevel van Gosuinus Van Plusengem werd Wouter Van Gestele vermoord. Hij kreeg berouw en maakte een zekere afspraak om de rivaliteit tussen beide kampen teniet te doen. Volgens dit akkoord moest Gosuinus jaarlijks een kapelrije van 10 pond Lovens in kleine munt oprichten ter ziele van Wouter. Doch Gosuinus stierf vroegtijdig en zijn erfgenaam Wouter Van Echove werd op 2 februari 1283 belast met de stichting van deze kapelrije in de kloosterkerk [3].

In 1291 gaf Sofie Berthout, weduwe van Hendrik Van Brede 4 bunder land te Hombeek aan de Zenne ten voordele van het bedehuis [4].

Vermoedelijk in het midden van de 15e eeuw werd er een zijbeuk aan de kerk toegevoegd ; het "heerencoor". Het altaar werd toegewijd aan Sint-Gertrudis. In 1456 schonk priorin Gertrudis van de Horst een rente van 6 schellingen ten voordele van dit Sint-Gertrudisaltaar en de Godslamp in de kerk [5].

In 1470 gaf het Generaal-Kapittel van Prémontré bijkomende voordelen aan het zeer bloeiende Broederschap van Sint-Gertrudis [6]. Bij de aanstelling van de nieuwe proost Joannes Van Harlebeke op 23 oktober 1558, was de kapittelzaal zo vervallen dat de plechtigheid in de kerk moest plaatsvinden [7].

In 1565 werd het hoofdkoor ("juffrouwencoor"), dat gans vernieuwd werd, in gebruik genomen. De plaveien van de vloer kostten 2 stuyvers per voet. Er werd 3310 pond ijzer gebruikt, dat 2 grooten het pond kostten. De totale uitgave bedroeg zonder het hoofdaltaar 2410 gulden [8].

Op 25 maart 1566 werd het centrale venster achter het Sint-Gertrudisaltaar vernieuwd door glasmaker Jan Vanden Houte. De proost betaalde de helft van de onkosten [9].

De kerk werd zwaar beschadigd tijdens de Beeldenstorm in de maand augustus van hetzelfde jaar. Jan Wisgavens en zijn ploeg werden belast met renovatiewerken in het bedehuis [10]. In oktober 1572 werd de kerk grotendeels leeggeroofd [11] en in 1578 werd ze volledig verwoest [12].

Er waren een aantal roerende goederen, die de religieuzen verborgen hadden. In de grote vijver werd een klein gedeelte verstopt, dat gebruikt werd bij de vernieuwing van het hoofdkoor in 1565.

In 1580 kwamen de gecommitteerden van de confiscatie dit te weten met het gevolg dat alles openbaar verkocht werd [13]. Dit betekende het einde van de eens zo bloeiende Hombeekse priorij.

AANVULLENDE NOTA OVER DE BROEDERSCHAPPEN VAN SINT GERTRUDIS

Behalve deze vroege broederschap van de Heilige Gertrudis te Hombeek bestonden er in Vlaanderen nog twee andere broederschappen :

Te Leuven stichtte een zekere Theodoor VAN BROEKEL (1456-1486) een Gertrudisbroederschap in 1484 in de gelijknamige parochie.
Te Kuringen, ook een Sint-Gertrudisparoche, berust nog op de pastorie het "Register der Gertrudisbroederschap", herschreven in 1549 door Wilem Zenderus.

Andere broederschappen zijn van latere datum.

Eindnoot :

1. Ook reeds verschenen in Ons Landens Erfdeel, nr. 46 van 1 december 1994, blz 51 e.v.
2. Archief Abdij Tongerlo (A.B.T.), sectie V, nr. 14, f°8.
   Stadsarchief Mechelen (S.A.M.), CC XXIX-4, f°140 V° 154 (bewijsstuk I)
   S.A.M., Fonds Rijksarchief Antwerpen, Leliëndael, nr.6, f°129 V°-130.
3. S.A.M., DD SII (V)-2, f°348.
4. A.A.T., Sectie V, nr.14, f°17
5. A.A.T., Sectie V, nr.14, f°29.
   S.A.M., Fonds Rijksarchief Antwerpen, Leliëndael nr.6, f°222-223 v° (acte van 20 oktober 1456).
6. S.A.M., Kerkelijke archieven, oorkondedoos nr. 44, oorkonde nr.42 (acte van 21 mei 1470).
   S.A.M., CC Extraits des archives, SI deel 39, f°4959, 1470/17v°.
7. A.A.P., Kastje XX, Corpus VII, lias 5, nr.2 bis (oud nummer 34), f°2 v°-3.
8. A.A.T., Sectie V, nr.14, f°36.
9. S.A.M., Fonds Leliëndael, nr. 495/1, f°86.
10. S.A.M., Fonds Leliëndael, nr. 495/1, f°89 (1566) en f°114 (1567).
11. Archief Aartsbisdom Mechelen, Archief St.-Romboutskapittel, doos 66, bundel 318, nr. 32.
    A.A.M., Parochialia St.-Rombouts, Oud Regime, doos 1172, nr.34, f°24-26.
    S.A.M., DD Notices SI deel 11, f°10 v°, nr.32a.
12. Hoembekania I, 1984 : Paul Behets, Het klooster Leliëndael, p.139.
13. Gazet van Mechelen, 24.9.1853, E. Van Autenboer "Het klooster van Leliëndael in de branding" (1566-1585)
    S.A.M., deel 6, nr.215 (1a), register 65, geconfisqueerde goederen, f°4 v°.

Bijlage I

Acte van 20 oktober 1456

(S.A.M., Fonds Rijksarchief Antwerpen, Leliëndael , nr.6 f°222-223 v°)

Allen den ghenen dien deze letteren getoent sullen worden, commonigi meesters, scepenen, dekenen, gheswoirne, raid ende alle de gemeynte vander stad van Mechelen, salut.

Wy doen te weten dat wy by wetene, wille ende consente van Onsen Genadigen Heere ende de meeste schade metter minister te verteggene, wel ende wettelic vercocht hebben, onser geminder jouffrouwe Geertruyden Van Der Orst, vrouwe des Godshuys van Lelyendale by Mechelen, tot behoef vander missen vanden Heylighen Geeste dienen gecelebreert op Sinte Geertruyden outaer in de kercke vanden vorscreven godshuyse ende oic tot behoef van den lichte vor tHeylich Sacrament inde selve kercke, eene erflike rente van sess scellinghe ouder grote tournuyse, te wetene driendartich grote Brabants ghelts, alsulke als ten terminen van betalinghen, cours ende ganc in Brabant oft inder vorgenoemde stad van Mechelen hebben sullen, vorelcken scelling ouder grote gherekent, jaerliker ende erffeliker renten.

Welke erfflike rente van sess scellinghe ouder groten tsjaers, die de vorscreve jouffrouwe Geertruydt met gereeden penningen die wy daer af van hair ontfanghen ende inder vorgenoemde stad noodorboir bekeert hebben, teghen ons wel ende rechtwertdichlic gecocht heeft tot behoef vander missen ende lichte vorgenoemt, wy ende elc onse sunderlinghe als pricipael schulden gheloven in goeder trouwen der missen vanden Heylighen Geeste ende den lichte vanden Heyligen Sacramente vorgenoemt, oft hairen gecommiteerden, oft zekeren bode bringer deis briefs, oft copie daer af bezeghelt met zeghel autentyc, tot eeuweliken daighen jaerlix ende erfflic wel te betalen tot twee terminen, te wetene, deen helft daer af opten twintichsten dach van April, ende dander helft opten twintichsten dach van October, daer af dierste termyn van betalingen zyn sal opten twintichsten dach van April naistcomend, ende alsoo vort van jare te jaere ten vorscreven terminen.

Ende is vorweerde, ende dair toe verbinden wy ons by, alsoo dat dair naistvolgende ombegrepen, wy ghebrecht waren te betalen de vorgenoemde erfrente dat God verhuede ende wy, of ten minsten een rentmeester vander vorgenoemde stad, des orcondelyc te voren nade vorgenoemde zess weken gheleden gemaect waren, alsoo dat van rechtsweghen behoort dat dan de regeerders vander missen ende lichte vorgenoemt oft de zeker bode bringher dezer letteren oft copie ghelic vorscreven staet, vertheren moge op ons op onse ende op alle der porters ende ingesetenen vander vorgenoemde stad, goeden elcx daighs vortaen drie der vorscreven groten Brabants ghelts tot wat plaetsen hen dat gelieven sal, behoudelic dat de selve here ierst sal moeten gheschien openbairlic acht daige lang inde vorgenoemde stad van Mechelen toter tot toe dat wy, der missen ende lichte vorgenoemd oft principaelder verschenender renten ende vander selver theren, ons dairtoe verbinden by alsoo dat de vorgenoemde misse vanden Heylighen Gheeste ende lichte vor tHeylich Sacrament, oft de gecommiteerde oft zeker bode, gelyc vorschreven staet, costen oft schaden lyden moesten om haire vorgenoemde verschenene renten ende theren te vercrigene.

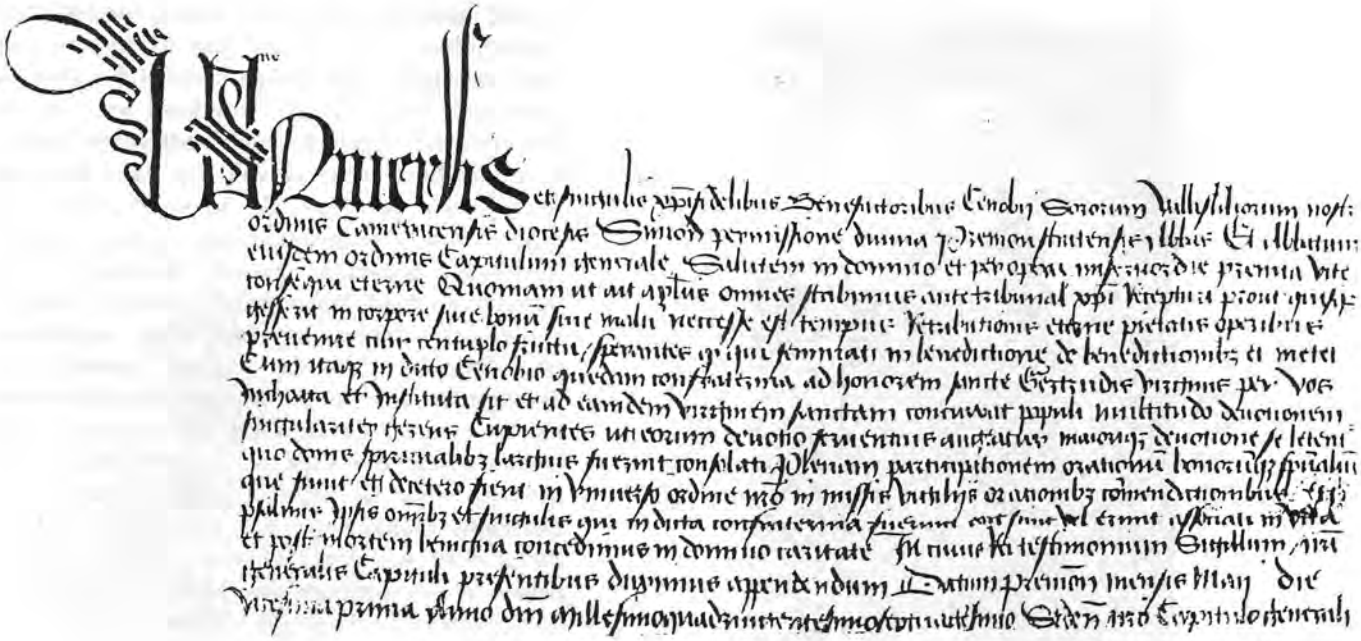
Dat wy hen alle die costen ende scaden alsoo verre die proeffelic zyn by getuygenissen van goeden ghelueveghen lieden oft onder zeghel auctentyc ende die nade vorgenoemde zess weken geleden gedaen zyn metter vorgenoemde pricipaelder renten ende theren wel ende trouwelic wederkeeren ende betalen sullen, om welke vorweerden in alle der vorscreven manieren wel ende wettelic te houden ende te voldoen.

Wy verbinden ons selven, onse hoir ende nacomers, ende onse ende hairlieder goeden, beruerlic ende onberuerlic, tiegenwoordigh ende toecomende, te wat plaetsen die ghelegehen zyn oft vonden sullen mochen worden, om die dairvore taenveerden in hachten te leggene ende te rechte te stane vor alle rechten, geestelic ende weerlic, vertyende vor ons, onse hoir ende nacomers, allen exepcien van rechte ende allen dinghen die ons tegen de vorscreven betalinghe te baten, ende der missen ende lichte vorscreven, oft hairen gecommitteerden oft zekeren bode, te quetste tachterdeele of teghen soude moghen comen, in eenigher manieren, ende sunderlinghe der exceptien van rechte seggende dat generale vertyenissen van egeender weerden is.

Is vort vorweerde ende bespret dat wy onse hoir ende nacomers, wanneer dattet ons of hen ghelieven sal, afquiten sullen moghen met vollen cynse, teghen de regeerders die by tyden zyn sullen, vander missen ende lichte vorscreven, de vorgenoemde erffrente hen ghevende tot behoef der selver missen en de lichte, vor elken penning der selver erfrenten een werf twintich cheliker penninge, ende oft de regeerders by tyden wesende vander selve missen ende lichte, de vorgnoemde erfrente in toecomende tyden vercoopen, belasten oft veranderen wilden, dat dat sculdigh sal zijn te geschien vor scepenen van Mechelen ende nergens elende, de nairderschap dair af toebehoren sal der vorgenoemde stad van Mechelen opdat hair ghelieft met alsulker vorweerden ende bespreke dat de vorscreven vrouwe Geertruyde hairen leefdach lang oft hair zeker bode bringer van desen oft copie dair af, bezegelt met zeghel autentic, also het voorscreven staet, de vorgenoemde temmeren, op alle gheloften, verbindenissen ende pointen, verclaert sonder eenich wederseggben welcke vorscreven vorweerden in alder maniere ende zekerheden geheelic ende al te voldoene, ende die vast te houdene, sonder om eenighe manieren sonder argenlist.

Biddendende allen weerliken, hennen officieren ende rechteren, willekeurende ende ons dairtoe verbindende, waert soo dat wy in ghebreke waren de vorgenoemde vorweerden ende gheloften tonderhouden, dat sy ons onse lyf ende goeden, te wat plaetsen die gezonden sullen werden, bedwonghen de selve vorwerden vast ende onverbreclyc tonderhouden.

In kennissen der wairheit, soo hebben wy den groten zegel vander vorengenoemder stad van Mechelen ghedaen hangende aen dese brieven, die gemaect waren opten twintichsten dach van october, int jaer ons Heeren, duysent vierhondert zessenvyftich.

Bijlage II

Acte van 21 mei 1470
S.A.M., Kerkelijke Archieven, oorkondedoos nr.44, oorkonde nr.42.

Universis et singulis XPI fidelibus benefactoribus, cenobii sororem Vallis Liliorum nostri ordinaris cameracencis diocesis Simon permissione Divina Premonstratensis Abas et Abatum eiusdem Ordinis Capitulum Generale salutem.
In Domone et per opera misericordie premia vite consequi eterne quoniam ut ait aptus, stabimus ante tribunal.
XPI Recepturi prout Quisquibus gesserit in corpore sive bonu sive malu, necesse est tempus retributionis eterne pietatis operibus prevenire cum centuplo fructu sperantes, quibus qui semilat in benedictione de benedictionibus et mettet cum itaquis in dicto cenobio quedam confraternia ad honorem Sante Gertrudis, virginis pervos inchoata et instituta sit et ad eadem virginem sanctam concurrat populi multitodo devotionem singulariter gerens, cupientes ut eorm devotio ferventius augealier maiorobus devotione se letenter quo donis spitualibus largius fuerint consulati plenam participationem oratonum bonorumquis spualiu que fiunt et decetero fient in universo ordeni nostro, in missis virgiliis orationibus comendationibus et psalmis ipsis omnibus et singumis qui in dicta confraternia fuerunt aut sunt vel erunt associatibus in vita et post mortem benigna concedimus in domino caritate.
In cuis rei testimonium sigillum nostri generalis capituli presentibus duximus appendum datum premontre mensis may die vigesima prima anno domni millesimoquadringentesimoseptuagesimo seden nostro capitulo generali inplica signatum E.Roussell

12. FOLKLORE BIJ ONS

Firmain VERLINDEN

SINT GERTRUDIS

Deze bekende volksheilige, geboren in 626, was de dochter van Pepijn Van Landen, een Frankische hofmeier. Ze wenste haar leven te wijden aan God tegen de wil van haar vader die haar wou uithuwelijken aan een rijke edelman. Ze vluchtte naar Friesland maar keerde later terug naar Nijvel in Waals-Brabant in het klooster dat haar moeder Itta (Ida of Iduberga) daar gesticht had. Op 26 jarige leeftijd werd ze in 652 abdis van dit klooster en stierf er op 17 maart 659, slechts 33 jaar oud. Ondanks haar kort kloosterleven, werd ze geprezen voor haar kennis van de H. Schrift en haar deugdzaam leven van gebed, boetedoening en naastenliefde.
Haar relieken worden te Nijvel bewaard. Deze beschermvrouwe van Brussel heeft haar naamfeest op 17 maart en wordt aangeroepen als beschermster van de oogst maar ook als afweerdster van ratten en muizen.

EEN POPULAIRE VOLKSHEILIGE

In ons land zijn naast een aantal kloosters en ziekenhuizen, niet minder dan 41 kerken aan deze populaire volksheilige toegewijd. Ook in Duitsland, Frankrijk en Nederland werd zij als beschermster tegen knaagdieren aangeroepen. In Luxemburg werd er zelfs op haar feestdag *muizenwater* gewijd. Ze bezwoer tegen het zogenaamde St.Gertrudiszeer; zenuwziekten, hoofdpijn, gezwellen, koorts, haarworm, gewelddadige dood, besmettelijke ziekten, wonden aan neus en lippen, duivelskwelling, oogziekten en huiduitslag. Als dat nog niet genoeg was, dan konden de vrouwen die ongewild kinderloos bleven ook bij de H. Gertrudis terecht. Zij trokken naar een kerk of klooster waar haar beeltenis stond en lieten zich met de mantel van Gertrudis omhangen. Het probleem van kinderloosheid was hierdoor van de baan. Deze helpende Gertrudisbeelden vond men vaak in de kloosters van de paters Minderbroeders.

BEDEVAARTPLAATSEN

We noemen de bijzonderste : Appelterre, Wichelen, Baasrode, Beverst, Kuringen, Machelen, St. Maria-Lierde, Ternat, Tervuren, Tongeren, Zandvliet, Vorst in de Kempen en St.Jans-Molenbeek waar men de heilige ook aanriep voor de genezing van zieke kinderen.
Gertrudisputten en -bronnen met water dat ratten- en muizenverdrijvende kracht bezit zijn er in Nijvel, Meldert, Wetteren en Wommersom.

Dit krachtig water werd door de bedevaarders meegenomen die er hun woning, stal of land mee besprenkelden. Op diverse plaatsen werd er ook aarde van het kerkhof meegedragen ter bestrijding van plagen van mollen, ratten en muizen.
In Tongeren hingen de landbouwers op de vooravond van St. Gertrudisdag een prentje van de heilige aan een balk of op de deur van de graanschuur met deze tekst :

Alheden is het Sint Gertrudisdag, dat hier noch rat noch muis komen mag.

Het prentje was ongeveer een oude el lang en overlangs beschilderd met rode en blauwe strepen.

Op 17 maart werden te Landen novenen gehouden, waaraan bijzondere deelnemingsvoorwaarden verbonden waren. Die aan de novenen deelnamen mochten geen vers gewassen lijngoed dragen of geen *geperste kop* als voedsel gebruiken. Personen die iets mispeuterd hadden, waren ook uitgesloten. In de kerk werden broodjes gewijd, die daarna aan de dieren gegeven werden tegen de razernij. Op tweede Pinksterdag is er nu nog de plechtige processie ter harer ere.

ICONOGRAFIE

Deze volksheilige wordt meestal afgebeeld met ratten en muizen kruipend op haar mantel of op haar abdisstaf.

In de kerk van Lottum (Ned. Limburg) staan twee zestiende eeuwse beelden van de heilige. Bij het ene kruipen muizen de staf op, bij het andere beeld is een schildje met een afbeelding van een rat aan haar staf bevestigd.
Soms heeft ze in de andere hand een beker, die op de befaamde St.Geertenminne zinspeelt.

Eén van de zijkapellen van de voormalige Kruisherenkerk in Maastricht is beschilderd met een reeks voorstellingen uit haar leven, waarin ook de St.Geertenminne voorkomt. Een prachtig beeld van deze heilige bevindt zich eveneens in de St. Gertrudiskerk van Leuven en in de Grote Kerk van Breda. Op het bedevaart vaantje van Vorst in de Kempen vindt men haar beeld staande met de beker in de hand. ; muizen kruipen omhoog tegen haar staf; de duivel zit geknield aan haar voeten. Op datzelfde vaantje is ook een afbeelding waarop ze te paard zit achter een ridder; daar komt de duivel in drakengestalte aanvliegen, doch hij moet terugdeinzen.

Sommige volkskundigen zien in de knaagdieren karakteristieke symbolen van de oudgermaanse doodsgodinnen Freya en Holda. In sommige volksvertellingen neemt de ziel soms de gedaante van een muis aan. De vertaling van een Latijns handschrift uit de 15de eeuw vertelt ons immers :
"*Als de ziel uit het lichaam gescheiden is, dan brengt zij de eerste nacht door bij St. Gertrudis, de tweede bij de aartsengelen en de derde nacht gaat zij naar de plaats, die voor haar bestemd is.*"

Anderen zien de ratten en muizen dan weer als zinnebeeld van de duivel die de duisternis te baat nemen om overal binnen te dringen. De koorts werd in de oude tijden ook vaak gesymboliseerd door een muis. Heiligen werden vaak afgebeeld met attributen die de kwalen voorstellen waartegen ze werden aanroepen.

WEERSPREUKEN

In de landbouwmiddens kennen we nog enkele typische weerspreuken i.v.m. de H. Gertrudis zoals o.a. :
Op St. Gertrude zonnevier, Winst voor hovenier
of
Op St. Geertruid komt de warmte de grond uit !

In sommige streken wordt de feestdag van de H. Gertrudis beschouwd als de eerste dag van de lente. Rond dit tijdstip beginnen immers de bijen te zwermen en de boer maakt een aanvang met ploegen en zaaien.
Vriest het echter op St. Gertrude, dan vriest het volgens de volksweerkunde nog veertig dagen, want
St. Mathijs werpt een gloeiende steen op het ijs,
St. Geertrui heelt hem er weer af.

En een Duits boerenspreekwoord zegt: "Gertaut lauft, die Maus go Feld aus."

NAAMGEVING

Van de heilige Gertrudis zijn volgende voornamen afgeleid: Geer, Geert, Geertje, Geertrui, Geertruida, Gertrud, Gertruda, Trui, Truus, Truda en Trudy.

SINT-GERTRUDISMINNE.

Vroeger kende men ook de St. Gertrudisminne, een heildronk bestaande uit kruidenextrakten, die men de heilige bracht telkens men voor een grote reis - meestal een zeereis - stond.
St. Gertrudis was immers de patrones van de reizigers, omdat zij tijdens haar kortstondig leven zo gastvrij was geweest voor rondreizende monniken en priesters. De St. Gertrudisminneglazen hadden vaak de vorm van een schuitje.
Zeer oud was dit gebruik om naast het vertrek voor een verre reis ook bij plechtige maaltijden, het sluiten van een verbond, 't binnenhalen van de oogst, 't verenigen in de echt, een dronk te wijden ter nagedachtenis van St. Gertrudis.
Het woord *minne* heeft met de *min* als "liefde" niets te maken. Het woord komt van de Indogermaanse stam *men*, dat "gedenken" betekent en van welk o.a. ons *minne* "liefde" is afgeleid.
Deze dronk werd, daar Geertruda abdis was van het klooster van Nijvel ook *de schaal van Nivelles* genoemd.

Deze minnedronk zou stammen uit de vroegere dodencultus, waarin *minne* de betekenis heeft van afscheidsdronk, met de wens van een goede reis. Oorspronkelijk is er dus sprake van een herinneringsdronk ter ere van de doden, ter ere van de goden in het algemeen en ter ere van Wodan, de dodengod in het bijzonder.

DE MINNELEGENDE

Deze legende verhaalt dat een ridder haar zijn liefde bleef toedragen, ondanks het feit dat de H. Gertrudis zich als non afscheidde van de wereld. Als bewijs van zijn liefde schonk hij zijn geheel vermogen aan het klooster waarin zij leefde. Zo, van al zijn rijkdom beroofd, zwerft de ridder rond en ontmoet ergens op een woeste heide de duivel, die hem andermaal veel rijkdom belooft, zo hij aan hem zijn ziel verpandt. De ridder stemt toe, maar vraagt nog 7 levensjaren. Als die jaren om zijn, gaat hij nog eenmaal naar het klooster van de H. Gertrudis om afscheid te nemen van zijn geliefde. De H. Gertrudis nodigt hem uit, alvorens te vertrekken, de "St. Jans geleide en haar *minne* te drinken. Dan begeeft hij zich op weg, ontmoet de duivel die verschrikt terugdeinst bij de aanblik van de ridder. Het is alsof de vrome jonkvrouw hem vergezelt:

"Si sittet daer achter op ow paert,
Sie u alrelest werse drinken gaf,
Van haer so bin ic also seer verweert,
Si hevet mi benomen alle minne macht."

De duivel geeft de ridder het met bloed geschreven contact terug en verklaart hem vrij:

"Hierom drinct al St. Jans geleide,
Eer d'een al van den anderen sceide;
Als ghi enighe reise bestaet,
Daertoe haer minne al onversmaet,
Die Sinte Geertruut was gheheten."

VOLKSGELOOF en DE STRIJD TEGEN RATTEN EN MUIZEN

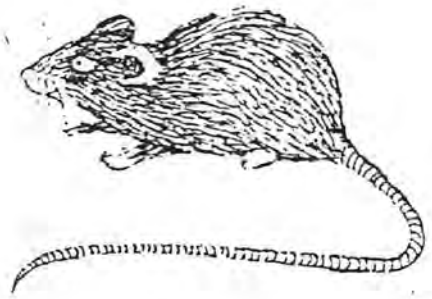
In muizen huizen de zielen van vermoorde mensen, beweert men in sommige streken. Als ze aan kleren of een zak meel knabbelen, is dat een teken dat er een ongeluk boven uw hoofd hangt. Muizen vormden een ingrediënt van volksgeneesmiddeltjes. Geroosterd, gebakken of gebraden schijnen ze uitstekend te helpen bij mazelen, kinkhoest en bedwateren. Komt men op reis een muis tegen, dan voorspelt dit niet veel goeds. Zit er een onder het bed van een mindervalide te piepen, dan zal deze nimmer herstellen. In veel delen van Engeland gelooft men dat als er veel muizen tegelijk plotseling in huis komen terwijl men ze nooit eerder heeft gezien dit een dode in de familiekring voorspelt. In sommige Duitse streken brengt een muis geluk en wie er een doodt, zal geluk over het huis brengen. Volgens de Schotten is er een feilloze manier om in huis van muizen af te komen. Men vangt er een, doodt hem en hangt hem aan de staart boven een vuur. De stank van het roosteren jaagt dan alle andere muizen op de vlucht.

Men zegt dat ratten die een schip verlaten, vooral in de haven, een scheepsramp voorspellen. Overal ter wereld geldt die, ook al zijn er nu veel minder van die dieren dan vroeger. Omgekeerd heet het een goed voorteken als ze juist naar het schip zwemmen en erop klimmen. De oorsprong hiervan ligt in het oude bijgeloof dat ratten de zielen van doden in zich dragen en daarom konden vooruitzien, zodat men goed op ze moest letten als men wilde weten wat er in de toekomst ging gebeuren.
Verlaten de ratten een huis, dan zal dit zeker instorten; komen ze in grote getale binnen, dan, zal er een sterfgeval plaatsvinden. Knagen ze aan de meubels, vooral in de slaapkamer, dan voorspelt dit ook een dode in het gezin. Er zijn veel bezweringen en middeltjes om ratten kwijt te raken. Ze raakten echter in onbruik door de landbouwvergiften en bestrijdingsmiddelen van de moderne chemische industrie. Maar men kan, als men last van ze heeft, toch eens het

volgende versje proberen, dat uit het noorden van Engeland en Schotland stamt.

Als alles faalt, wil dit nog wel eens helpen;
" *Rat en muis, verlaat de arme zijn huis,*
ga in de molen je buik maar vullen
want daar kun je hem propvol smullen."

Over de hele wereld is het bijgeloof ingeburgerd dat een melktand van een kind, tijdens het wisselen weggegooid, er beroep wordt gedaan op de ratten om daarvoor in de plaats een steviger exemplaar te bezorgen, een sterk blijvend gebit garandeert.

Om ratten en muizen te verdrijven wordt in de Antwerpse Kempen en in Brabant meestal het St. Jansevangelie gebruikt. Er zijn echter twee voorwaarden vereist: 1e uw huis moet afgezonderd staan van de andere huizen en ten tweede: er moet een woning dichtbij staan, waar ge de knagers kunt naartoe drijven en waar ze meer te eten vinden dan bij U, anders ... komen ze terug.

Een zeer eigenaardig gebruik in de streek van Heist bestond ook in het feit dat omstreeks 1875 dode uilen met gespreide vleugels op de schuurdeuren werden genageld of soms in bomen. Men hoopte hiermede de ratten en muizen af te weren. De voorganger van ons huisdier de kat was immers de uil, de ratten- en muizenvanger bij uitstek.

BEZWERINGSFORMULES

Ratten, gij lelijke dieren,
ik zweer bij de zon,
de maan en de sterren,
die in het hemels firmament staan
dat gij mijn woning zult verlaten,
mijn huis, mijn stal en schiere (schuur)
en dat gij zult gaan
waar het beter is dan hiere.

ERELEDEN

Apotheker ASSELMAN	Hombeek
M.BEULLENS	Heffen
Stan BEHETS - Angèle SELLESLAGH	Hombeek
N.CORREMANS	Mechelen
tandarts Lydia DE BOCK	Hombeek
Baron Kris de Meester de Ravestein	Hombeek
René DE MAEYER, erecons. instrumenten	museum
Dirk LAUWERS en Yolande SABLON,	adv. Duffel
kinesist LUYCKX	Hombeek
familie MARIEN	Hombeek
E.H.Kanunnik Wim Mariën	Hombeek
dokter Werner MARINUS	Hombeek
Jan MISSINE	Mechelen
dokter Walter JASPERS	Hombeek
kinesist Kris SPITAEL	Hombeek
kinesiste Rita SPRUYT	Hombeek
dokter Paul TASSENOY	Hombeek
verpleger Hervé TEUGELS	Hombeek
V.TUYAERTS	Keerbergen
Emiel & VAN BEVEREN	Mechelen
architect Eddy VAN DE VENNE	Hombeek
dokter U. VAN WALLEGEM	Mechelen

BESTUUR VAN HOEMBEKA

Christian de Meester de Ravestein	erevoorzitter
Fl. L. LAUWERS	erevoorzitter
Ward DE KEMPENEER	voorzitter
Henri KEULEERS	vice-voorzitter
Jan MISSINNE	secretaris
Raymond LAUWERS	financieel beheer
Libert LOOSEN	archiefbeheerder
Francine LEEN	logistiek en lokaalbeheer
Angèle BEHETS	Ledenbestand & Familiekunde
Gert LOOSEN	redactie en tekstcorrectie
Firmin VERLINDEN	folklore en St.Metteviering
Marie-Louise MIES	natuur en uitstappen
Wim BAETENS	Rapporten & Familiekunde
Thierry LAMMAR	Reglementen & jur.advies

Redactie 't Ridderke

eindredactie : Ward DE KEMPENEER, Gert LOOSEN
tekstingave : Patricia BOON, An LOOSEN
medewerkers : Wim BAETENS, Stan en Angèle BEHETS, Louis BUELENS, Firmain VERLINDEN, Fl. Louis LAUWERS, Henri KEULEERS, Libert LOOSEN, Gerarda MARIEN, François VAN DER JEUGHT
foto's : Ward VERBERGT.
tekeningen : Bob BROERS

't Ridderke

Trimestrieel heemkundig tijdschrift van Hombeka
10de jaargang 1995 nr. 3 * derde trimester

HET HUIS VAN KEUSTERS

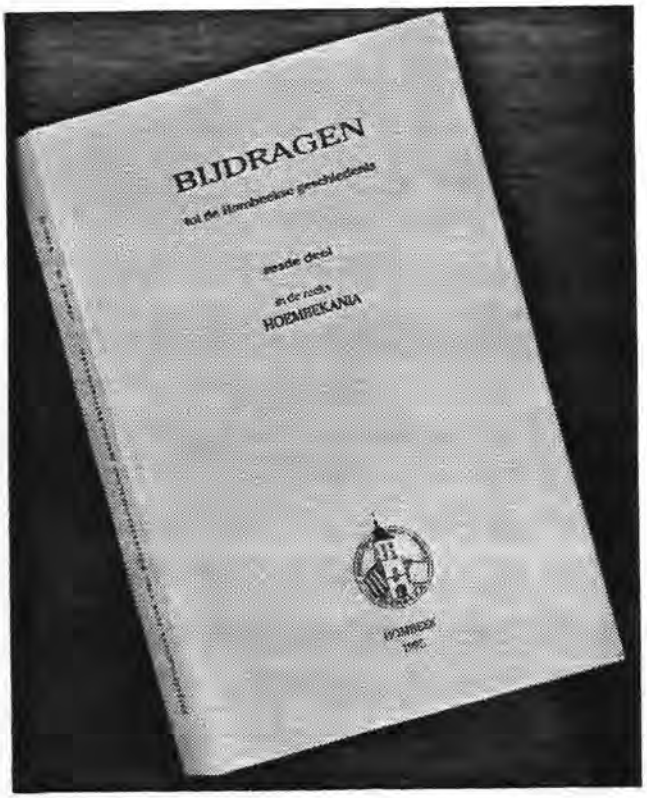
Jan Bt. VEKEMANS (1806-1845) was koster-schoolmeester in Hombeek. Hij bouwde, kort na zijn huwelijk in 1843 met Amelie SLACHMUYLDERS, het nieuwe kostershuis in de Diepestraat. Dit huis (links op de foto) was het tweede in deze straat, na de school (ernaast) die later verbouwd werd tot gemeentehuis. Verder bemerken we het huis en herberg "Stap Uit".
Amelie "Van Keusters" hertrouwde met de koster Peter Jan VERMEULEN. De woning werd door haar kleinzonen in twee verdeeld, en nu wonen er nog Victorine en de gezusters Maria en Anna VERMEULEN.

verantwoordelijk uitgever: Ward De Kempeneer, Diepestraat 2, 2811 HOMBEEK tel. 015 / 42.33.26

afgiftekantoor MECHELEN 1

13. KRINGWERKING

BIJDRAGEN TOT DE HOMBEEKSE GESCHIEDENIS, deel 6

De heemkundekring biedt u haar zesde boekdeel aan in de reeks Hoembekania.
Volgende onderwerpen komen aan bod:

De Moststraat als bakermat
Ward DE KEMPENEER

Kunstenaar Jan De Smedt en Hombeek
Raphaël DE SMEDT

De Fortuinmolen aan de Hombeeksesteenweg
François VAN DER JEUGHT

Hombeek 14-18, een klein dorp in de Grooten Oorlog
Kari VAN HOORICK

Repertorium van de soldaat 14-18
Wim BAETENS

Een op en top origineel werk dat 320 pagina's bevat en verlucht is met talrijke foto's.

Bij voorintekenen kost het
500 frank
(na 1 november 600 frank)
Betaling door storten op rekening
733-2172054-60
HOEMBEKA VZW, Hombekerkouter 33,
2811 HOMBEEK

TENTOONSTELLING VAN ALLERHEILIGEN

De tentoonstelling evoceert alle thema's van het boek. Ook de top-80, onze kranige dorpsgenoten die gezond en wel het geluk van een hogere leeftijd genieten, is een traditioneel thema geworden.

zondag 29 oktober, van 10.00 uur tot 19.00 uur,
maandag 30 en dindag 31 oktober, van 16.00 uur tot 19.00 uur,
woensdag 1 november, van 10.00 uur tot 19.00 uur.

Kringleden die nog een handje willen toesteken bij de opbouwof de afbraak, of bij de bediening tijdens de tentoonstelling, kunnen hun naam opgeven aan Libert LOOSEN (tel. 41.74.11).

SINTE-METTE DE NIEVE

Op zondag 5 november vertrekt de kinderstoet om 18 uur aan het gemeentehuis. Ook Chiro zal er met het vernieuwd trommelkorps aan deelnemen. Wie bezit nog intrumenten, vlaggen of uitrusting van het korps der jaren 60 ? Graag contact opnemen met Klaas VAN OPSTAL, Diepestraat 6, Hombeek.

14. HOMBEEKSE STAMMEN

de stam SLACHMUYLDERS te Hombeek

deel 4

DE KINDEREN VAN MARTINUS SLACHMUYLDERS

Martinus SLACHMUYLDERS was, na de dood van zijn vrouw Marjanne VAN ASCH, uit Hombeek vertrokken en hij overleed in Meise.
We hebben hem en zijn vrouw in vorig nummer steeds "Martinus" en "Marjanne" genoemd. Aldus werden ze ook vernoemd in enkele aktes.

In de dagelijkse omgangstaal werden ze door de Hombekenaren toch anders genoemd. Men sprak hier van ***Mette van Slachmuylders*** en van ***Mieke Van Asch***.

Twee van de vijf gehuwde kinderen verlieten Hombeek ;

1) **Maria** SLACHMUYLDERS (1831-1918) huwde pachter Voet en ging te Meise wonen.
2) **Karel** L. SLACHMUYLDERS (1838-1898) huwde in 1966 Petronella TIMMERMANS van Beigem en werd molenaar op de molen van Beigem.
   Naast de 4 kinderen uit het eerste huwelijk (zie 7/7 in 't Ridderke 1994 blz. 38), werden de volgende kinderen geboren :
   (1) Martinus (°Beigem 1866-1901)
   x (Laken 1889) VAN DONINCK.
   (2) Victor (°Beigem 1869)
   (3) Maria Louise (°Beigem 1871)
   (4) Jeanne Catherina (°Beigem 1873)
   x Juliaan BISSCHOT (°Brussel 1872)

Drie andere kinderen uit het gezin huwden te Hombeek en bleven hier wonen ;

3) **Amelie** SLACHMUYLDERS trouwde met koster Jan Bt. VEKEMANS, en daarna met koster Peter Jan VERMEULEN
4) **Perjan** SLACHMUYLDERS trouwde met Anne Marie GOOVAERTS, de weduwe VAN CRAEN, (de tak van den *Dizzer Van Craen*).
5) **Désiré** SLACHMUYLDERS trouwde met de brouwersdochter Amelie VAN MESSEM, alias *Pakken Diz*.

In deze aflevering willen we het hebben over Amelie SLACHMUYLDERS.
Ze was in Hombeek bekend als *Amelie van Keusters* omdat ze de kostersvrouw geweest was, niet eenmaal maar zelfs tweemaal. Haar eerste man was Jan Baptist VEKEMANS die kort na zijn huwelijk overleed. Van meerdere generaties kosters met de naam Vekemans was hij de laatste in de rij. Hij werd opgevolgd door Pieter VERMEULEN niet alleen aan het orgel maar ook in de bedstee van Amelie.

Bij deze kostergeschiedenis leek het ons een goede gelegenheid om iets meer te vertellen over de Hombeekse kosters in het algemeen. Omdat onze kosters ook gedurende lange tijd tevens onze onderwijzers waren, zal het gelijkertijd ook een klein stukje schoolgeschiedenis zijn.

Het eerste schooltje situeerde zich kort aan de kerkdeur. Het tweede lokaal waar les gegeven werd, was ten huize van koster Vekemans zelf, de boerderij en herberg naast de kerk. Daarna kwam er een eerste officiële en eigen gemeenteschool, opgericht in de Diepestraat, in de hof van koster Vekemans. Later werd deze school omgebouwd tot gemeentehuis.

Op het grondstuk rond de kerk, het zogeheten *kerkblok*, werden nadien meerdere huizen gebouwd. Dit geheel met kerk, kerkhof, kostershuis, school, zelfs met de verbouwde kleine landelijke huisjes, had een grotere historische waarde dan het algemeen werd toebedeeld. De spontane groei maakte het zo typisch, onvervalst en dus mooi. Het verdiende in zijn geheel en als dusdanig geklasseerd te zijn met de holle wegen

en kerkweggetjes. Onze bestuurders hebben er anders over gedacht. In de jaren '60 werkten ze hun grootse plannen uit voor een revolutionair vernieuwende dorpsstructuur, waarbij alles moest verdwijnen. De wilde droom van het majestueus dorpsplein mocht echter niet in vervulling gaan.

We zijn blijven zitten met een kater; gelukkig is het een nachtdier en bij duisternis, in het licht van de op de toren gerichte spots, is het geheel toch zeer aantrekkelijk.

AMELIE VAN KEUSTERS

Maria Amelia SLACHMUYLDERS was haar naam. Zo werd ze officieel geregistreerd bij haar geboorte te Hombeek op 19 juni 1824. Ze was de dochter van Martinus en enig overlevend kind van zijn eerste vrouw, Thérèse SLACHMUYLDERS uit Beigem.

Amelie was nog geen 19 jaar toen ze de 37-jarige Jan Bt. VEKEMANS huwde. Het zal wel een groots huwelijksfeest geweest zijn. De bruidegom, een oudere vrijgezel, was niet de eerste de beste.

Hij was één van de meest aanzienlijke figuren in de gemeente; niet alleen de koster maar ook de enige onderwijzer, lid van de gemeenteraad en beheerder van de kerkfabriek. Hij stamde bovendien uit een geslacht dat Hombeek de kosters en schoolmeesters geleverd had gedurende vijf generaties.

Jan Bt. zette uiteindelijk toch de grote stap, maar het huwelijk heeft maar twee lentes mogen duren. In juni 1845 overleed de koster-schoolmeester en liet een dochtertje na: Octavie VEKEMANS. Anderhalf jaar later hertrouwde de weduwe met Peter Jan VERMEULEN, de zoon van de koster uit Hever. Hij stond intussen reeds in voor de kerkdiensten. Uit haar tweede huwelijk werden twee zonen en vijf dochters geboren. Haar oudste dochter Victoria huwde in 1872 met Willem Jozef VAN DOREN.

Moeder Amelie zou enkel maar dit ene huwelijk van haar kinderen mogen meemaken: in mei 1876 stierf ze en haar man bleef achter met nog 6 ongehuwde kinderen. Geen van zijn twee zonen zou hem als koster opvolgen. De oudste zoon Theodoor verkoos de landbouwersstiel en Eugeen werd priester. Op hoge leeftijd droeg Peter Jan VERMEULEN het kosterschap over aan Peter Antoon PLASQUI uit Machelen.

In zijn boek De Geschiedenis van de Parochie Hombeek, wijdde pastoor Frans DE RIDDER tien bladzijden aan de kosters schoolmeesters '. Het is niet de bedoeling deze, toch merkwaardige brok Hombeekse geschiedenis, hier te gaan herschrijven. We geven een vluchtig overzicht van de kosters en trachten enkele dingen beter op punt te stellen of te vervolledigen. Het verhaal van pastoor De Ridder houdt trouwens op bij Willem VEKEMANS, die hij ten onrechte als laatste koster-schoolmeester beschouwde, terwijl zijn zoon, Jan Bt. VEKEMANS, man van Amelie SLACHMUYLDERS, hem in deze functie nog heeft opgevolgt en dan ook de laatste is geweest.

DE HOMBEEKSE KOSTERS

In de periode vóór de grote verwoesting door de Geuzen (ca 1570) waren het geestelijken van lagere rang die instonden voor het bedienen en/of bewaken (custos) van de kerk en de kerkdiensten. Nadien werden leken ingeschakeld. Onze kosters waren tot 1847 tegelijkertijd ook de schoolmeesters.

In Hombeek blijkt er reeds een school geweest te zijn vóór 1600, die in 1598 werd heropend of heropgericht. Koster Jan DAEMS was in de Geuzentijd om veiligheidsredenen uit de parochie gevlucht en had zijn intrek genomen in de stad Mechelen. Jan kwam nu terug, maar niet voor lang, want het jaar daarop verliet hij Hombeek voorgoed.

Jan Daems

Een oude kerkelijke resolutie verplichtte de pastoors in iedere parochie een school op te richten. In de 17de eeuw, vooral onder de landvoogden Albrecht en Isabella, werd krachtdadiger aangedrongen op de uitvoering van deze resolutie.

Jan Verlinden

Jan VERLINDEN, die hem opvolgde, deed het niet zo best. Hij werd herhaaldelijk berispt om zijn drankzucht en zorgeloosheid. Hij stalde zelfs zijn koeien in de sacristie. Het was blijkbaar niet zo eenvoudig een koster te vinden, en men tole-

reerde tot 1607 de dronken koster bij gebrek aan beter. Dan verliet ook hij de parochie van Sint Martinus.

Tot dan toe werd het onderricht aan de kinderen gegeven in het kerkgebouw: niet alleen de catechismus en de kerkelijke leer, maar ook leren lezen , schrijven en rekenen, stond op het programma.

Adam Van Beveren

Adam VAN BEVEREN, een jongeling van 15 jaar, werd door de abdis van Kortenberg naar voren geschoven als koster-schoolmeester. De functie van koster-schoolmeester was zo weinig gegeerd dat er geen enkele kandidaat was opgestaan. De vijftienjarige knaap begon met veel ijver aan een niet risicoloze taak.

Hij heeft de eerste Hombeekse school opgericht. Die kwam er kort na 1610 op een grondstuk dat toebehoorde aan de Kerk- en H.Geestmeesters, maar hij bekostigde de bouw van het huis. Adam plantte ook meerdere fruitbomen, hij bewerkte de grond en teelde er gewassen voor eigen gebruik.

Dit eerste kostershuis en eerste school was een bescheiden lemen gebouwtje. Het was kort bij de kerk en het kerkhof gelegen, ter hoogte van de huidige schuur, achter de stal van het huis der gezusters Maria en Anna VERMEULEN, in de Diepestraat [2].

Links op de foto het dak van de schuur van de gezustes Vermeulen. Het was op die plaats dat het eerste schooltje van Hombeek gestaan heeft, dat door Adam Van Beveren gebouwd werd kort na 1610.

In het kaartboek dat landmeter VAN ACOLEYEN opstelde in 1712 wordt het kostershuis daar (kant Diepestraat) nog aangeduid. Anderzijds kan het moeilijk gestaan hebben aan de kant van de Martinusstraat omdat op die plaats toen reeds de oude hoeve De Keyser stond. Dit was een familiegoed waar reeds midden de 17de eeuw Jacob DE KEYSER had gewoond. Dit huis ging in januari 1694 over op zijn zoon Gijsbert [3].

Het goed was weliswaar met een erfdienstbaarheid belast ten voordele van de pastoor, namelijk het recht van overgang via een voetweg die de pastorij in rechte lijn met de kerkdeur verbond. We weten dat er toen nog geen sakristie was en dat de inkom van de kerk zich links naast de toren bevond. Deze erfdienstbaarheid kan er op wijzen dat het ganse grondstuk tussen kerk en pastorij, ooit in zijn geheel aan de kerk zou toebehoord hebben.

We nemen dus aan dat meester Adam VAN BEVEREN in het kleine huis woonde dat vlak tegen het kerkhof lag (zoals op het plan van 1712). Hij betaalde aan de pastoor en aan de H. Geestmeesters een erfcijns van 3 gulden per jaar voor de grond waarop hij gebouwd had. Zijn inkomen was behoorlijk maar niet om rijk van te worden. Van de gemeente kreeg hij 5 gulden per jaar omdat hij de arme kinderen onderwees, van de kerkfabriek kreeg hij 12 gulden en van de H.Geesttafel kreeg hij nog eens 12 gulden. Verder had hij nog wat bijkomende voordelen in natura, zoals 10 *veertelen* rogge van de gemeente en 1 *veertel* koren en het vruchtgebruik van enige gronden van de kerk.

Volgens de kerkvisites van de landdeken onderwees Adam goed in de christelijke leer en leerde de kinderen met vlijt *hun cleyn dingh* of, met andere woorden, *schrijven en rekenen*. Maar hij was in hetzelfde bedje ziek als zijn voorganger: drankzucht. Toen hij ook nog als gezworene van de gemeente verkozen werd, trachtte de pastoor zich met alle macht hiertegen te verzetten. Hij vreesde terecht dat zijn drankprobleem daardoor nog zou verergeren. Het was immers de gewoonte dat de gezworenen van Hombeek, na de zitting te Mechelen, een staartje vlochten aan hun taak en doorzakten in een of andere herberg. Adam kreeg schulden en verzuimde de erfcijns te betalen voor de grond waarop zijn huis was gebouwd. De kerkfabriek en de H.Geesttafel schoten hem geld voor. Hierdoor werd de put maar dieper en dieper tot hij genoodzaakt was zijn huis aan deze instellingen af te staan. Volledig berooid stierf hij. Pastoor Nicolaes DE CLERCK schreef in het boek der begrafenissen :

1668, die 9 maii, sepultus est Adam Van Beveren, custos jubilarius, qui fuit 61 annis custos huius ecclesiae et 55 annis conjugatus : vir plenum dierum.

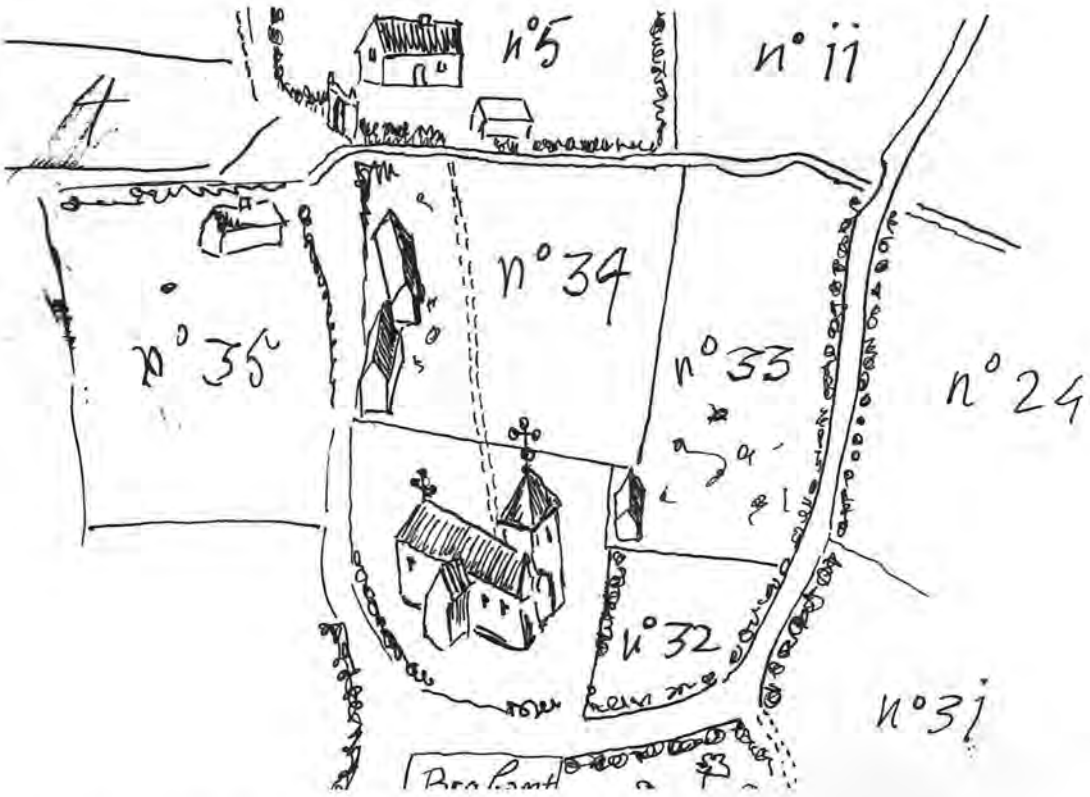
Hij noemde Adam dus een vlijtig man die 61 jaar koster was geweest en 55 jaar getrouwd. Zijn echtgenote, Margriet VERTOMMEN, was hem een paar maand eerder in de dood voorgegaan.

Jan Nicasii

De volgende koster van Hombeek was Jan NICASII, een oudere man van reeds 53 jaar. Hij woonde in het kostershuis dat door Adam VAN BEVEDEN gebouwd was en hield er school.

Het huis was nu wel eigendom van de kerkfabriek maar hij mocht het gratis bewonen. Van de wedde werd toch 12 gulden ingehouden maar buiten dit gereduceerde loon bleven alle andere voordelen in natura uitbetaald zoals voorheen. Het schoolgeld werd verrekend volgens de aard van de familiale bedrijvigheid. De gezinnen die met een ploeg werkten, betaalden 1/4 van een *veertel* rogge per kind. De gezinnen die enkel met de spade werkten, betaalden 2,5 stuiver per kind.

Jan NICASII was een goed en plichtsbewust koster en schoolmeester, maar na tien jaar dienst kreeg hij ernstige gezondheidsproblemen. Hij werd in zijn taak bijgestaan door Cornelis VEKEMANS. Deze huwde op 42-jarige leeftijd met Jans dochter Catherina en was dus reeds dienstdoend koster voor zijn officiële aanstelling.

Oorspronkelijke indeling van het kerkblok.

Het blok waarop het kerkgebouw, het kerkhof en het kostershuis gelegen waren, was volgens het kaartboek van VAN ACOLEYEN in 1712 in vier verdeeld ;

(1) een ongenummerd perceel; hierop was de kerk gebouwd en lag het kerkhof,
(2) het perceel nummer 32; onbebouwde grond (25 roeden groot) dat toebehoorde aan de graaf VAN DER NATH. Hierop werd later de herberg "In Rome" en het huis van koster PLASQUI gebouwd,
(3) het perceel nummer 33; het *costerije huys en lant daeraen gelegen* (63,5 roeden groot), dat toebehoorde aan de kerkfabriek. Op deze grond langs de Diepestraat, werd later het kostershuis Vermeulen gebouwd en het gemeentehuis en ook de herberg van "Stapuit".
(4) het perceel nummer 34 ; toebehorend aan de erfgenamen van Gijsbert DE KEYSER met de hofstede en het land (93,5 roeden groot).

Cornelis Vekemans

In 1683 werd Cornelis VEKEMANS door de abdis van Kortenberg als koster aangesteld.
Zij schreef :

> *Als patronesse van de parochiale kercke van Hombeeck, mede geinformeert sijnde van de capaciteyt ende deuchdelyck leven van Cornelis Vekemans, aen dieselve de custerije van Hombeeck was gevende ende gunnende omme deselve wel ende eerelycke te bedienen, inder maniere ende forme als een heerlycke custer toestaet te doene.*

Ook het kosterschap van Cornelis VEKEMANS zou niet lang duren. Geen tien jaar later, in juni 1692, stierf hij, drie maanden na het overlijden van zijn vrouw. Hij had vier zoontjes van wie de oudste 10 jaar was. Er werd op gerekend dat één van hen later het kosterschap zou verderzetten en daarom zocht men naar een tussenoplossing om een *koster ad interim* aan te duiden. Blijkbaar is men daar niet volledig in geslaagd omdat geen van de kandidaten bereid was de hoge som te betalen, die als waarborg voor dit ambt gevraagd werd. In die tussentijd hebben priesters het ambt van koster-schoolmeester waargenomen, zoals o.m. Jan VAN STEENWEGHEN die niet te Hombeek verbleef maar zich liet vervangen door priester Hendrik MEEUS.

Vermoedelijk is er wel verder onderwezen in het oude schoolhuis. Of de kinderen Vekemans er tegelijkertijd ook woonden met hun voogd is onzeker. Hoogstwaarschijnlijk werden ze bij familie ondergebracht.

Jan Lambrechts

In 1709 werd - in tegenstelling met wat algemeen verwacht was - geen van de kinderen Vekemans de nieuwe koster, maar wel Jan LAMBRECHTS. Hij was de zoon van de smid uit het dorp en zelf ook smid. Hij combineerde bovendien dit ambacht niet alleen met het beroep van koster maar ook van schoolmeester. Jacob VEKEMANS, de zoon van de vorige koster, was juist even oud als Jan. Hij was gehuwd met Joanna Marie LAMBRECHTS, de zuster van Jan. Jacob en Joanna Maria woonden in een deelwoning van de smederij in het dorp, op de Mechelsesteenweg (nu de Post).

Jan LAMBRECHTS werd door de landsdeken geprezen om zijn ijver en grote bekwaamheid als onderwijzer. Hij stamde uit een erudiet gezin met aandacht voor de goede opvoeding en vorming. Zijn oom Matheus LAMBRECHTS was priester net als zijn broer Jacob. Beiden zijn ze pastoor te Overhespen geweest. Jan was gehuwd met Elisabeth VERSCHOOR van de Kattestraat. Zijn echtgenote schonk hem wel 10 kinderen maar slechts 3 overleefden: de priester Jacob, Joanna Maria die met haar man Nicolaes JANSSENS naar Zemst ging wonen en Catherina die huwde met de smid Philip DE KEMPENEER, die de smederij in het dorp verderzette. Jan LAMBRECHTS stierf in maart 1759 en werd in de kerk van Hombeek begraven. Pastoor De Ridder zegt dat zijn grafsteen nog in de zijbeuk lag (1932).

Waar hij school gehouden heeft, is niet duidelijk vermeld. Toch kunnen we met vrij grote zekerheid stellen dat dit verder gebeurde in het gebouwtje aan de kerk dat meester VAN BEVEREN 100 jaar eerder had opgetrokken. Wellicht werd het intussen verbouwd en verbeterd.

Philip Vekemans

En dan in 1759, na de dood Jan LAMBRECHTS, smid-koster-schoolmeester, ging het kosterschap terug naar de Vekemansen, en wel naar Philip VEKEMANS, een zoon van Jans zuster Joanna Maria en van Jacob VEKEMANS.

Philip was te Hombeek geboren op 28 juni 1725 en werd op 30 juni 1762 in een kerkvisiet als koster vermeld. Hij was in maart 1753 gehuwd met Petronella SCHEURWEYCKX, de dochter van Joes, *collecteur* (belastingontvanger) van Hombeek-Mechelen, en van Catherina VERLINDEN. De schoonouders woonden tegen de Zenne bij de toegang tot het Eglegembroek (nu huis "De Scheure", in de Broekstraat, bewoond door Louis De Nijs-Dubin). De familie Scheuweyckx was niet onbemiddeld en dankzij dit finantiel ophelpen wist Philip zich in Hombeek een reputatie op te bouwen als één der belangrijkste burgers van de gemeente.

Kort na zijn aanstelling als schoolmeester kreeg hij een concurrent. Willem BUELENS opende een nieuwe school voor de kinderen van Hombeek-Brabant. Buelens deed dit zonder de toelating, noch van het wereldlijk gezag, noch van de kerk. Toen hij, na veel getwist en procedures, verplicht werd ermee op te houden, zette dat veel kwaad bloed bij de inwoners van Hombeek-Brabant. Hierbij kwam het van verbaal geweld tot handgemeen, waarbij koster-schoolmeester VEKEMANS zelfs ernstig toegetakeld werd. Hiermee had Hombeek zijn eerste schoolstrijd gekend, niet om ideologische, maar om geografische redenen. Het

is ook een eerste duidelijk verzet geweest van den *achteruit* tegen *het dorp*.

We hebben een sterk vermoeden dat Philip VEKEMANS de oude hoeve van de familie De Keyser heeft gekocht (de akte werd nog niet teruggevonden). Het was een langgerekte witgekalkte boerderij gelegen tussen de pastorij en de kerk (nu Sint Martinusstraat). Philip heeft er hoogstwaarschijnlijk wel veranderingen aan uitgevoerd. Dit huis was niet alleen boerderij maar ook een herberg waar de gilde vergaderde. In de dag werd het herberglokaal als schoollokaal gebruikt. Deze nieuwe school bleef dienst doen tot 1825. Dan werd de eerste gemeenteschool gebouwd in de Diepestraat. Van dan af kreeg de herberg de toepasselijke naam "*In de Oude School*".

De boerderij Goossens aan de kerk is blijven bestaan. Ze werd vóór de oude woning Vekemans gebouwd, dus eigenlijk op de vroegere straat die recht op de pastorijdeur uitliep. De andere huizen zijn verdwenen voor een nieuw marktplein.

De familie Goossens kocht later dit huis en vlak ervoor werd de nieuwe hoeve en herberg gebouwd die we nu nog kennen. Ze werd eveneens " *In de Oude School*" genoemd, alluderend op de oude hoeve die toen werd afgebroken. (Deze naam is o.i. ten onrechte omdat er nooit school gehouden werd, dit in tegenstrijd met wat pastoor De Ridder dacht).

Philip VEKEMANS pachtte ook nog het aanpalend perceel grond, eigendom van de kerkfabriek, langs de Diepestraat gelegen, waar de oude *costerije* op stond. Dit gebouwtje werd nu als schuur of berging gebruikt voor de landbouw. Bijna alle grond tussen het kerkhof en de pastorij, met uitzondering van het perceel "In Rome", werd dus door de koster in gebruik genomen.

Philip kende een mooie oude dag. Zijn exacte overlijdensdatum is ons niet bekend. In 1796, bij de inval van de Fransen, was hij alleszins nog in leven. Hij was dan meer dan zeventig jaar. Hij had een belangrijke rol gespeeld in het bestuur van de gemeente en van de kerk. Bovendien was hij een man geweest met een sterke persoonlijkheid waardoor de functie van koster-schoolmeester meer diepte en waardering gekregen heeft. Hij kan gerust bij de Hombeekse notabelen van die tijd gerekend worden. Zijn vrouw overleed in 1815 als 91-jarige.

Kort vóór 1800 werd Philip VEKEMANS opgevolgd als koster-schoolmeester door zijn jongste zoon, Willem VEKEMANS, gehuwd met Catherina GOOSENS.

De band tussen de families Vekemans en Goossens was zeer groot. Maria Theresia GOOSSENS, een zuster van zijn vrouw Catherina, was gehuwd met zijn oudere broer Jan Frans VEKEMANS. Ze woonden in Kapelle-op-den-Bos. Jacob GOOSSENS, de broer van zijn vrouw huwde met Anna Catherina VEKEMANS, de dochter van zijn broer Jozef.

Catherina, Maria Theresia en Jacob waren kinderen van Rumoldus GOOSSENS, kuiper, herbergier en ontvanger der cijnsen van Brabant, die in het dorp woonde, in de bekende herberg "*Het Zonneke*".

Willem Vekemans

De markantste figuur in de rij der kosters-schoolmeesters van Hombeek is zeker Willem VEKEMANS geweest. Geboren op 13 januari 1769, was hij een jonge man van vooraan in de twintig toen de Fransen binnenvielen. Vermoedelijk is hij net ontsnapt aan de gehate Franse wet van de "conscrits" en deed hij hoogstwaarschijnlijk geen verplichte legerdienst voor de keizer. Als volwassen zoon en hulp van de koster, heeft hij zeker de godsdienstterreur en het verzet van de boeren tegen de Fransen van nabij meegemaakt. Blijkbaar stond deze jongeling niet zo afkerig tegenover de nieuwe ideeën van het Franse bewind.

Willem is een belangrijke rol gaan spelen in de nieuwe Franse administratie. Hij werd aangesteld als "agent municipal" van Hombeek. Het kan wat bizar lijken dat deze functie aan de zoon van de koster en zelf toekomend koster van Hombeek werd toegekend. De man die dienst deed als *bewaker* (custos) der kerkelijke belangen en goederen, trok nu mee op met de Fransen om hen te tonen waar de kerkelijke eigendommen lagen,

zowel deze van de kloosters als van de parochie. Hij was aanwezig bij de publieke verkopen van het zogeheten "zwart goed". Bovendien kocht Willem zelf ook kerkelijk goed. De gronden van de oude *costerije* in de Diepestraat, die door zijn vader van de kerk gepacht werden, en waarop nog het eerste kostershuis had gestaan, kwamen onder de hamer als geconfisceerd kerkelijk goed [4]. Willem werd de nieuwe eigenaar. We kunnen ons moeilijk voorstellen dat deze dubbelzinnigheid niet tot problemen of zelfs tot geschillen met de pastoor van Hombeek zou geleid hebben.

Anderzijds was het wel zo dat de oudere pastoor, Gisbert Jozef DE BACKER, in 1798 uit Hombeek verbannen werd en het jaar daarop is gestorven. Onderpastoor J.F. MILLIS deed dan twee jaar dienst als pastoor zonder veel gezag en na hem kwam de omstreden Jan Jozef VAN DEN ELSKEN. Deze was, bij de eerste inval der Fransen in 1794, de eerste priester geweest die op het zesde bureel te Leuven, de eed van haat was gaan afleggen tegen het koningschap. Hij had toen gehoorzaamheid gezworen aan de nieuwe Franse wetten. Dit had hem in conflict gebracht met de kardinaal de FRANKENBERGH en vooraleer hij door het bisdom als pastoor van Hombeek aanvaard werd (in 1803) moest hij de eed intrekken en beloven met het verleden te breken. Dit maar om aan te tonen dat de hele kerkelijk-politieke situatie erg verziekt was. Na het concordaat tussen de paus en keizer Napoleon in 1803 normaliseerden de verhouding Kerk en Staat.

Op 12 mei 1803 was de 34-jarige Willem VEKEMANS gehuwd met Catherina GOOSSENS. Er was kennelijk tijd te kort om de drie afroepen te houden zoals kerkelijk was voorgeschreven. Eén week na de huwelijksceremonie werd de bruid reeds moeder van een dochtertje, Elisabeth VEKEMANS, op 20 mei 1803 geboren.

Koster Willem VEKEMANS (1769-1834) en Catherina GOOSSENS (1771-1853) hadden 8 kinderen van wie er 6 opgroeiden :

1. **Elisabeth** (1803-1877), echtgenote van Jan Bt. GOOSKENS (1799) landbouwer in het dorp. Ze hadden twee kinderen ;
   1. Willem Gustaaf GOOSKENS (°1832) x Joanna Francisca WAUTERS (°1836), die hotelhouder was te Brussel en eigenaar van de huizen van "Nicola" in het dorp.
   2. Marie Melanie GOOSKENS (1847-1869) die ongehuwd bleef.
2. **Jan Baptist** (1806-1845), echtgenoot van Amelia SLACHMUYLDERS (1824) (verder)
3. **Frans** (1808-1890), ongehuwd. Hij bleef wonen in het ouderlijk huis.
4. **Maria Francisca** (1810), echtgenote van Paulus DE WILDER van Weerde.
5. **Clotildis** (1815-1849), echtgenote van Frans DE KEMPENEER. Ze stierf aan cholera [5].
6. **Jozef** (1818-1837), die werd opgeleid als organist maar overleed op 19-jarige leeftijd.

In november 1831 was het bruiloftsfeest bij de koster van Hombeek. Zijn oudste dochter Elisabeth trouwde met Tist GOOSKENS, de zoon van Andreas. Andreas GOOSKENS was metser in het dorp die er de huizen "Van Nicola" had opgericht (nu Hombekerkouter 5 en 7, herberg van Leona Keuleers-Beeckman). De vrouw van de metser was Catheria GOOSENS, een nicht van haar naamgenote Catherina GOOSSENS die de vrouw was van de koster zelf.

Vrij jong, reeds op 65 jaar, stierf de koster in het jaar 1834. In 1842 huwde zijn tweede dochter Maria Francisca met Frans DE WILDER van Weerde, in 1845 huwde zijn zoon Jan Baptist met Amelie SLACHMUYLDERS, in 1848 huwde een derde dochter Clotilde met de weduwnaar Frans DE KEMPENEER uit het dorp. De twee andere zonen Frans en Jozef bleven ongehuwd.

De weduwe van koster Willem VEKEMANS is blijven wonen in het huis dat vader Philip VEKEMANS gekocht had; de boerderij en herberg "*In 't Oud School*". Door de aankoop van het aangrenzend kerkgoed was het ouderlijk erf in oppervlakte omzeggens verdubbeld.

Willem had het niet slecht gedaan; een bekwaam onderwijzer, doelgericht diplomaat maar vooral een onderlegd zakenman. Bij de bestuurlijke opdrachten hield hij zich hoofdzakelijk bezig met de financies. Hij was raadslid van de gemeente Hombeek van 1812 tot zijn dood. Hij zetelde in vele bijzondere commissies met de controle op militie of op kiesverrichtingen. Vanaf 1822 was hij eerste schepen.

Na hem hebben de Vekemansen het politiek beleid van Hombeek verder mee bepaald. Bij zijn dood heeft zijn zoon, Jan Baptist VEKEMANS, het schepenambt van hem overgenomen. Zijn kozijn, Hendrik VEKEMANS, een landbouwer van den Dries was tweede schepen en zetelde tot zijn dood in de gemeenteraad. Na de dood van Jan Baptist zetelde zijn broer, Frans VEKEMANS, in het gemeentebestuur. Deze laatste volgde Jan Frans GOOVAERTS op als schepen in 1869 en bleef dit

DE KOSTERS van Hombeek

in vet de personen die koster geweest zijn - achter de naam de datum waarop ze in functie zijn getreden

Jan DAEMS
voor 1600

Jan VERLINDEN
1598

Adam VAN BEVEREN 1592
x
Margaretha VERTOMMEN
1607
gezworene

Guilliam VEKEMANS 1600
x
Clara VERTOMMEN

Jan NICASII
x
1668

Cornelis VEKEMANS 1640
x Catharina NICASII
1683

Matheus LAMBRECHTS
x
Catharina VAN DEN BOSSCHE
smid in het dorp , schepen van Ophombeek

Jacob VEKEMANS 1688
x Joanna Maria LAMBRECHTS

Jan LAMBRECHTS 1688
x
Elisabeth VERSCHOOR
1709
smid in het dorp
schepen van Ophombeek

Philip VEKEMANS 1727
x
Petronella SCHEURWEYCKX
1759
gezworene

Jozef VEKEMANS 1753
x
Elb. BEDDEGENOODS

Jan Frans VEKEMANS 1762
x
M.Theresia GOOSSENS

Guilliam VEKEMANS 1769
x
J.Catherina GOOSSENS
1796
gemeenteraadslid
en schepen

Hendrik VEKEMANS 1783
x Anna Catherina DOMS
xx Petronella TEUGHELS
gemeenteraadslid en schepen

Theresia VEKEMANS 1791
x Jacob DE LAUW
organist van de parochie

Jan Bt. VEKEMANS 1806
x Amelie SLACHMUYLDERS
gemeenteraadslid
en schepen
1834

J. Frans VEKEMANS 1808
ongehuwd
gemeenteraadslid
en schepen

xx
Peter Jan VERMEULEN 1822
1847

Peter Antoon PLASQUI 1860
x Elisa ROBBERECHTS
1891

Jan PLASQUI 1903
x Sidonia DIERCKX
1924

Herman PLASQUI
koster te Hombeek
1962

Luc PLASQUI
koster te Leest
1968

tot 1888. Hombeek heeft steeds maar twee schepenen gehad. Gedurende meer dan vijftig jaar was minstens één schepenzetel door een Vekemans bezet en vele jaren zelfs de twee zetels.

Ook in het kerkelijk bestuur heeft Willem VEKEMANS hoge verantwoordelijkheid gedragen. Tijdens het nieuwe regime werd de vroegere armenzorg, de zogeheten *Heilige Geesttafel*, vervangen door *het Bureau van Weldadigheid*. Willem was jarenlang de ontvanger en verzorgde de boekhouding van deze instantie. In het gemeentebudget werd ieder jaar een som uitgetrokken voor de armenzorg. Hij streek dit bedrag op, maar betaalde met eigen middelen alle kosten die in de loop van het jaar voorkwamen. Er werd verondersteld dat op het einde van het jaar de afrekening zou volgen. Onze koster zal wel hebben kunnen rekenen, maar was blijkbaar nogal nonchalant. Pas in 1816 rekende hij af voor de jaren 1811 tot 1816. Afgezien van het jaar 1813 was er steeds een negatief saldo geweest en de gemeente moest dus het tekort bijpassen. Drie jaar later, in 1819, kwam zijn volgende rekening met weer een negatief saldo. De gemeente meende er voordeel bij te hebben dat de koster-penningmeester maar geld bleef voorschieten. In 1824 stootte de onderprefect op een fout in de berekening; Willem had het negatief saldo van het jaar 1811 als een uitgave verrekend voor het jaar 1812. Daarop volgde een revisie voor de jaren 1811 tot 1823 en alle onnauwkeurigheden moesten worden bijgepast.

Willem had er nu genoeg van. Hij gaf ontslag als ontvanger samen met nog drie andere leden van de commissie; Jan Baptist SLACHMUYLDERS, Jacob Emmanuel CAUWENBERGH en Jan Baptist SPRUYT. Deze drie waren op hoge leeftijd gekomen. Van dan af, zo werd besloten, zou er jaarlijks een afrekening moeten gemaakt worden en de ontvanger zou maar voor één jaar in functie blijven. Zo werd als ontvanger op voorhand aangeduid voor de volgende vijf jaar: voor 1824 Jacob SCHELKENS, voor 1825 Jacques HORCKMANS, voor 1826 Antoon DE ROECK, voor 1827 Antoon VOET en voor 1828 Hendrik VEKEMANS [6].

Op de boerderij van Willem VEKEMANS was er steeds een inwonende meid en twee inwonende knechten. We nemen aan dat hij nog meerdere helpers als dagwerkers in dienst had. Wellicht was er voor de koster-schoolmeester niet te veel tijd meer over om zelf op het land te werken. Het is ook opgevallen dat begin 1800 een zekere Jacob DE LAUW logeerde in het kostershuis. Hij werd genoemd als organist. Dit kan er op wijzen dat Willem zich door hem liet bijstaan voor het orgelspel en voor de koorgezang. Jacob DE LAUW was een leeftijdsgenoot van koster Willem. Hij was in Duffel geboren in 1772 en huwde in 1819 met Theresia VEKEMANS (1791-1856), de dochter van Willems oudste broer. Het echtpaar ging later wonen in de boerderij van ASSELBERGHS tegenover het kostershuis.

Willem, meester in de eerste Gemeenteschool

Zoals gezegd werd er eerst onderwezen in de kerk, dan in het huis van Adam VAN BEVEREN dat parochieschool werd, later in het huis van Philip en Willem VEKEMANS. In 1821 vonden de gemeenteraadsleden van Hombeek dat de tijd rijp was voor een eigen gemeenteschool. Ze wilden bovendien een einde maken aan onderwijs in een lokaal dat 's avonds als herberg diende.

In de Diepestraat werd de eerste gemeenteschool gebouwd. OP de foto, van uit de kerktoren genomen, ziet men de achterzijde van het oud gemeentehuis. De rechter helft ervan was het eerste schoolgebouw. Rechts ziet men het huis "van Keusters", door Jan Bt. Vekemans gebouwd en later bewoond door zijn weduwe en Peter Jan Vermeulen.

Onderwijzer Willem VEKEMANS zal wel eens de stimulator geweest kunnen zijn van dit nieuwe project. Als meest betrokken partij en lid van de gemeenteraad zal hij zeker hierin een hartig woordje meegepraat hebben. De raadsleden schreven aan de gouverneur van de provincie dat ze op zoek gingen naar een geschikt stuk grond *van ongeveer 10 verges* (ca.125 m²) om er een school op te bouwen [7]. Wellicht wisten ze toen al dat deze school zou kunnen gebouwd worden op een stuk grond dat de koster-schoolmeester aan de gemeente wou verkopen. De grond was een deel

van zijn tuin aan de kant van de Diepestraat. Deze grond had hij immers dertig jaar eerder gekocht van het Franse Gouvernement. Kort daarop begon men met plannen te maken en werden de werken uitbesteed. We weten nu allemaal dat deze eerste gemeenteschool in de Diepestraat heeft gestaan.

Uit het bestek van 12 februari 1825 dat goedgekeurd werd in de gemeenteraad van 13 april lichten we enkele details:

Het nieuwe schoolgebouw zal worden gevestigd op de erf van den actuelen schoolmeester in de nabijheid van de kerk, ter plaatse door het bestuur aan te wijzen en zal worden aangelegd volgens de hierbijgevoegde tekening (was echter niet in het dossier). Het gevorderd deel erf zal door het plaatselijk bestuur worden aangekocht en maakt derhalve deel der aannemig.

Het buitenwerk van het gebouw zal 13 el lengte en 8 el breedte hebben (ongeveer 9 x 5,5 meter). De hoogte zal 4 el 5 palmen zijn (ongeveer 3 meter) en zal 2 steenen of 4 palmen dik zijn, op te trekken met een versnijding van 25 streepen op het geheel uit te trekken van den bouw .../...

Er zal blauwen arduin van 30 duim breed en 15 duim dik verwerkt worden in de imposten der vensters, den dorpel aan de deurkozijn van de ingang, in totaal 22 el 20 duim strekkende meter lengte.

De school, uitmetende 85 el opppervlakte (ongeveer 58 m2), zal geplaveyd worden met roode boomsche plaveyen van de 1e soort, welke zullen geplaatst worden op eene waterpas vloer met 5 duim dik zand bedekt, wel aangestamt en begoten, waarop men een laag van 1/2 duim dik mortel zal uytstrijken. De plaveyen behoorlijk gesneewen en nat begooten zijnde, zullen altijd in verband verwerkt worden, de voegen zullen zo dun mogelijk zijn, echter wel met mortel te voorzien, de bovenkant der voegen zullen sterk met de troffel geperst worden en gestreken.

De vensters zijn in het getal van 8 tesamen: te weten drie in ieder vóór- en achtergevel en één in ieder zijgevel. Deze van de voornaamste gevel zullen staande ramen zijn en die van de zijgevel half opendrayende om ten allen tijde het lokaal te kunnen verluchten. Die zulen in eyken hout zijn, 5 duim dik, met rabatten en waterlijsten en bovengewijze gemaakt op 3 duim breedte en tot 50 duim hoogte volgens de bijzondre tekening (ontbreekt), gepolijst en geschaafd, vergaderd met pin en gat of met voorloeven met de magt ingezet en de één in de andere wel vastgepind. Het glaswerk zal in halfwit glas zijn. De deur in eyken hout bestaande uyt een raam van 4 duim dik bedekt met planken van 25 strepen dik "

Hierdoor weten we hoe er de eerste school uitzag. Het was in feite één groot lokaal, waarin de leerlingen aan twee kanten gezeten waren; de grote kant en de kleine kant, naargelang de leeftijd en de vorderingen in wijsheid en verstand. De school lag op een veilige afstand van de straat verwijderd. Deze ruimte was wellicht de speelkoer. Een drietal toiletten stonden vlak tegen de straat. Achter het gebouw was er maar weinig ruimte. De inkomdeur was achteraan op de hoek van het gebouw.

Koster Willem VEKEMANS had de eer als eerste meester les te geven in dit splinternieuwe schooltje. Hij bereikte de school via de tuin. Het maakte voor hem dus niet zoveel verschil uit tenzij dat hij zijn opvoedende dagtaak nu buitenhuis vervulde. De herberg was nu uitsluitend drankgelegenheid geworden en de bezoekers konden *"In de Oude School"* nu de godganse dag terecht voor een biertje. Negen jaar lang heeft de meester les gegeven in de nieuwe school. Hij stond er alleen voor en was, zoals eerder gezegd, 65 jaar toen hij het tijdelijke voor het eeuwige wisselde.

Toen Willem VEKEMANS stierf waren er nog vijf kinderen thuis; Jan Baptist die 28 jaar was, Frans 26, Maria Francisca 24, Clotilde 19 en Jozef 16 jaar. Zijn zoon Jan Baptist volgde hem op als koster-schoolmeester. Organist DE LAUW gaf muziekonderricht aan de jongste zoon Jozef. Deze werd blijkbaar opgeleid om met zijn broer Jan Bt. de kerkdiensten te verzorgen. De jongen stierf echter op 19-jarige leeftijd. Er werd een opzienbarende uitvaartdienst gehouden; een eerste klas begrafenis was uiterst zeldzaam en enkel voor de hoogste waardigheidsbeklederes weggelegd.

Jan Baptist Vekemans

Hij sloot de rij van de kosters-schoolmeesters. Wellicht had hij zijn vader reeds bijgestaan nog tijdens zijn leven. Op zijn 28ste nam hij nu zelfstandig deze taak van vader over. Hij woonde nog meer dan acht jaar thuis met moeder Katrien GOOSSENS en de jongere broer Frans en zuster Clotilde. In februari 1843, twee dagen na zijn 37ste verjaardag, huwde hij met 18 jaar jongere Amelie SLACHMUYLDERS, de dochter van de olieslager op de Mechelseweg.

DE TWEE HUWELIJKEN VAN AMELIE VAN KEUSTERS

Het klokkengelui van het grootse huwelijksfeest moet nog niet tenvolle zijn uitgestorven of het jonge paar besloot zich apart te gaan vestigen. Het zou een woning worden met stijl en allures, een die pastte bij de voornaamheid van een persoon als Jan Baptist VEKEMANS, de schoolmeester, de koster, de kerkmeester en de eerste schepen van de gemeente.

Van zijn moeder had hij het grondstuk gekocht in de Diepestraat met het schuurtje erop waar ooit de eerste school was geweest [9]. Dit werd afgebroken en er verrees het jaar daarop een klassicistisch herenhuis met de inkomhal in het midden en links en rechts een plaats met twee ramen. De bovenverdieping was zeer symetrisch opgebouwd met vijf gelijke ramen aan de straatzijde. Nu er een nieuwe gemeenteschool was kwamen er meer en meer kinderen onderricht volgen. Het aantal was reeds opgelopen tot 200 leerlingen. Meester VEKEMANS vond dan ook de tijd gekomen om aan uitbreiding van de school te denken. Maar burgemeester DE MEESTER en zijn raadsleden beslisten er anders over. Ze kampten nog steeds met chronisch geldgebrek en dachten er aan eerstdaags ook eens een eigen gemeentehuis te hebben. Hun vergaderingen gingen nog altijd door in de nabijgelegen herberg "*Het Bergsken*" waar ze voor de zittingen een aparte kamer huurden. Daarin stond dan een koffer waarin ze de documenten bewaarden.

Ze verwierpen de wens van de schoolmeester en argumenteerden *dat er weliswaar soms 200 kinderen naar de school kwamen, maar dat gebeurde toch maar enkel in de winter.* Dan was er bij de boeren minder werk op het veld en konden de kinderen beter gemist worden. Bovendien waren ze dan warm ondergebracht in de school. En de vroede vaderen stelden ook vast *dat in de zomermaanden er maar 100 kinderen naar de school kwamen en dus was een lokaal van 7,25 op 12,25 meter ruim genoeg om ze onder te brengen. Dan moesten de kinderen 's Winters maar wat korter opeengepakt zitten.* Bovendien meenden de raadsleden dat *de gemeente finantieel niet krachtig genoeg was om een tweede meester te betalen.* Hieuit kunnen we afleiden dat er in 1844 slechts één onderwijzer was.

Of er inderdaad genoeg ruimte was, betwijfelen we. We herinneren er aan dat de school eigenlijk uit twee ruimtes bestond van ieder ongeveer 6 meter in het vierkant. Ermee rekening houdend dat er ook plaats nodig was voor de meestertrede en de tussengangen, zou betekenen dat iedere leerling in de zomer ongeveer 1/2 m² zitruimte had. In de winter moet dat maar 1/4 m² geweest zijn. Hoe dan ook de gemeente heeft de verruiming van de school nog een tijd kunnen uitstellen, maar deze kwam er toch een tiental jaren later.

Anderzijds weten we dat in dat jaar 1844 Jan Baptist DE BRUYN in Hombeek is komen wonen en dat hij ingeschreven stond als ondermeester. Ofwel was er toch een tweede meester, ofwel was meester Jan Baptist VEKEMANS door ziekte weerhouden en moest hij hulp krijgen van een vervanger. De meester trok toen een loon van 486 frank per jaar. Er werd ook Frans onderwezen maar enkel op verzoek en aan de begadigden. Hiervoor moesten de leerlingen dab een supplement betalen van 2 frank [10].

Meester VEKEMANS was geen lang leven gegund. Pas twee jaar gehuwd amper ingehuisd in de nieuwe woning werd hij door ziekte overvallen en stierf in juni 1845. Hij liet een 21-jarige weduwe achter en een dochtertje Catherina Octavie dat in december 1843 geboren was.

Hij sloot de rij van de kosters-schoolmeesters. De onderscheiden taken die hij vervulde werden door meerdere personen overgenomen. In de gemeenteraad werd hij opgevolgd door een nieuw raadslid, Jacques PEETERS.

Als schoolmeester moest de gemeenteraad uit de zeven petities die de mogelijke kandidaten hadden ingestuurd de meest geschikte persoon kiezen.

Het waren :

1. Antoon LETANI, onder-meester in de lagere school te Mechelen,
2. Jan Jozef HENDRICKX, leraar in Boortmeerbeek,
3. Jan Bt. DE BRUYN, ondermeester in Hombeek,
4. Laurent Jozef VAN DEN BOSSCHE, klerk in Blaasveld,
5. Jan Bt. VAN NIEUWENHUYSEN, ex-ondermeester te Kapelle o/d Bos,
6. Gregorius THIRON, leraar in Haecht,
7. VERSCHUEREN uit O.L.V.-Waver.

Met 5 stemmen tegen 1 werd Jan Baptist DE BRUYN verkozen voor Jan Jozef HENDRICKX.

Een paar weken later werd hij benoemd en kreeg hij ook de functie van gemeenteontvanger. Als vergoeding kreeg hij 4% op de gewone inkomsten en 1% op de buitengewone inkomsten. De gemeenteraad keurde toen ook een gemeentetoelage goed van 200 frank als bijdrage aan het onderwijs van de behoeftige kinderen.

Als koster van de parochie werd ook een opvolger gezocht. We weten niet met zekerheid wie in de eerste dagen hem vervangen heeft. We vermoeden dat de jonge Pieter Jan VERMEULEN, de 23-jarige zoon van de koster van Hever, dienstdoend koster geweest is. Alleszins bij zijn huwelijk anderhalf jaar later, in februari 1847, met de weduwe van de vorige koster kan hij zijn intrede doen in de instapklare nieuwe riante kosterswoning en zal hij meer dan veertig jaar de kerkdiensten helpen verzorgen.

Amelie SLACHMUYLDERS stond voor de verscheurende taak de erfenis van haar man te liquideren. Ze maakte de eindafrekeningen voor de kerkfabriek en de gemeente nog hetzelfde jaar 1845 en liet in januari 1846 de inventaris opmaken van de echtelijke goederen [11]. Bij deze inventaris hoorde een beschrijving van de inboedel van het nieuwgebouwde huis.

We vonden het geraden deze in zijn geheel te vernoemen omdat we hierdoor een bijzonder goed beeld krijgen over de leefgewoontes bij de dorpsgenoten van toen. Details zullen opvallen en soms zelfs verwondering wekken. Zo bewaarde men varkensvlees op de zolder (het was wel winter) en de *mouille* (waar de brooddeeg in rees) stond in de verwarmde plaats. In het kostershuis mocht natuurlijk de piano niet ontbreken en een *studiumstans*. De zuivelproducten werden in de kelder bewaard, waar ook geboterd werd. Uit het meubilair kan opgemaakt worden dat het een rijker gezin betrof dat een mahoniehouten tafel bezat en een kerselaren beddebak met een witte hemel, tinnen lepels en fourchetten en een faience eet- en koffieservies en ook wat juwelen. Opvallend is weer (zoals bij vorig vermelde inboedelbeschrijvingen) dat er geen gesloten kasten waren maar wel schappraaien en koffers. Het huis had twee benedenplaatsen met een washuis, vier bovenkamers, een kelder en een zolder en, buitenaf nog een koestal en een schuur.

Inventaris ten sterfhuise van Jan Bt Vekemans:

<u>in de benedenplaats</u> : eene piano, stoof, ijzere marmit, koper moor, 2 koperen kandelaars, koperen lamp, eenige tinne lepels en fourchetten, 12 biezen stoelen, een tafel en de mouille, 4 vensterstерrekens (?)
<u>in de benedenvoorkamer</u> : een kachel, een mahoniehouten coulisse tafel, 12 stoelen, een fauteuil, koperen lamp, een wieg, eene studiumstans, 6 zakken, partije faience, tellooren, porceleyn kafféservies, een tafel met toile ciree, 2 venstergordijnen
<u>in het washuis</u> : 2 ijzeren ketels, hangketting, koperen marmit met scheel, 3 blekke kaserollen,
een koperen kafféпot, caffémeulen, partij glaswerk, kapmes, zift, 2 blekke pannen,
eene hoekschappray
<u>in den kelder</u> : botervat, melkvat, 2 houten tijlen, steynen bierpot, partij ledige flessen,
partij patatters, wortels en rapen, een houten balance, eenig aerdewerk
<u>op de bovenkamer</u> : een weekhouten beddenbak, een pluymen bed, kaffe hoofdpeulen, een paar lakens, 2 katoen sargieen, eene tafel
<u>op de 2e kamer</u> : weekhouten schappraye, cabaret, spinnewiel, 30 roomers, lessenaer, kaffe-bed, kinderstoel, kistjen, 2 katoenen sargieen
<u>op de 3e bovenkamer</u> : kerselaeren beddenbak met wit behangsel, stroyzak, pluymen bed, hoofdpeuling, lachette spiegel, 2 schouwvaten, ronde tafel en lampet
<u>op de 4e bovenkamer</u> : een olmen beddebak, wollen en peerdeharen matras, een paar lakens, een katoene sargie, hoofdpeuling, weekhouten kleerschappray, nachttafel en bergsken,, eene kist, 12 servetten en een ammelaken, 5 koppele slaaplakens, kleederen, lijnwaed der vrouw, een diamanten hert, een diamanten ring, 3 gouden ringen, een gouden spel(d), gouden oorringen, gouden zakhorloge, zilveren zakhorloge, geldspecieën.
<u>op den zolder</u> : koren en verkenvleesch
<u>in den koeytal</u> : een koey (90,00 fr), een verken (70,00 fr), het mest, de schelfhouten, stroy, berd, toemaat. <u>in de schuere</u> : weekhout, korenstroy, haverstroy, boonstaken, kraywagen,
<u>op het land</u> : koren, klaveren, gerst, slooren, rapen, en vetten (meststoffen).

De waarde werd geschat op 2.067,35 frank door Jan Frans CEULEMANS, oom [12] en voogd en door Peter Jan BULENS van Hombeek.

Het dochtertje van Amelie was rechtstreekse erfgename van de Vekemansen en deelde dus in hun immobiliën zoals de woning met schuur en hof van vader Willem VEKEMANS en in een tweede huis en de grond eraangelegen naast de pastorij en in de overige grond, ongeveer 35 are aan de pastorij gelegen. Verder nog een stuk land van 50 are aan de molen.

In juli daaropvolgend bracht haar schoonmoeder Catherina VEKEMANS-GOOSSENS nog vergeten posten in ; Amelie SLACHMUYLDERS had verzuimd de karren te inventariseren en bovendien moest ze nog 280 frank terugbetalen aan geleend geld [13].

Haar schoonmoeder is tot ze stierf in 1853 blijven

wonen in de achtergelegen hoeve en herberg *Het Oud School*, samen met haar schoonbroer Frans VEKEMANS. Deze is jongman gebleven en boerde er. Hij was raadslid en schepen tot zijn 82ste toen hij stierf. Frans VEKEMANS verkocht in 1853 nog een spie grond aan de pastoor om het kerkhof uit te breiden (kant sakristie). We weten dat in dat jaar het kerkgebouw vergroot werd met een nieuw hoogkoor.

DE AFSTAMMELINGEN VAN AMELIE VAN KEUSTERS

In januari 1847 heeft Amelie zich verloofd met Peter Jan VERMEULEN van Hever, de zoon van Frans en van Catherina GEETS. Ze sloten ze een huwelijkscontract bij de notaris te Mechelen [14]. In februari daarop huwden ze in de kerk van Hombeek en begon ze een nieuw leven met haar tweede man met wie ze nog 7 kinderen kreeg.

Amelie SLACHMUYLDERS (1824-1876)
x Hombeek op 22 februari 1843
Joannes Baptist VEKEMANS (1806-1845)
xx Hombeek op 18 februari 1847
Pieter Jan VERMEULEN (1822-1895)

Uit het eerste huwelijk was een dochter geboren, **Catharina Octavie VEKEMANS** (°16.12.1843).

Deze huwde op 24 juli 1872 met Nicolaes Joseph VAN HUMBEECK (°Wolvertem 1832, + 1879). Haar man woonde bij zijn oom Jaak Emmanuël VAN ASCH op den "Den Hoogen Moet" (zie vorig nummer).
Ze hadden drie kinderen :

1. Emmanuël VAN HUMBEECK (1873-1873) bij de geboorte overleden aan artritis,
2. Maria Amelia VAN HUMBEECK (°1874),
3. Peter J.Eugeen VAN HUMBEECK (°1877),

In 1880 hertrouwde Catherina Octavia met Pieter Louis VAN CAPELLEN (°Zemst 1854).
Hun zoon;
(4) Gustaaf Jozef VAN CAPELLEN (°1880)

Uit het tweede huwelijk met Pieter Jan Vermeulen werden nog zeven kinderen geboren:

(1) **Theodoor** (°12.11.1847). Hij was landbouwer en gemeenteontvanger. Hij huwde in 1889 met Rosalie MOONS (°24.2.1853), de dochter van Guilliam MOONS en van Sophie JACOS, uitbaters van de herberg "In De Kroon" in het dorp.
(2) **Anna Nathalie** (°10.1.1850), gehuwd in 1888 met Louis August DE BELDER. Ze woonde met haar man te Mechelen, op de Graanmarkt 51, maar ze kwam in 1912 terug naar Hombeek en woonden dan bij haar zuster Victoria die met VAN DOREN getrouwd was.
(3) **Maria Victoria** (°12.5.1852, + 6.1.1919), gehuwd in 1872 met Willem Jozef VAN DOREN (°Zemst 24.4.1850, + 18.2.1912), handelaar. Hun dochter Paula (1882) huwde in 1912 met de stationschef, Frans VERVOORT.
(4) **Eugeen** (°22.12.1856), pastoor. Op 3.2.1879 werd hem vrijstelling verleend voor militiedienst omdat *de familie niet vermogend was*. Bij de loting in 1878 had hij, als student in de godsgeleerdheid, het kleine nummer 64 getrokken en was derhalve ingeloot.
(5) **Constantia** (°6.5.1859, + 28.4.1929), gehuwd in 1886 met Fons DE KEYSER (1858), handelaar op de graanmarkt 28, te Mechelen. Hij was bekend als "Fons van Keysers" en was de zoon van van August Christiaen DE KEYSER (°Zemst 1832) en Anna Catherina Rosalie SELLESLAGH (°1836). Hij bouwde enkele huizen in het dorp (Frans Reyniersstraat) die hij verhuurde en ook zijn rentenierswoning (Hombekerkouter 57), waar hij laatst woonde.
kinderen :
Rosalie DE KEYSER (°Mech. 1887) x P.Corneel Emiel MEULEMANS (°Leest 21.1.1883)
August DE KEYSER (°Mech. 1888) x M.Antonia DE WIT (van Daviddekes) met hun zonen Alfons (°1914) en Constant Alb.Aug. (°1915),
(6) **Carolina Rosalia** (°1863). Ze ging in 1883 naar Leuven.
(7) **Catherina Anastasia** (°1866), gehuwd in 1898 met Emiel VERHAEREN (°Laer 1870)

Amelie van Keustes was maar 52 jaar toen ze in mei 1876 stierf aan een hartziekte. Twee dochters waren toen reeds gehuwd: Octavie en Victorine. De koster Pieter VERMEULEN bleef met zijn oudste zoon Theodoor op de boerderij. De tweede zoon Eugeen was in het seminarie. De andere dochters trouwden er uit.

In 1895 is de koster Pieter Jan Vermeulen gestorven aan een longontsteking. Hij was dan 73 jaar oud maar moet toch het kosterschap al een paar jaar eerder hebben moeten afgestaan. In 1891 is Peter Antoon PLASQUI, de grootvader van de huidige koster Herman PLASQUI naar Hombeek gekomen.

Theodoor VERMEULEN bleef met zijn vrouw Rosalie MOONS in het ouderlijk huis wonen en hebben er hun drie kinderen grootgebracht.

Frans Theodoor VERMEULEN
(°12.11.1847, + 6.8.1918)
gehuwd op 16 februari 1889 met
Rosalie MOONS (°24.2.1853, + 14.1.1920)
Kinderen :

(1) **Jan** (°14.1.1888, + 8.3.1965), bijgenaamd "Zjang van Keusters", huwde te Mechelen op 22 november 1920 met Leonie M. Clementina KEULEERS (°5.4.1894)
Kinderen:
Victoria (1924) x (1848) Louis LAUWENS
Frans (1926) x (1961) Louisa BEUKELAERS
Josephus (1929) jong gestorven
Willem (1933-1970)

(2) **Eugeen** (°1.10.1889, + 21.2.1951), bijgenaamd "Gène van Keusters", huwde op 10 februari 1920 met Regina BOEY (°11.7.1893)
Kinderen:
Jan (1820), ongehuwd
Maria (1923), ongehuwd
Frans (1825), ongehuwd
Anna (1825), ongehuwd

(3) **Carolina** (°23.10.1891, + 23.3.1967), bijgenaamd "Rinneke van Keusters", huwde op 19 januari 1920) met Frans LAUWENS, landbouwer, grafdelver.
Kinderen:
Louis (1920) x Maria DE HOEF (1955)
Jan (1922) x (1948) Julia VAN BENEDEN
Clementine (1924) x (1947) D.O.ABSILLIS
Eugenia (1926) x Jan Cyriel BEULLENS

De twee zonen van Theodoor VERMEULEN verdeelden het huis. Deze verdeling is tot heden zo gebleven en in de linker woning wonen Maria en Anna VERMEULEN, twee dochters van Eugeen, in de rechter woning woont Victorine VERMEULEN, de dochter van Jan.

100 JAAR KOSTERS PLASQUI

De zonen van Pieter VERMEULEN hebben hun vader niet opgevolgd als koster. Op 14 maart 1891 is Peter Antoon PLASQUI (°1860) van Machelen naar Hombeek gekomen.

Hij was toen 31 jaar en moet reeds elders koster geweest zijn of helper bij een koster. Als vrijgezel nam hij zijn intrek in de herberg onder de toren met name "In Rome", uitgebaat door Philip JACOBS-SMETS.

De nieuwe koster zocht een geschikt stuk grond om een nieuw kostershuis op te bouwen. De familie Asselbergs verkocht hem een hoekperceel (440 m² groot) van hun landbouwgrond, gelegen recht tegenover de poort van de pastorij. De koop werd gesloten op voorwaarde dat de koster er zou op bouwen. Het heeft dus weinig gescheeld of de grootvader van de huidige koster, Herman PLASQUI, zou gebouwd hebben op de plaats waar nu de winkel en drukkerij Plasqui gelegen is.

In 1896 verkochten de erfgenamen TERSAGO-VAN CALSTER de herberg "In Rome" aan Jaak Antoon MOYSON-WOUTERS. Twee jaar later werd ze doorverkocht aan koster Plasqui.

De winkel van koster Plasqui met rechts het woonhuis door Peter Antoon Plasqui gebouwd en de woning ernaast die eerste bewoond werd door zijn schoonzuster.

Hij bouwde in 1898 een nieuwe woning in de tuin aan de kant van de Diepestraat. Aan het kostershuis was een winkel verbonden. We menen dat dit gebouw van oudere datum is en wel eens een ombouw zou kunnen zijn van een vroeger gedeelte van de herberg "In Rome".

Op 19 juli 1898 was Peter Jan gehuwd met Elisabeth ROBBERECHTS (°1869) van Kapelle-op-den-Bos. Het herenhuis van koster Plasqui bestond uit twee woningen, die duidelijk gelijktijdig gebouwd waren. Bovendien waren ze met mekaar in verbinding op het gelijkvloers en op de verdieping. Aan de gevelstructuur te zien blijkt het steeds een tweewoonst geweest te zijn. We weten dat zijn schoonzuster Theresia ROBBERECHTS, weduwe SAMMELS, in het aanpalend huis gewoond heeft.

Het gezin PLASQUI-ROBBERECHTS :
(1) **Margaretha** (1899-1966) x (1924) met Jules DE GREEF
(2) **Maria** (1901) x ROELANTS
(3) **Jan** (1903-1967) x (1938) Sidonia DIERCKX
(4) **Rosalie Helena** (1907)

Koster Peter Antoon stierf in mei 1924 op 64 jaar. Op het herdenkingsprentje staat dat *hij vijftig jaar wijdde aan den trouwen dienst aan de zijde van de priester*. Dit betekent dat hij van zijn 14de jaar in kerkdienst is geweest. Was het steeds als koster of wellicht als helper of misdienaar ?

In het gezin Jan PLASQUI-DIERCKX zijn vier zonen geboren:

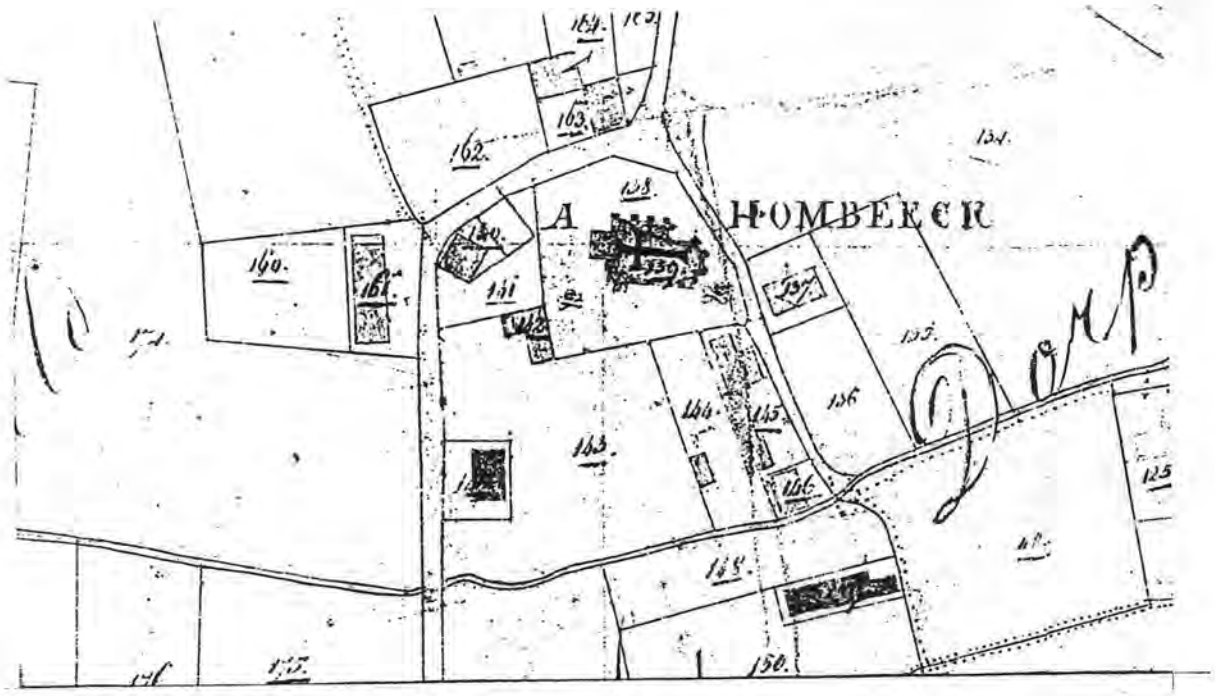
Herman PLASQUI (°1.01.1939)
Luc PLASQUI (°29.12.1941)
Marc PLASQUI (°11.01.1944)
Patrick PLASQUI

Herman stond zijn vader als koster van Hombeek bij vanaf 1962 en volgde hem op zijn overlijden dood in 1967. Zijn broer Luc is koster te Leest.

Na de onteigening voor de *dorpssanering* werd een nieuwe woning gebouwd met drukkerij en winkel in de Sint-Martinusstraat.

Drie kosters: Jan Plasqui en zijn vrouw Nieke en de twee zonen Herman en Luc. Foto genomen op de boomgaard van "de Boerkens" met de meisjesschool op de achtergrond.

Het plan van Hombeek-dorp getekend door Jkr. de Kempenaer. Het dateert tussen 1820 en 1830, nog vóór de aanleg van de spoorwegen. Het huis van "Keusters" was toen nog niet gebouwd. Eveneens is er nog geen spoor van de herberg "In Rome", de herberg "Stap Uit", de huizen van koster Plasqui, de boerderij van de GOOSSENS.
We herkennen wel de oude langgerekte boerderij van Willem VEKEMANS (145) waar later het huis GOOSSENS is voorgebouwd, verder de tweede woning VEKEMANS (146), de gemeenteschool op een uitgesneden perceel in de tuin VEKEMANS (147), de oude schuur VEKEMANS, waar eens de eerste school was (142), het huis van Tersago-Groulard (140), de herberg "Het Bergsken" (161) en de hoeve Doms (163).
De kerk is nog niet vergroot met het hoogkoor en sakristie. We merken dat er toen een inkom van de kerk was aan de zuidzijde en het kerkgebouw assymetrisch uitgebouwd was. In 1849 werd de grafkelder van de familie de Meester gemaakt aan de noordzijde. Deze kwam na de uitbouw onder de kerk te liggen. De graven rond het oude koor werden verplaatst naar de uitbreiding van het kerkhof op grond die gekocht werd van Frans VEKEMANS.

Eindnoten:

1. Frans DE RIDDER, Geschiedenis der Parochie Hombeek, Dierckx-Beke Zonen, Mechelen, 1934, blz 96 tot 103.
2. De Ridder, Op cit. het zou gelegen hebben ter hoogte van het huidige huis Goossens, naast de kerk dat ooit de naam droeg " 't Oudt School".
3. S.A.M., Notaris CLAESSENS, akte 9.1.1694.
4. De specifieke akte van overdracht hebben we tussen de verscheidene "Affiches" van verkopen van kerkgoederen door de Fransen (nog) niet teruggevonden. We weten echter wel dat Willem VEKEMANS deze grond bezat bij zijn overlijden, die verdeeld werd onder zijn kinderen. Anderzijds had hij het niet van zijn ouders geërfd.
5. F. Van der Jeught ; Cholera in Hombeek in de 19de eeuw, in 't Ridderke, jaargang 1994, blz 108 - 122.
6. Archief van Hoembeka, Verslagen van de gemeenteraden en van de schepenraden van de betroffen jaren over het Bureau van Weldadigheid.
7. Archief Hoembeka, Gemeenteraardsbesluiten (kopie) van het jaar 1821.
8. Archief van de Provincie Antwerpen, gemeente Hombeek, school, bundel I, 1824-1826.
9. S.A.M., Notaris FREMIE, akte van 10.2.1842.
10. Archief van Hoembeka, Gemeenteraadsbesluiten van 1844 en 1845.
11. S.A.M., Notaris J.Bt. FREMIE, bundel 738, akte n°7 van 21.1.1746.
12. Jan Frans CEULEMANS werd nog als oom beschouwd alhoewel er geen enkel rechtstreekse familieband was met Amelie SLACHMUYLDERS. Uit het vorige artikel weten we wel dat hij de broer was van de eerste man van Maria Anne VAN ASCH, de tweede echtgenote van haar vader en zodoende een verre aangetrouwde "oom".
13. S.A.M., Notaris J.Bt. FREMIE, bundel 738, akt n°143 van 20.7.1846.
14. S.A.M., Notaris J.Bt. FREMIE, bundel 739, akte n°26 van 30.1.1847.

15. ZES DONKERE JAREN

Edward SAERENS

DE MOBILISATIE DEEL 2

VERDEDIGING VAN DE GETE

Kort na mijn terugkeer uit verlof komt er bericht dat wij de sector Veldwezelt-Vroenhoven gaan verlaten en vervangen worden door het 2de carabiniers. Onze nieuwe opdracht bestaat erin de verdediging van de Gete te organiseren.
Als we op vrijdagmorgen 5 januari 1940 naar Halen afmarcheren, staat Anneke, het vriendelijk helpstertje bij biersteker Tijske, snikkend langs de weg. Het is voor haar een pijnlijk afscheid van haar vriend De Baets. Hij is ordonnans van de commandant en vervult tevens sommige eenvoudige taken op het bureel; vermits dit in de bierstekerij ingericht was zagen ze mekaar dikwijls. Voor mij zal het steeds het oord blijven waar ik noodgedwongen alleen mijn wittebroodsweken heb moeten doorbrengen.

Na een lange mars op besneeuwde wegen komen we afgemat te Halen toe. De commandant, evenals ik zelf, logeren bij de brouwer Wouters. Voor het eerst in mijn leven verblijf ik in een woning met centrale verwarming. Als ik 's avonds in mijn slaapkamer kom is het er haast zo warm als in een broeikas. Hier is ook baron de Meester de Ravestein, reserve-luitenant bij het vervoerkops, ingekwartierd. Hij is een dorpsgenoot van mij en bewoont het kasteel Expoel in de Boskant. Zoals het iemand van adel past, begroet hij onze charmante gastvrouw steeds met een handkus.

In deze streek had in het begin van de oorlog 1914-1918 de slag der zilveren helmen plaats. Duitse elitetroepen van de cavalerie werden toen door Belgische eenheden roemloos verslagen. Ingevolge de lage temperaturen van soms -20° is het onmogelijk graafwerken uit te voeren en kunnen we hiervoor enkel wachten op zachter weer.

Op woensdag 10 januari moeten twee Duitse officieren, verdwaald door de dichte mist, met hun tweedekker te Maasmechelen een noodlanding maken en worden krijgsgevangen gemaakt. Tijdens hun ondervraging werpt een van hen de bundel papieren die hij bij zich heeft in de brandende kachel.

De Belgische kapitein-commandant Rodrigue haalt ze er prompt uit. Bij nader onderzoek van de voor de helft verbrande documenten blijkt dat het

niet gedateerde operatiebevelen zijn voor een aanval op Holland, België en Noord-Frankrijk.

Op deze zaterdagavond 13 januari is de situatie plotseling weer explosief. Ingevolge een mededeling van het Belgisch hoofdkwartier dat Duitsland bijna zeker de volgende morgen zal aanvallen, worden in gans het land de troepen in verhoogde staat van paraatheid gebracht. Tot onze grote opluchting gebeurt er weer helemaal niets en neemt het alarm in de namiddag van 15 januari een einde.

DISCIPLINE VERZWAKT

Enkele dagen later krijgen wij bericht dat wij 's anderendaags naar het kamp van Beverlo zullen vertrekken. Onze gastvrouw weigert een vergoeding aan te nemen voor de lekkere maaltijden waarvan ik en commandant Rousseaux gedurende 14 dagen genoten hebben. We kopen haar dan ook een geschenk. Onze commandant vertelt mij dat het nu de beurt aan onze divisie is om een heropleiding te ondergaan. Deze training is noodzakelijk omdat de stemming in de kantonnementen te wensen over laat en bovendien wordt er op vele plaatsen een verzwakking van de discipline vastgesteld. Hij heeft van onze majoor vernomen dat er zich in het 15de linie een paar gevallen van collectieve ongehoorzaamheid hebben voorgedaan en dat het enkele dagen ongewettigd afwezig blijven er geen zeldzaamheid meer is.

De schamele soldij van 1 fr. per dag, amper genoeg voor een glas bier en de totaal onvoldoende militievergoeding van 8 tot 12 fr. voor de echtgenoten van de gehuwden, hebben ongetwijfeld een negatieve invloed op de goede geest bij de soldaten.

Als we de volgende morgen klaar staan om onze tocht te beginnen beleven we een leuk tafereeltje. Spijts herhaalde inspanningen geraakt onze majoor niet op zijn paard. Er is een opstapje en de hulp van zijn ordonnans nodig om de fiere ruiter in het zadel te helpen.

Dan begint de mars van meer dan 30 km naar Leopoldsburg. Ingevolge de platgetrapte bevroren sneeuw zijn de wegen glad en dat bemoeilijkt het stappen ten zeerste. We zijn niet ver meer van Heppen en terwijl de majoor ons ziet voortsukkelen meent hij zich daarover een grapje te mogen veroorloven, maar ik reageer hierop met de woorden :

- " *Mijn majoor, te paard zou het voor mij ook heel wat gemakkelijker zijn.*"

Zonder commentaar verdwijnt hij.
Bij onze aankomst in het kamp verloopt alles vlot en kunnen de manschappen spoedig met hun gamel aanschuiven voor het eten.

HERINNERINGEN

Na de uitputtende mars van gisteren leg ik mij op deze 's zondagse rustdag 's namiddags op mijn bed. Het is lekker warm in mijn kamer want mijn ordonnans zorgt ervoor dat de kleine voorraad steenkool met denneappels en sprokkelhout aangevuld wordt.

Het is de vierde maal dat ik in dit kamp verblijf. De eerste keer als korporaal met de schoolcompagnies van de Vlaamse infanterieregimenten ; dat was tijdens de zachte februarimaand van het jaar 1934. Datzelfde jaar, van 1 augustus tot 15 september, was ik er met de derde compagnie van mijn regiment waarin ik met de graad van reservesergeant ingedeeld was. Twee jaar later moest ik met de graad van reserve-adjudant, zoals elke dienstplichtige, mijn 6 weken kamp doen.

Kamp in februari 1934
v.l.n.r. : (staande) Edward Saerens, Marcel Vaes, Maurice Somers en Frans Bellon (gehurkt) Staf Algoet en Jaak Van den Broeck.

Vele aangename en minder prettige herinneringen schieten mij te binnen, maar het liefst denk ik terug aan mijn eerste verblijf hier. Als 20-jarigen maakten wij ons weinig zorgen. Zonder verantwoordelijkheid in 't leger leefden wij ons uit in pure kameraadschap. Maurice Somers en Marcel Vaes uit Lier zijn mijn trouwe vrienden gebleven. Tijdens de lange winteravonden tokkelde Marcel met veel talent vrolijke en romantische deuntjes op de banjo.

Wanneer ik uit mijn bed kom is het hoog tijd voor het avondmaal. Ik spoed mij naar de officiersmess van ons regiment. Het eten is wel lekker, maar onvoldoende voor jonge mensen die meestal in openlucht zijn. Evenals enkele anderen die ook met een hongerige maag van tafel gaan, koop ik aan een van de kramen op de Hechtelsesteenweg een stuk rijsttaart. De volgende dag krijgen we verbod dit nog te doen; wel komt er van nu af voldoende voedsel op de tafels.

SIBERISCHE KOUDE

Inmiddels zijn de oefeningen, bij zeer guur weer, begonnen. Tussen de rijen blokken is de koude nog draaglijk maar eens in de open vlakte snijdt de ijskoude wind in het gezicht; zelfs de bivakmutsen bieden niet voldoende bescherming. Het gebruik van lange kaki sjaals is dan ook toegelaten.
Deze uitzonderlijk strenge vorst blijft tot zondag 4 februari voortduren. Volgens officiële waarnemingen is de maand januari van dit jaar de koudste van de eeuw geweest.
Maar de winter is nog niet voorbij want het kwik daalt 's nachts bijna altijd tot ongeveer 10 graden onder nul.
Vanaf donderdag 22 februari krijgen we eindelijk zachter weer en als we vijf dagen later het kamp verlaten is de dooi ingetreden.

ANDERE FRONTSECTOR

Onze nieuwe bestemming is Munsterbilzen, waar we achter het Alberkanaal een verdedigingslinie moeten gaan bezetten. Onderweg brengen we de nacht door in de cité van Waterschei; ik word bij een mijningenieur ingekwartierd. Te Munsterbilzen logeer ik, evenals onderluitenant Woestijn, in een dakkamer van het kasteel van graaf Legrelle. Commandant Rousseaux beschikt over een kamer op het 2de verdiep. Voorlopig worden de soldaten nog bij burgers ondergebracht, maar volgende maand zullen er voor hen barakken klaar zijn.

De installatie van de veldkeuken in een bijgebouw van een grote boerderij verloopt niet zonder problemen. Met veel lawaai verzet de boerin er zich tegen. De commandant geeft mij opdracht om dit geval te regelen.

Als ik haar op het erf aanspreek, is ze al wat gekalmeerd, en nadat ik haar verzekerd heb dat de keuken kortelings naar een beter geschikte plaats zal overgebracht worden, draait ze vlug bij ; ze nodigt me zelfs uit om mee naar binnen te gaan en in de woonkamer trakteert ze me op een paar glaasjes jenever.
Zondag 3 maart is het zonnig en warm. Ik profiteer er dan ook van om samen met een paar officieren de omgeving te gaan verkennen.

Gemeente MUNSTERBILZEN

Militaire Inkwartiering

De Heer Graaf Legrelle
zal vernachten en voeden voor ~~Loopig dag~~
TE WETEN: 3 officieren
onder-officier
soldaten
paarden

MUNSTERBILZEN, den 28 II 19[illegible]

De Burgemeester,
P. PETERS

NAAR DE STELLINGEN

Vermits er voor het ogenblik geen oefeningen meer voorzien zijn is het moreel van de troepen wat gestegen. Ze marcheren dan ook gezwind naar het steunpunt, verspreid over een front van 500 m, dat onze compagnie 1300 m ten oosten van de brug van Zutendaal langs het Albertkanaal moet bezetten.

Om de dijken te versterken en ook om militaire redenen werden daar, tijdens de werken aan het kanaal, over een totale lengte van 2 km en een breedte van 200 m massa's zandgrond aangevoerd. Vooraan in onze sector, waar de zandvlakte 4 m hoger ligt dan het watervlak, is links mijn peloton en rechts dat van onderluitenant De Caerlé opgesteld. Achteraan gaat de ophoging, die daar ingevolge de afhelling van het oorspronkelijke terrein ongeveer 10 m bedraagt, bijna steil naar beneden. Wat verder ligt in de heide, in tweede lijn, het peloton van onderluitenant Woestijn.

Op de onvaste zandgrond zijn de loopgraven die door de vorige eenheid gegraven werden, in zeer slechte staat; maar evenals op het plateau van Hees beschikken we over veel te weinig middelen om hieraan afdoende te verhelpen. Het is zeker verontrustend dat er ook hier geen betonnen sc-

huilplaatsen zijn, terwijl er in het binnenland voor de burgerbevolking reeds een aantal gebouwd werden.
Dagelijks zijn we aan de loopgraven en de verbindingsgangen bezig, maar 's anderdaags zijn ze steeds, behalve op de weinige plaatsen waar de wanden reeds versterkt zijn, gedeeltelijk ingestort.

LA DRÔLE DE GUERRE

Bij mijn terugkeer uit verlof op maandag 18 maart koop ik in het station te Mechelen het Frans geïllustreerd weekblad *Match*. Het bevat onder andere negen bladzijden foto's met onderschriften van een van de vele machtige forten die langs de grens met Duitsland de Maginotlinie vormen en volgens de Fransen onneembaar zijn. Diep onder de grond bevinden zich comfortabele verblijven voor de troepen en alle nodige voorzieningen. Maar ook de Duitsers beweren dat hun Westwall, door de Engelsen Siegfriedlijn genoemd, tegen elke aanval bestand is.

Reeds meer dan 6 maanden beloeren ze mekaar en de pers gebruikt typische uitdrukkingen voor deze ongewone toestand. In Frankrijk noemt men hem *La drôle de guerre* , in Engeland *The phoney war* en in Duitsland *Der Sitzkrieg*.

Bij ons krijgen de officieren een nota waarin hun aandacht gevestigd wordt op de door de Duitsers, tijdens de veldtocht in Polen gevolgde tactiek. Voor het eerst maakten ze massaal gebruik van uit de lucht gesteunde pantserdivisies die snel en diep in het binnenland konden doorstoten. Achter het front gedropte luchtlandingstroepen zorgden er voor heel wat verwarring. Ook werden de loopgraven door laag overvliegende gevechtsvliegtuigen gemitrailleerd. Het enige wat de infanteristen daartegen konden doen was er plat te blijven in liggen tot het gevaar geweken was.

PASEN

Op deze zonnige paasdag van 24 maart 1940, zit ik op mijn kamer voor het open raam het boek *Eline Vere* van Louis Couperus te lezen en knabbel aan een stuk chocolade. Snoepen doe ik niet zoveel, maar ik heb gisteren van mijn werkgever, de N.V. Eternit, een colli ontvangen met erin ondermeer een pak van die zoetigheid evenals een doos dure sigaretten. Vermits ik niet rook heb ik die aan mijn ordonnans gegeven. Er wordt op de deur geklopt, ik doe open en voor mij staat de charmante dochter van de kasteelheer in het uniform van het Rode Kruis. Ze wenst me een zalige Pasen en glimlachend vraagt ze me of ik geen kopje koffie of thee lust. Aangenaam verrast antwoord ik haar dat een tas koffie me wel zou smaken. Iets later brengt ze me de warme drank ; we wisselen enkele woorden en nadat ik haar bedankt heb voor haar lieve attentie verlaat ze de kamer.

Niet alleen een aantal bedrijven zenden colli's met nuttige dingen en versnaperingen naar hun gemobiliseerden, maar ook in bijna alle steden en dorpen worden muziek- en toneelavonden ingericht met het doel geld te verzamelen voor het werk *Het pakje van de soldaat.*

Na de paasdagen start te Bilzen op de regimentsstaf een cursus voor de verbetering van de kennis van sommige officieren. Vermits er per compagnie een pelotonsoverste moet aangeduid worden gaat bij ons adjudant Delbarge er naar toe.

Kasteel van graaf Legrelle, waar ik logeerde in de kamer, zijkant boven rechts.

IK LEER KINGEN

Sedert beloken Pasen is het killig en nat. Als ik op 2 april te Munsterbilzen de trein neem voor een driedaags verlof valt er smeltende sneeuw. Onderweg breng ik de tijd door met kaarten. De zoon van de brugwachter aan de Plaisancebrug te Mechelen, die ook met verlof gaat, leert mij kingen. In ons dorp is dit spel onbekend; in cafés speelt men bijna enkel bieden en uitzonderlijk pressen, terwijl er in de huiskring meestal gewhist wordt.

Voor mijn echtgenote heb ik het boek *Voor moeder en zuigeling* van prof. Frans Daels gekocht; dit zal haar goed te pas komen daar ze volgende maand moeder wordt. Te Hombeek in het café van mijn schoonouders zitten enkele onlangs opgeroepen soldaten die om beurt van wacht zijn op de spoorwegbrug. Tussen hen zie ik Jef Sempels van de Hombeeksesteenweg, beter gekend als Jefke van 't Jeneverke, die spijts zijn ouderdom van 37 jaar toch opnieuw het soldatenuniform heeft moeten aantrekken. Het is dan ook niet te verwonderen dat er reeds meer dan 500.000 Belgen onder de wapens zijn.

Eindelijk kunnen de soldaten van onze compagnie hun intrek in de nieuwe barakken nemen. Ze bevinden zich ongeveer halfweg tussen de bebouwde kom van Munsterbilzen en onze stellingen.

DENEMARKEN EN NOORWEGEN AANGEVALLEN

Dinsdag 9 april vernemen we het ontstellende nieuws dat Denemarken tijdens de afgelopen nacht door Duitse troepen overweldigd werd. Het kleine leger kon slechts sporadisch weerstand bieden en de volledige bezetting van het land is dan ook reeds een feit. Het is amper een jaar geleden dat er tussen die twee staten een niet aanvalspact ondertekend werd. Ook in Noorwegen zijn in verschillende havens Duitse troepen aan land gegaan.

Ingevolge deze gevaarlijke toestand wordt bij ons voor de derde maal de alarmtoestand afgekondigd. Vermits plechtig aangegane verbintenissen voor de nazi's geen enkele waarde meer hebben, vragen velen zich bezorgd af wanneer wij aan de beurt zullen komen. Commandant Rousseaux is er van overtuigd dat wij binnen de 14 dagen een inval in België mogen verwachten.
Ik wil het niet geloven en antwoord hem :
- " *Maar jullie roepen op oorlog* ".

Het dapper verweer van de Noren volstaat niet om aan de overmacht het hoofd te bieden ; hun toestand verergert dan ook van dag tot dag.

Gelukkig komt er op maandag 15 april wat beter nieuws ; een Britse oorlogsvloot met landingstroepen aan boord is hun te hulp gevaren. De eerste elitetroepen hebben reeds in enkele havens vaste voet gekregen.

COLLECTIEF PROTEST

De volgende donderdag weigeren de soldaten voor het avondmaal aan te schuiven omdat ze opnieuw, zoals de twee vorige dagen, stoofvlees te eten krijgen. Commandant Rousseaux, die spoedig ingelicht is, komt ter plaatse en vertelt de malkontenten over de honger die zij tijdens de oorlog aan de Yzer geleden hebben, wanneer ingevolge beschietingen en gevechten de bevoorraders met het eten niet in eerste lijn geraakten. Zij zouden toen niet gemopperd hebben wanneer ze enkele dagen na elkaar dezelfde vleessoort kregen. Hij hoopt dat de gemobiliseerden die toestand nooit zullen moeten meemaken. Toch belooft hij dat hij langs hiërarchische weg zal aandringen om wat meer afwisseling in de dagelijkse kost te brengen. Dan gaat hij met de gamel van zijn ordonnans naar de keuken en vraagt de anderen hem te volgen. Na enige aarzeling stappen enkelen hem achterna en dan volgt iedereen.

Donderdag 18 april wordt er in onze omgeving naar een Duits bombardementsvliegtuig geschoten. Het verdwijnt in de richting van Holland. 's Anderdaags lezen we in de krant dat het er een noodlanding moest maken. In Noorwegen zijn ook Franse troepen het Britse expeditiekorps, dat onder zware druk staat, gaan versterken.

Ander nieuws dat tot nadenken stemt is dat de Duitse burgers, die in België verblijven, hun tegoed op de banken naar Zwitserland overschrijven.

Vanaf 23 april krijgen we opnieuw verlof, maar slechts 2 dagen per maand. Vermits ons bataljon 19 officieren telt zullen er om de 3 dagen beurtelings 2 mogen vertrekken.

DUITSE LUCHTVERKENNINGEN

Woensdag 24 april schiet onze luchtafweer 2 Duitse verkenningsvliegtuigen neer en daar het dikwijls heldere lucht is vliegen ze vaker over onze stellingen. Ongetwijfeld zien de waarnemers onze defensieve organisatie, op deze kale zandvlakte zonder enige camouflage, duidelijk afgetekend.

Graag zou ik op deze laatste zondag van april op het plechtige communiefeest van mijn zusje Maria aanwezig zijn, maar dit is uitgesloten want onze commandant is met verlof en ik moet hem vervangen.

Noorwegen kapituleert de 1ste mei nadat de Britten en de Fransen hun troepen opnieuw ingescheept hadden. Een dag later vergast commandant Rousseaux zijn 3 officieren op een lekkere schotel wildbraad. Een soldaat had een reebok, die reeds aan de poot gekwetst was, geschoten en een gedeelte van het vlees door bemiddeling van de kok aan hem verkocht.

Geïntrigeerd door het feit dat er in deze streek nog reeën zijn ga ik tijdens de rustdag van 5 mei, bij valavond een wandeling maken door het bos. Mijn nieuwsgierigheid wordt vlug beloond want op een open plek zie ik 2 reeën staan. Opgeschrikt door mijn nadering verdwijnen zij met sierlijke sprongen tussen de bomen.

KONINKLIJK BEZOEK

Op dinsdag 7 mei ben ik officier van wacht aan de brug van Zutendaal. Ik heb zo pas, samen met een sergeant, de verschillende posten gecontroleerd en hem een opmerking gemaakt over een knoop die op de kapotjas van een van de soldaten ontbreekt.

Enkele auto's stoppen dichtbij de brug. Wanneer de inzittenden uitstappen en in mijn richting komen merk ik tot mijn grote verbazing dat het koningin Elisabeth met haar gevolg is. Naast haar gaat oud-minister De Man in het uniform van kapitein-commandant. Dan volgen haar hofdame barones Carton de Wiart, een kolonel en twee commandanten. Een fotograaf ontbreekt natuurlijk niet.

Ik ga haar tegemoet en groet eerbiedig. Zij stelt mij enkele vragen zoals hoe lang ik al van wacht ben, waar ik logeer en of het een goed logement is. Verder deelt ze mij het goede nieuws mede dat wij vanaf volgende zaterdag 5 dagen per maand met verlof zullen mogen gaan. Ik vergezel haar dan naar de wachtposten. Ze is heel vriendelijk tegen de soldaten, vraagt van waar ze zijn, of ze over iets te klagen hebben en dergelijke algemeenheden meer. Ook deelt ze kleine geschenken uit en laat de eenheid, naam en stamboeknummer van een wees noteren.

Tijdens de wandeling doet zich een klein incident voor. Zodra de koningin de eerste wachtpost verlaten heeft beveelt de sergeant aan deze soldaat vlug de man met de ontbrekende knoop te gaan vervangen. Als hare majesteit op die plaats komt zegt ze verwonderd:
- " *Ik heb u daarjuist nog gezien.* "

De jongen kan van verbouwereerdheid geen woord uitbrengen en de sergeant antwoordt in zijn plaats
- " *Majesteit, hij is hier pas een makker komen aflossen.*"

Wanneer ze afscheid van mij neemt, drukt ze mij stevig de hand, van dit tafereeltje wordt een foto gemaakt.

We zijn nu donderdag 9 mei en het blijft aanhoudend mooi weer; ik wandel 's avonds in het park van het kasteel. De meikevers zoemen rond de hagen en in de bomen zingen de nachtegalen. Toch voel ik mij niet opgewekt want een verlofbrief heb ik nog steeds niet ontvangen; er is dus weinig kans dat ik volgende zondag, op de hoogdag van Sinksen, thuis zal zijn.

Vooraleer naar mijn kamer te gaan wip ik even het bureel binnen. Ordonnans De Baets overhandigt mij, vanwege de commandant, een kaartje waarop geschreven staat :
O/Luitenant Saerens verlof op 11 en 12 mei.
Opgelucht ga ik slapen.

OORLOG [1]

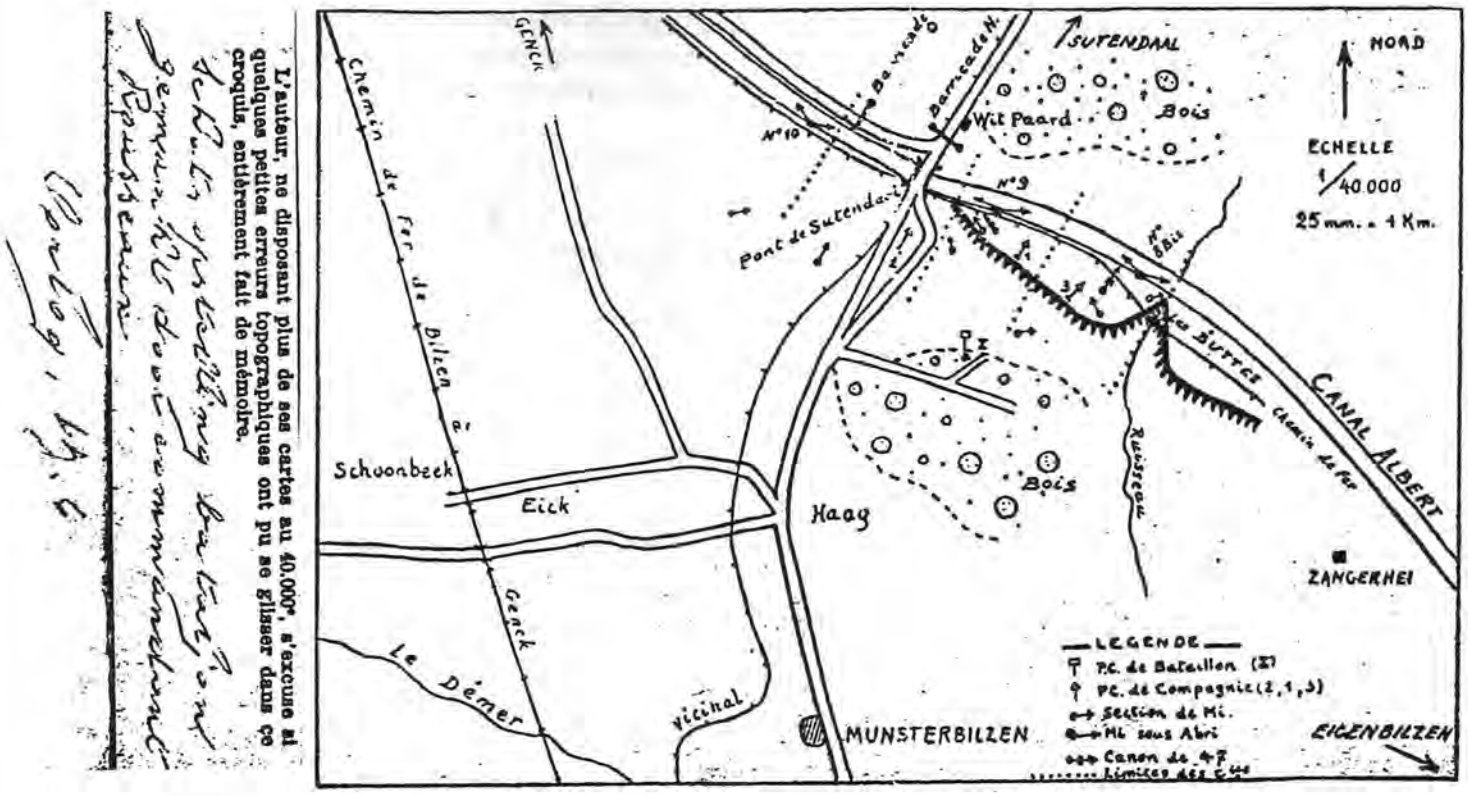
GEEN LOOS ALARM

Ik lig nog maar enkele uren te bed als ik door onderluitenant Woestijn wakker geschud word. Ik kijk op mijn horloge, het is 1 uur.

Hij roept me toe :
- " *Uit uw bed man, alarm.*"
Bitsig antwoord ik hem :
- " *Laat me slapen zeveraar.*"
Maar hij dringt aan :
- " *Luister, toen ik van het restaurant De Klok in Zutendaal terug kwam werd ik aan de brug door enkele hogere officieren, waaronder een generaal, tegengehouden. Deze laatste verzocht mij om onmiddellijk naar mijn kantonnement terug te keren en voegde eraan toe dat het deze keer ernstig is.*"

---

1. In verband met de dramatische gebeurtenissen van 10 en 11 mei 1940 heb ik mijn herinneringen aangevuld met feiten die in het boek *Ma deuxième guerre* van kapitein-commandant Rousseaux, bevelhebber van onze compagnie, vermeld staan.

L'auteur, ne disposant plus de ses cartes au 40.000e, s'excuse si quelques petites erreurs topographiques ont pu se glisser dans ce croquis, entièrement fait de mémoire.

Schets van de opstelling van het bataljon, gemaakt door commandant Rousseaux.

Opeens hoor ik vanop verschillende plaatsen klaroengeschal. Klaar wakker spring ik uit mijn bed en kleed mij aan. Inmiddels komt commandant Rousseaux in veldtenue binnen. Hij beveelt ons om zo vlug mogelijk naar de verzamelplaats van de compagnie te gaan, daar er ieder ogenblik een aanval van de Duitsers verwacht wordt.

Als ik op de verlichte open ruimte voor de barakken toekom is de magazijnier, samen met zijn helper, bezig de blauwe zakken op een vrachtwagen te laden. Groepjes soldaten eveneens in velduitrusting staan slaperig te wachten op wat komen gaat. Een bevel weerklinkt en de verzamelde compagnie zet zich langs de aardeweg in beweging. In de verte horen we voortdurend gerommel. Sommigen beweren dat het ontploffingen in de mijnen zijn.

Om 3.30 u. hebben wij onze stellingen bezet en worden de wapens met scherp geladen. Bij dageraad horen we geronk van vliegtuigmotoren. Op grote hoogte zien we eerst afzonderlijke toestellen en daarna grote formaties. Het gerucht gaat dat ze van een nachtbombardement op Engeland terugkeren.

We worden wel wat ongerust maar aan oorlog wordt niet gedacht. Toch lijkt het verdacht dat er in de richting van Holland kanongebulder te horen is. Brood en koffie worden uitgedeeld. Het verwondert ons dat er nu ineens dennebomen mogen gekapt worden terwijl dit tot nu toe streng verboden was. De soldaten maken hier gebruik van om in de loopgraven kleine schuilplaatsen voor nachtverblijf te maken.

Omstreeks 6 u. wordt de lucht helemaal gevuld met honderden vliegtuigen. Op verschillende hoogten vliegen ze voorbij. Zware driemotorige toestellen komen tot op 20 à 30 m boven onze hoofden voorbij. Ik zie zelfs een piloot zijn vuist opsteken. Van overal wordt er met mitrailleuses en geweren naar geschoten, zonder resultaat echter. Rond Mopertingen haalt de luchtafweer er een neer. Op dat ogenblik begint de Luftwaffe rechts van ons op onze vroegere stellingen een vernietigend luchtbombardement. De doffe ontploffingen verstommen ons. Dit is werkelijk oorlog.

Ingevolge het aandringen van onze commandant beschikken we nu over grote schoppen. Dadelijk wordt er begonnen met het zo goed mogelijk herstellen van de loopgraven en het uitdiepen van de verbindingsgangen.

Opeens klinken er vreugdekreten, twee Duitse vliegtuigen botsen tegen mekaar en storten neer, de bemanningsleden redden zich met hun valschermen. Wat later lossen een dertigtal vliegtuigen elk een paar valschermen; een mooi zicht is het wel. De meesten vallen in Munsterbilzen en het blijkt dat er strooien poppen aanhangen.

Lanaken, Veldwezelt, Kesselt en Vroenhoven verdwijnen helemaal achter een dichte sluier van stof en rook ; de bombardementen duren er onverminderd voort.

Over de brug van Zutendaal komen de eerste vluchtelingen en spoedig wordt het een ononderbroken stroom mensen die uit vrees voor de vijand gepakt en gezakt naar het binnenland trekken. Velen herinneren zich zeker nog de gruweldaden van de Duitsers toen ze in augustus 1914 België binnenvielen. Er zijn er te voet en per fiets. Boven op volgeladen karren en vrachtwagens zitten bejaarden, vrouwen en kinderen. De weinige bezitters van een auto trachten al toeterend de weg vrij te krijgen.

Rond 10 u. komt de duivelse carrousel dichter bij. Huilend storten de Stuka's zich in duikvlucht naar beneden, laag boven de grond laten ze hun bommen vallen en trekken zich dan weer op. Bij elke bominslag verspreidt er zich een zwarte rook. Mopertingen krijgt de volle lading , dan volgen Eigenbilzen, Zangerhei en als laatste Munsterbilzen, ons huidig kantonnement. De schrik krijgt ons te pakken en bij sommigen verraden de ogen een panische angst. Af en toe mitrailleren kleine formaties gevechtsvliegtuigen onze stellingen, telkens leggen we ons plat in de loopgraven neer.

Om 13 u. arriveert de fourier opnieuw met de keukenwagen ; de warme maaltijd is welkom. Er worden tevens enkele kisten Mill's handgranaten afgeleverd, maar het toppunt is dat de ontstekers ontbreken. Vermits ze tijdens het gevecht onbruikbaar zijn blijven ze in de kisten liggen . Het schiet mij te binnen dat we nog nooit zulk een geladen granaat in handen gehad hebben.

Te 13.30 u. ontploffen de mijnen die in het wegdek ten noorden van het kanaal geplaatst zijn. Een half uur later springt, met een geweldige knal, de brug. Het centrale gedeelte blijft nog enkele meters boven het watervlak uitsteken.

Het wordt nu wat rustiger maar mijn waarnemer meldt mij dat mijn voorste gevechtsgroep, die volledig afgescheiden vlak achter het kanaal ligt, in de verte enkele vijandelijke soldaten heeft zien bewegen.

Tijdens een inspectie in de loopgraven ontmoet ik een priesterbrancardier; op mijn verzoek neemt hij mij de biecht af en zegent mijn paternoster.

Het terrein over het kanaal is een heidelandschap met in de achtergrond sparrebossen. Om het schootsveld zoveel mogelijk vrij te maken schiet onze commandant enkele vuurpijlen in het heidekruid. Het vat vuur maar vermits het windstil is dooft het na enkele uren volledig uit.

In de late namiddag verspreidt het gerucht zich dat een Franse geblindeerde colonne op weg naar hier is om ons af te lossen. Dit gerucht is onjuist. De Fransen zullen ons niet komen aflossen maar wel elders het kanaal oversteken vermits de brug hier gesprongen is.

Het wordt stilaan donker en er heerst nu een volledige stilte. Het bevel voor de nacht luidt:
- " *Wees waakzaam, een directe aanval is mogelijk. Om beurten mag er in de loopgraven geslapen worden.*"

Rond middernacht kruip ik in mijn schuilplaats, maar ik voel mij zo onrustig dat ik de slaap niet kan vatten. Ik denk bijna voortdurend aan mijn vrouwtje die binnen ongeveer 2 weken moet bevallen. Van vermoeidheid ben ik toch in slaap gevallen en door het gieren van obussen schiet ik wakker. Het is het 8ste artillerie dat van uit Bilzen de vijand bestookt om hem te beletten onze stellingen te naderen. Dit geeft mij een geruststellend gevoel; wij zijn dus toch niet helemaal aan ons lot overgelaten. Mijn angst verdwijnt helemaal en wanneer bij dageraad het storingsvuur ophoudt, verlaat ik kalm mijn schuilplaats en begeef me naar mijn wakende mannen.

De vijandelijke vliegtuigen verschijnen opnieuw en rechts van ons horen we het aanhoudend dreunen van Duitse kanonnen. Een eenzaam verouderd toestel van onze luchtmacht vliegt laag over onze stellingen en wordt bij vergissing door de eigen soldaten beschoten. Maar de geallieerde vliegtuigen hebben zich nog steeds niet vertoond; we mogen dus aannemen dat de Duitsers volledig baas zijn in de lucht.

De lichte mist die over het kanaal hangt verdwijnt stilaan en het wordt opnieuw een zonnige lentedag.

Nu het in onze sector nog kalm is schrijf ik gauw een brief naar mijn vrouwtje. Om de kans te verhogen dat hij nog terecht komt is mijn ordonnans bereid hem in Munsterbilzen te gaan posten.

Bij zijn terugkeer geeft hij mij enkele koeken die hij zich nog heeft kunnen aanschaffen. Wat later zegt de commandant mij dat een peloton van de 2de compagnie, dat juist achter de gesprongen brug opgesteld is, rechtstreeks contact heeft met de vijand.

De obussen van onze artillerie zwiepen door de lucht; ze beschieten de aanvallende Duitsers die op de steenweg naar Zutendaal gemeld zijn.

De officieren zorgen er voor dat het nutteloos schieten gestaakt wordt. De 1ste compagnie, links van ons, blijft maar vuren, sommige van hun soldaten hebben zelfs geen kogels meer. Adjudant Delbarge heeft vernomen dat de Duitsers langs de niet gesprongen bruggen van Vroenhoven en Veldwezelt over het Albertkanaal geraakt zijn. Dit is werkelijk zeer slecht nieuws, want nu bestaat het gevaar dat onze frontlijn, onder druk van de modern uitgeruste Wehrmacht, spoedig afbrokkelt.

DE AFTOCHT DEKKEN

Te 10.55 u. telefoneert majoor De Meyer met onze commandant om hem te verwittigen dat het Albertkanaal wordt prijsgegeven; enkel de voorste pelotons blijven tot nader order op hun stellingen om de aftocht te dekken.

Commandant Rousseaux geeft de manschappen die hij tegenkomt opdracht zich klaar te maken om afgelost te worden; ondertussen moet iedereen waakzaam op zijn post blijven en er mag alleen geschoten worden indien men zeker is de aanvaller te treffen. Maar aan onderluitenant De Caerlé, adjudant Delbarge en mijzelf vertelt hij de waarheid. Dan verzoekt hij mij hem te volgen. Gezeten op een bankje van zijn commandopost zegt hij mij :
- " *Saerens, ik geef u het bevel over onze 2 pelotons in 1ste lijn, luitenant Woestijn is met het zijne reeds naar Eyck vertrokken, waar majoor De Meyer nieuwe stellingen gaat organiseren. Mij wordt het bevel toevertrouwd over de 5 pelotons die de achterwacht van het bataljon vormen. Zoals ge weet wordt er in deze situatie desnoods een opoffering van u gevraagd, maar ik hoop dat het zover niet zal komen. In ieder geval, ik reken op u. Wacht hier mijn bevelen af. Tot straks.* "

Hij drukt mij de hand, stelt zijn ordonnans, die met een machinegeweer gewapend is, tot mijn beschikking en vertrekt.

Veel tijd om in deze dramatische toestand zitten te piekeren heb ik niet. Ik geef eerst het bevel van mijn peloton over aan adjudant Delbarge en dan tracht ik de mannen van mijn commandopost zoveel mogelijk te kalmeren.
Twee telefonisten die maar blijven jammeren :
- " *Luitenant moeten we hier sterven ?* ", stuur ik naar achter om zich ter beschikking te stellen van commandant Rousseaux.

Ook eerste sergeant Baronius, die tijdens de mobilisatie de soldaten dikwijls toesnauwde doet erg zenuwachtig. Een loper brengt me het volgende bericht:

> *Bereid de terugtocht in deze volgorde voor : eerst de achterste gevechtsgroepen, dan de mitrailleuses en ten laatste de voorste groepen. Het uur en de route zullen u medegedeeld worden.*

De vijandelijke artillerie begint het ons meer en meer lastig te maken, er vallen nu ook projectielen rondom mijn commandopost.
Baronius beeft van schrik en vraagt herhaaldelijk :
- "*Luitenant, wanneer gaan we achteruit trekken?*"

Ik vrees dat deze paniekstemming op de anderen zal overslaan en geef hem dan ook de toelating om zich naar onze commandant te begeven voor meer informatie; te meer daar de telefoonverbinding nu toch verbroken is.

Een nieuw geschreven bevel bereikt mij te 14.30 uur. Het luidt :

> *Tot het uiterste weerstand bieden, maar vermijd u te laten omsingelen.*

Ik stuur ook van dit bevel een afschrift naar mijn 2 pelotonsoversten. Wat later heeft de vijand ongetwijfeld in de bossen tegenover ons goede stellingen ingenomen en de hel breekt los. Granaten en obussen ontploffen overal in het rond met hels lawaai ; het is onmogelijk het hoofd nog boven de loopgraven te houden.

Zodra het geraas van de projectielen wat vermindert, komt een verschrikte onderluitenant Roofthoofd zich samen met zijn 10 niet-gevluchte manschappen op bevel van onze commandant tot mijn beschikking stellen. Hij begrijpt echter niet hoe hij mij nog van nut kan zijn, vermits zijn mitrailleuses, ingevolge de beschietingen, onbruikbaar in het zand liggen. Daar zijn overblijvende soldaten nog over geweren beschikken geef ik hem opdracht om zijn nu verlaten stelling opnieuw te bezetten en vooral onze rechterflank te observeren.

Daarna krijg ik het bezoek van stafofficier Maarten. Hij is vergezeld van soldaat Nauts van het peloton Delbarge. Al lopend, kruipend en dekking zoekend zijn ze tot bij mij geraakt. In opdracht van de bevelhebber van ons regiment kolonel Deseck, moet hij zich komen vergewissen van de toestand hier. Vooral wenst hij inlichtingen te bekomen over de noodbrug die de Duitsers, ten westen van de gesprongen brug, zouden aan het bouwen zijn. Daar ik hieromtrent over geen enkele informatie beschik begeeft hij zich in die richting.

De Duitse kanonnen blijven op onze stellingen beuken. Om 17.45 u. komt Van Bost, mijn waarnemer, haastig mijn commandopost binnen en roept :
- " *Luitenant, alleman gaat lopen.*"

Vergezeld van mijn ordonnans bereik ik moeizaam de eerste lijn en vind er niemand meer. Wel zie ik rechts in de verte, voorbij de grens van onze sector de laatste soldaten van een grote groep de zachte helling aflopen en in het bos verdwijnen. We keren zo vlug mogelijk terug. Ik spring als eerste van de 5 overblijvenden uit de verbindingsgang en daal de bijna steile helling van ongeveer 10 m af. Onmiddellijk geraak ik van links en van rechts onder mitrailleurvuur; terwijl ik mij naar beneden laat rollen verwacht ik elk ogenblik door kogels getroffen te worden. Ik kom in een slijkerige greppel terecht; drie van mijn mannen liggen dicht bij mij en De Baets een vijftigtal meter meer naar rechts.

Op de steenweg van Munsterbilzen naar het kanaal hoor ik motorgeronk; we zijn dus volledig ingesloten. Terwijl ik even overweeg om tot het donker is in het heidekruid te gaan liggen, teneinde gemakkelijker te kunnen ontsnappen, hoor ik de stem van mijn ordonnans :
- " *Luitenant, we geven ons niet over.*"
Ik antwoord prompt :
- " *Er is hier geen kwestie van ons over te geven. Kom volg mij.*"

Ik werp mijn hinderend gasmasker en mijn tas weg en kruip verder in de greppel.
De Baets roept nog :
- " *Luitenant, kom naar hier.*"

Als dan een vliegtuig ons enkele keren mitrailleert blijven we onbeweeglijk liggen.

Wat verder komen er plots, op 5 meter van ons 2 Duitsers van achter enkele dennen, hun automatisch wapen op ons gericht en roepen :

- " *Aufstehen.*"

Dit alles gebeurt zo onverwacht dat ik de kans niet zie om mijn revolver te grijpen. Een tweede bevel volgt :

- " *Hände auf.*"

Onze wapens evenals mijn verrekijker en mijn riem nemen ze af. Ik heb zo'n grote dorst dat ik een van hen vraag te mogen drinken. Hij geeft mij zijn drinkbus en ik neem gretig enkele slokken, dan geef ik ze door aan mijn lotgenoten.

Op deze tweede oorlogsdag te 18.15 u. moeten we de wet van de sterkste ondergaan; we zijn krijgsgevangenen.

Volgende bijdrage : In krijgsgevangenschap.

11. ANKER EN ZON

Een oud teerlingspel.

F. VAN DER JEUGHT

"De Witte stond naast Gust van den Teut het spel van anker-en-zon te bekijken.
De kermisman deed goede zaken, 't ging er druk toe rond zijn tafeltje, en als er één won stonden er onmiddellijk tien liefhebbers gereed om te verliezen..." [1].

Dit citaat heeft u ongetwijfeld onmiddellijk kunnen thuisbrengen. U kan zich vast wel herinneren hoe De Witte in het boek van Ernest CLAES naar de Sint-Jansmarkt ging te Averbode, waar het kermis was, er allerhande kwajongensstreken uithaalde en verschillende volksspelen zag, waaronder dus ook het spel *anker en zon*.

Het is blijkbaar de enige maal dat dit volksspel, dat mij totaal onbekend was, in onze literatuur wordt vermeld. Uit de tekst van Ernest CLAES valt op te maken dat het duidelijk om een populair kansspel ging, maar hoe dit precies in mekaar zat, werd - uiteraard - niet verteld.

Ik ben ervan overtuigd dat *anker en zon* niet meer op kermissen gespeeld wordt en bij de huidige, zelfs na-oorlogse generatie, vrijwel helemaal onbekend is. Dat momenteel o.a. Lotto, Totto, Quarté, Tiercé, Joker, Presto, Tele-Kwinto - wettelijk erkende en georganiseerde kansspelen -, dit spel helemaal verdrongen hebben, is duidelijk, net als de huidige kermissen en luna-parken die bulken van de electronische goktoestellen. Kortom, er kan gerust gesteld worden dat dit *anker en zon*-spel, hoewel in wezen nog steeds onwettelijk, tot de folklore behoort.

WAT IS ALGEMEEN BEKEND OVER *ANKER EN ZON*?

Uit de reeds gepubliceerde bijdragen over *anker en zon* [2] blijkt overduidelijk dat uiteindelijk weinig van het spel bekend was m.a.w. openbaar werd gemaakt. Het illegale karakter ervan was hier zeker niet vreemd aan, want het spel, met de teerlingen en de ingezette bedragen, werd soms in beslag genomen en er werd vervolgd.

Anker en zon was duidelijk een gokspel - er werd vaak voor grote bedragen gespeeld -, waarvoor 3 of 6 teerlingen werden gebruikt, met daarop de afbeeldingen van een anker, een zon en de vier azen van het kaartspel, een dobbelbeker en een speelmatje met dezelfde figuren als op de teerlingen.

Hoewel het Sportmuseum van Leuven vrij goed gedocumenteerd is over *anker en zon*, bezit het er geen exemplaar van, evenmin als het Speelgoedmuseum te Mechelen.

Lic. Marc WELLENS, archivaris van het Speelgoedmuseum, zond mij zijn korte tekst [3] over dit spel toe, de enige tekst trouwens in het bezit van het museum. Hij vermeldde hierin bijvoorbeeld dat in 1970 de speelgoedfirma Jumbo het spel *anker en zon* op de markt bracht onder de naam *Het Verboden Spel*, eens te meer een aanwijzing dat het helemaal in de sfeer van de folklore is verzeild geraakt. Hij noteerde ook dat het Volkskundemuseum van Antwerpen een spel *anker en zon* heeft, zonder er echter concrete gegevens over te bezitten.

In het Volkskundemuseum aan de Gildekamerstraat te Antwerpen bleken inderdaad verschillende *anker en zon*- spellen aanwezig te zijn. Dank zij de vriendelijke en bereidwillige medewerking van de conservator van dit museum, mevrouw Patricia VANSUMMEREN, kreeg ik alle exemplaren te zien.

Elk stuk draagt een nummer uit een catalogus die echter niet meer volledig noch raadpleegbaar. De herkomst of ouderdom van deze spellen is dus niet meer te achterhalen. In de permanente tentoonstelling van het museum wordt een merkwaardig exemplaar bewaard, samen met twee echte *anker en zon*-dobbelstenen (verder meer hierover) [4].

Illustrerend voor het feit dat *anker en zon* een illegaal spel was, is het feit dat het museum van de Gerechtelijke Politie in het Justitiepaleis te Brussel er enkele exemplaren van in zijn collectie didactisch materieel heeft. De heer VAN BRAKEL, verantwoordelijke voor dit museum, was zo

vriendelijk mij mee te delen dat hier drie spellen aanwezig zijn: een eerste werd in beslag genomen in Brussel in 1945, en bestaat uit drie teerlingen, een bekertje in hout, een *tapis à jouer* en 30 fr.; het tweede spel werd in beslag genomen te Brussel in 1949. Hierbij hoorden zes teerlingen. Tenslotte heeft het museum nog een spelkleed, in beslag genomen door de rijkswacht van Opwijk (Vlaams Brabant) in 1956.

Tijdens mijn informatieronde over *anker en zon* was de heer Hendrik DE BUYSER [5] onmiddellijk bereid mij nadere toelichtingen te verschaffen en in zijn geheugen te graven. Het is dank zij hem dat nu - zo meen ik toch - het oude teerlingspel *anker en zon* grondig en met werkelijke kennis van zaken kan worden uiteengezet. Ik dank hem dan ook van harte voor de vriendelijke bereidwilligheid waarmee hij mij tal van aspecten van dit spel heeft verklaard en voor het geduld dat hij hierbij aan de dag heeft gelegd. Ook dank ik hem voor het bereidwillig ter beschikking stellen van de benodigdheden, daterend uit de Tweede Wereldoorlog, waarmee *anker en zon* werd gespeeld en die hier mochten afgebeeld worden.

OORSPRONG EN VERSPREIDING

Anker en zon moet ongetwijfeld een zeer oud spel zijn, met een duistere oorsprong en symboliek, maar toch ook in verband staan met het kaartspel vermits zowel op de dobbelstenen als op het matje of tafeltje de vier azen van het kaartspel staan afgebeeld. Wat de betekenis zou kunnen zijn van de zon en het anker, zowel afgebeeld op de teerlingen als het spelkleed, of waarmee deze in verband zouden kunnen staan, is niet duidelijk. Zeer hypothetisch zou gesteld kunnen worden dat het anker suggereert dat het spel zijn oorsprong vond of vaak gespeeld werd in middens van zeelieden.

Dat het spel ook in andere culturen bekend was, zoals in China -zij het onder een andere vorm- wijst erop dat het niet alleen zeer oud, maar ook wereldwijd moet verspreid geweest zijn. De hypothese dat zulks kon gebeurd zijn door zeelui, zou dan wel eens relevant kunnen zijn.

Bij navraag bij verschillende kennissen bleek duidelijk dat het spelen van *anker en zon* eind 19de eeuw tot vrij kort na de Tweede Wereldoorlog, zeer ruim verspreid was over het hele land, niet zozeer in de steden, maar veeleer op het platteland en in kleinere gemeenten. Vooral tijdens de oorlogsjaren 14-18 en 40-45 werd het overal veel gespeeld.

Hendrik DE BUYSER verklaarde dat het vroeger op alle kermissen werd gespeeld, tijdens jaarmarkten, markten, na wielerwedstrijden, in vele cafés in zaaltjes achteraan, waar een kegelbaan was, tijdens bals, bij boogschuttingen of wipschietingen, vaak aan drie of vier tafels. De herbergen waar het gespeeld werd waren goed gekend.

Zo wist Angèle BEHETS - SELLESLAGH [6] te vertellen dat in Hombeek de herberg *'t Zonneke* in het Dorp aan de Mechelseweg (refereerde deze naam aan het spel?) hiervoor zeer bekend was. Deze herberg is in 1960 afgebroken. Het is ook geweten dat op het Heike te Hombeek, waar toch verschillende herbergen waren, vaak *anker en zon* werd gespeeld.

BESCHRIJVING VAN DE BENODIGDHEDEN

De teerlingen.

Anker en zon wordt in de regel gespeeld met drie teerlingen, kubusjes met 14 mm zijde met op ieder vlak een figuur, dezelfde figuren die men terugvindt op het matje. Soms, vooral kort na de Tweede Wereldoorlog, werd met zes teerlingen gespeeld.

De rode figuren zijn een zon met een lachend gezicht, hartenaas en koekenaas van het kaartspel. De zwarte figuren zijn een anker, klaverenaas en schoppenaas. Hendrik DE BUYSER kocht een teerlingspel tijdens WOII in de Brabantstraat te Brussel voor een kilo spek (kostprijs toen 250 fr.).

De figuren staan wel in een bepaalde volgorde op de teerlingen. Bij een juiste *anker en zon*-teerling staat, indien de zon naar u kijkt, het anker onderaan. Op de vier zijvlakken staan dan de vier azen. Hierbij wijzen *het loof* van klaveren en van de schoppen, samen met het oog van het anker naar de koekenaas. Houdt men koekenaas van boven dan is onderaan hartenaas. De punt van hartenaas wijst naar klaveren. De spelers weten precies de plaats van de figuren. Waarom dit belangrijk is en waarom valse teerlingen werden gebruikt, zal later duidelijk worden.

Al de tekens op de teerlingen werden *bloemen* genoemd, net als de tekens op het matje.
Een uitdrukking die gebruikt werd bij *anker en zon* was bijvoorbeeld: *"op welke bloem zet ge ?"*.

Naast de echte *anker en zon*- teerling worden hier ook twee valse teerlingen afgebeeld.

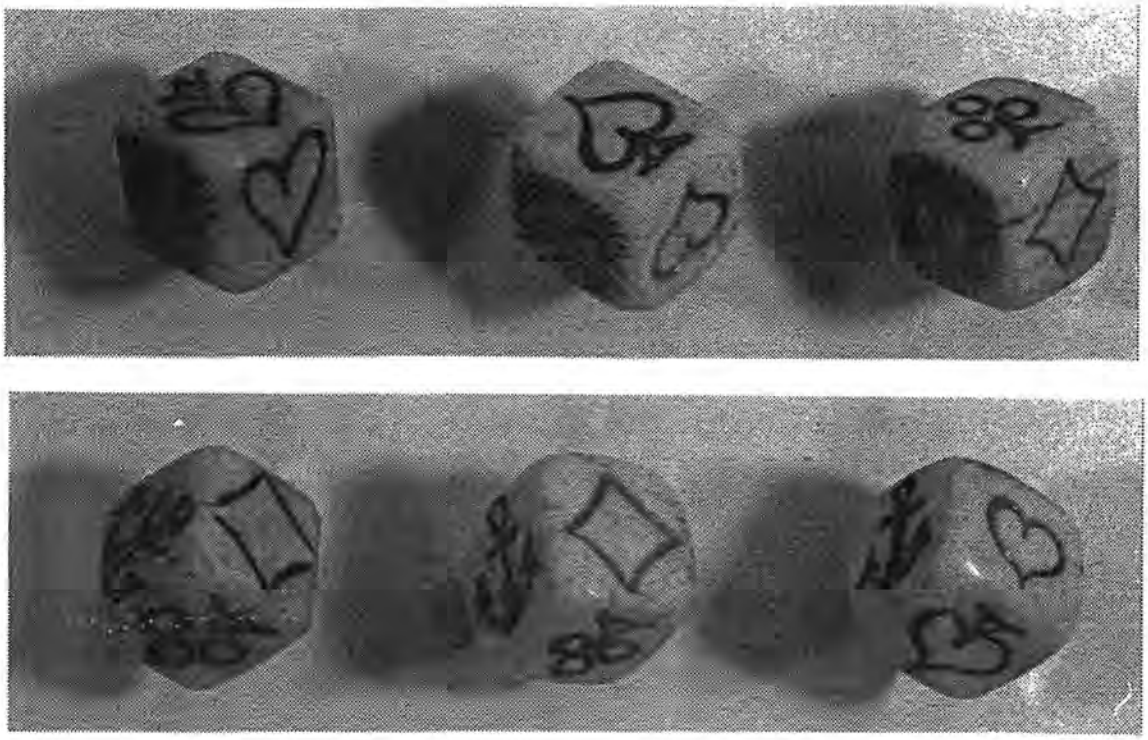

Foto 1 en 2 : Teerling nr. 3 op beide foto's is de *echte* teerling. Nr. 1 en 2 zijn *valse* teerlingen; hun figuren of *bloemen* staan in een andere volgorde dan de echte *anker en zon*-teerling. Bij nr 2 staat onder zon inderdaad ook anker, maar het oog ervan wijst naar schoppen; het loof van klaveren wijst wel naar koeken, maar niet dit van schoppen dat naar harten wijst. Bij nr. 3 staat onder zon ook anker, maar het oog ervan wijst hier naar klaveren; het loof van klaveren wijst ook naar koeken, maar dat van schoppen wijst naar harten. Voor de beide *valse* teerlingen komt het erop neer dat de vier azen in dezelfde volgorde en op dezelfde wijze op de teerlingen staan, maar bij teerling nr.2 staan de zon en het anker rechtop, bij teerling nr.3 zijn beide figuren 180° gedraaid.

DE DOBBELKROES

De dobbelkroes werd *de pot* genoemd.
De drie (of zes) teerlingen werden in de pot gestopt. De bankier - hij die het spel leidde - nam de pot tussen duim en de andere vingers waarbij de opening voor de teerlingen goed werd afgesloten. Na enkele malen geschud te hebben, werd de pot omgekeerd op de tafel gezet. Deze handeling vergde duidelijk heel wat ervaring en handigheid. Het kwam er namelijk op aan dat de spelers niet konden zien hoe de teerlingen waren gevallen, want eerst werden de teerlingen geschud en neergelegd onder de omgekeerde kroes en dan pas werd ingezet.

Na het schudden plaatste de bankier de kroes met de rand tegen de tafel, waarbij de toppen van de vingers die de opening afsloten eveneens tegen de tafel gehouden werden. Dan liet hij snel zijn vingers wegschuiven en de kroes kantelen met de duim, zodat de teerlingen bleven liggen.

Het gooien van de teerlingen noemde men : *een klop* en bij geroutineerde bankiers ging deze handeling bliksemsnel.

Soms -maar dit zal verder verduidelijkt worden- ging de bankier ook anders te werk met het gooien van de teerlingen. Maar echte spelers bleven altijd goed opletten met welke teerlingen de bankier speelde alvorens in te zetten. Hoe dan ook, de bankier slaagde er soms in ook hen te verschalken.

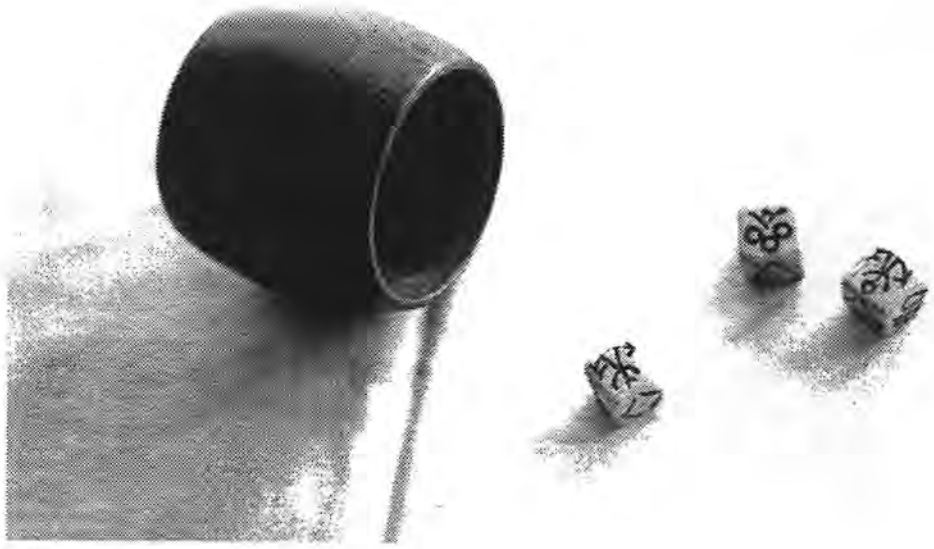

Foto 3. : Deze *pot* is uit beuk en is 53 mm hoog met een bovenste diameter van 48 mm. De onderzijde heeft een diameter van 54 mm. Hij werd tijdens WOII vervaardigd bij een meubelmaker te Mechelen in de Zelestraat. Hij is afgebeeld met het stel *echte* teerlingen.

De bankier liet de teerlingen pas zien nadat de spelers hadden ingezet. Er werd in dit verband trouwens niet gezegd dat er *gespeeld* werd; men gebruikte: *zetten* en uitdrukkingen als: *"Hoeveel zet ge op koeken"*, *"Ik heb op anker gezet"*, vooraleer men de teerlingen gooide. Echt zwaar spelen, dus gokken voor grote bedragen, werd *doorzetten* genoemd.

Wanneer zon, harten- en koekenaas gegooid werd, gebruikte de bankier de uitdrukking: *"Drie rode van iedereen"*; vielen anker, schoppen- en klaverenaas, dan zei hij: *"Drie zwarte van iedereen"*. In de andere gevallen werden de figuren opgenoemd, bijvoorbeeld: *"Anker, zon, harten"*, of *"Twee keer koeken en klaveren"*, of *"Drie keer harten"* of nog: *"Drie azen"*, en men noemde ze op.

HET MATJE OF KLEED.

De mat, hier afgebeeld, is een rechthoekig dun lederen vel van 270 x 190 mm. Het is met zwarte lijnen in zes vierkanten verdeeld: op de bovenste rij in het midden staat het zwarte anker, met daaronder een zon met een lachend gezicht in het rood. De overige figuren zijn opnieuw de azen van het kaartspel, in wijzerzin beginnend, met bovenaan met schoppenaas, vervolgens klaveren-, harten- en koekenaas [7]. Het gevolg is dat op de bovenste rij alle zwarte figuren en op de onderste rij alle rode figuren staan weergegeven.

Degenen die *anker en zon* wilden spelen tijdens hogervermelde gelegenheden, wisten wel met wie het gokspel konden aangaan.

Men zei dan bijvoorbeeld niet: *Willen we anker en zon spelen?*, maar: *"Leg eens open"*, wat betekende dat men vroeg om het matje te voorschijn te halen.

Het matje werd door de bankier steeds met de zon naar de spelers gelegd, het anker dus naar hemzelf gekeerd. Eigenaardig misschien, maar de grootste spelers zetten vroeger het meest op zon.

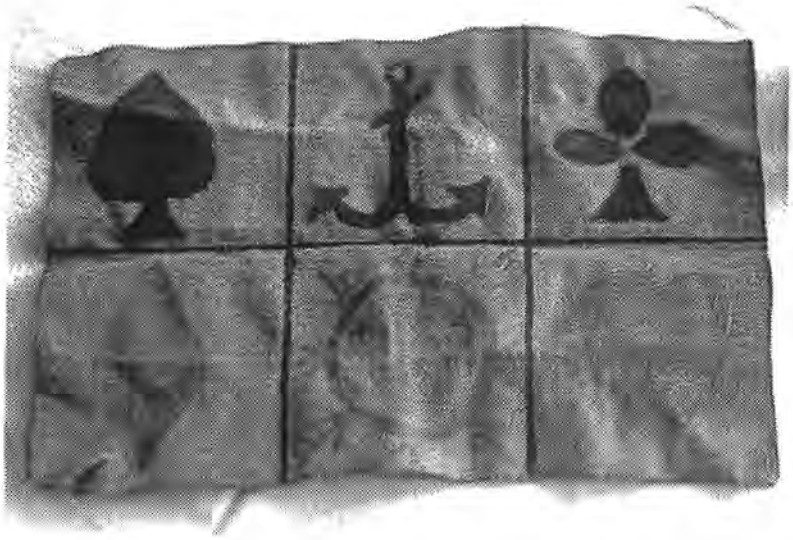

Foto 4. : Dit matje werd vervaardigd door Hendrik DE BUSYER tijdens WOII.

Dat voor *anker en zon* een matje werd gebruikt, bood het voordeel dat het bij eventuele controle vlug kon weggemoffeld worden. Daarbij was het zo klein mogelijk uitgevoerd, in feite om de aandacht te trekken van de omstanders. Tracht u de sfeer voor te stellen in zo'n herberg met veel klanten, veel rook en lawaai, met achteraan op een tafeltje het matje met daarrond wat pinten en enkele spelers over het spel gebogen. Er werd gegokt en dat wekte nieuwsgierigheid op bij de anderen, die dan ook iets wensten te zien van het spel en het verloop van winst en verlies. En misschien waagden zij ook eens hun kans.

HET ZETTEN.

Voor men het eigenlijke spel aanvatte werd afgesproken tussen de speler(s) en de bankier tot welk bedrag mocht ingezet worden. Meestal was dit 500 fr., ook tijdens WOII. Vrouwen, die ook wel eens deelnamen aan het spel, waagden veel minder geld. De geroutineerde spelers, zij die dagelijks of wekelijks speelden, kenden de gewoonte 500 fr. te zetten, maar toch werd gevraagd aan de bankier om méér te mogen zetten. Er was alleszins een stilzwijgende of een uitdrukkelijke overeenkomst over het maximum bedrag dat mocht ingezet worden. Na iedere *klop* werden bedragen door de spelers op de *bloemen* gelegd.

De biljetten van 500 fr. werden steeds opgeplooid neergelegd. Personen die niet bekend wensten te raken als zware zetter legden bijvoorbeeld een opgeplooid briefje van 100 fr. met daarin een biljet van 500 of 1000 fr. . Zij zetten dan uiteraard respectievelijk 600 of 1.100 fr. in.

Er waren nog andere manieren om te spelen, zoals het inzetten op meer dan één figuur. Men kon op verschillende *bloemen* zetten en meerdere spelers konden tegelijk deelnemen.

Het gebeurde ook dat een speler een biljet van 500 fr. op twee figuren legde, bijvoorbeeld op anker en zon, of op anker en klaveren. Dit betekende dat hij in het eerste geval 250 fr. zette op anker en 250 fr. op zon en in het tweede geval dezelfde bedragen op anker en klaveren.

Een andere mogelijkheid was dat een speler een opengeplooid biljet van 1000 fr. voor de helft op zon legde. De andere helft van het biljet lag dan dus buiten het matje op de tafel. Dit betekende dat de speler 500 fr. inzette op zon.

Het kwam ook voor dat een speler méér wou inzetten dan was afgesproken. Hij kon de overeenkomst omzeilen door zelf bijvoorbeeld het afgesproken maximum bedrag in te zetten, stel: 500 fr., en dan zijn vrienden te vragen ook op die *bloemen*, bedragen te leggen waarop hij had ingezet. Het contract als het ware tussen speler en bankier bleef bestaan en de vrienden speelden dus in werkelijkheid niet mee. Won de speler, dan gaf hij het *geleende* bedrag terug en de winst was voor hem. Verloor hij, dan was hij uiteraard zijn vrienden de ingezette bedragen schuldig.

Echt *zware spelers* verdubbelden steeds hun inzet op een bepaalde *bloem*; zij begonnen bijvoorbeeld met 50 fr., zetten dan 100 fr., vervolgens 200 fr. en 400 fr., waarbij, indien zij telkens verloren, spoedig de maximum inzet werd bereikt. Het was dan vooral dat vrienden bijsprongen om de inzetten te kunnen verdubbelen.

Bij het manipuleren van het geld werden de biljetten steeds opgevouwen en in de hand gehouden, de grote coupures achteraan en in volgorde naar de kleinste vooraan.

WINST OF VERLIES.

Een speler won wanneer een dobbelsteen hetzelfde aanduidde als *de bloem* waarop hij had gezet. De bankier betaalde hem dan éénmaal hetzelfde bedrag uit.

Wanneer de speler op bijvoorbeeld op drie verschillende *bloemen* had gezet en de teerlingen wezen deze ook aan, dan betaalde de bankier uiteraard telkenmale hetzelfde bedrag op iedere figuur uit aan de speler.

Indien twee dobbelstenen hetzelfde aanduidden als de figuren waarop de speler had ingezet, dan betaalde de bankier het dubbele bedrag uit. Stel dat driemaal eenzelfde *bloem* was gegooid en een speler had hierop gezet, dan ontving hij van de bankier drie maal het ingezette bedrag.

Al de verloren inzetten, dus de bedragen gezet op *bloemen* die niet door de teerlingen waren gegooid, waren voor de bankier.

Zowel voor de spelers als voor de bankier kwam het er op aan het verloop van het spel en de afrekeningen goed bij te houden, want alles verliep razendsnel.

***Anker en zon* met zes teerlingen.**

Vooral kort na WOII werd *anker en zon* vaker met zes teerlingen gespeeld. Bij dit systeem maakte de bankier sneller grotere winsten. De bankier betaalde slechts wanneer er minstens twee dezelfde *bloemen* gegooid werden. Stel dat op de zes vakken was ingezet en de bankier gooide allemaal verschillende *bloemen*, dan moest hij niemand betalen en was dus alle geld voor hem.

Gooide de bankier bijvoorbeeld 6 schoppen, dan moest hij zesmaal het bedrag dat gezet was op schoppen, aan de speler terugbetalen. Hij inde dan wel alle bedragen op de andere *bloemen*. Gooide hij 5 schoppen, dan werd vijfmaal de inzet terugbetaald, enzovoort. Stel dat de bankier 2 schoppen gooide en voor de rest verschillende *bloemen*, dan betaalde hij aan de speler het dubbel van de inzet terug.

HOE WERD *ANKER EN ZON* GEORGANISEERD ?

In de plaatsen waar het vroeger gespeeld werd, namen de deelnemers, aangezien men goed genoeg wist dat het spel verboden was en al eens controle te vrezen viel, hun voorzorgen. Zo ging er altijd iemand op de uitkijk staan om tijdig de spelers te kunnen verwittigen, een taak waarvoor hij ook werd betaald.

Wanneer het spel niet goed liep voor de bankier, werden soms *lokkers* bij het spel betrokken. Zij kregen van de bankier 3.000 fr. en moesten zich binnen de groep mengen. De spelers die 50 of 100 fr. inzetten zagen hun buur dan grotere bedragen neerleggen en uiteraard soms winnen. Als de *lokkers* geluk hadden en winst maakten gingen ze er aan de toog over bluffen. Hierdoor kwamen er nieuwe kandidaat-spelers bij en werd voor de aanwezigen de verleiding groter om méér te zetten dan ze aanvankelijk deden.

Na afloop van het spel werd er afgerekend met de bankier. De *lokkers* moesten dan hun geld afgeven maar kregen toch een vergoeding.

Waar gegokt werd, werd ook gedronken. Dit gebeurde ook bij *anker en zon*, waar naast veel bier ook bijvoorbeeld pernod werd geschonken. Wanneer de zaken voor de bankier goed gingen en goed bleven gaan, betaalde hij om het uur voor iedereen een rondje. Dit ging zo door tot in de late uren. De herbergier, die het spel in zijn zaak gedoogde, verdiende dus ook en bij hoge winsten ontving hij zijn deel van de bankier.

Tijdens WO II werd er al eens zwaar gespeeld en werden er dus ook hoge winsten gemaakt. Hendrik DE BUYSER herinnerde zich dat in die tijd te Londerzeel op de markt iemand elf maal zette en elf maal achter elkaar verloor. De man zette telkens 5.000 fr., waarvoor hij iedere maal een biljet van 10.000 fr. half op een *bloem* legde. Op een goed kwartier tijd verloor hij 55.000 fr., een enorm bedrag.

En dat al eens iemand, die verslaafd geraakt was aan het spel, in feite op een absurde manier zijn hebben en houden verloor, gebeurde ook. Angèle BEHETS - SELLESLAGH herinnerde zich zo een geval van kort na WOII te Hombeek waarbij iemand uit Zemst - Laar tegen een Hombekenaar speelde. Eerst verloor hij al zijn geld, dan zette hij zijn meubelen in, zijn boerderij en tenslotte zijn vrouw, en telkens verloor hij het spel [3].

VALS SPELEN.

Het gebeurde dat een bankier valse teerlingen gebruikte, dus teerlingen waarvan de *bloemen* niet in dezelfde volgorde op de vlakken stonden zoals reeds eerder beschreven werd.

Wanneer het spel slecht verliep voor een bankier, liet hij de teerlingen van opzij zien door zijn vingers wat trager van onder de *pot* te halen. Rond ieder spel zaten er specialisten die alles nauwgezet in het oog hielden. Deze spelers zagen bijvoorbeeld op een zijkant van de teerling het anker met het oog naar boven staan. Natuurlijk zetten zij op koekenaas, omdat zij goed wisten hoe de *bloemen* op de teerlingen stonden.

De bankier die ondervond dat méér werd gezet en gewonnen door de spelers, trok op de duur zijn vingers vlugger van onder de *pot* zodat de spelers de teerlingen niet meer konden zien en bracht dan één of meerdere valse teerlingen in het spel. Allerhande technieken werden hiervoor gebruikt: men liet bijvoorbeeld een teerling vallen die dan bij het oprapen vervangen werd. Of er was een helper van de bankier die voor het vervangen hielp. De baznkier werd immers gewoonlijk bijgestaan door één of twee helpers.

Als er uiteindelijk bijvoorbeeld drie valse teerlingen in het spel waren gebracht, haalde de banker opnieuw zijn vingers trager van onder de *pot*. De spion verwittigde de spelers die gewoonlijk zwaar zetten. Het gevolg was dan ook dat zij *doorzetten*. Stel dat het anker met het oog naar boven was

gezien, dan wisten de spelers dat (bij normale teerlingen) koekenaas van boven lag. Met valse teerlingen kon dit dan bijvoorbeeld klaveren- of schoppenaas zijn. De winstkansen verkleinden alleszins drastisch voor de spelers. Uiteraard kon dit onmogelijk toegepast worden bij werkelijk geroutineerde spelers.

Maar er werd nog op een andere wijze vals gespeeld, zonder gebruik te maken van valse teerlingen.

Indien een ervaren bankier het moeilijk kreeg met een speler die met grof geld, d.w.z. met grote bedragen speelde, en altijd op dezelfde *bloem* inzette, dan werd de volgende techniek toegepast. Stel dat de speler op zon zette, dan wist de bankier het zo aan te leggen dat hij een teerling met zon naar onder bijvoorbeeld onderaan tussen zijn vingers opraapte. De beide andere teerlingen gingen in de *pot*. De teerlingen werden geschud, behalve uiteraard die ene teerling die ongemerkt onderaan tussen beide vingers van de bankier bleef. Na het omkeren van de *pot* werden de vingers weggetrokken, maar bleef die ene teerling liggen met zon onderaan. Het gevolg was uiteraard dat voor de speler de kans kleiner werd dat zon viel, vermits uiteindelijk twee in plaats van drie teerlingen waren geschud. Sommige bankiers slaagden er op die manier in zelfs twee teerlingen vast te houden, wat de kansen voor de speler nog verminderde.

Soms was het gevaarlijk deze technieken toe te passen want tussen de omstaanders rond de bank - vaak een tiental - , waren meestal 3 of 4 specialisten aanwezig of bankiers op andere plaatsen. Het waren methoden die konden gebruikt worden als de nodige sfeer er was, in de late uren, na voldoende drank en bij onvoldoende aandacht.

ANDELHOF schreef in zijn bijdrage [9] dat in vergelijking met wat *op groote schaal* gebeurde *in de speelhuizen te Monte-Carlo, Nice, enz..., waar met baccara, roulette, paardenwedstrijden, voor fortuinen gespeeld en verspild worden,... drama's, ruïne en wee* werd veroorzaakt, instellingen waar *die spelen worden geduld* zonder dewelke *handel en nijverheid aldaar zouden verkwijnen*, anker en zon *onder dit oogpunt een heerlijker spel* was. *Let wel op dat wij zeggen heerlijk*, vervolgde de auteur, *Eerlijk kan het ook zijn doch dit hangt af van den bankier's geweten*. Het was hem dus niet onbekend dat al eens vals werd gespeeld door bankiers met *anker en zon*, zonder expliciet te vermelden hoe men dat deed.

DE BANKIER WON PER DEFINITIE

Vermits *anker en zon* een echt kansspel is, zijn de regels van de kansberekening van toepassing.

Indien een speler bijvoorbeeld alleen op anker zou zetten, dan zal hij 100 % winst maken in 75 gevallen van de 216 (er wordt 1 keer anker gegooid); 200 % winst in 15 van de 216 (twee ankers worden gegooid) en 300 % in 1 geval op de 216 (3 ankers). De speler zal dus winst maken in 91 van de 216 combinaties oftewel in 42 % van de gevallen. Maar dit betekent meteen dat de bankier in 58 % van de gevallen de inzetten zal ontvangen.

Zal een speler nu méér winst kunnen maken door op 2 *bloemen* te zetten, bijvoorbeeld op anker en zon, dan wanneer hij enkel op anker zette ? Men kan veronderstellen of aanvoelen dat dit juist is, maar de wiskundige realiteit wijst anders uit.

In 2 gevallen op 216 zal de speler 100 % winst maken (de gevallen waarin 3 zonnen of 3 ankers wordt gegooid). De speler maakt 150 % winst in 6 gevallen van de 216 (2 ankers en 1 zon of 1 anker en 2 zonnen). In 24 gevallen maakt de speler 100 % winst wanneer een anker en zon, samen met een andere *bloem* wordt gegooid. Slechts 50 % winst wordt gemaakt in 24 gevallen wanneer 2 ankers of 2 zonnen samen met een andere *bloem* worden gegooid.

Dit betekent dat in 36 gevallen op 216, oftwel in 16,6 % van de mogelijkheden, de speler winst zal maken. In 88 gevallen op de 216 is er noch winst noch verlies. Dit is telkens het geval wanneer hetzij een zon, hetzij een anker met twee andere *bloemen* wordt gegooid. Hoe dan ook komt het erop neer dat de bankier in 124 gevallen van de 216 winst maakt, dus 58 %, hetzelfde resultaat als wanneer de speler alles op 1 *bloem* zette.

Dat de bankier met zes teerlingen vlugger veel grotere winsten maakte is duidelijk, vermits in dit geval 46.656 mogelijkheden ontstaan waarop de teerlingen kunnen vallen, in plaats van de 216 met drie. Daarbij komt nog dat de bankier uitbetaalde wanneer minstens 2 dezelfde *bloemen* vielen. De kans om bijvoorbeeld maximaal winst te maken - dus om zesmaal de inzet uitbetaald te krijgen als speler - bedraagt dus maar 1 op 46.656!

De bankier of *de man met anker en zon* won dus hoe dan ook. Hoewel het spel de indruk wekte bij een speler dat hij met wat geluk winst kon ma-

ken - en soms gebeurde dit ook - was het doel van dit spel voor de bankier uiteraard dat hij, door deze goklust te exploiteren, op een eenvoudige manier geld kon verdienen. Hendrik DE BUYSER vertelde dat hij voor WOII een man kende in Humbeek (nu een fusiegemeente van Grimbergen) die hij nooit had weten werken en uitsluitend van *anker en zon* leefde.

"Als er één won stonden er onmiddellijk tien liefhebbers gereed om te verliezen..." schreef Ernest CLAES; het kan niet beter gezegd of getypeerd worden.

ANDELHOF bewees met een kort rekenvoorbeeld waarom een bankier niet toeliet dat een speler aanhoudend zijn inzet zou verdubbelen, terwijl de heer DE BUYSER formeel is dat de bankier dit nooit kon beletten.

Stel dat de speler die steeds alleen op zon zette, vier maal na elkaar zou verliezen en pas de vijfde maal zou winnen, dan was niettemin het saldo voor de bankier negatief.

Volgend voorbeeld maakt dit duidelijk.
Stel dat de speler op zon begint met 100 fr. in te zetten. Hij verliest na vier maal spelen: 100 + 200 + 400 + 800 = 1.500 fr.
De vijfde maal zet hij 1600 fr. en wint. De bankier moet 1.600 fr. betalen en verliest zelf dus 100 fr.

Stel dat bij het vijfde spel zon tweemaal werd gegooid, dan moet de bankier 2 x 1.600 fr = 3.200 fr. betalen. De speler wint dan 3.200 - 1.500 = 1.700 fr.; de bankier verliest dit bedrag.

Indien bij het vijfde spel zon driemaal werd gegooid, dan moet de bankier 3 x 1.600 fr = 4.800 fr. betalen en de speler wint 4.800 - 1.500 = 3.300 fr.

Stel: de speler verliest vijf maal na elkaar en pas de zesde maal valt zon, wat is dan de situatie?
Speler verloor dus na vijf maal inzetten: 100 + 200 + 400 + 800 + 1.600 = 3.100 fr. De zesde maal zette hij 2 x 1.600 = 3.200 fr.. Viel dan zon, dan betaalde de bankier dit bedrag en verloor 3.200 - 3.100 = 100 fr..
Viel zon tweemaal, dan moest de bankier 2 x 3.200 = 6.200 fr betalen. Zijn verlies was dan 6.200 - 3.100 = 3.100 fr., een bedrag dat de speler dus won.

Het is duidelijk dat de bankier trachtte te beletten dat een speler zijn zetten op dezelfde *bloem* een aantal malen verdubbelde.

DE BANKIER VERLOOR SOMS TOCH

De bankier kon een spel verliezen wanneer de deelnemers niet of nooit dezelfde bedragen zetten. Bijvoorbeeld: er werd 50 fr. op harten, 100 fr. op zon en 1000 fr. op anker gezet. Gooide de bankier koeken, schoppen en anker, dan won hij van 2 spelers 150 fr. maar moest aan de derde speler 1000 fr. betalen en maakte hij dus een verlies van 850 fr.. Stel dat drie ankers vielen, dan was het verlies voor de bankier bij deze spelbeurt veel groter.

KANSSPELEN JURIDISCH BESPROKEN in een historische context.

Doorheen de geschiedenis werd het spelen met teerlingen door de overheid vervolgd en zelfs zwaar bestraft. Het is duidelijk dat religieuse motieven aan de grondslag lagen van het vervolgen en bestraffen van het teerlingspel. Daarbij kwam dat in het Ancien Régime de godsdienst een totalitair beïnvloedingssysteem was, waarbij alles en iedereen onder controle en toezicht van de katholieke kerk moest komen. De godsdienst was ook een hulpmiddel van de staat om orde en volgzaamheid te bekomen, waardoor het dagelijkse, volkse leven werd gecensureerd, tot in de vrije tijd toe. De kerk ging, gesteund door de wereldlijke overheid, alle mogelijke gedragingen controleren, waarbij vooral dansen, gemengde ontspanning, spelen en drankverbruik werden geviseerd en gewraakt [10].

Enkele voorbeelden verduidelijken dat het teerlingspel, onder welke vorm ook, gedurende eeuwen en zelfs tot op de dag van vandaag, werd vervolgd en gestraft.

Zo bevatte de *corebrief* (m.a.w. het politiereglement) van de stad en vrijheid van Mechelen van 1310 o.a. een aantal nauwkeurige bepalingen over het teerlingspel.

Wie bij het dobbelen werd betrapt, kreeg een geldboete van 20 schellingen, die dezelfde dag of uiterlijk de dag daarop moest worden betaald. Gebeurde dit niet dan moest men de stad verlaten tot men het bedrag van 20 schellingen kwam betalen. Kwam men eerder terug, dan werd als straf het voorste lid van een vinger afgehouwen.

Werd er bijvoorbeeld gewed bij het dobbelen, dan werd men voor een jaar uit de stad verbannen.

Bij banbreuk, d.w.z. dat men eerder terug kwam, kreeg men een boete van 25 pond of werd een duim afgehakt.

Indien een waard het dobbelspel in zijn herberg toeliet, of er werden bij hem teerlingen gevonden, dan werd hij voor een jaar uit de stad verbannen. Bij banbreuk moest hij 50 pond betalen of zijn hand werd afgehouwen. Wanneer de klanten begonnen te dobbelen, moest hij het spel onmiddellijk verbieden. In dat geval ondergingen de spelers zelf de verbanning of de boete die de waard zou hebben gekregen [11].

Philips WIELANT, raadsheer in de Grote Raad, vermeldde in zijn *Practycke Criminele* van ca. 1516, dat *De coninck Carle de V^e verboodt bij zijnen brieven van den jaere 1369 alle dobbelspelen, quartspelen* (de huidige Quarté is niets nieuws), *regelspelen, bollen, villers, paletten, ende andere spelen die niet en dienen om d' exercitie van den lichame van sijnen onderzaten, ten oorlooge ende defensie van sijnen rijcke, op de peijne van lx s(chellingen) parasijs, telcken reijse, t' zijnen profijtte, ende ordoneerde 't scietspel ende die hanteringhe van beide de bogen.*

Het boogschieten was dus een surrogaat voor het spelen en gokken. Dat het tot na WOII bij het wipschieten een gewoonte was om o.a. *anker en zon* te spelen - met de teerlingen dus - moet dan wel op een zeer oude traditie bogen [12].

Antonio ANSELMO noteerde in zijn *Codex Belgicus* van 1649, dat Philips de Goede in 1459 had geordonneerd dat degenen *"die Bot, ofte met quade Teerlinghen speelt, verbeurt sijnen duym, sonder verdragh"* [13].

Joost DE DAMHOUDER van Brugge ging in zijn werk *Practijcke in criminele saecken* van 1660 zeer moraliserend te keer tegen het teerlingspel in het algemeen: het was schadelijk, jonge mensen en kinderen onwaardig en oneerlijk; het was *'t spel van de Archiers*, de boogschutters. Hij schreef onder andere dat *Uyt dit Teerlinck-spel spruyt te weten blasphemien, vermaledijdinghe, leelijcke injurien, versweeringhe, dieften, Kerckroof, Doodt-slagh, Moordt, ende ander ontallijcke, soo oock de daghelijcksche experientie betooght.*

Spelen met valse teerlingen *committeert Crime van valschede ende diefte* stelde hij, en het huis of herberg waar men dobbelde, werd verbeurd verklaard.

Anderzijds nuanceerde hij toch het teerlingspel en stelde dat het was *gheoorlooft die verboden Spelen te spelen by goede eerlijcke lieden uyt recreatie, gheselschap, ende tijdt-kortinghe, niet uyt gierigheydt* en indien het gebeurde *sonder schalckheyt, leepicheydt, fraude, bedroch ende Crime.*

DE DAMHOUDER stelde enerzijds dat het dobbelspel streng moest worden veroordeeld, anderzijds dat men het mocht spelen *om kleyn gelt, om den Wijn, oft om een Bancquet, oft om een koppel Kappoenen oft Patrijsen, oft om diergelijcke, in behoorlijcke tijden ende gheoorloofde plaetsen.*

Hij bepaalde zelfs wat mogelijk was wanneer om geld werd gespeeld: *Ende men verstaet kleyn gelt tusschen rijcke Speelders een Schellinck, daer af 72 maecken een pondt Goudts, na Rechte. Ende tusschen arme Speelders, een oft twee grooten oft stuyvers naer elcks faculteyt ende ghestaetheydt, of immers dat 't selve ghelt so kleyn zy dat den Speelders niet en letten, noch achten, oft sy verliesen oft winnen* [14].

De ordonnantie van de stad Mechelen van 29 januari 1709 bijvoorbeeld, die nog eens herhaald werd op 2 maart 1711, stelde:
Alsoo men dagelijckx vindt merckelijcke inconvenienten ende abusen van sweren, vloecken, crackeelen ende gevechten, mitsgaders van onnuttigh verquisten van tijdt ende gelt ter occasie van de raefel ende dobbeltaefels, craemen daer men speelt met teirlingen ofte draeyt om kluppelen ofte anderen prijs ende diergelijck, die men niet opgerecht ende voorgesteld worden op merckten, straeten ende andere publiecke plaetsen binnen dese stadt, waer uijt ontstaen desorders die in eene wel gepoliceerde stadt niet en mogen worden verdragen, zo werden o.a. de speeltafels verboden *op pene van incarceratie ende te worden gestelt te water ende te broode voor den tijdt van veerthien daghen* [15].

Maar dergelijke voorbeelden kunnen stellig ook gevonden worden voor andere steden, waar de toestand niet beter of niet slechter was dan in Mechelen. Hoe dan ook, door de eeuwen heen zijn er steeds veel mensen geweest, in alle lagen van de bevolking, voor wie het gokken bij allerhande spelen (niet in het minst met de teerlingen) een passie was, waarmee ze verrijkten, of waardoor ze geruïneerd raakten en zelfs in de criminaliteit belandden.

En de overheid bleef maar verordenen, bij wijze van spreken tot op de dag van vandaag om het probleem in te dijken en te beheersen - voor een groot deel door allerhande kansspelen te legaliseren en er zelf grote inkomsten van te hebben.

Ons huidig strafwetboek van 1867 voorziet een aantal bepalingen in verband met kansspelen [16] net als ons burgerlijk wetboek, dat eveneens 19de-eeuws is.

Merkwaardig hierin is dat art. 1965 stelt dat de wet geen rechtsvordering toelaat voor een speelschuld of voor de betaling van een weddenschap, en art. 1966 dat voor *De spelen die geschikt zijn tot oefening in de wapenhandel, de wedlopen te voet of te paard, de wedrennen met wagens, het kaatsspel, en andere soortgelijke spelen waarmee de behendigheid en goefendheid van het lichaam zijn gemoeid*, de vorige bepaling niet van toepassing is.

Artikel 1967 voegt eraan toe: *In geen geval kan de verliezer terugeisen wat hij vrijwillig betaald heeft, tenzij er van de kant van de winnaar bedrog, list of oplichting heeft plaatsgehad.*

Is dit alles niet echt middeleeuws?

Verschillende omstandigheden noopten de wetgever in het begin van deze eeuw ertoe nieuwe maatregelen te nemen, wat resulteerde in de specifieke *Wet op de Kansspelen* van 24 oktober 1902.

Wie, op welke wijze ook, voordeel trekt uit kansspelen, wordt correctioneel gestraft. Het geld en de middelen, gebruikt om het spel te spelen, worden in beslag worden genomen en verbeurd verklaard. De spelen die voor de speler geen ander voordeel opleveren dan het recht om gratis verder te spelen, worden in deze wet niet als kansspelen beschouwd.

De Koning bepaalt de lijst van de kansspelapparaten waarvan de uitbating, niettegenstaande de strafbepalingen, toegelaten blijft. Deze lijst werd opgesteld bij koninklijk besluit van 13 januari 1975 en regelmatig aangevuld en gepubliceerd. Tientallen en tientallen electrische apparaten en automatische spelen gebruikt door exploitanten van pretparken of door kermisexploitanten tijdens kermissen, handelsbeurzen, jaarmarkten en dergelijke gelegenheden, worden op deze manier als kansspelen niet strafbaar gesteld. Lotto, Presto, Tele-Kwinto, Joker enz. zijn eveneens gelegaliseerd.

Anker en zon is niet gelegaliseerd en blijft verboden. Door het enorme aanbod aan andere legale kansspelen is dit merkwaardige volkse kansspel in de vergeethoek geraakt. Het is - mijns inziens terecht - folklore geworden.

Eindnoten :

1. E. CLAES, *De Witte*, 119de druk, Antwerpen, 1980, p. 207, 208.

2. **Overzicht van publicaties over "anker en zon".**
In de vier volgende, oudere publicaties, waarvan de heer Erik DE VROEDE, conservator van het Sportmuseum te Leuven, mij zeer bereidwillig een kopie overmaakte, werd over *"anker en zon"* gesproken.

- A. DE COCK en Is. TEIRLINCK, *Kinderspel & Kinderlust in Zuid-Nederland, "Kansspelen"*, in Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- & Letterkunde, 8e deel, Gent, 1908, p. 321.
A. DE COCK en Is. TEIRLINCK noteerden in 1908 dat het *"anker-en-zonne"*-spel het echte teerlingspel was, een herbergspel dat niettemin ook kinderen speelden voor kersepitten, keitjes, knopen, soms voor geld. De auteurs gaven een zeer summiere beschrijving van de teerlingen en het bord of kleed die gebruikt werden en vermeldden dat te Denderleeuw de teerlingen *"zonnesteentjes"* werden genoemd.

- M. SACRÉ en A. DE CORT, *Volksspelen en Volksvermaken in Vlaamsch-België*, Merchtem, 1925, p. 62, 63. M. SACRÉ en A. DE CORT verwezen in 1925 naar de vorige auteurs en gaven bijkomend een schematische afbeelding van het rechthoekig kleed dat bij het spel werd gebruikt.

- Em. ANDELHOF, *Zanten - Tuischspelen - Ankers en zonnen*, in tijdschrift Oostvlaamse Zanten, 12de jaargang, nr.1., 1937, p. 26-29. Em. ANDELHOF publiceerde in 1937 een vrij uitgebreide, vaak moraliserende tekst over *"ankers en zonnen"* dat onder de *"tuischspelen"* viel, vaak gespeeld *"door onvermogenden en kleine burgers"*. Hij noteerde waar het gespeeld werd, gaf een betere, maar toch nog korte beschrijving van de teerlingen, het tafeltje en de kroes dan de vorige auteurs, met eveneens een schematische afbeelding van het rechthoekig tafeltje of kleed. Voor het eerst werd, zij het oppervlakkig, het spel uitgelegd. Een eenvoudig rekenvoorbeeld moest aantonen waarom de *"bankier"* - de man tegen wie men speelde - in geen geval toeliet dat iemand aanhoudend zijn inzet verdubbelde.

- E. VERWIJS en J. VERDAM, *Middelnederlandsch Woordenboek*, 's Gravenhage, 1885 - 1929, 9 delen, deel 8, p. 791: *"Tuusschen: dobbelen, het eene of andere hazardspel doen, met terlingen spelen. Beetnemen, bedriegen." "Tuusscher: dobbelaar, bedrieger." "Aftuusschen: op bedrieglijke wijze afhandig maken."*

- R. v.d. L.: *Zoeken en Zanten in vele boeken, langs alle kanten - Temse - Tuisspel: anker en zon*, in tijdschrift Oostvlaamse Zanten, 38e jaargang, 1963, p. 170. In 1963 verwees de auteur R. V.D. L. zeer bondig naar de vorige publicatie in hetzelfde tijdschrift, er aan toevoegend dat *"volksschilder"* Ernest van den Driessche te Eine *"tuisspelers"* op doek had gebracht en dat in het Volkskundemuseum te Antwerpen een exemplaar werd bewaard van de plaat waarmee *"anker en zon"* werd gespeeld. R. v.d. L. vermeldde dat op dat ogenblik in Temse dit spel nog zeer populair was.

- Alan WYKES, *Gambling*, London, 1964, p. 46, 138, 139, 140, 141, 265. Zie ook voor *"Crown and Anchor"*: *The way to play - the illustrated Encyclopedia of the games of the world*, in Library of Congress Cataloging in Publication Data - Diagram Group, USA, 1975, p. 171. Alan WYKES vermeldde in zijn werk *Gambling* in 1964 dat tijdens de Russisch-Japanse oorlog van 1904 in Rusland door Volgaschippers veel *"kroon en anker"* werd gespeeld, maar ook door Engelse militairen, vooral bij de zeemacht en op troepenschepen. In de Verenigde Staten werd het ook bijvoorbeeld op de grote rivierboten gespeeld; ter illustratie gaf de auteur een foto van een koffertje met een set *"kroon en anker"*, gebruikt door een beroepsspeler op het einde van de 19de eeuw op de Natchez, een boot die op en af de Mississippi voer. *"Kroon en anker"* is een variant van *"anker en zon"*, waarbij de zon door een kroon was vervangen. De spelregels waren identiek.

- L. VAN DER HEYDT, *Oog in oog - 5000 jaar dobbelsteen en dobbelspel*, Naarden (Nederland), 1990, p. 60 (met het schema van een juiste teerling), 61,

86, 87, 93, 95. VAN DER HEYDT gaf in 1990 in zijn werk *Oog in oog* de uitvoerigste uitleg over *"anker en zon"*. Hij vergeleek het met het Engelse spel *"kroon en anker"*, het Chinese *"Hoo Hey How"*, met andere symbolen en een Nepalese variant *"Langurburja"*. Hij gaf kort de spelregels. De auteur vermeldde dat het gokspel *"kroon en anker"* zeer in trek was bij Engelse en Amerikaanse soldaten. Bij het Chinese spel zijn de symbolen een vis (Hoo), een garnaal (Hey) en een krab (How); verder een bloem, een vlinder en een meisjeshoofd.

- J. BOTERMANS, N. VISSER, T. BURRETT, *Timpen, hinkelen & pierebollen - Spelen in de Lage Landen*, Houten (Nederland), 1991, p. 88. BOTERMANS e.a. vermeldden in 1991 dat het *"zon-en-ankerspel"* ook de naam *"La Consolation (de vertroosting)"* droeg. Ze gaven zeer kort een beschrijving van de dobbelstenen en de wijze van spelen er op wijzend dat de bank 8 % winst zou maken. Zij voegden er naast een foto van het bord - hier een vierkant - ook een ietwat moraliserende tekst aan toe.

- Erwin GLONEGGER, *Das Spiele-Buch. Brett- und Legespiele aus aller Welt. Herkunft, Regeln und Geschichte*, Munchen, 1988, p. 60, 61.

3. Hij refereerde hierin aan het werk van M. SACRÉ en A. DE CORT, L. VAN DER HEYDT en E. GLONEGGER. Zeer summier werden de benodigdheden en de spelregels voor *"anker en zon"* opgesomd.

4. Het Volkskundemuseum bewaart in het depot enkel volgende *"anker en zon"* -speelmatjes, alle van ongeveer dezelfde afmetingen (15 bij 25 cm) en met volgende catalogusnummers:
- nr. AF 62174: in *"toile ciré"* met bovenaan in het midden een rechtopstaand anker en hieronder een zwarte zon. Rechts van het anker is er een omgekeerde, rode hartenaas, links een omgekeerde klaverenaas. Rechts van de zon is er de rode koekenaas en links een rechtopstaande schoppen.
- nr. AF 4775 in een gelijkaardig materiaal met bovenaan in het midden een rechtopstaand anker en hieronder een zon. Rechts van het anker is er schoppen, links klaveren, beide rechtopstaand. Rechts van de zon is er een rechtopstaand hart, links koekenaas. De zes vakken werden verdeeld met dikke zwarte lijnen.
- nr. AF 5663 in dun bruin leder, met zwarte rugzijde. Bovenaan in het midden staat een zon en hieronder een rechtopstaand anker. Rechts van de zon staat koekenaas, links een rechtopstaande klaveren. Rechts van anker staat een rechtopstaande harten en links een omgekeerde schoppenaas.
- nr. AF 6216 in *"toile ciré"* met bovenaan in het midden een zon en hieronder een rechtopstaand anker. Rechts van de zon staat koeken, links een omgekeerd rood hart. Rechts van het anker staat klaveren en links schoppen, beide rechtopstaand.
- nr. AF 6134 in papier met gele achtergrond en bedrukt met bovenaan in het midden een rechtopstaand anker en daaronder een zon. Rechts van het anker is er een schoppen, links een klaveren, beide rechtopstaand. Rechts van de zon is er een rechtopstaande hartenaas en links een koeken. Het papier is ingekaderd achter een glasplaat.
- nrs. AF 5657, AF 5658, AF 5659, AF 5660 en AF 5661, met een zelfde model als AF 6134, uit papier, met een identieke volgorde van de zon, het anker en de azen, respectievelijk met gele, witte, groene, oranje en paarse achtergrond. Het is mogelijk dat deze papieren exemplaren werden vervaardigd door de speelgoedfirma Jumbo, vermeld in de tekst van lic. Marc WELLENS.

In het depot worden geen *"anker en zon"* - teerlingen of dobbelbekers voor dit spel bewaard. In de permanente tentoonstellingsruimte van het museum op het gelijkvloers, wordt in een vitrinekast onder het nr 12 een merkwaardig *"anker en zon"* - spel bewaard en twee teerlingen respectievelijk met de catalogusnummers VM 5664 en VM 5667. De teerlingen zijn *"echte"* *"anker en zon"* - teerlingen, vervaardigd uit been. Het *"anker en zon"* - spel zelf is ditmaal uit hout vervaardigd. Twee plankjes van ongeveer 8 mm dikte zijn in het midden voorzien van een scharnier. Wanneer het spel dichtgeklapt wordt, zijn de zon, het anker en de azen te zien. Deze werden op een eerder rudimentaire manier in het hout gesculpteerd. Opengeklapt meet dit spel 18,5 cm bij 15 cm. Bovenaan in het midden staat een grote zon, hieronder een rechtopstaand anker. Rechts van de zon is er een rode koekenaas, links een rechtopstaande, zwart omrande klaveren. Rechts naast het anker is er een rechtopstaande harten, links een zwart omrande, omgekeerde schoppenaas. De achtergrond is groen geverfd. Op de keerzijde van dit merkwaardig exemplaar staat een reeks cijfers. Op het ene luik staan in het zwart: 1, 2, 3, 4, 5 en 6. Op het scharnier staat een 7 en op het andere luik: 8, 9, 10 en 11. Wat de betekenis van deze reeks cijfers is, en of deze al dan niet wat te maken hebben met *"anker en zon"*, is niet duidelijk. Bij het spel werd vermeld: *"Anker en zon. Verboden gokspel met bijbehorende dobbelstenen"*.

Het bleek dat in het Volkskundemuseum de spelregels van *"anker en zon"* niet gekend zijn.

5. Hendrik DE BUYSER is sedert 1982 gemeenteraadslid te Kapelle-op-den-Bos en bestuurslid van de Nationale Oudstrijdersbond - afdeling Kapelle-op-den-Bos. Het interview over *"anker en zon"* werd afgenomen op 15 december 1994.

6. Mededeling op 14/12/1994.

7. In M. SACRÉ en A. DE CORT, *Volksspelen...*, o.c., p. 63, staan de plaatsen van de figuren juist weergegeven. Dit is niet het geval in:
Em. ANDELHOF, *Zanten...*, o.c., p. 26, waar bovenaan van links naar rechts ruitenaas, anker en hartenaas staan; onderaan van links naar rechts: klaverenaas, zon en schoppenaas. Deze weergave werd ook gepubliceerd in:
R. V.D. L., *Zoeken en Zanten...*, o.c., p. 170.

8. Mededeling op 14/12/1994.

9. Em. ANDELHOF, *Zanten...*, o.c., p. 27.

10. M. KOCKEN, *Van bedelaars, vagebonden en andere "schuinmarsjeerders - Kleine en grote criminaliteit te Mechelen in de 17de eeuw*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, VUB, academiejaar 1989-1990, o.l.v. prof. dr. H. SOLY, p. 190.

11. L. Th. MAES, *Vijf eeuwen stedelijk strafrecht*, Antwerpen, 1947, p. 347, 348 en 699 -708 (de corebrief).
R. VAN AERDE, *Dit es de corebrief vander stad van mechelen. Het oudste policiereglement van Mechelen*, in Handelingen van den Mechelschen Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst, deel XL, Mechelen, 1935, p. 131-154.
Over het dobbelen: p. 150: *"Wie dat men dobbelent vint, of betught wert daer af, of wien men vint weddende op dobbelspel, of daer af betught wert, binnen der vriheyt van Mechelen, hi verbort xx s. op dien dach, of snaests dags, te gheldene, op dat hiis ghemeent wart van rechtere of van comoengie meestre, of hi verbort de stad tot ane dier stont dat hi bringht de xx s. Ende vondemene daer naer eer binnen, hi verborde tforste let van den vinghere. Vort, wie opbringhen of op borghen dobbelde, of te wedde, hine mochter niet op winnen, ende een ieghelike van hem beiden verborde de stad een iaer. Ende wie dade snaests daghes te rumene op dat hiis betught worde, ende dat hem de rechtre seide, ende vondemenne daer naer eer binnen, hi verbort xxv Lb of den dume.*
Vort wie dobbelinghe in siin herberghen hilde verborde de stadii jaer, naests daghs te rumene, op dat hiis betught worde ende hem op dat die rechtre seide, ende vonde menne daer naer eer binnen, hi verbort L Lb of sine ene hant af te slane.
Woude de wert oeck segghen dat ieghen sinen willen ware dat men dobbelde in sine herberghe, soe moestijt stappans verbieden, in orconscapen van wet teghen beiden diet hem helpen houden, ende dan verborden si die selve boete die dobbelden of die wedden die de wert verboren soude."

12. Philips WIELANT, *Practijcke Criminele*, ca. 1516, publicatie Gent, 1872, p. 166 - 169.

13. Antonio ANSELMO, *Codex Belgicus*, Antwerpen, 1649, f° 225. De ordonnancie was van 14 augustus 1459. Art. 2 handelde over het dobbelspel.

14. Joost DE DAMHOUDER, *Practijcke in criminele saecken, "Van valsche Teer-linghen en de Dobbel-steenen"*, Rotterdam, 1660, f° 206 - 212.

15. M. KOCKEN, *Van bedelaars...*, o.c., p. 190.

16. Strafwetboek art. 557, 3°: worden bestraft *"zij die op openbare straten, wegen, pleinen of plaatsen loterij- of andere kansspelen aanleggen of houden"*. Art. 305 stelt dat strafbaar zijn: *"Zij die (...) een speelhuis houden en het publiek vrij of op voorsteling van belanghebbenden of aangeslotenen daarin toelaten, alsook de bankhouders, beheerders, aangestelden of agenten van dat huis..."*.

17. VERKIEZINGSROES

Louis Buelens

Waar is de tijd dat de Hombeknaren nog hun eigen gemeentebestuur verkozen. Bij een der laatste *keuzen* maakte Louis Buelens een aangepast rijmdicht. De dromen en verzuchtingen zijn niet allemaal uitgekomen. Het is wel een goede weerspiegeling van de amusante sfeer waarin toen werd geleefd. Of nog ?

Al hebben wij, vrienden van 't Heike, veel minder geld dan slijk,
Vandaag kan de *moos* ons niet deren, we zijn de koning te rijk !

Den *IJz'ren Weg* is ons ontnomen en Heike-Station zal naar 't muzeum gaan,
Maar alles zal hier gaan verand'ren, de dag van de glorie breekt aan.

Twee onzer beste straatgenoten kwamen zondag uit de bus,
als *mambers* voor ons gemeentezaken, ge kent ze: Den Died en de Gust.

Diddens, die wordt burgemeester, voorwaar een burger van formaat,
de Gust wordt eerste schepen, de spits in de gemeenteraad.

Uit goede bron heb ik vernomen wat er op het programma staat,
't is nog geheim, maar als 't onder ons blijft, kan het geen kwaad.

Een macadam van negen meter, die 't Heike al zo lang ontbeert
zal ons volgend jaar verblijden en de rutweg wordt geasfalteerd.

In alle straten komt verlichting, iets speciaals wordt het, alweer,
tot middernacht zal 't groen licht branden, dan wordt het rood, voor averechts verkeer.

Hier zal een nieuwe school verrijzen met dertien kassen, welgeteld,
een zwemkom, stadsgas en waterleiding, en *den Drinksel* wordt voetbalveld.

Ze gaan 't kapelleke vergroten tot een kerk, met orgel en hoogzaal.
En, mits voldoende kredieten, wordt het een schoon kathedraal.

Er komt een zetelbaan die zal zweven van Breden Dries naar de Moststraat,
om het wachten in te korten, als den barreel niet tijdig opengaat.

In ruil van d'afgeschafte statie wordt naar een oplossing gezocht.
Gisteren op de Brusselse expositie is er al een Dieseltrein gekocht.

Dat treintje zal, vanaf den eerste, een rondrit doen, om het kwartier,
van 't Huis Ten Halve naar de statie en naar de Winkelstraat, alleen voor 't plezier.

Om ons 's zondags te amuseren, staat er wat te wachten, nu:
in de Zomer komt er vuurwerk 's avonds, en in de Winter een IJsrevue!

De muzikanten van de fanfare worden beloond op hun manier,
een uniform met koperen knopen, en elke week een vaatje bier.

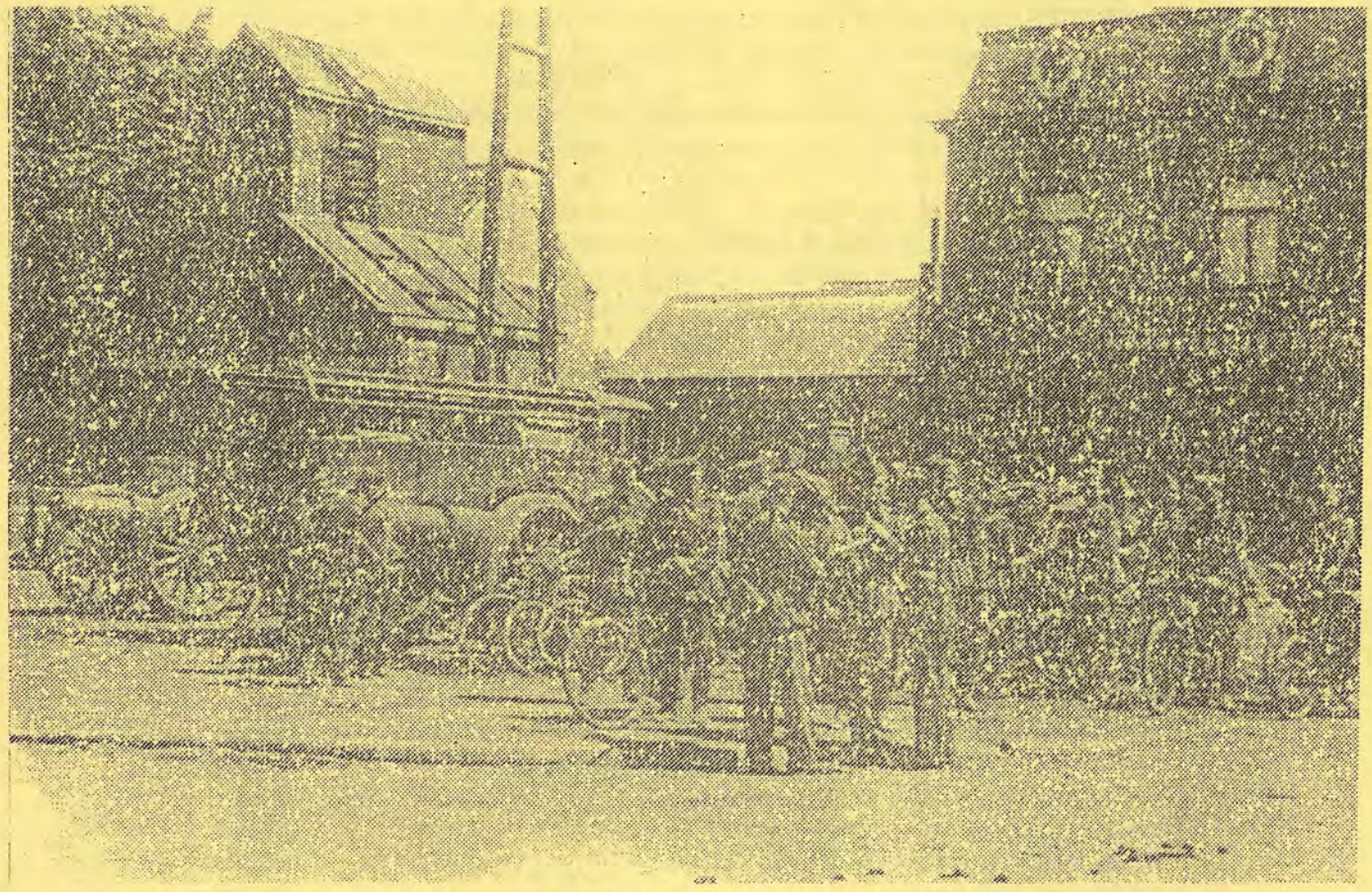
Dat is maar een deel van de plannen, waarmee ons gehucht zal beschoren zijn,
zoals gezegd, maak er geen praat van, alles blijft voorlopig nog geheim.

Laat klinken uw vreugde, uw dank en uw symphatie,
ze mogen het horen tot op de Boskant en in de Pikkerie:
Lang leve onzen Diddens, lang leve Gost Soli !

't Ridderke

Trimestrieel heemkundig tijdschrift van Hoembeka
10de jaargang 1995 * nr. 4 * vierde trimester

17 MEI '40

HOMBEEK BEZET

Nadat de verkenners een verdere opmars veilig achtten, zijn infanteristen van het regiment 192 de Zenne overgestoken. Hun opdracht was doorstoten naar Kapelle-op-den-Bos. Deze exclusieve foto is nu pas, na meer dan een halve eeuw, aan het licht gekomen. Op het dorpsplein van Hombeek geeft een burger uitleg. Hij draagt de tricolore band wat beduidt dat hij een officiële functie bekleedde. Men meent er de figuur in te herkennen van de veldwachter Armand Jacobs. Aan de zonnestand te zien is het kort na de middag. Men merke op dat de bewoners van café "Den Engel" de rolluiken neergelaten hebben, alhoewel aan het bovenraam de gordijnen weggeschoven zijn om te gluren. (fotoarchief Peter TAGHON)

verantwoordelijk uitgever: Ward De Kempeneer, Diepestraat 2, 2811 HOMBEEK tel. 015 / 42.33.26

afgiftekantoor
MECHELEN 1

18. KRINGWERKING

TERUGBLIK OP '95

Dat **13** niet vanzelfsprekend een ongeluksgetal moet zijn is gebleken. In de analen van de kring zal het dertiende jaar als succesvol beschreven staan.

Dit jaar hebben zich 20 nieuwe leden aangesloten en 't Ridderke wordt nu reeds op 300 exemplaren gedrukt. Als belangrijkste themavergaderingen hadden we in maart **De Bossen van Vlaanderen** en in mei **Het Aktivisme in Mechelen en omgeving** door Kari Van Hoorick. In september verzorgde Wim Baetens een **familieavond.**

De medereizigers naar **Luxemburg** en **Tervuren** hebben zich niet gestrikt gevoeld en de meesten hebben zich reeds gemeld om de volgende uitstap mee te maken. Ook het bezoek aan **Ik was 20 in '45** was een rijke ervaring.

Het **archief** blijft kampen met plaatsgebrek en bij de raadplegingen zitten de bezoekers letterlijk op mekaars schoot. Hand over hand neemt de verzameling aan heemkunde- en familiedocumenten toe. De bijzonderste aanwinst is het complete parochiearchief van Leest dat we nu in kopie bezitten. Doopsels en overlijdens zijn geklapperd. Zodra de huwelijken opgelijst zijn wordt alles netjes ingebonden.

De eindejaarsactiviteiten waren de klap op de vuurpijl. De **tentoonstelling** werd algemeen geprezen als zeer verzorgd en leerzaam. De grote belangstelling bewees de kwaliteit. Hoembeka mag zich in de handen wrijven dat zoveel helpers zich spontaan aanboden en met een onwaarschijnlijke werklust alles op korte tijd fiksten maar nadien alles even goed opruimden met dezelfde organisatiezin. Een **dank-u-wel** avond in december was dan ook een verdiend toemaatje voor zoveel inzet.

Op de zondag vóór het naamfeest van Sint Maarten trok de **Sinte-Mettelichtstoet** weer door onze straten. Alles zat mee, ook het prachtige weer. Er was een toenemende belangstelling ook van volwassenen. Traditioneel was het begonnen met de mis voor de parochiepatroon en de dierezegening aan de kerk met daarna de paardeommegang. 's Avonds namen meer dan 250 kinderen deel aan de stoet, begeleid door Simacon en op maat geslagen door het vernieuwde trommelkorps van de Chiro-jongens. Zij zorgden ook voor de reuze Sinte-Mette-den-oude, die op het Schalam verbrand werd. Hierdoor is het zeer oud Hombeeks gebruik van Sinte-Mettevuur in ere hersteld. Andere nieuwigheden waren een kerkrondleiding in de namiddag met historische uitleg en een verkleedwedstrijd voor de zangertjes op 11 november zelf.

Dit jaar vierden de twee erevoorzitters van Hoembeka een huwelijksjubileum; een gouden jubileum in augustus van de eerste voorzitter en medestichter Louis Lauwers en een zilveren jubileum van Christian de Meester de Ravestein. Hoembeka nam ook dit jaar de honneurs waar van twee eerste bijeenkomsten in de gemeente van jaarlingen : de 50-jarigen in november en de 65-jarigen in december.

EEN ZESDE BOEK

De zesde Bijdrage tot de Hombeekse geschiedenis is zeer gunstig onthaald geworden. Het succes was zodanig dat met de tentoonstelling alle boeken reeds uitverkocht waren. Wie nadien een boek bestelde moet niet treuren; er wordt een tweede druk voorbereid. We verwachten dat tegen midden februari opnieuw boeken zullen beschikbaar zijn. Van deze gelegenheid zullen we gebruik maken om zetduiveltjes of andere foutjes of onnauwkeurigheden te verbeteren. We danken hen die ons hierbij hielpen en doen een beroep op de lezers die nog opmerkingen of vragen hebben over de teksten. Zeg het ons.
Bestellen kan bij: Libert en Agnes Loosen, Frans Reyniersstraat 20, 2811 Hombeek, tel. 015/ 41.74.11

AKTIVITEITEN IN '96

De statutaire vergadering :

Deze vergadering van januari is intussen reeds achter de rug. Vijftig aanwezigen hebben met veel belangstelling geluisterd naar de twee voordrachten die ons gebracht werden door mevrouw Diane Kockelkoren en de heer Roger Van Kerckhoven. De materie was even verrassend als nieuw. De vroegste geschiedenis van onze regio is nog nooit van uit deze hoek belicht geweest. Al is heemkunde de wetenschap die zich bezig houdt met alles wat *het heem* betreft, zowel van vroeger als van nu, toch stond deze avond onder het thema : **OVER DE GRENZEN KIJKEN**

Vooral de eerste spreker, Diane Kockelkoren, die de morfogenetische opbouw van onze regio belichtte, in het bijzonder het Zenne- en Dijlebekken, heeft ons aan het denken gezet over een tot nog onbesproken materie. De ontwikkeling van Hombeek, qua structuur, aard van de grond, ondergrond, en de daaruit voortvloeiende eerste vestigingen is analoog aan deze van Walem (case-study) en de andere gemeente bij deze rivieren. Op het Hombeeks landschap heeft de opening van de Westerschelde in de 9de eeuw een zeer ingrijpende rol gespeeld. De Zenne was niet langer een rustig kabbelend eenrichtingstromend riviertje. Ze kwam onder invloed van de getijden met een hoogteverschil van om en bij de 2 meter tussen ebbe en vloed. De overstromingen, het verdwijnen van de eerste overgangen (bruggen?), de definitieve vestiging van de bewoning aan de brug in het dorp zijn gevolg van dit fenomeen.

Hierop sloot de voordracht van Roger Van Kerckhoven perfect aan. Hij bracht ons als nieuwjaarscadeau even verrassende als ongekende concepties over eerste kerstening en concentratie van bewoning. Alles werd wetenschappelijk onderbouwd, voor zover dit mogelijk is, en dus aangevuld met veel denkwerk naar analogie van vooral Keltische structuren bij ons en elders. Zeer groot belang wordt gehecht aan enkele toponiemen als "muis", "ham", "honne". De oudste naam van Hombeek zou wel eens *Honnebeke* kunnen geweest zijn, en niet *Humbeca* zoals de eerste registratie. De beek, ontspruitend in het Pasgat zou dat keltische "honne" (=beek) zijn, denk ook maar aan vele rivieren met dit deel (garonne). Op de plaats van het latere klooster van Leliëndaal zou dan een eerste kernvorming geweest zijn; bewoners die grond ontgonnen zowel op Hombeek als op Leest (één kerkgemeenschap?). Wat Roger vooral beoogde was een schok teweeg brengen, die ons aan het denken zou zetten. Daarin is hij ontegensprekelijk gelukt. Voor definitieve conclusies is het nog te vroeg. Over het eerste thema van de avond verwachten we een syllabus die we graag later op het jaar in 't Ridderke zullen publiceren.

Algemene vergaderingen

Vier algemene vergaderigen zijn gepland en wel op volgende data ; **vrijdag 1 maart, vrijdag 3 mei, vrijdag 6 september en vrijdag 6 december.** Aangezien de ombouwwerken van het voormalig gemeentehuis tot Hombeeks cultuurhuis tot juni kunnen duren, zal voor de twee eerste vergaderingen moeten uitgeweken worden. De vooropgestelde thema's zijn (1) ***Hombeek en Kortenberg***, door Henri Van Noppen (2) ***What's in a name ?***, over Hombeekse bijnamen door Gert Loosen, die promoveerde als lic. Germaanse filologie met de verhandeling *Bijnaamgeving aan oudere personen te Hombeek*, en (3) ***Schoolwezen te Hombeek*** door Ward De Kempeneer. In december voorzien we een ***Middeleeuws evenement***, een totaalgebeuren over het leven in de Middeleeuwen, levenswijze, muziek, gedichten enz.

Ook een Hoembeka-feest is in voorbereiding en gaat door op 30 november.

Hoembeka zal ook deel nemen aan de viering van **50 jaar De Schacht** en aanwezig zijn op de verenigingenbeurs die voorzien is op 2 juni in het vernieuwde cultuurhuis.

Archiefraadpleging

Dit jaar zijn volgende data gereserveerd voor raadpleging van het archief, in het bijzonder voor opzoeking van familiestambomen. De woensdagen (vanaf 20 uur) en de zaterdagen (van 9,30 tot 12 uur) : 10 en 27 januari, 14 en 24 februari, 13 en 23 maart, 10 en 27 april, 8 en 25 mei, 12 en 22 juni, 11 en 28 september, 9 en 26 oktober, 13 en 23 november, 11 en 28 december.

(in princiep dus de tweede woensdag en de vierde zaterdag van de maand).

De reizen

Drie maal gaan we in 1996 op verkenning; een tweedaagse reis naar Duitsland, Aken en het Sauerland, een dagreis naar Kortenberg, een deelname aan de reis door de gidsenbond Midden Brabant georganiseerd op verkenning van de Romeinse weg Rumst-Taviet. Een museumbezoek kan er nog bijkomen.

TWEEDAAGSE REIS NAAR AKEN EN HET SAUERLAND

Op vrijdag 18 en zaterdag 19 mei bezoeken we Aken, Karel De Grote's residentiestad, later tot hoofdstad verheven. In Keulen nemen we het middagmaal om daarna door te reizen naar Sauerland in Westfalen. We verblijven in het **WESTFÄLISCHER HOF** in Bad Berleburg, een gemoedelijk hotel (sauna en kuurbad), met toch de familiale geest van de familie Trappe . Alle kamers hebben bad of douche, W.C., kleuren- T.V., minibar. We bezoeken de *Residenz der Fürstenfamilie zu Sayn Wittgenstein.*
's Avonds bereid de kok, Reinhard Drewes, ons een gastronomisch maal met eigen kreaties.
De tweede dag bezoeken we het Rothaargebirge met de Kale Asten, de hoogste top (841 m.), Winterberg, Schmallenberg. (volledig programma wordt nog uitgewerkt)

Prijs: ± **5.600 BEF.** We trachten in deze prijs (met voorbehoud voor lichte aanpassing) alle kosten van reis, gidsen, hotel, drie maaltijden en de dranken te begrijpen.
Het aantal is beperkt. Reservatie bij Raymond LAUWERS, tel. 41.21.62, en door voorschotbetaling van 1.000 BEF op rekening **788-5420554-39** van Hoembeka (vermelden "Reis Duitsland").

MET DE ROMEINEN OP WEG

langs de Oude Baan Rumst-Mechelen-Namen-Taviet
op zondag 18 augustus

georganiseerd door het Verbond voor Heemkunde gouw Vlaams-Brabant, de heemkringen van Hombeek, Zemst, Kortenberg, Everberg, Tervuren, Overijse en Huldenberg en de Gidsenbond Midden-Brabant.

Programma:
Rumst: Melaatsenhuis *(verwelkoming door het syndicaat van de melaatsen van Rumst)*
Via Mechelen, Eppegem naar Melsbroek (Middeleeuwse donjon) : Drankgelegenheid
scene: *de Romeinse legioensoldaat bouwt zijn villa te Melsbroek*
Via Nossegem, Sterrebeek naar Tervuren en Vossen (Hof van Oudevoorde)
scene: *De vrede van Tervuren en Louis XIV*
Eetgelegenheid te Overijse (koude schotel)
Namiddag:
wandeling naar de Tomme van Ottenburg
Malèves-Sainte-Marie-Wastines; bezoek aan de grote hoeve met landbouwverzameling
scene: *Vechtpartij op het dorpsplein*
Via Baudecet naar Wierde met zijn Romaanse donjonkerktoren
scene: *Bestorming van de burcht van Wierde*
Langs het kasteel van Carondelet naar het dorpscentrum van Crupet ; Drankgelegenheid
Bezoek aan het domein van Furfooz met zijn Romeinse Caldarium of warmwaterbad.
Vertrek : gemeentehuis Hombeek (indien er genoeg belangstellenden uit de regio Hombeek, Zemst inschrijven), anders samenkomst te Tervuren, parking achter De Spiegel (markt).

Prijs : **600 BEF** per persoon (bus, gidsen, opvoeringen, toegangen, niet maaltijd) over te maken aan Raymond Lauwers, penningmeester, Hombekerkouter 33, 2811 Hombeek, tel. 41.21.62

HERNIEUWEN VAN DE ABONNEMENTEN

Dit is het laatste nummer van de 10de jaargang 1995. Door omstandigheden liep het wat vertraging op maar ook in 1996 blijft u trimestrieel uw heemkundig nieuws over Hombeek ontvangen indien u dat verlangt. Mogen we u vragen, mede in naam van onze penningmeester, niet te wachten met te storten.

De prijs voor het abonnement blijft wat het was :
gewoon lid : 350 BEF
Erelid en Sponsor : 1.000 BEF

Overschrijven op rekening van Hoembeka nr. **733-21722054-60** (vermelding "abonnement '96")

19. MEI '40

Ward DE KEMPENEER

met de medewerking aan deel 1 van Frans Brusselmans, Jacques De Mayer, Louis De Valck, Gerarda Mariën, Staf Saerens, Louis Van Den Heuvel.

DEEL 1

EERST IETS VOORAF

Vijftig jaar na het einde van de oorlog werden in 1995 vieringen en tentoonstellingen op touw gezet in vele steden van het land. Ook te Mechelen werd door een speciaal herdenkingscomité een zeer geslaagde tentoonstelling georganiseerd in het cultureel centrum Antoon Spinoy.

Bij die gelegenheid was er met **Peter TAGHON**, auteur van o.m. "**Mei 40**, de achttiendaagse veldtocht" (Lannoo 1989) en "**België 44**, de bevrijding" (Lannoo 1993) persoonlijk contact. Van hem hadden we eerder, bij de publicatie van ons speciaal bevrijdingsnummer in september '94, de goedkeuring gekregen om foto's uit zijn oorlogsarchief te gebruiken.

Over de bevrijding van Hombeek hebben we immers uitvoerig bericht na contact met de Engelse bevrijders. Hun komst betekende verlossing van meer dan 4 jaar Duitse bezetting. Hoe en door welke Duitse eenheid Hombeek werd ingenomen is tot heden omzeggens niets bekend. Zelfs de herinnering van enkelingen die erbij waren gaat vervagen. Feitenmateriaal kregen we tot heden niet onder handen. Er was dan ook geen denken aan dat er foto's over de inval zouden bestaan.

Onze verrassing was compleet toen we het fotoarchief van Peter Taghon mochten inkijken. We ontdekten nooit eerder geziene beelden van oprukkende Duitse troepen bij het aanleggen van een noodponton over de Zenne te Hombeek, hun overtocht over de rivier, hun doortocht door ons dorp, de gevechten om Kapelle-op-den-Bos en over de brand van de huizen op de Hombeeksesteenweg, twee dagen later. Hoe deze beelden terug tot ons komen, is wel het verhaal van de spreekwoordelijke naald in de hooiberg.

Het was velen opgevallen (ook milicien Louis Lauwers bij zijn gevangenname) dat menig Duits soldaat een compact fototoestel (kleinbeeldcamera) bijhad. Iets ongewoons voor die tijd. Bij ons was het bezitten van een fototoestel nog een grote luxe. Enkele bevoorrechten hadden een eenvoudig Gevaert-boxke met film voor 8 opnamen.

De Duitse militairen vermeiden zich met links en rechts een foto te nemen van hun *heldendaden*, van hun zegevierende veroveringstocht, van hun buit of van aangerichte verwoestingen of van één of ander merkwaardig gebouw in de historische plaats die ze doortrokken. De herinnering aan hun aandeel in de *Blitzkrieg* door onze gewesten die amper 18 dagen duurde, bewaarden ze in een fotoalbum als een mooie trofee uit glorierijke dagen.

Een onwaarschijnlijk toeval wil dat Peter Taghon op zijn zoektocht naar documenten over de achttiendaagse veldtocht, een dergelijk album op een rommelmarkt in Frankfurt heeft teruggevonden met daarin de fotoherinneringen van een vechtjas die er bij was toen de legers via Mechelen door Hombeek trokken naar Kapelle-op-den-Bos en zo verder.

We zijn hem zeer dankbaar deze foto's in ons heemkundig tijdschrift aan onze lezers te mogen voorstellen; een echte primeur! Een ander deel foto's komt uit andere bronnen en uit het archief van het Duitse leger. Hieruit werd ook de verslaggeving van de operatie zelf ontleend.

In dit en volgende nummers brengen we de complete fotoreportage, aangevuld met enkele interviews. Na 55 jaar kan enigszins herbeleefd worden hoe en wanneer Hombeek feitelijk bezet werd.

Ooggetuigen van wat tijdens de eerste week in Hombeek gebeurde zijn er wel, maar slechts enkele zeldzamen zijn ter plekke gebleven tot vrijdag 17 mei, de dag van de inval in onze gemeente. De meesten waren dan op de vlucht geslagen.

We illustreren deze reportage met getuigenissen van zes personen van wie drie Hombeek niet verlaten hebben. Soms wordt het verhaal gekleurd met anekdotes die eerder van persoonlijke aard zijn. We hebben ze toch bewaard. Over de vlucht, die radeloze uittocht met veel angst en leed, worden adembenemende verhalen ophangen. Hoewel ze niet direct wat met Hombeek te maken hebben, halen we enkele fragmenten aan. Hierdoor hebben we getracht het tijdsbeeld completer te maken. Bovendien leveren deze gebeurtenissen een bijdrage tot de geschiedenis van het heem omdat het toch belevenissen zijn van personen van bij ons, die we goed kennen. Een algemeen tijdsbeeld kan hierdoor zeker geactualiseerd worden.

Drie afleveringen zullen over de inval berichten : in dit nummer (1) de inval in Hombeek, in volgend nummer (2) de verovering van Kapelle-op-den-Bos en in het derde nummer (3) de baldadigheden van maandag 20 mei door oprukkende Duitsers gepleegd op de Hombeeksesteenweg.

Bij deze eerste aflevering werden interviews verwerkt die afgenomen werden van :

Frans Brusselmans (°1926) : Frans was 14 jaar en woonde in het dorp, Frans Reyniersstraat (toen Statiestraat), bij zijn ouders Rik Brusselmans en Nathalie De Valck. Woensdagavond 15 mei trok het gezin op de vlucht met zijn zuster Maria Brusselmans en haar man Wannes Pepermans en hun kinderen. Ze geraakten echter maar tot in Steenhuffel waar ze verbleven bij Wis Brusselmans, een zus van vader. Zondag 19 mei zagen ze de Duitsers met moto's op de weg. Verder vluchten had geen zin meer en ze keerden 's anderendaags op hun stappen terug.

Jacques De Maeyer (°1926) : Jacques was eveneens 14 jaar en woonde destijds te Mechelen bij zijn ouders Frans De Maeyer en Renée Meuldermans. Zijn ouders hadden zeven jaren in Belgisch Congo doorgebracht en woonden nu te Mechelen in de Willem Geetsstraat. Zijn vader was verbonden aan de publiciteitsdienst van Het Laatste Nieuws. Bovendien was hij deskundige bij de Rechtbank te Mechelen en fiscaal-boekhoudkundig raadgever. Zijn moeder was de enige dochter van dokter Meuldermans, die in de Diepestraat te Hombeek woonde met zijn tweede vrouw, Adrienne Van Der Stappen. Bij het uitbreken van de oorlog was Jacques met de broers René en Leo op internaat in Turnhout. De familie ging niet op de vlucht omdat de oude dokter Meuldermans pertinent weigerde het huis te verlaten.

Louis De Valck (°1925) : Louis was 15 jaar en woonde bij zijn ouders op de Hombekerkouter (toen Leestsesteenweg). Woensdagavond verliet het gezin de woning en vluchtte naar het westen. Hebben en houden werd opgestapeld op twee fietsen en in een houten bak bevestigd op een kindervoiture met daar bovenop klein broertje Frans van drie jaar. Ze gingen tot Oudenaarde en beleefden hachelijke avonturen op de terugweg, vooral bij Tielt. Toen ze terug thuis kwamen, hadden de Duitsers hun huis ingenomen.

Gerarda Mariën (°1913) : Gerarda woonde met haar zusters Maria, Rosa en Martha in de Bankstraat in de schoolwoning met de ouders Alfons Mariën, hoofdonderwijzer van de gemeenteschool en Ida Goovaerts. Pas donderdagmorgen verlieten ze Hombeek samen met de grootouders uit Lier en een zieke tante. Ze ontkwamen met legervoertuigen tot Dendermonde om met de trein verder tot Deinze te gaan. In Petegem werden ze door de Duitsers overvallen. Meester Mariën ontsnapte ter nauwernood aan een gijzelname. Grootvader werd dodelijk ziek en moest bediend worden. Hij overleed korte tijd na hun behouden thuiskomst. Bij het uitbreken van de oorlog waren drie zussen in het onderwijs: Maria in Hombeek, Rosa in Kapelle-op-den-Bos en Gerarda in Niel.

Staf Saerens (°1925) : Staf was 15 jaar en woonde in de Bankstraat bij de ouders Sus Saerens en Zepherina Fierens met zijn jongere zus Maria. Zijn drie oudere broers, Edward, Jef en René waren onder de wapens en vader was opgeroepen naar Poperinge met het spoorwegpersoneel.
Maria De Smet, de vrouw van zijn broer Edward verwachtte een eerste kindje tegen midden mei. Vluchten zat er dus niet in. Ze zochten een veilig onderkomen in een meer afgelegen huis op het Schalam. Staf en zijn moeder kwamen als eerst Hombeekse burgers oog in oog te staan met Duitse verkenners die rond de middag van vrijdag 17 mei de Zenne waren overgestoken met rubberboten.

Louis Van Den Heuvel (°1925) : Louis, eveneens 15 jaar oud, woonde in de Zepstraat bij de ouders. Hij liep school te Mechelen. Het gezin ging ook niet op de vlucht. Zijn nonkel Rik Van Den Heuvel, bijgenaamd "Kester", woonde in de "Kreubbe" vlak aan de Zennebrug. Hij wou zijn huis niet verlaten en liep een verwonding op bij het springen van de brug.

DE OORLOG HANGT IN DE LUCHT

De internationale spanning en een gevoel van onzekerheid beklemden de bevolking, ook op den boerenbuiten. De miliciens werden onder de wapens gehouden en de reservisten waren gemobiliseerd. Aan het Albertkanaal was een grote troepenconcentratie. Het was de belangrijkste noordelijke verdedigingsstelling. Verder rekende men op de natuurlijke verdediging van de vele rivieren in de noord-zuid richting, die een opmars zouden kunnen verhinderen. Bovendien was er de K.W.-linie (tussen Konings-hooikt en Wavre), de zogenaamde *ijzeren muur*, een verdedigingslijn met bunkers bezaaid en met ijzeren afsluithekken om de doorgang op de wegen te beletten. Dat alles boezemde niet enorm veel vertrouwen in bij de bevolking. Bij de militairen en zelfs bij de legerleiding was het klimaat verziekt. Het patriotisme van 14-18 was niet meer en de militaire overmacht van Duitsland werd in de media ten overvloede getoond.

Als op vrijdagmorgen 10 mei bericht werd dat Duitsland ons land was binnengevallen, realiseerde men niet wat het alles zou gaan betekenen. De kinderen waren die morgen nog naar school getrokken. Twee luchtaanvallen echter met bombardementen in de onmiddellijke buurt brachten de oorlog in al zijn gruwel bij ons, diezelfde dag nog. Het doel hiermee ook de bevolking te ontredderen was bereikt. Onderhuidse vrees was nu reële angst en de ouderen handelden in een zekere analogie van wat hen in augustus 1914 was overkomen. De angst voor brutaliteiten zoals die toen in Zemst en Eppegem gepleegd werden was zeer groot. De Westhoek en Frankrijk werden als veilige opvang vooropgesteld. Vooralleer op de vlucht te slaan, stelde men toch nog hoop op de geallieerde hulp . Ons leger was duidelijk te zwak om alleen het land te verdedigen.

Gerarda Mariën :

" Die vrijdag, 10 mei, werden we te vijf uur opgeschrikt door ononderbroken afweergeschut. Wat betekende dat ? Niemand was er gerust in. Rond zes uur werd door de radio omgeroepen: *"De vijandelijke Duitse legers zijn een aanval begonnen op het Belgisch grondgebied. Aan het Albertkanaal houden onze troepen kranig stand"* In de krant van diezelfde 10 mei lazen we nog: *"Het is onzinnig te beweren dat Duitsland een aanval beraamt op het Nederlands en Belgisch grondgebied "*!
Rond halfnegen kwamen de grotere kinderen naar de school in Niel. Nooit heb ik zo'n bedrukte stemming gezien op de *speelplaats* ! Kinderen stonden schreiend tegen de muur: *"Onze papa is opgeroepen!"* ! Waarschijnlijk hadden ze moeder reeds zien wenen en begrepen ze al een beetje dat oorlog ellende betekende. Ze zouden nog veel erger ervaren. Om halfnegen kregen we de melding dat het onderwijs geschorst was; de kinderen werden naar huis gestuurd, de leerkrachten zouden persoonlijk verwittigd worden bij het hervatten der lessen.
Op slag zaten we in de complete ontreddering; de autobussen reden niet meer of zeer onregelmatig; de treinen kwamen te laat; er werd weinig of niet gewerkt door het onverwacht oproepen van de mannen; er heerste een algemene treurige stemming."

Ook in Hombeek en Mechelen sloten de scholen hun deuren en Jacques De Maeyer die in Turnhout op internaat was kon de gedwongen schoolsluiting zelfs als een onverwachte bevrijding ervaren.

Louis van Den Heuvel :

" De bewuste vrijdag 10 mei zijn we nog naar school gegaan te Mechelen. We werden naar huis gestuurd omdat de oorlog verklaard was. "

Jacques De Maeyer :

" Toen de oorlog uitbrak waren we met ons drie op het internaat in Turnhout. Het was het strengste college van de Jezuieten, een soort strafkamp. Er zaten jongens van Maaseik tot Veurne. De meeste ouders waren begoede burgers die hun kinderen een strenge maar toch Vlaams-overtuigde opvoeding wensten te geven. Over de internationale toestand werd daar weinig verteld maar we werden regelmatig op de hoogte gebracht door de brieven van moeder. Hierin drukte ze haar kommer uit over wat aan 't gebeuren was. Op de bewuste 10de mei werden we gewekt met de traditionele bel. Terwijl we ons aankleedden was er meer geroezemoes dan normaal. Er stonden reeds ouders aan de collegedeur die hun jongen kwamen ophalen. We gingen naar de kapel in twee lange rijen, en de pater riep enkele jongens uit de rangen. We begrepen dat ook hun ouders er waren en ze weggingen. Er was een geheimzinnige atmosfeer. Om 6.30 u zaten we met zo wat 350 internen in de kapel, de grote kapel voor de kleine en middelbare afdeling, en tijdens de mis werden er zeker nog wel tien jongens buiten geroepen.

Daarna gingen we naar de refter en de spanning tussen de leerlingen was groot. Iedereen vroeg zich af wat er zou gebeurd zijn. Dan werden

we in de studiezaal bijeengebracht en sprak pater prefect over de ernstige toestand. Hij meldde dat de oorlog verklaard was, dat iedereen zo vlug mogelijk naar huis zou gaan. Behoudens de Limburgers en de Kempenaars vertrokken de anderen richting Antwerpen. Er stonden bussen klaar. De inval der Duitsers was vrij onverwacht en het ging zeer vlug. Er waren Limburgse jongens die niet meer thuis geraakt zijn, die met enkele paters op de vlucht getrokken zijn naar Noord Frankrijk. Hun ouders waren ook al gevlucht. Pas na 28 mei hebben ze mekaar terug ontmoet. Na de maaltijd zijn mijn broers en ik naar de kamer gegaan om alles, of toch zoveel mogelijk, in te pakken. We schaarden ons bij de groep die rond 8.30 uur naar Antwerpen-Centraal vertrok.

Eens in Antwerpen moest iedereen trachten op eigen houtje zijn thuis te bereiken. In het station werden we nog begeleid door een pater die ons naar het perron voor Mechelen bracht. We hadden er een half uurtje oponthoud. René at aan een stand nog een *Frankfürterworstje*. Van op de trein zagen we verwoeste huizen in de Pelikaanstraat ; de eerste gevolgen van de bombardementen.

In Mechelen werden we niet opgewacht; er was ook geen bericht wanneer we zouden aankomen. Hoe tragisch de omstandigheden ook waren, wij vonden dat absoluut niet zo. Voor ons was dat een eerder plezante sfeer met een onverwacht verlof. Hoe zouden we kunnen weten wat oorlog betekende. Thuis wees vader er ons toch op dat er ernstig gevaar dreigde."

Geallieerde troepen van Fransen en Engelsen werden nu ingezet en naar voor geschoven. Eigenaardig toeval is wel dat hetzelfde Engelse regiment (15th/19th The Kings Royal Hussars) dat ons vier jaar later bevrijd heeft, toen de opdracht had onze regio te verdedigen. Ze werden teruggedreven en leden zwaar verlies nabij Londerzeel.

Frans Brusselmans :

" Ik hoorde dat de Engelsen optrokken. Met de fiets ben ik met andere kameraden naar Leest gereden en in de Battelse Bergen hebben we de kolonnes Engelsen zien voorbijtrekken, richting Mechelen en Leuven. Van op die plaats zagen we de Duitse Stuka's die Kapelle-op-den-Bos aanvielen. We zagen ze neerduiken en dachten dat ze geschoten waren en ten gronde stortten. Maar het *pikeren* van vliegtuigen was iets nieuws. Dat hadden we nog nooit gezien."

De Stuka's vallen aan

Het bombardement in de namiddag op de bruggen van het zeekanaal trof Kapelle-op-den-Bos zeer zwaar (daarover meer in volgend nummer). In Hombeek bracht het een schok teweeg. De mensen vreesden voor de verdere voedselbevoorradig en sloegen aan het hamsteren.

Gerarda Mariën :

" Rond vijf uur 's namiddags stonden in de Bankstraat, op de hoek van de Zemstseweg, de buren de toestand te commentariëren. Opeens kwamen er een paar Duitse vliegtuigen in de richting van Kapelle-op-den-Bos gevlogen. Het afweergeschut trad in werking. We zagen de vliegtuigen duiken en we dachten dat ze neergeschoten werden. De mensen klapten in de handen, maar daarop volgde het oorverdovend lawaai van de ontploffing van de bommen. De moeders scharrelden hun kinderen bijeen en iedereen vluchtte het huis in; een *sauve qui peut* en . . . stilte op de straat. Een tijd daarna reden de ziekenwagens met gekwetsten naar de Mechelse ziekenhuizen. Het werd snel bekend dat er vele doden gevallen waren, dat de huizen in de omgeving van de brug in puin lagen maar het doel bleef intact. De brug was niet geraakt".

Frans Brusselmans :

" Door de bruggen te bombarderen probeerden de Duitsers de legeraanvoer naar Limburg de pas af te snijden. De *City of London*, een handelsvaartuig dat in Kapelle aan de Eternitfabrieken lag, had licht afweergeschut aan boord. Dit haalde een Duitse Stuka naar beneden die in zijn val een tweede vliegtuig raakte dat mee neerstortte. De boot zou naderhand nog terug in Engeland geraakt zijn. Mijn vader was opgeëist door het Belgisch leger om op bevel van het Belgisch leger de sluizen op de Zenne te openen en alles onder water te zetten. Dat is niet gebeurd."

Louis Van Den Heuvel :

" De piloten van de neergestorte vliegtuigen konden zich redden met de parachute. Er werd verteld dat ze door de woedende bevolking mishandeld werden. Veel burgers waren slachtoffer van die aanval. Men vond een tijd later nog een lijk van een burger in de dakgoot van een beschadigde woning."

's Avonds werden nog brandbommen op Mechelen geworpen waardoor veel schade werd aangericht o.m. aan het klooster Leliëndaal in de Bruul.

Gerarda Mariën :

" De schemering was ingevallen toen diezelfde avond nog van de tiende mei we hoge vlammen en dikke rookwolken zagen opstijgen boven Mechelen. De Duitsers hadden brandbommen gegooid. Hombeekse mensen die uit de stad terugkeerden verhaalden wat ze meegemaakt en gezien hadden. De angst zat er diep in en de toestand werd chaotischer. De oorlog was van de eerste dag bij ons, de schrik voor meer onheil groeide, alle geruststellende radioberichten ten spijt *dat het onzinnig was te geloven . . . ".*

Frans Brusselmans :

" Ook de filmzaal *Agora* werd gebombardeerd waar de toepasselijke film gedraaid werd : *Quelque part en Belgique.* "

Jacques De Maeyer :

" De brand van de filmzaal *Agora* in de Bruul (tussen Bruul en Lange Schipstraat) en de grote schade aan veel huizen te Mechelen spoorden ons aan tot voorzorgsmaatregelen. We hielpen mee om alle ruiten met kleefband te beplakken. In de omgeving van de stationsbuurt blijven wonen vonden mijn ouders onveilig. We verlieten de stad en gingen bij grootvader wonen in Hombeek. De 72 jarige dokter kende geen paniek en weigerde halstarrig het huis te verlaten. Hij was de kalmste van allen. Zijn vrouw daarentegen was een en al zenuwen en ze lamenteerde voortdurend. Moeder was eerder een dominante vrouw, die zelfs haar zelve domineerde. Vader was behoedzamer, zelfs bang, vooral omdat hij wist dat het algemeen bekend was dat hij in 14-18 tegen de Duitsers gespioneerd had. In het oorlogsmuseum van Zeebrugge had hij een schets zien hangen van het spionnagenet Mechelen-Gent met de namen van de personen die er aan meewerkten. Hij vreesde nu represailles.

In die dagen ging vader regelmatig met de auto naar het huis in Mechelen. Hij had een Chevrolet, die hij in 1932 gekocht had bij zijn terugkomst van Congo. De dokter had vroeger een rode Citroën-sport die hij inwisselde voor een zwarte Fiat, een rechte bak."

PARACHUTISTEN EN DE VIJFDE COLONNE

Gerarda Mariën :

" Later, die eerste oorlogsdag, bij het slapen gaan, keken we door het achterraam in de donkerte van de hemel. Een rustgevend en vredig zicht, die uitgesterkte weiden achter het huis met het canadabosje ten oosten van het kasteel Eglegem.

Toen ! Vanuit de hoge hemel daalde iets als witte lekken naar beneden. Hoe lager die lekken kwamen, hoe breder ze werden en ze plooiden zich open als reuzenparaplu's. We zagen duidelijk dat er aan de ontvouwde parachutes mannen hingen. Ze naderden en werden groter en goed herkenbaar. We konden niet meer zien wat er op de grond gebeurde omdat het bosje het zicht belemmerde. Het waren meerdere, een tien of vijftien Duitse valschermspringers. De vliegtuigen vlogen vlug weg. Wat het allemaal te betekenen had hebben we nooit geweten. Even dacht vader er aan iemand te verwittigen maar wie, en waar en hoe ? "

Een parachutage in Hombeek zou dus gebeurd zijn terwijl alle aandacht gericht was op Mechelen, waar het puin, door de Duitse luchtaanval veroorzaakt, geruimd werd. Later is er een geruchtenstroom op gang gekomen van afwerpen van Duitse spionnen alhoewel dit nooit bewezen kon worden. Paniek zaaien was mede een doel van de Duitsers en ze zijn er wondergoed in geslaagd. Vooral toen de stunt van de dropping op het fort van Eben-Emaal bekend werd verhoogde de vrees nog voor geheim agenten en spionnen. Zelfs bij onze militairen was de angst zo groot dat uit paniekreacties meermaals in eigen rangen slachtoffers zijn gevallen, omdat ze vermeend werden Duitse spionnen te zijn.

Jacques De Maeyer :

" Er waren waarschuwende berichten voor de beruchte vijfde kolonne. De Duitsers zouden gebruik maken van geheimagenten onder allerlei vormen vermomd. Er zijn toen kloosterzusters aangehouden en ondervraagd of ze wel echte zusters waren. Er werd ook verteld dat alle Chicoree-muurplaten - een oud vrouwtje met een witte kanten kap op en met een lang geel pak chicoree in de hand - verkapte Duitse signalisaties waren. Op de achterzijde van deze plakaten zouden inlichtingen staan voor de Duitsers met plannen en volgwegen."

Louis Van Den Heuvel :

" Theeke was een oud vrouwtje, die op 't Heike een winkeltje had. Op het land achter haar huis had ze, kort bij het spoor, een weitje waarop ze wat geiten liet grazen. Op een avond zagen militairen verdachte parachutisten aan de spoorberm sluipen. Het scheelde geen haar of ze hadden geschoten, ware het niet dat ze weerhouden werden door iemand die Theeke erkende, het kromgebogen vrouwke dat met een paar geiten achter haar huiswaarts keerde en in de schemer deze valse indruk verwekt had. "

FRANS LUCHTAFWEERGESCHUT

Louis De Valck :

" Op zaterdag 11 mei is er een Franse batterij van vier luchtafweerkanonnen van Leest gekomen en heeft zich opgesteld te Hombeek. Ze stonden op een zijweg van de Leestse steenweg, schuin tegenover de vroegere molen (het weggetje tegenover Frans Verlinden), zo een 100 meter dieper in, op het veld, achter de privé tuinen. De kanonnen hadden lange lopen. De soldaten hadden er geen legerkampement maar verbleven waarschijnlijk in de omliggende huizen. We werden verwittigd door de veldwachter dat we onze ruiten moesten beplakken met stroken papier. Dat hebben we dan ook gedaan. Ze hebben geen schot gelost en zijn een paar dagen later vertrokken. Alleszins waren ze er niet meer donderdagmorgen."

Frans Brusselmans :

" Fransen (afdeling D.T.C.A.) hadden een drietal stukken luchtafweer staan in *de Bleukes* ter hoogte van de boerderij *"De Boeren"*. Bij *Frits van Maates* stond de winkel vol met mensen die nog vlug hun voorraad wilden opdoen. Enkele Fransen kwamen er per fiets aangereden. We herkenden ze omdat ze geen getten droegen maar banden om de benen. Op de helm droegen ze geen Belgische leeuw maar een fakkel (zoals onze gendarmen). Ze hielden halt naast de winkel en sloegen de ruit van de uitstalraam in de zijgevel aan diggelen. Ze graaiden er alle flessen wijn en sterke drank uit en verdwenen."

HET BELGISCH LEGER TREKT TERUG

Die zaterdag hoopte iedereen nog dat men met verenigde krachten kon verhinderen dat de Duitsers ons land zouden veroveren. De radio gaf nog hoopvolle berichten. Dat intussen het Albertkanaal al lang was overschreden en het Belgisch leger in volle aftocht was wist men niet. De zondagmorgen kon het niet langer verzwegen blijven; vluchtelingen en soldaten op de terugtocht passeerden door Hombeek.
Het sprookje was uit.

Jacques De Maeyer

" Alle radioberichten werden beluisterd en ik herinner mij goed dat 's zondags, als de Duitsers al lang over het Albertkanaal waren, dat er gezegd werd dat de forten van Eben-Emaal goed stand hielden."

Gerarda Mariën :

" Zondag 12 mei, Pinksteren.
Toen we die morgen, na de mis, vóór de overweg stonden, kwamen daar reeds de vluchtelingen toe, meestal mannen. Ze hadden geen bagage mee. Ze vertelden dat de brug van Vroenhoven over het Albertkanaal niet gesprongen was en de Duitsers het kanaal hadden overgestoken. We konden hen nauwelijks geloven en bovendien schenen ze ons eerder ietwat verdacht."

Jacques De Maeyer :

" 's Zondags, na de mis of na het het lof, zagen we Belgische soldaten uitrusten tegen de berm van de holle weg die liep van de kerk naar de zusterschool. Ik maakte van de gelegenheid gebruik om met die mannen te gaan praten, van waar ze kwamen, wat er gebeurd was, naar waar ze verder moesten. Het waren Cyclisten die van de brug van Vroenhoven kwamen."

Ook in het dorp waren hele groepen terugtrekkende soldaten. 's Middags bereidden ze hun maaltijd voor en enkele van hen hielden zich bezig met patatten te schillen. De ontgoocheling bij de burgers was zeer groot. Alhoewel de soldaten geen verhaal hadden op de Duitse overmacht of op de weerbaarheid van het Belgische leger, werden ze met een kwaad oog bekeken. Patriotisch gezinde oud-strijders hadden een hoogoplopende woordenwisseling met hen waarbij ze voor lafaards verweten werden. Het kwam bijna tot een handgemeen. Deze soldaten vertrokken nog diezelfde dag. De dagen daarop zijn meerdere terugtrekkende soldaten in flarden door ons dorp gekomen. Miliciens van Hombeek maakten van de gelegenheid gebruik om nog even thuis voorbij te wippen.

Nu was iedereen bewust dat het niet lang meer zou duren of de oorlogswals zou ook ons verpletteren. Men begon zich voor te bereiden op de vlucht, de enige uitweg die overbleef.

Frans Brusselmans :

" Er zijn Belgische soldaten in Hombeek gekomen van het Albertkanaal. *Beire Do* (Albert Van Crombruggen) is even thuis geweest en is dan met de fiets naar de Vlaanderen vertrokken. Hij was een goede mechanieker en was wapenmaker bij 't leger. Naar hij vertelde moet er sabotage gepleegd geweest zijn bij het Belgisch leger. De slagpinnen van de wapens van de Belgische compagnieën die Vroenhoven verdedigden waren onbruikbaar. Beire had het ontdekt en heeft met heel wat moeite nog gezorgd dat de slagpinnen vervangen werden door goede."

Louis Van Den Heuvel :

" Bij de Belgische troepen die de week daarop voorbijtrokken was mijn kozijn Louis Solie. Hij maakte van de gelegenheid gebruik om vlug bij ons binnen te wippen en goeden-dag te zeggen."

Louis De Valck :

" Mijn kozijn, Pier De Valck, kwam hier voorbij met andere soldaten van zijn eenheid. Ze waren met de fiets. Eén van hen had platte band. Er werd nog ter plaatse hersteld en ze zijn verder gereden. (Pier De Valck is later bij 't leger gebleven bij de vliegveldtechniek te Vilvoorde, en woonde in Heffen)"

Jacques De Maeyer :

" Begin van de week is een Rood Kruis eenheid bij ons ingekwartierd. Het waren drie franstalige geneesheren, onder wie een kolonel, en een twintigtal soldaten. Twee van hen hebben bij ons overnacht. Mijn ouders hebben de logeerkamer afgestaan. De derde officier logeerde in de buurt. 's Avonds zaten ze mee aan tafel en er waren geanimeerde gesprekken bij lekker eten en een paar flessen goede wijn. In den hof stond een grote tent en enkele kleine tentjes. Het was een veldhospitaal in zijn eenvoudigste vorm. Achter het huis waren er twee schuren met een enorme schuifpoort. Daarin stonden onze twee auto's. De soldaten hebben er een onderkomen gevonden. Ze hebben hier slechts twee nachten gelogeerd. Woensdag zijn ze vertrokken."

HOMBEEK SLAAT OP DE VLUCHT

Gerarda Mariën :

" Diezelfde Pinksterzondag, 12 mei, groeide het aantal vluchtelingen zienderogen, nu ook vele vrouwen en kinderen. De kleinen droegen nog hun zwart schoolschortje met wit kraagje en een schooltasje aan de hand. Ze waren die vrijdagvoormiddag door moeder van school gehaald om onmiddellijk te vluchten. Hun tocht was niet zonder gevaar geweest. Toen ze vliegtuigen hoorden aankomen, ditmaal Belgische, renden de kinderen ijlings weg. Ze zochten beschutting onder het betonnen afdakje boven de inkomdeur van het huis tegenover ons (Jef Teughels - Marie-Louise Slachmuylders). Paniek stond op hun gezichtje te lezen. Ze werden teruggeroepen door de groteren: "*Kom maar, het zijn die van ons !*" . Meer en meer vluchtenden hadden nu een of ander vervoermiddel mee; een fiets, bakfiets, kruiwagen, stootkar. Ze waren gepakt en gezakt. De poorten van de gemeenteschool werden opengezet. Die nacht konden ze er wat uitrusten en waren ze onder dak."

Louis Van Den Heuvel :

" De eerste vluchtelingen waren veelal mensen van rond St.Kathelijne-Waver, van rond de zogenaamde *IJzeren muur*. Daar vreesde men erge gevechten en de burgers werden verzocht die zone te verlaten. Eerst enkelingen, nadien werd het een aaneengesloten stroom. "

Gerarda Mariën :

" Maandag 13 mei.

Van in de vroege morgen stroomden vluchtende mensen door onze straat, nu ook vanuit de Kempen. Het werden er duizenden, met allerlei vervoermiddelen, kinderwagens, boerenkarren, grote wagen getrokken door één of meerdere paarden. Alles was volgeladen en in der haast opgestapeld. De Hombeekse mensen namen de vluchtelingen op in hun huizen, maar . . . spoedig zou hun beurt komen.

De ouders van vader woonden te Lier, in de gevaarzone van de vermaarde *ijzeren muur*. Een der bunkers van deze versterkte linie stond juist achter hun tuin. Ze werden aangemaand hun woonplaats te verlaten en ze besloten via Hombeek te vluchten. Grootvader, 84 jaar, grootmoeder, 80 jaar en nog een zieke tante, de oudste zus van vader, kwamen van Lier naar Mechelen, met de bus, de laatste die nog uitgereden was. Aan Mechelen-station was er geen verder vervoer. In de hoop onderweg een taxi te kunnen aanspreken begaven ze zich te voet richting Hombeek. In de Leopoldstraat konden die oude mensen al niet meer verder. Ze gingen zitten op de dorpel van een herenhuis. De dame des huizes kreeg medelijden met dat treurige troepje en nodigde hen mee naar binnen. Ze was Duitse en zei beschaamd te zijn over haar nationaliteit. Haar man was hoger militair in het Belgisch leger en dus nu ook in oorlog met Duitsland. Ze telefoneerde onmiddellijk naar het café van Fred Van Asch, recht tegenover het schoolhuis gelegen. Vader reed met Jefke Leemans die nog over zijn taxi beschikte, de familie ophalen in Mechelen. Nog diezelfde avond begonnen de grootouders te spreken over verdertrekken, zo bang waren ze. Het vertrek werd nog tot donderdagmorgen uitgesteld.

Dinsdag 14 mei.

De straten zagen zwart van het volk. In de Bankstraat was het één stroom van vluchtende burgers die in dichte drommen en als automaten, stilzwijgend, blijkbaar gedachtenloos, verderstapten of reden. Het maakte een monotoon gedreun op de oude kasseiweg.

Woensdag 15 mei.
Meer en meer Hombeekse mensen verlieten hun vertrouwde woonst. Alle buren waren druk bezig met het laden van wagens. Beenhouwer, melkboer, bakker, kruidenier, ze sloten allen hun deuren. Ook de pastoor grendelde de kerk. Hombeek werd stilaan een ontvolkt dorp. Waar moesten we nog eten kopen ? Die woensdag vermengden zich ook Belgische legervoertuigen met de vluchtenden en reden in dezelfde richting westwaarts."

Jacques De Maeyer :
" Zodra bekend was dat de Duitsers over het Albertkanaal waren, vluchtte iedereen weg. In minder dan geen tijd was drie vierde vertrokken, ook pastoor Nijs. Grootvader reageerde hierover zeer teleurgesteld en had er geen goed woord voor dat een herder zo vlug zijn kudde in de steek kon laten. Ambtenaren waren geacht te blijven. In Mechelen was burgemeester Dessain op post gebleven.

Op den 11de of den 12de kwam er het bericht dat alle jonge mannen tussen de 16 en de 35 zich moesten melden als werfreserve en verzamelen. Mijn grootvader reageerde heftig tegen een dergelijke maatregel: "jongens van 16 dat zijn nog kinderen, die lopen daar verloren", zei hij. Dan kwam er het bericht dat wie een auto had, deze ook moest deponeren in De Pinte bij Gent. Noch vader noch grootvader dachten er aan dit te doen. "*Als we de auto in Gent moeten achterlaten, geraken we nooit meer thuis*", redeneerden ze terecht.

Onze meid, Mit Van Gucht, een meisje van vooraan in de twintig was van Lippelo. Vader achtte het logisch dat ze in deze omstandigheden in het eigen gezin zou zijn. Vader was klient bij Louis Van San, de garagist. Die had een lichte kamion, een drie tonner of zo iets, met een bache over. Vader vroeg of Mit meemocht tot Lippeloo. In de cabine vooraan zaten Louis, Gène Van San en Maria, de vrouw van Louis. Achteraan zaten de kinderen Frans, Jean, Fons en Simonne, de vrouw van Gène en hun dochter. Achteraan stond een geit te kwispelstaarten; ze moest voor de verse melk zorgen voor de jonge kinderen. Ze reden over Kapelle.

Bij de geregelde tochten naar Mechelen moest vader vaststellen dat ook de stedelingen door een vluchtpsychose gegrepen waren; zijn beste vrienden en kennissen verlieten de stad. We waren nu enkelingen die achtergebleven waren. Dat naar gevoel verhoogde de onrust van vader die beweerde dat langer blijven onverantwoord was. Hij pleitte met meer aandang om ook te vluchten. Moeder bleef halstarrig weigeren. Haar vader ging niet, dus zij ook niet, en de kinderen zouden bij haar blijven. Als vader dan zo bang was, dan moest hij maar alleen gaan. Zo radikaal was moeder. Donderdag, in de late namiddag, kwamen de heer en mevouw De Regghe en hun zoon uit de Rosierstraat bij ons aan. Hij was een vijftiger, leraar Duits aan het Ateneum, en dus oud-collega en goede vriend van mijn vader. Ze waren met de fiets de stad uitgevlucht. Die mensen hadden ook lang getalmd uit een zekere zin voor verantwoordelijkheid, maar waren nu echt in paniek. Ze brachten deze stemming op ons over. Vooral, toen ze zagen dat we twee auto's hadden wat de tocht toch zou vereenvoudigen, werden we met alle macht gepraamd. Moeder verwierp alle argumenten, het was nu toch te laat, dan hadden ze maar eerder moeten beslissen, en ze werden beleefd doch met aandrang buitengediscussieerd. Mijnheer en mevrouw Regghe en zoonlief vertrokken met de fiets.

Vader had meerdere decoraties en medailles uit de eerste wereldoorlog, ondermeer de medaille van de Orde van de British Empire en de British Victory. De diploma's en nog wat andere documenten vond hij compromiterend moesten de Duitsers ze vinden. We hebben ze allemaal in een blikken koekjesdoos gestopt en ingegraven. Er werden wel duidelijke coördinaten uitgezet, zoveel meter links van die boom en zoveel meter rechts van die andere boom, maar we hebben ze toch zodanig goed verstopt dat we ze later nooit meer hebben teruggevonden. De dokter had een mooie partij wijn, honderden flessen. In 1914 had hij de wijn verstopt achter een dichtgemetselde muur. Dat werd ontdekt en alles was weg. Nu beslistte hij van alle wijn in te graven onder de bloemperken. Met mijn twee broers hebben we daar dagen aan gewerkt om ze in te graven. Tijdens de oorlog werden ze deelsgewijze opgegraven en nu en dan werd er wel eens een fles (per ongeluk) den hals gebroken, en wij jonge gasten hadden daar heimelijk veel plezier aan."

Louis Van Den Heuvel :
" Tegen het einde van de week was Hombeek leeggelopen. Ook onze naaste omgeving was nu gaan vluchten. Van de buren weet ik dat enkel Zjang (Van Der Auwera) met zijn ouders Frans en Jeanne gebleven waren. Hij was geestelijk minder valide. De koeien van de *Nieuwen Boer* waren onbeheerd op de weide gebleven. We gingen ze melken en hadden zo voedsel, melk, boter en kaas. "

Frans Brusselmans :

" Woensdag 15 mei werden de nodige militaire maatregelen getroffen om de Duitsers in hun opmars te hinderen. De bruggen over de Zenne waren ondermijnd en werden bewaakt. Wannes Pepermans vertelde dat hij nog meegeholpen heeft om de telefoondraden door te snijden van de hoge telefoonpaal die tegen het *kabien* stond op de markt. Een Belgische soldaat die deze opdracht gekregen had was stomdronken.

Tegen de avond zijn we dan ook op vlucht gegaan, te voet en met de fiets, ons gezin en dit van mijn zuster Maria Brusselmans en Wannes Pepermans. In den Boskant zag ik een licht flikkeren. Het was dit van de onbewaakte overweg aan de Kleinestraat. Ik dacht dat het parachutisten waren en was doodsbang. Er werd immers overal verteld over die parachutisten die soms verkleed waren in pastoorskleren."

Louis De Valck :

" Woensdagavond zijn we ook vertrokken, mijn vader, nog niet hersteld van een zware longaandoening die hij overgehouden had uit de oorlog 14-18, mijn moeder, mijn broertje en ik. Zoveel mogelijk kleren en huisraad werd in een houten bak gestopt die op het wielstel van een kinderwagen gemonteerd was. Bovenop lag de kleine driejarige Frans. De rest was opgestapeld op twee fietsen.

Gerarda Mariën :

" Donderdag 16 mei

De grootouders van Lier, die bij ons logeerden waren niet meer te houden van angst en wilden mordicus weg. Het geschut van het oprukkende Duitse leger was nu hoorbaar geworden, steeds dichterbij. Om vier uur in de morgen konden we met een grote legerwagen mee tot Kapelle-op-den-Bos en zo verder op de vlucht."

Jacques De Maeyer :

" Donderdagavond was Hombeek leeg. In onze buurt was enkel den ouden *Berg* (Louis Goovaerts), de vader van *Gène van Berges* nog thuis gebleven. Hij was potdoof, en voelde er niets voor om op zijn leeftijd nog te vluchten. Hij bleef dus en zou wel op het huis en op de dieren passen. Iedere dag ging hij in de weide alle koeien melken. De melk liet hij maar wegvloeien in het gras. Die dieren moesten toch verlost worden van die vracht, anders zouden ze creperen."

VRIJDAG 17 MEI : DE BRUGGEN SPRINGEN

Dag op dag één week na de inval in België werd ons dorp door de Duitsers onder de voet gelopen. Het verloop van de militaire gebeurtenissen halen we uit het logboek van de 30ste Infanteriedivisie onder Hauptman Schneider en General Major Kriebel. Terwijl de Duitsers vroeg in de morgen reeds opmarcheerden van Putte naar Mechelen en Hombeek om Kapelle-op-den-Bos te bereiken, werden bij ons maatregelen getroffen om deze opmars te verhinderen. Belgische geniesoldaten hadden alle bruggen over de rivieren en kanalen ondermijnd. Ook aan de twee zennebruggen te Hombeek lag de lont klaar.

Over de toestand in het dorp, na het springen van de bruggen zijn twee ooggetuigen die zich op de plaats zelf gingen vergewissen van de ravage.

Jacques De Maeyer :

" In de vroege voormiddag van vrijdag 17 mei hoorden we een geweldige knal. De Zennebrug was opgeblazen. Grootvader, vader en de drie zonen zijn gaan kijken. Aan de Zenne was het een grote ravage. Mijn grootvader stelde ons gerust en zei : *"Eer ze dat hier opgekuist krijgen om erover te komen, zijn we een drietal weken verder !"* De winkel van Gène De Smet was ook zwaar beschadigd alle ruiten waren verbrijzeld, ook het etalageraam. Daarin lagen houten blokken en grootvader heeft er nog een paar van zijn maat meegenomen en zei het wel te regelen als de bewoners terug waren.

We zijn teruggekomen langs het station en aan de spoorwegovergang ontmoetten we een Belgische soldaat die ons vertelde op weg naar Kapelle te zijn om daar de spoorwegbrug op te blazen. Over het spoor, in de Bankstraat, stond een verlaten Belgische legerkamion. Er lagen vier vijf blauwe zakken op met nieuwe legerbotinnen. Mijn vader heeft er een paar van *geleend*. Er was ook een grote kom *liezevet*, zeker 3 of 4 kg, en een carré rundsvlees. Was het legervoorraad ? Het leek eerder dat het uit een beenhouwerij was meegenomen. We sjouwden alles mee naar huis want het zou daar toch maar bederven. Probleem was het te kunnen bewaren. Onze ijskast werkte op brokken ijs die we kochten bij De Bondt, den biersteker, maar de voorraad was erg geslonken. Eerst en vooral werd een lekkere bouillon gekookt en vlees gegeten zoveel het ons beliefde. Wat overbleef werd opgebakken om het langer te kunnen vrijwaren tegen bederf. Het *liezevet* werd in *steine potten* (aardewerkpotten) gedaan."

Staf Saerens :

" Normaal zouden we zoals iedereen op de vlucht gegaan zijn maar door omstandigheden liep het anders af. Vader was met het spoorwegpersonneel gevorderd naar Poperinge. Mijn broers Jef, Edward en René waren opgeroepen bij het leger. We voelden ons ook verantwoordelijk voor de vrouw van mijn broer Edward, Maria De Smet, en haar dochterke Frieda, twee dagen geleden geboren. Ze verbleef met haar ouders bij ons. Ze verlieten het ouderhuis vlak bij de Zenne gelegen.

Vrijdag voormiddag hoorden we de twee knallen met een zekere tussenpoos. De Zennebruggen waren gesprongen; eerst de spoorwegbrug en daarna de brug over de steenweg. Vader en ik zijn gaan kijken of er geen schade was aan het huis van de ouders van mijn schoonzuster. Het huis stond nog overeind. De ruiten waren wel verbrijzeld en door het dak waren stukken arduin en brokstukken steen gevallen. De ontploffingen waren zo krachtig geweest dat modder en slijk met zennewater tot in het dorp spoelde.

Over de bareel, in het begin van de Bankstraat richting Kapelle, stond een defecte Belgische legercamionette. Ze was van de weg afgeduwd en lag op een zijde in de gracht, de wielen gedeeltelijk boven het fietspad. Er lagen broden in maar ook op de grond ernaast. Daarvan hebben we er enkele meegenomen want van enige voedselbevoorrading zou in de eerste weken geen sprake zijn.

Hombeek was een spookdorp. Geen levende ziel was er nog te bespeuren. Eén man hadden we op onze weg ontmoet; *Kester*, die in de *Kreubbe* woonde. Nu drong het duidelijk tot ons door dat alles aan de willekeur was overgeleverd en het nog een kwestie van uren kon zijn vooraleer de Duitsers hier zouden zijn.

We waren zeer bang en vonden het toch te gevaarlijk in ons huis te blijven in de Bankstraat, een drukke verbindingsweg naar Kapelle. Fieke Van Erp had ons toegezegd dat we, in geval van nood, haar huis mochten betrekken. Dit lag erg afgelegen in het Schalham kort bij de Carmosteynhoeve, *de Boeren* genoemd (Locquetstraat). We begonnen de verhuis van de noodzakelijkste huisraad naar de Locquetstraat. Met de kruiwagen werd de ene vracht na de andere gedaan. Eens het bijzonderste overgebracht, was het de hoogste tijd dat vader zelf vertrok, via Kapelle naar het verzamelpunt in Poperinge" .

Oog in oog met de bezetter

Staf Saerens :

" Nu ook vader weg was, bleef ik achter met moeder en mijn jongere zus Maria, samen met mijn schoonzuster Maria, haar pasgeboren kindje Frieda, en haar ouders Gène De Smet en Maike Phlips. We hadden nu onze intrek genomen in het afgelegen huis op het Schalam. Moeder was nog een laatste vracht huisraad gaan ophalen in de Bankstraat en ik vergezelde haar, als veertienjarige zoontje. We hadden alles op de kruiwagen geladen, onze radio er bovenop, en we gingen over het spoor, langs het kerkweggetje aan de pastorij en langs de kerk en kwamen aan de holle weg die afdaalde van de kerk naar de meisjesschool. Plots, links van ons van de hoeve van *Mille van Boerkens* (Keuleers), kwamen twee militairen, geweer in aanslag, sluipend de zandweg af. We schrokken geweldig. Rechts midden op de straat stond een mitrailleuse op een driepikkel met nog een drietal soldaten, geknield en schietensklaar. We herkenden de Duitse helmen niet direct en ik meende dat het Fransen waren die gezegd werden hier te zijn. Vlug begrepen we dat we hier oog in oog stonden met de eerste Duitse verkenners die met rubberboten de Zenne waren overgestoken. Ze waren wellicht ook verrast hier geen Belgische militaire weerstanders te ontmoeten maar een verschrikte vluchtende moeder met haar zoontje. Ze gebaarden ons vlug verder te lopen. Eén van hen, die bij de mitrailleuse stond, stopte mij wat snoep in de hand, om ons enigszins gerust te stellen. Wat verder, aan de meisjesschool, kwamen nog een paar patrouillerende soldaten de trappen af van de koer. Eens we goed uit zicht van de Duitsers waren, zei moeder me : "*Niet opeten, zulle, ze zijn misschien wel vergiftigd !*" Stiekem heb ik de snoepjes weggesmeten."

Louis Van Den Heuvel :

" Bij de geweldige knal van het springen van de brug zijn we naar buiten gekomen (Zepstraat). We zagen dan stukken metaal de hoogte in vliegen. Er kwamen nog twee Belgische soldaten voorbij, waarschijnlijk geniemannen. Ze zeiden dat ze nu de bruggen van Kapelle moesten gaan opblazen.

Dan was er een langere tijd volledige stilte. Moeder zag later beweging op de straat en zei: " *Ik zie daar nog een hele groep Fransen afkomen, we zijn gered !*" We waren nog niet zo vertrouwd met vreemde uniformen, maar vlug werd het duidelijk dat het de Duitsers waren. Ze waren in groep en per fiets.

Door het springen van de brug zijn de huizen uit de buurt beschadigd, zo ook het "Zennehuis". Het werd in 1898 eerst bewoond door de sassenier Gustje Smets en later door het gezin Peter Jan Willems-Van San. Kort daarop werd het volledig afgebroken. Het puin van de zennebrug ligt nog in de rivier. Op de achtergrond ziet men het ponton dat Duitse geniesoldaten in der haast aanlegden. De legercamions wachten op de rechteroever voor de overvaart.
(fotoarchief van Peter Taghon)

Aan ons deur viel er nog een met platte band. Hij had een mooie, bijna nieuwe fiets. Hij kwam achter het huis gelopen, scharrelde een oudere fiets mee en liet de zijne achter. We hebben er nog een goede zaak aan gedaan. Onze goede fietsen hadden we in het koren verstopt. "

Een poos nadien is *Kester* (nonkel Rik Van Den Heuvel) bij ons gekomen. Hij was in zijn huis (*de Kreubbe*) toen de brug sprong en werd verwond aan het hoofd. Waarschijnlijk een pan of een steen op het hoofd gekregen. Dat bloedde erg. Hij zat achter het huis toen de eerste Duitsers de Zenne overstaken. Ze hebben hem nog vluchtig verzorgd.

Jacques De Maeyer :

" In de namiddag hoorden we schieten. Grootmoeder beval iedereen in de kelder te gaan. Dat heeft enkele minuten geduurd. Als we terug naar boven kwamen zat den ouden *Berg* (Louis Goovaerts), die zeer hardorig was, nog steeds op de bank achter ons huis in het zonneke rustig zijn pijpke te smoren. Vol verwondering zei hij :

"*Nu heb ik iets schoon gezien, twee vliegtuigen daarboven sè, die waren katke aan 't spelen !*"

Hij had niets gehoord maar erg genoten van een schouwspel in de lucht. We voelden ons niet erg op ons gemak en zijn de twee daaropvolgende dagen binnengebleven. Van enige troepenbeweging hebben we dus niets gezien."

Staf Saerens :

" We zijn een paar dagen in het huis op het *Schalam* gebleven. Zaterdag is er aan het huis nog een Duitse *side-car* gestopt. Ze hadden daar enige beweging gezien en kwamen zich vergewissen of het wel burgers waren. Eén bleef beneden, de andere kwam naar boven tot op de kamer waar Maria Saerens-De Smet met de pasgeboren baby te bed lag. Hij keerde op zijn stappen terug en beiden reden dan snel verder. Dan zijn we terug naar ons huis in de Bankstaat verhuisd, omdat alles toch veilig scheen en er meer en meer vluchtelingen teruggekomen waren."

Tot hier het relaas van enkele Hombekenaren en wat zij meemaakten die eerste dagen van de oorlog. Ondertussen rolde de bezettingsmachine over ons land in rtazend tempo. Bekijken we ook even hoe de Duitsers deze dagen beleefden.

VORSTOSS ÜBER DIE SENNE

De hiernavolgende kommentaar halen we uit het vernoemde dagboek van de 30 ID (**De 30ste Infanteriedivisie**). Het werd zo accuraat en ordelijk bijgehouden dat men er zou aan denken dat het een latere synthese is van verzamelde verslaggeving.

Het 6de Duitse leger werd ingezet in het noordelijk landsgedeelte (tot Namur). Het bestond uit 14 infanteriedivisies, 2 pantserdivisies en 1 gemotoriseerde infanteriedivisie. In het zuidelijk landsgedeelte en in de Ardennen werden nog 2 legers ingezet met veel meer pantserdivisies.

De 30ste infanteriedivisie maakte deel uit van het 6de leger. De divisie opereerde op de as Turnhout - Herentals en had de nacht van 16 op 17 mei zijn kommando in Itegem opgesteld. Hun sector lag dan tussen Nethe en Dijle en de volgende aanval was gericht op het Willebroek-kanaal om zo westwaarts door te stoten over Dendermonde. Deze divisie telde 3 infanterieregimenten (J.R.) We vermoeden dat J.R. staat voor *Jägerregiment*. Ieder regiment had 3 bataljons ;

J.R. 171 : ter verovering van Lier en Duffel,
J.R. 192 : ter verovering van Mechelen, over Hombeek tot Kapelle-op-den-Bos,
J.R. 234 : ter verovering van Mechelen, over Battel, Heffen naar Willebroek

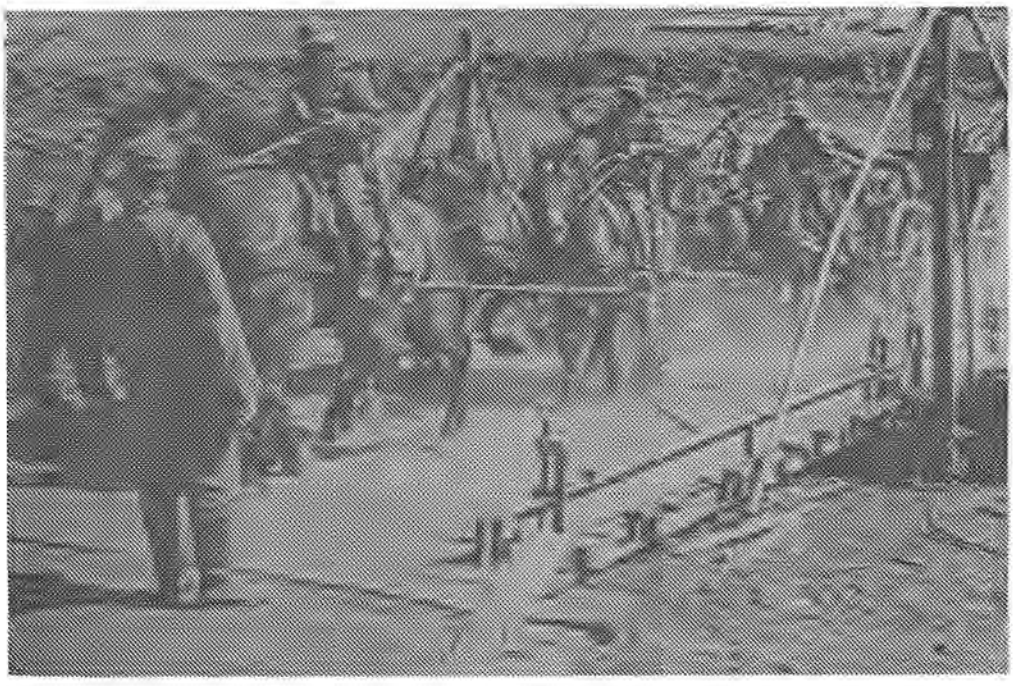
Het 2de bataljon van infanterieregiment 192, onder bevel van Hauptman Kessler, zal Hombeek innemen. Zoals algemeen werden ook hier eerst verkenners voorop gestuurd. Deze ***Spähtruppe*** die ons dorp verkenden stonden onder bevel van Oberstleutnant von Zahn.

Het *156ste Pionier Bataljon* was de genie aan de divisie toegevoegd. Ze hadden opdrachten als ontmijnen en leggen van pontons of noodbruggen over de rivieren. Zij bouwden de noodbrug over de Zenne.

Kampftag 8. Zo staat deze vrijdag 17 mei In het legerrapport geboekt. De dag wordt omschreven als DURCHBRUCH DURCH DIE DYLE-STELLUNG, EINNAHME VON MECHELN, VORSTOSS ÜBER DIE SENNE ZUM WILLEBROEK-KANAL.

(We citeren uit het dagboek in vrije vertaling en vestigen er ook de aandacht op het feit dat de uren volgens de Duitse tijd één uur vroeger waren dan de dan geldende Belgische tijd)

De hele kolonne van het J.R.192 wacht om de Zenne over te steken en verder op te rukken naar Kapelle-op-den-Bos. De voorlopige brug kwam er maar naar zeer veel moeilijkheden veroorzaakt door het sterke getij. 's Avonds laat, diezelfde vrijdag 17 mei, kan het eerste zwaar vervoer over de rivier. De infanterie was toen reeds slaags met terugtrekkende Belgische troepen in Kapelle. Op de onderste foto zien we hoe, bij hoog water, de paardenkoppels met volle kracht worden ingezet om het zwaar getrek over te brengen, wat vermoedelijk op zaterdag 18 mei gebeurde. (fotoarchief van Peter Taghon)

Het 3de bataljon van J.R.192 werd de avond daarvoor rond 23.00 uur door artillerievuur bestookt en was verplicht urenlang te schuilen in kelders te Putte. Er ontstond hier en daar brand. De regimentskommandant ging ter plaatse en snel werd alles in orde gebracht.

Om 5.00 uur 's morgens loopt het bericht binnen bij het divisiekommando dat de nacht verder rustig verlopen is en dat alles er op wijst dat het Belgisch leger geen aanval beraamt. Dat blijkt zo omdat de vijand onzeggens alle bruggen over de Grote- en de Kleine Nethe heeft opgeblazen om zich te verschansen op de noordoever van de kleine Nethe. Het regiment (J.R.192) is in voeling gebleven met de tegenstander zodat hij niet ongemerkt kon ontkomen zoals dit aan het Turnhoutkanaal het geval was.

Om 6.00 uur wordt het bevel tot de verdere aanval gegeven. Onze-Lieve-Vrouw-Waver wordt beschoten en een uitkijkpost verlaat de kerktoren.

Om 8.55 uur verlaten de Belgen ijlings hun stellingen te "*Wynes, Merkt*", ten noorden van Keerbergen, en slaan op de vlucht.

Om 9.00 uur melden de verkenners dat op de weg Putte-Mechelen, te Peulis, de bunkers verlaten zijn en de beruchte ijzeren pantserhindernis zonder enige moeite weg te rollen is. Een half uur later trekt het 2de bataljon met majoor Kessler voorbij de zogenaamde *ijzeren muur* en wordt smalend in het dagboek vermeld :
"***Wieder hat der Belgier kampflos eine überaus starke Stellung aufgegeben***"

Om 10.30 uur passeert men Pasbrug zonder weerstand en men bereikt de oostrand van Mechelen.
Om 11.00 uur wordt de inname van Mechelen gemeld. De stad werd zonder noemenswaardige weerstand bezet zonder verliezen behoudens enkele lichtgewonden in de 6de kompagnie.

PLAISANTERIE AAN DE "PLAISANCE-BRUG"

Het bericht van 11.00 uur over de inname van Mechelen meldt een bijzonderheid betreffende de brug aan de Brusselpoort, bij ons bekend als de *Plaissance-brug* (vaartbrug), door de Duitsers de *Pont de Bruxelles* genoemd.

De divisiekommandant geeft majoor Kessler van het 2de bataljon (J.R.192) persoonlijk de opdracht onmiddellijk door te stoten naar Hombeek. Hijzelf gaat naar het stadhuis om aan de burgemeester de inbezitname van de stad te melden. Hij treft maatregelen met hem om de beveiliging van de stad en de burgers en vraagt hem de stadsplannen en de plannen met aanduiding van de ondermijnde bruggen.

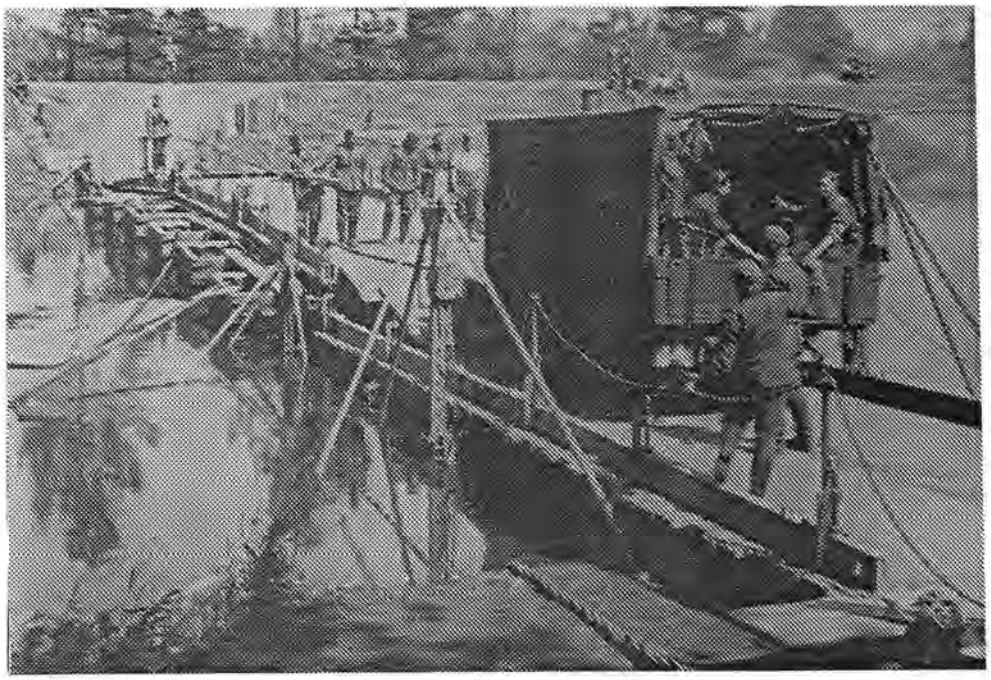
De Duitsers zijn van de Putse steenweg naar het centrum gereden en, eens op de Grote Markt, hebben ze de Bruul genomen, in de waan dat deze hoofdstraat hen naar de Brusselse steenweg en Hombeek zou leiden. (De huidige overweg over de vaart aan het station werd pas later gemaakt bij de aanleg van de autostrade Antwerpen-Brussel)

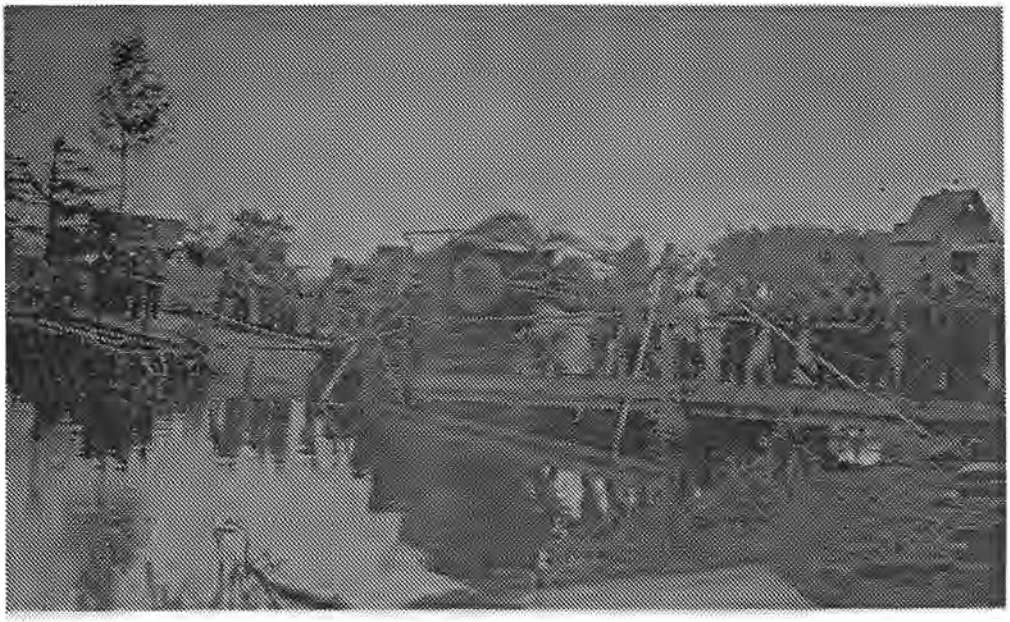
Op het stadhuis stelt een stafofficier vast dat majoor Kessler de verkeerde weg is ingeslagen. Hij vordert een burger op om met hem mee te rijden in zijn pantserwagen naar de *Pont de Bruxelles*. Intussen is het bataljon aan het station voorbijgekomen tot aan de vaart en wordt de spoorwegbrug opgeblazen. De knal is geweldig en de gegijzelde gids maakt van de verwarring gebruik om de benen te nemen. De officier zet de pantserwagen in dekking en loopt naar de vaartbrug. De draaibrug is open zodat niemand erover kan. Aan de overzijde staan twee Belgische militairen die met een draad bezig zijn. De officier schiet op een van hen die neerzijgt. Hij wordt door de andere in een legerwagen gesleept die komt aangereden. In volle vaart verdwijnt de wagen achter de hoek van de straat. (Hombeekse steenweg ?)

Aldus is het springen van de vaartbrug op het nippertje verhinderd. De springlading wordt verwijderd en binnen het uur kan de opmars verder gezet worden. Deze tussenkomst van de officier wordt in het rapport wat overschat. Men spreekt van een 6 meter hoge oever van het kanaal, waarover een noodbrug aanleggen zeer moeilijk en tijdrovend zou geweest zijn. Het plezierige van deze *Plaissancebrug* is wel dat, vier jaar later, juist hetzelfde gebeurde. Het springen van de brug werd dan op het nippertje belet door tussenkomst van een weerstander.

Er is ook berichtgeving over de andere regimenten in die voormiddag. Zo is het regiment J.R. 171 van Lier naar Duffel opgerukt. Het 1ste en 3de bataljon stoten op sterke weerstand bij het overzetten over de Nethe. In Lier zelf hebben enkele straatgevechten plaats gehad. Het 1ste bataljon weet over de Nethe te komen en vestigt daar een bruggenhoofd. Dit regiment dat blijkbaar meer weerstand te verduren kreeg, kreeg de opdracht naar Kontich en Schelle op te rukken.

Onze aandacht gaat verder naar het infantrieregiment J.R. 192.

Het liep niet altijd van een leien dakje. Hier werd ook weer bij hoge waterstand het legertransport overgebracht. Bij de overlapping heeft het ponton begeven onder de zware vracht van een legervoertuig en er wordt met alle mankracht geprobeerd om alles weer vlot te krijgen
(fotoarchief van Peter Taghon)

DUITSE VERKENNERS IN 'T DORP

12.00 uur.
J.R. 192 stösst auf Hombeek weiter vor in der Hoffnung, auch hier eine Sprengung verhindern zu können. Die Brücke über die Senne ist aber schon gesprengt.

Uit het getuigenverhoor van Hombekenaars weten we dat de beide bruggen over de Zenne reeds in de vroege voormiddag zouden gesprongen zijn. Volgens het Duits verslag is de spoorwegbrug over de vaart te Mechelen rond 10.30 uur (plaatselijke tijd) in de lucht gegaan. Waren de Hombeekse bruggen reeds voordien gesprongen ?

Om 11.25 uur (plaatselijke tijd) zouden de Duitse verkenners richting Hombeek gegaan zijn, gevolgd door (J.R.192), 2de bataljon, met 2 compagnieën, de vijfde links van de baan, de zesde rechts van de baan. Ook de staf begaf zich naar Hombeek.

De verkenners hebben met rubbervlotten de Zenne overgestoken. Dan hebben ze in het dorp gepatrouilleerd op zoek naar verdoken verzet. Dit is er niet geweest en toch werd er geschoten. Nadien werd het dode lichaam van een Belgisch soldaat gevonden en ter plaatse begraven. Op zijn graf stond een inderhaast genageld houten kruis. Daarop hing de Belgische helm met een kogel er dwarsdoorheen. Dat was duidelijk aan de wijze waarop het metaal geplooid was bij de twee gaten. Niemand zal kunnen getuigen hoe het juist is gebeurd, maar het feit is er.

Wie was de ongelukkige en wat gebeurde er ?
Alfons VERHOEVEN, (°Oelegem 3.6.1916), was de zoon van Karel Jaak en van M.Catherina BOSSCHAERT. Hij was ongehuwd en woonde te Halle (prov. Antwerpen) Molenheidestraat 11.

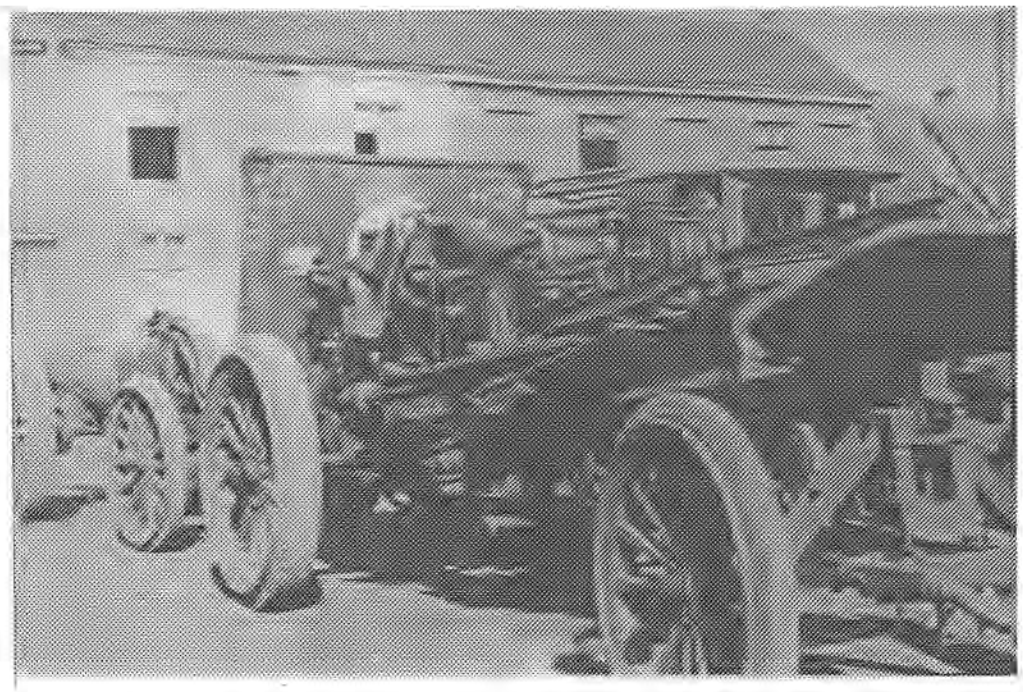
Hij was als 34 jarige heropgeroepen (klas '36) bij het 6de Linie, II Bon, 8 Cie., stamnummer 106/2648. (ingeschreven in het overlijdensregister te Halle op 9 augustus 1940)

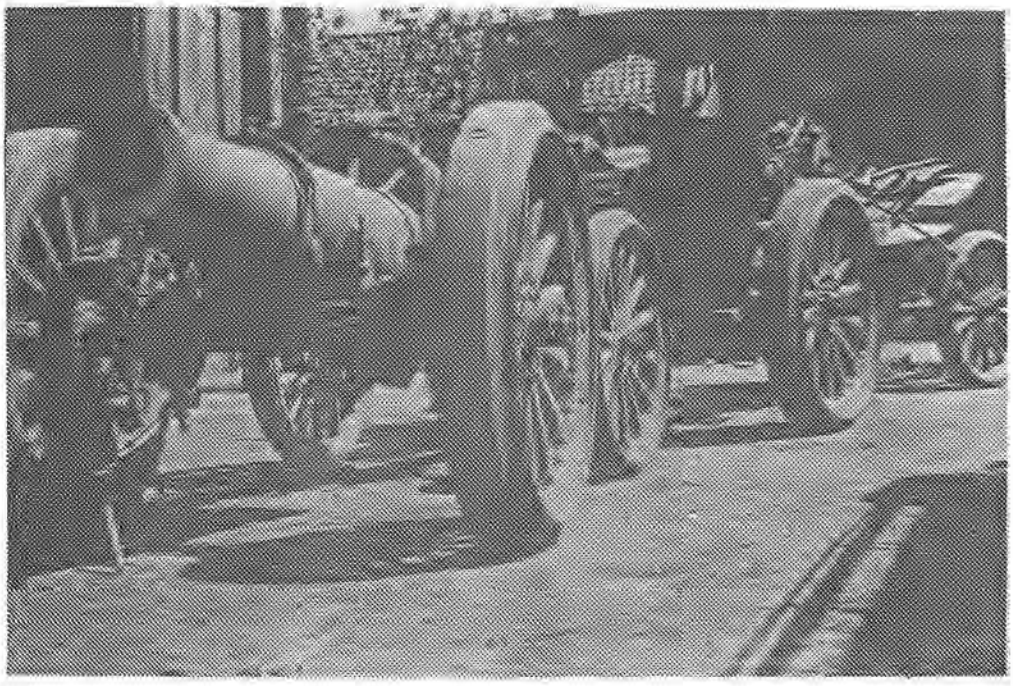
In zijn militair dossier (Legerarchief te Evere) werden geen bijzonderheden opgenomen i.v.m. de doodsoorzaak (*"geene"*) maar er wordt genoteerd dat hij geen krijgsgevangen geweest is. Hij genoot geen vergoeding als oorlogsslachtoffer omdat " il est décédé par de fait de service d'après la Commission d'Appel des pensions Militaires, Bruxelles 26.2.1949). Het rapport vermeldt dat de familie verwittigd werd door Christiaens van Hombeek en een overlijdensakte werd opgesteld.

Zijn voorlopig graf was achter de lindebomen op het het dorpsplein en tegen de tuin van Karel Slachmuylders (de Kees). Hij werd nadien begraven op het gemeentekerkhof.
Eugeen De Smet had in de late voormiddag nog een eenzame Belgische soldaat gezien die over de bareel strompelde, richting dorp. Hij deed niet normaal en leek *een slag van de molen* gehad te hebben. Was hij dronken ? Alles wijst erop dat deze ongelukkige op de Duitse verkenners is gestoten, due achter de huizen van het toenmalig Broekstraatje patrouilleerden. Heeft hij, in een vlaag van verbijstering, eerst geschoten ?

Duitse soldaten staan met enige fierheid op de de Zennedijk en volgen de werken van de genietroepen om de Zenne te overbruggen. De aaneengesloten kolonne legervoertuigen wacht met ongeduld om over te steken.

Deze twee foto's werden (vermoedelijk zaterdag) genomen door een Duits soldaat op het marktplein te Hombeek. Men bemerkt (boven) de gevels van de huizen Van Beneden, nu ook café "Leona" en (onder) een zijraam van café "Den Engel" en een hoek van de electriciteitskabine op de markt. Het buitgemaakt luchtafweergeschut (zware Hauwitsers) is vermoedelijk van het 2de Belgische Regiment. Hombekenaren die vrijdag 17 mei, nog in de voormiddag, naar de gesprongen brug gingen kijken hebben dit legermateriaal nergens opgemerkt. De legerbuit moet daar vrijdag in de namiddag of zaterdag aangevoerd zijn. Waar het vandaan kwam is niet bekend maar het blijkt kort daarop afgevoerd te zijn.
(fotoarchief van Peter Taghon)

(Lees hierover ;
Stan Behets, Angèle Selleslagh; Oorlogsslachtoffers 1940-1945 te Hombeek, Hoembekania, deel 4, 1990, p.161 e.v.; Sooi Tersago zou nog thuis geweest zijn toen de Duitsers patrouilleerden. Hij hoorde de schoten en zag het lijk van de soldaat. Hij is daarna nog met de fiets vertrokken naar Nieuwpoort)

Met deze Duitse verkenners kwam Staf Saerens even later oog in oog te staan aan de meisjesschool. Nadat ze hadden vastgesteld dat alles veilig was zijn de eerste infanteristen over de Zenne gekomen.

De noodbrug over de Zenne

Het getij op de Zenne heeft de genietroepen lelijk parten gespeeld bij het aanleggen van de noodbrug. Dit heeft dan ook veel langer geduurd dan algemeen verwacht werd. Ook over de juiste tijden is enige onduidelijkheid.

Bij het krijgsverslag van de divisie waren oorspronkelijk ook *Anlagen* (bijvoegsels), die we spijtig genoeg niet bezitten. Een drietal bijvoegsels handelden specifiek over Hombeek.

13.15 uur (Duitse tijd), het 2de bataljon I.R.192 bereikt de Zenne.

13.40 uur begint het overzetten. We nemen aan dat het niet gemotoriseerde troepen waren (*Radfahrer*) die op een voorlopig ponton, planken op rubber zakken (*Flohsäcken*), de rivier overstaken. Wellicht zijn het deze soldaten geweest die Louis Van Den Heuvel met de fiets zag voorbijtrekken. Om 14.20 uur zouden ze reeds aan de vaart te Kapelle aangekomen zijn.

Anderzijds meldt *Pionier-Btl.156* (de genietroepen) dat ze, na de springlading onder de vaartbrug te Mechelen onschadelijk gemaakt te hebben, ze de opdracht kregen onmiddellijk naar Hombeek te gaan. Volgens hen werd om 14.00 uur met een bruggenbouw over de Zenne begonnen. Ze melden : *Es wird festgestellt, dass der Wasserstand sich etwa alle 2 Stunden um 2.50 m verändert. Um 22.30 Uhr ist die Brücke fertig.*

Terwijl te Kapelle-op-den-Bos in de namiddag reeds gevechten aan de gang zijn is men in Hombeek druk in de weer om zo snel mogelijk legermaterieel over de Zenne te krijgen. Zodra de brug klaar is wordt gemeld dat de mortier *Sturmgeschütze* als eerste naarvoor gestuurd werden voor J.R.192.

De tweede compagnie van de genie werd ter versterking naar Willebroek gezonden. Daar heeft het derde infanterieregiment (I.R. 234) eveneens problemen om het kanaal over te steken. Er zijn vele gewonden gevallen onder het aanhoudend artillerievuur. Er wordt gemeld dat huizen in brand gestoken werden ;
Auch einwohner beteiligen sich am Kampf. Nach Sprengung und Anstecken einer Anzahl Häuser geben die Einwohner den Kampf auf.

Ook in Kapelle-op-den-Bos wordt op verzet van de Belgen gestoten die er over een pantservoertuig beschikten. Majoor Kessler, kommandant van het 2de bataljon en Leutnant von Zahn van de verkenners werden ernstig gewond. Het verhaal over de weerstand in Kapelle leest u in volgend nummer. Het wordt door Peter Taghon zelf voorbereid.

Het probleem om het zware materiaal tijdig over de Zenne te krijgen heeft de vechtjassen in Kapelle zeker parten gespeeld. De ganse namiddag werden ze er vastgenageld op de linkeroever en werden er meerdere manschappen en officieren gewond. In de nacht werd geniemateriaal aangebracht voor een noodbrug en een aanvalsbevel werd vooropgesteld voor 6.00 uur 's morgens.

Om 21.00 uur gaat volgende korte de dagmelding van de divisie naar het generaal kommando :
- ***J.R.171 hat Übergang über die Nethe bei Lierre und Duffel nicht erringen können***
- ***J.R.234 hat Willebroeck nicht erreicht und soll sich heute abend noch einen Brückenkopf schaffen und weiter nach Westen vorstossen***
- ***J.R. 192 hat Capelle au Bois erreicht und ist zur Zeit im Angriff zur Schaffung eines Brückenkopfes für weiteres Vorstossen auf Termonde.***

Het legerrapport van die bewuste vrijdag 17 mei, de dag dat ons dorp door de Duitse bezetter onder de voet gelopen werd, luidde als volgt :

Orientierung über die grosse Lage :
Am 17.5. ist es gelungen, in den äusseren Gürtel der Festung Antwerpen einzudringen (216.J.D.) (56.J.D.), Mechelen (30.J.D.) und Löwen (II.A.K.) werden in hartem Kampf genommen, Brüssel kampflos übergeben.
Südlich Maubeuge werden durch unsere Panserverbände zwei feindliche Divisionen zerschlagen und der Feind über die obere Sambre bis die obere Oise verfolgt.
Verluste des Tages :
Gefallen : 23 Unterofficieren und Manschaften
Verwundet : 7 Officieren, 73 Unterofficieren und Manschaften.

ONDER VREEMDE BEZETTING

Vlug zouden de mensen moeten berusten in het lot dat hen overkomen was. De bezetting was een feit. De overmacht van het Duitse leger kon niet ontkend worden.

Wie de laatste dagen de vlucht genomen hadden waren maar enkele dorpen verder geraakt. Weldra waren ze ook door de Duitsers ingehaald. Ze keerden op hun stappen terug. Wie tot Diksmuide of zelfs tot over de Franse grens gesukkeld waren deden er langer over. Pas na de kapitulatie keerden ze huiswaarts en sommigen kwamen slechts na één of twee maand in Hombeek terug.

Het duurde ook nog een hele tijd vooralleer de bevoorrading normaliseerde en men zich de noodzakelijke voedingswaren op een min of meer normale manier kon aanschaffen. Het spreekt van zelf dat uit nood op zoek gegaan werd naar eten. Er werd genomen waar het was en de achtergelaten huizen werden onder de voet gelopen. Kleding, lijnwaad, lakens en dekens en huisraad verhuisden van eigenaar. Terugtrekkende vluchtelingen namen soms hier wat weg en lieten het wat verder op hun tocht weer achter in een andere woning. Ook de boeren moesten op zoek gaan naar hun achtergelaten vee en erfdieren.

De huizen die onbewoond waren werden veelal door Duitsers ingenomen; de reservetroepen voor het front. Ze werden niet alleen ingenomen als slaapplaats maar sommige huizen werden ingericht als infirmerie, bakkerij, slachtplaats enzomeer. De eerste dagen was het één troepenaanvoer en marcheerden zingende soldaten door de straten. Ze deden hun best om de bevolking zo weinig mogelijk te verontrusten.

Louis Van Den Heuvel :

" Na een tijd hadden we eten te kort en zijn we op zoek gegaan om wat vlees of andere eetwaar te vinden. Bij Jan Den Beenhouwer werd alles buitengehaald. En overal werd meegenomen wat eetbaar was. Er werd natuurlijk ook misbruik gemaakt en meer meegenomen wat nodig was of andere dingeen dan voeding. In de beek van Meekes hebben we een paard in de gracht gezien. Het kon er niet meer uit. Was het verwond, ik weet het niet. Het werd naderhand door de Duitsers met een schot afgemaakt.
In de eerste dagen heb ik Belgische krijgsgevangenen gezien die door de Zepstraat gingen, richting Kapelle-op-den-Bos, onder begeleiding van slechts een paar Duitsers."

Frans Brusselmans :

" Maandag 20 mei 1940 :
We zijn maar tot in Steenhuffel geraakt tot bij een zuster van mijn vader, Wis Brusselmans. We verbleven op een zekere afstand van de grote baan. Als we dan de Duitsers met de moto's zagen rijden wisten we dat het geen zin meer had nog langer te blijven. Er kwam een Duitse verkenner op de moto tot bij ons om te zien of er geen soldaten verscholen zaten, maar reed onmiddellijk door.

Op de terugweg passeerden we de Duitse kolonnes. De meesten waren per fiets en ook met karren. Ze waren vriendelijk. In Kapelle-op-den-Bos zijn we over de sasdeuren gelopen omdat de bruggen gesprongen waren. Ook daar hielpen de Duitsers ons om veilig over het kanaal te komen.

Thuis was er toch een zekere schade door het springen van de brug. Alle ruiten aan de achterzijde waren gebroken. Een zware kasseisteen was door het dak gegaan, door de planché van de kamers, tot in de benedenplaats. De meeste mensen zijn na 28 mei teruggekomen.

Onze va en den Do hadden bij Van Hoof nog een vaatje Geus gevonden. Regelmatig ging men een kruik Geus vullen in zo een verlakte stoop. Ze hadden er met de buren echt van genoten. Toen Van Hoof terug was van de vlucht werd hem dat verteld. Hij vroeg : *Welk vaatje was dat dan, daar was geen Geus in de kelder ?*" Toen werd het duidelijk dat ze uit een vat zuur bier getapt hadden dat Van Hoof terzijde gelegd had om het terug te geven aan de brouwer."

Staf Saerens :

" Kolonnes van het Duitse leger trokken door de Bankstraat. Eens hielden ze een oponthoud van enkele uren aan de hoeve van *Rettes*, schuin tegenover ons huis. Er werden daar de paarden beslagen en ander onderhoud gedaan. Ze kwamen dan ook bij ons, achter het huis en zetten er zich op de bank. Ze gedroegen zich zeer behoorlijk en waren in beste stemming. Hun liederen met o.m. "*Und wir fahren gegen England !*" waren niet uit de lucht."

Jacques De Maeyer :

" Maandagmorgen ben ik met moeder te voet naar Mechelen gegaan. Ze wilde zich vergewissen van de toestand van het huis daar. Vader ging veiligheidshalve niet mee. Aan de Zenne stonden Duitsers en we konden de rivier niet over. Ze deden ons teken dat we de zennedijk

moesten volgen, richting Zemst. We zagen links de aangelegde pontonbrug. De Zennebermen waren uitgegraven zodat een zachtere talud ontstond voor het legertransport. We zijn dan tot *'t Waterke* gegaan waar de overzet was ter hoogte van Schonenberg en zo bereikten we Mechelen.

De kortste weg naar ons huis in de Willem Geetsstraat was langs de vaartdijk. Daar stond Flakartillerie, een achttal kanonnen. Constant Joosen, de fotograaf had een praatje met de Duitse artilleristen. Zijn vader Louis Joosen was een goede vriend van dokter Meuldermans. Hij kwam in Hombeek geregeld jagen op de Dries. Zijn jachtwachter was *Tist van de Platte* (Goovaerts). In onze straat was slechts één bewoonster gebleven, een oudere Waalse dame. Aan de huisdeuren van de buren die ze persoonlijk kende had ze een wit lintje gebonden. " *Dat is een teken dat ge u overgeeft*", zegde ze. Zo hing er ook een lintje aan onze deurklink. Moeder zei; *"Laat het maar hangen, kwaad kan het ook niet"* In de namiddag zijn we terug in Hombeek gekomen."

Frans Brusselmans :

" We gingen kijken aan de pontonbrug over de Zenne waar die eerste dagen hele kolonnes Duitsers over kwamen. Ook de burgers die huiswaarts keerden mochten er over maar die moesten voorrang geven aan het leger. Bovendien was oversteken enkel maar mogelijk bij hoge tij. Bij laag water pasten de stukken niet in mekaar en moest men wachten."

Jacques De Maeyer :

" Maandag reeds en de dagen daarop zagen we terugkerende vluchtelingen. Op de Mechelse weg, aan 't kasteeltje Wolputte, zagen we ook mevrouw Lindemans, een goede kennis. Ze kwam terug met haar gezin uit Opwijk. Haar man, de dokter, was in Mechelen gebleven. Het was wat potsierlijk te zien hoe die voorname dame, zuster van professor Stan Leurs, met haar jongste kind boven op een stootkar gezeten was, getrokken door drie vrouwen, haar gouvernante, de meid Madeleine en Lou, haar dochter. De vluchtelingen konden dan over het ponton de Zenne oversteken.

Vader was benieuwd hoe het met Mit de meid zou afgelopen zijn. Met mijn jongere broer Leo zijn we op onze kleine fietsjes naar Lippelo gereden, over Leest, Blaasveld en Willebroek. Op onze volgweg zagen we geregeld kolonnes van het Duitse bezettingsleger, meestal oudere soldaten met paard en met Poolse karretjes. We troffen ons Mit thuis, gezond en wel. Ze woonde wat voorbij het dorp van Lippelo, op de Wipheide. Ze vertelde over de vlucht, dat Kapelle gebombardeerd werd, net als ze er doorwaren. Ze beloofde kortelings terug te komen naar Mechelen. Er werd daar verteld dat een meisje door een Duitse soldaat aangerand geweest was. De ouders hadden bij de burgemeester, graaf de Beugem, een aanklacht ingediend. De soldaten van de compagnie werden verzameld en het meisje moest de dader aanwijzen. Hij zou uit de rangen gehaald zijn en kort daarop gefussilleerd.

Hiermee was ons Hombeeks avontuur van de meidagen '40 voorbij. We zijn na veertien dagen terug naar Mechelen gegaan, in de ouderlijke woning."

Louis De Valck :

" Bij de thuiskomst sliepen er Duitse geniesoldaten in de leegstaande huizen. Ze werkten aan een nieuwe zennebrug. Een paar huizen verder hadden ze een infirmerie geïnstalleerd. Ze hebben toen een noodbrug aangelegd (nog vóór de latere Bailly-brug). Op de boerderij van Boerkens hebben nog troepen een korte tijd verbleven. Ze hadden er ook hun paarden op de boomgaard en in de stallen.

We gingen soms kijken naar de werken aan de zennebrug. Op een dag kwam er een fietser en vroeg me of ik wist waar Victor Peremans woonde. Hij was bij hem tijdens het bombardement op Abbeville en bracht slecht nieuws. Hij had er in de plaatselijke kliniek ook Frans Solie ontmoet. Op het eerste zicht was Frans er nog erger aantoe maar de kansen keerden en Victor Peremans overleed. Hij vroeg of we het thuis wilden zeggen. Hij werd doorgewezen naar de pastoor die het droeve bericht dan heeft overgebracht aan zijn ouders."

DE VLUCHT WAS EEN LIJDENSWEG

In die dagen namen sommigen hun huis terug in, anderen trokken maar verder op de vlucht voor geweld van de aanvallende Duitsers. Zonder het te weten kwamen ze soms op plaatsen terecht waar het treffen tussen de twee legers voor de burgers veel slechter verlopen was dan in eigen dorp.

Gerarda Mariën :

" Donderdag 16 mei. In Kapelle stapten we na een korte poos over op een ander legervoertuig dat ons tot aan het station van Dendermonde bracht. Een trein voerde ons verder tot Deinze.

In hetzelfde treincompartiment zat een zestienjarig moedertje, een kindje van een paar weken op de schoot. Haar man was opgeroepen in 't leger. Het kleintje leed aan kinkhoest en weende erbarmelijk. Uit een boodschappentas haalde het moedertje een flesje. Ze zag dat de melk helemaal verzuurd en geklonterd was en de tranen bolden van haar wangen. Het was tragisch om zien. Iedereeen zat er verslagen bij, hulpeloos. De trein hotste verder en het wenen van het borelingske ging over in zacht kreunen. Het gezichtje werd bleker en bleker. Voor dat kindje werd het voorzeker een vlucht in de dood.

In Deinze reed de trein niet meer verder. Op alle rails stonden treinen met Franse militairen. Er kwam bomalarm en we moesten ijlings het station verlaten. We sukkelden tot in een garage in de buurt en kregen er een paar stoelen. Vader voerde de zieke tante op een kruiwagen. We waren radeloos. Vader en ik gingen op zoek naar een opvangcentrum voor vluchtelingen. Er was een ontzettende drukte maar we werden er zeer lief ontvangen. Na zeer veel telefoneren vond de directrice een auto bij een particulier. De oude mensen, de zieke tante en vader werden naar het klooster van de zusters Maricollen gereden. Wij gingen te voet. In het klooster zat een massa vluchtenden onder wie ook Joodse mensen. Ze hadden ontzettende angst. Iedereen werd er grootmoedig opgenomen en kreeg wat van de laatste voorraad waarover de zusters beschikten. We sliepen gewoon op de vloer of op een ijzeren ressort, maar de grootouders en de zieke tante kregen een kloosterbedje.

De dag daarop, vrijdag 17 mei vertrokken we naar Petegem, een dorp voorbij Deinze. Drommen vluchtelingen trokken nog steeds westwaarts, in het midden van de straat reed of marcheerde het Belgische leger in dezelfde richting. We logeerden er bij de zusters van dezelfde congregatie in een zeer groot gebouw. De huishoudklas werd onze verblijfplaats. Voor de grootouders kregen we kostschoolbedjes, de anderen sliepen op nieuwe ligstoelen, houten strandstoelen, door de firma Storck bezorgd. Hier zouden we tot 31 mei blijven. In het begin hoorden we afweergeschut in de verte. Na een paar dagen naderde het geweld en vlogen de obussen boven en langsheen het klooster. Dat bleef zo duren. Na een tijd was er geen lopend water meer en moesten we water gaan halen aan een afgelegen pomp, dikwijs onder een obussenregen. De angst nam toe en bovendien werd grootvader zwaar ziek. Hij ontving de laatste sacramenten. In die omstandigheden was het nog dubbel zo droef.

Het oprukkende Duitse leger stond tegenover onze Ardeense Jagers. Deze wilden de brug over de Leie treffen om de vijandelijke opmars te vertragen. We lagen nu in de vuurlinie. In onze huishoudklas met de grote ramen werd het te gevaarlijk. Zuster Overste deed ons verhuizen naar het podium van de toneelzaal. De toneelzaal lag ingesloten, zonder ramen, en zat stampvol vluchtelingen. De Duitsers staken de brug toch over. Tegen de morgen kwam er een groep Duitsers de toneelzaal binnengestormd en . . . alle weerbare mannen moesten mee. Ze zouden als levend schild op de brug opgesteld worden, dit om de Belgen het schieten te beletten. We hoorden alles van op de scène, achter de gesloten gordijnen. De oudste tante hield een hand voor de mond van grootvader. Hij zag zeker onze ontreddering en bijna doof zijnde zou hij ons kunnen verraden door luidop vragen te stellen. We hielde de angstige ogen op de gordijnen gericht . . . ze bleven gelukkig dicht. Toen hebben we de Heer heel oprecht bedankt want vader zou zeker bij de weggehaalden geweest zijn.

De Belgische troepen trokken achteruit en de brug had stand gehouden. Op een morgen marcheerden Duitsers krijgshaftig aan weerskanten van de straat, het geweer in aanslag. We zagen het gebeuren vanuit de huishoudklas. Er kwam een heel raar gevoel over ons, zeer onaangenaam bovendien. Diezelfde dag nog kwamen twee Duitsers met dreigend geweer de klas binnen. Ze riepen :*Keine belgische Soldaten versteckt ?* Op hun gelaat stond angst te lezen.

Toen hoorden we over de wreedheden die overal zouden gepleegd zijn, o.a. te Vinckt, waar ze rond de kerk vluchtelingen doodschoten, vrouwen en kinderen. Op 28 mei gaf koning Leopold het land over. Tienduizenden vluchtelingen zaten opeengedrongen op dat kleine stukje grondgebied. Was het verantwoord ze te laten uitmoorden ? De capitulatie was een opluchting maar tegelijkertijd kwam een raar gevoel over ons.

Een paar dagen later zijn vader en wij, de jonge mensen, terug te voet naar Hombeek vertrokken. 's Morgens hadden we in St.-Denijs-Westrem nog een halve boterham en een waterijsje te eten gekregen. In Gent, twintig kilometer verder, konden we een camionette aanklampen. Hij wilde ons alle vier en de volgeladen fietsen mee tot Mechelen voeren, en wij gelukkig na-

tuurlijk. Toen we te Heffen aan de zennebrug kwamen lazen we : "Brücke gesperrt ! Mecheln via 16-Tonne-Brücke über Hombeek !" Op die manier zouden we niet in Mechelen maar rechtstreeks in Hombeek terecht komen. De dag daarop zijn de ouderen met de taxi thuis aangekomen.

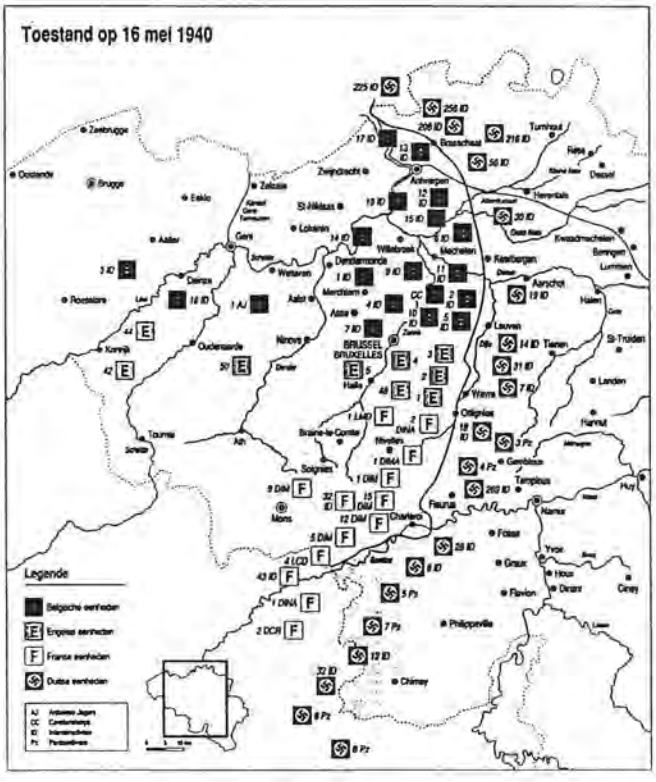
De pijnlijke vlucht was voorbij. Het leven in oorlogstijd begon . . . "

Louis De Valck :

" Onze vlucht ging over Tisselt, Breendonk, Londerzeel, Buggenhout, Peizegem. Daar werd nog een Duits vliegtuig geschoten dat in Opstal gevallen is. Zo zijn we tot Aalst gegaan. In Nieuwerkerken hebben we de nacht doorgebracht op het kasteel van de baron-burgemeester. Vader die bij de Regie van Telefoon werkte moest zich melden in Oostende voor verscheping naar Engeland. We zijn echter van de weg afgeweken en kwamen in Oudenaarde terecht. Verder ging het over Kortrijk, Roeselare, Pittem, Tielt. Daar hebben we op een afgelegen boerderij geslapen, in de voederij. Regelmatig kwamen er Belgische soldaten wat ons verontrustte omdat we vreesden in het schootsveld van de Duitsers te komen. We gebaarden hen dat ze maar zouden doortrekken. Op het erf stonden een hele rij Belgische legerkamions buiten gebruik. De Duitsers deden een aanval op het dorp. De kerk stond in brand. In korte tijd was het dorp ingenomen.

Enkele Duitsers kwamen naar de legervoertuigen kijken. Kort daarop herstelden een paar techniekers de auto's en de Duitsers reden ermee weg. Dan werden we beschoten door de Belgen. De boerderij werd zwaar getroffen en was niet verder meer bewoonbaar. De eigenaars zijn dan ook in de stallen komen wonen en wij hebben ingepakt en zijn vertrokken.

We kwamen aan de rand van Tielt en werden door de Duitsers tegengehouden. We moesten roepen ; "*Ich liebe Deutschland*" en dan mochten we verder. Tielt bood een troosteloos uitzicht; de veldslag had er juist gewoed. In de straten lagen nog lijken en kadavers van paarden en ook zwaar gekwetste paarden. De Duitsers gingen nog langs de huizen en met hun vlammenwerpers spuwden ze vuur in de keldergaten om mogelijke sluipschutters of verscholen soldaten er uit te drijven. We werden toch doorgelaten. In Dentergem werden we op een aardappelveld gejaagd om de optrekkende troepen vrije doorgang te verlenen. We hoorden steeds schieten maar we hadden geen enkel besef hoever dat was, of waar door wie er geschoten werd. In Deinze mochten we maar met tussenpozen de rivier oversteken. De brug was vernield en een voorlopige noodbrug was aangelegd, beneden op het water. Over Gent zijn we in Melle gekomen waar we nog in het klooster geslapen hebben. Via Dendermonde zijn we terug thuis geraakt."

De Duitse aanvalslijn de avond voordien. 's Anderendaags was ook ons dorp onder de voet gelopen. (de kaart werd ontleend uit "Mei 40, de achtiendaagse veldtocht", door Peter TAGHON, Lannoo 1989.

20. ZES DONKERE JAREN

Edward SAERENS

IN KRIJGSGEVANGENSCHAP

TRIESTIGE PINKSTERDAGEN

Onmiddellijk na onze gevangenneming brengen Duitse infanteristen ons in de sector van het 11de linieregiment oostwaarts van ons steunpunt naar een grote hoeve. Onder de lommerrijke bomen liggen reeds honderden Duitsers ontspannen te rusten. Terwijl wij nog in de loopgraven zaten waren de stellingen hier ongetwijfeld reeds volledig ontruimd en kon de vijand ongehinderd het kanaal oversteken. Een *Feldwebel* verplicht mij van het putwater te drinken, misschien vreest hij dat het vergiftigd is. Zonder aarzelen neem ik de kroes aan en laaf me aan het koele vocht.

Daarna moet ik twee Duitse luitenants naar onze verlaten stellingen vergezellen. Drie ter plaatse gebleven soldaten van het peloton De Caerlé komen met de handen omhoog uit een loopgraaf en worden dadelijk weggebracht. Een van de officieren tracht van mij inlichtingen te bekomen over de meer in het binnenland gelegen verdedigingslinies. In mijn beste Duits leg ik hem uit dat ik als officier trouw gezworen heb aan de koning en dus geen informatie mag verstrekken.
Hij salueert mij en zegt: - " *Das verstehe ich.*"
Tot mijn verbazing biedt hij mij een boterham en een sigaret aan. Op de terugweg wordt ons gesprek wat losser. Zo verneem ik dat ze allebei reserveofficier zijn en de veldtocht in Polen meegemaakt hebben.

Voor het donker is worden de bijeengebrachte gevangenen met rubberbootjes over het kanaal gezet. Ik breng met 3 anderen de nacht door in een kamer van een werkmanswoning. We liggen samen dwars in een bed, met de benen naar omlaag. Zeker geen gemakkelijke houding.

Op 12 mei, met Pinksteren, vervoegen we te Zutendaal een grote groep krijgsgevangenen die in een met prikkeldraad afgesloten weide achter het hotel De Klok opgesloten zijn. Ik ontmoet er mijn goede vriend Maurice Somers wat me zeer verheugd. IJverige diensters van het hotel brengen stopen warme koffie aan. Ze krijgen heel wat briefjes met korte mededelingen toegestopt, in de hoop dat deze geruststellende berichten zullen doorgestuurd worden. Bevelen weerklinken. We moeten ons vlug in rijen opstellen. Dan marcheren we terug naar de opgeblazen brug van Zutendaal. Onderweg staan op een tractor camera's van een Duitse propagandacompagnie opgesteld. Wanneer we ze passeren wordt er gefilmd; we moeten zelfs tot tweemaal toe rechtsomkeer maken om de filmopnamen telkens te kunnen hernemen.

Als we aan het Albertkanaal komen zijn Duitse geniesoldaten, met ontbloot bovenlijf, bezig een vlotbrug te bouwen. Plots worden ze door 4 Engelse jachtvliegtuigen gemitrailleerd. Lang duurt het niet want in korte tijd halen Duitse vliegers er 3 neer. De bevelhebber van de genieeenheid, een kapitein, roept een van onze bewa-

kers bij zich en maakt hem duidelijk dat de gevangenen hier onmiddellijk weg moeten. In de namiddag worden er boeren verplicht warm eten voor ons te laten klaar maken. De aardappelen met spek smaken lekker. Daarna gaan we naar een school in het dorp. Robuuste kerels nemen hier de wacht over. Een metalen plaat met het woord *Feldgendarmerie* hangt aan een ketting op hun borst. Met barse stem verwittigen ze ons dat al wie een poging doet om te ontsnappen doodgeschoten wordt. 's Avonds weiger ik een snee spek van mijn ordonnans aan te nemen, maar hij dringt zo sterk aan dat ik ze uiteindelijk toch opeet.

Vermits er op pinkstermaandag geen aanstalten gemaakt wordt om te vertrekken, noteert adjudant Delbarge de namen van de hier aanwezige krijgsgevangenen van onze compagnie. Het zijn er in totaal 82.

Ik krijg nu ruim gelegenheid om met Maurice Somers te praten. Dit is zijn relaas over de gebeurtenissen van zaterdagnamiddag die aanleiding gaven tot de liquidatie van onze achterwacht :

- " *Het was ongeveer 17.30 u. toen ons linkerpeloton begon achteruit te trekken. Ik zag Duitse soldaten al schietend in onze richting kruipen en achter ons waren ze bezig een omsingelende beweging uit te voeren. Om niet ingesloten te geraken ben ik dadelijk met mijn mannen naar de loopgraven van uw compagnie gelopen. Adjudant Delbarge is u dan gaan opzoeken om de nodige instructies te krijgen, maar daar hij in uw waarnemingspost niemand meer zag dacht hij dat uw commandopost ook verlaten zou zijn. We zijn dan, samen met uw 2 pelotons, tot aan de grens van uw sector de loopgraven blijven volgen, om langs de glooiing door de bossen te kunnen ontsnappen. Zodra we beneden kwamen zagen we in de sector van het 11de linie Duitse soldaten en wat verder werden we onder kruisvuur van mitrailleuses genomen. Vermits we voelden dat we helemaal omsingeld waren, hebben we ons noodgedwongen moeten overgeven.* "

Ik heb nu ook vernomen dat het peloton van de 2de compagnie, opgesteld achter de gesprongen brug, reeds om 16 u. volledig teruggetrokken werd. Vanaf dat ogenblik konden de Duitsers daar zonder veel moeite met rubberbootjes over het kanaal komen.

ONBEKENDE BESTEMMING

Met een lege maag beginnen we na de middag onze tocht naar een onbekende bestemming. Helemaal bezweet komen we te As aan en worden er in een betonnen loods ondergebracht. Gulzig drinken we met een pollepel water uit een verroeste emmer. Voor het eerst krijgen we sinds zondagnamiddag te eten; het zijn alweer aardappelen met spek.

De volgende dag gaan we nogmaals nuchter de weg op. Terwijl we met stramme benen voortsukkelen zien we Duitse infanteristen in gesloten gelederen naderen. Voorop, te paard en in volledige uitrusting, de commandant. Dan volgen met gezwinde pas de anderen. Blootshoofds, met opgestroopte mouwen en zonder rugzak zingen ze uit volle borst hun soldatenliederen. Zodra de commandant bijna op onze hoogte gekomen is, gaat een bewaker er naar toe, zet zich in houding en geeft een opsomming van het aantal officieren, onderofficieren en soldaten waarover ze toezicht hebben.

In Lanklaar zijn genietroepen bezig met het plaatsen van telefoondraden. Het geeft wel een pijnlijk gevoel wanneeer ik zie dat sommige inwoners reeds met de vijandelijke soldaten verbroederen en enkele meisjes lachend staan te luisteren naar hun gebabbel.

Iets heel anders maken we in het grensdorp Stokkem mee. Langs de straat, die naar de noodbrug over de Maas leidt, zijn op de stoep planken op schragen geplaatst, met daarop allerlei eetwaren en dranken. Vrouwen en mannen, velen met tranen in de ogen, stoppen wat in onze handen; ook de pastoor deelt kwistig zijn sigaren uit. Nimmer zal ik de mildheid en het medeleven van deze mensen vergeten. Eens over de brug zijn we in Nederland. Onze vermoeidheid neemt toe en we stappen als robotten verder. Stilaan begint onze groep uit te rekken en niettegenstaande het aanporren van de bewakers dreigen er achterblijvers te komen. Er wordt dan ook in open veld gerust. Afgejakkerd zet ik mij neer en eet de in Stokkem gekregen boterhammen met toespijs op. Lang duurt het niet vooraleer we verder moeten.

In Sittard passeren we een uitgebrande synagoge; op de nog rechtstaande muren zijn met gele verf davidsterren en in het Duits anti-Joodse slogans geklad. In dezelfde gemeente brengen we de nacht op stro door in een nonnenschool. Als ik ontwaak is er een stralende zon. Ik voel me nog steeds geradbraakt maar vandaag is het rustdag en kunnen wij ons scheren en wassen.

Maurice Somers is zo vriendelijk mij zijn toilettas te laten gebruiken. De mijne bezit ik niet meer. Ze zat in mijn zak die ik voor mijn gevangen-

neming had weggeworpen. Alleen mijn schrijfboek met aantekeningen had ik er met beslijkte handen uitgenomen. De bruine vlekken op de omslag herinneren mij er nog aan. Van de nonnen krijgen we elk een paar handvollen koekjes en daar moeten we het een ganse dag mee stellen. Ook zorgen ze voor warme koffie.

IN VIJANDELIJK LAND

Met nogmaals wat koekjes als mondvoorraad verlaten we donderdag 16 mei Sittard. De officieren worden ditmaal met een autobus vervoerd. Juist over de grens stoppen we even aan het douanekantoortje van Tüddern. Op de muur is een affiche aangeplakt waarop een Duits soldaat met de wijsvinger op de mond afgebeeld staat en onderaan de waarschuwing: *Achtung Feind hört mit.*

Het eerste landschap dat ik in dit vijandelijk land zie is een rechte straat met langs weerskanten fruitbomen in volle bloei en verder niets dan akkerland. Nabij het station van Heinsberg moeten we uitstappen. De nieuwe bewakers verplichten ons om vulpennen, pennemessen, sigarettenkokers en andere persoonlijke voorwerpen op een hoop te gooien. Zodra de onderofficieren en soldaten, na een lange pijnlijke voettocht aangekomen zijn, stappen we in een klaarstaande trein.

Onderweg komen we in gesprek met een praatgrage *Landsturmer*. Voorzichtigheidshalve houdt hij zijn geweer steeds in beide handen. Met veel overtuiging beweert hij: - "*Mit Weihnachten sind wir zu Hause.*" Iedereen hoopt het maar niemand gelooft het.

Tijdens een halte van een half uur mogen we uitstappen om onze dorst te lessen. Op het perron ontmoeten Maurice en ik twee Westvlaamse officieren van een andere trein met krijgsgevangenen. Als ze vernemen dat wij sinds drie dagen bijna niets te eten kregen, geven ze ons elk een dikke boterham. Achteraf zitten we in het nog lege compartiment lachend tegenover mekaar en bijten er gretig in.

DURCHGANGSLAGER HEMER

Nog vele kilometers duurt het voor de trein ergens in de omgeving van Hemer tot stilstand komt. Wij moeten uitstappen en brengen de nacht door op de betonvloer van een onafgewerkte kazerne zonder ramen. Na enkele uren wordt het zeer fris en rillen we van de koude. Het is onmogelijk op het beton te blijven liggen en we slenteren dan ook wat rond. Onze kapotjas, die ons reeds vaak deed zweten, komt nu goed te pas.

's Morgens deelt de Duitse menage, voor het eerst sinds onze gevangenneming, brood, margarine en een warme drank uit, die helemaal niet naar koffie smaakt. Omdat ik tijdens de verzameling niet vlug genoeg rechtsta komt een onderofficier naar mij toe en trekt zijn revolver. Uit zijn getier kan ik opmaken dat hij, na de capitulatie van het Duitse leger op 11 november 1918, te Aken politieagent was en door de Belgische bezetters dikwijls gepest werd. Nu eist hij van ons strikte en onmiddellijke gehoorzaamheid.

Na een marche van enkele kilometers stappen we het *Durchgangslager* Hemer binnen. De officieren worden naar aparte verblijven gebracht. Ik tref hier onderluitenant Roofthooft aan die eveneens op de tweede oorlogsdag krijgsgevangen genomen werd. We hebben nu opnieuw gelegenheid om ons te wassen. In het ruime lokaal zijn een twintigtal Franse officieren, helemal naakt, bezig zich in te zepen en af te spoelen. Van hun levendig verhaal onthoud ik dat hun gemotoriseerde eenheid, die de Hollanders te hulp was gesneld, na de capitulatie van dit land door de Duitsers de terugweg werd afgesneden. Niettegenstaande die nederlaag blijven ze toch optimist en zijn er vast van overtuigd dat *les boches* de oorlog uiteindelijk zullen verliezen.

Wij worden nogmaals ondervraagd, ditmaal door burgers die vlot Nederlands spreken. Het gedeelte waar de Belgische officieren ondergebracht zijn wordt na de middag volledig afgesloten. Hopelijk laten ze ons nu een tijd met rust. Ik leg mij op het verse stro en slaap spoedig in. Bij mijn ontwaken hoor ik heel wat gemor over het eten dat uitblijft. Leunend op de vensterbank kijk ik door het open raam naar de vele lotgenoten op de binnenplaats. Ik hoor mijn naam roepen. Aangenaam verrast zie ik drie dorpsgenoten: Louis Buelens, Marcel Mirroux en Albert Van den Brande. Louis ken ik reeds sedert eind januari 1922, toen mijn vader met zijn gezin van Muizen naar Hombeek verhuisde en Marcel was tijdens zijn legerdienst in mijn peloton ingedeeld. We voeren een kort gesprek, maar daar blijft het bij want we beseffen maar al te goed dat de nabije toekomst er voor ons somber uitziet.

NAAR COLDITZ

De volgende morgen zeer vroeg beginnen we aan de laatste etappe van onze lijdensweg.
Met grote honger en zonder proviand voor de

lange reis, stappen we in het station van Hemer in de wagons van een goederentrein. Wel is ons verzekerd dat er deze namiddag bij onze aankomst te Colditz in het krijgsgevangenkamp voor officieren eten klaar zal staan.

Ik zorg er voor een van de eersten in een wagon te zijn en zet me onder een verluchtingsraampje. De deuren knarsen toe en het vertreksein wordt gegeven. We rijden oostwaarts. Moedeloos zitten we slaperig op de plankenvloer en niemand heeft lust om te praten. Als het volop dag is sta ik recht en van achter het verluchtingsraampje heb ik een uitzicht op een golvend landschap met bossen, akkers en schilderachtige hoeven.

Lang duurt de interesse voor de omgeving niet. Nu ik er weerom aan denk dat de geboorte van mijn kindje rond deze tijd verwacht wordt, krijg ik sombere gedachten. Ik vrees zelfs dat het vijf jaar kan duren vooraleer deze oorlog voorbij is en ik mijn telg voor het eerst kan zien. Tijdens een oponthoud mogen we de wagons verlaten om een luchtje te scheppen en krijgen we de gelegenheid om fris water te drinken. We komen te weten dat Colditz gelegen is in Saksen, in de driehoek Leipzig, Dresden en Chemnitz. We zullen er ondergebracht worden in een kasteel waaruit ontsnappen onmogelijk is.

IN DE BURCHT VAN COLDITZ

Om 16 u. zijn we op onze bestemming. Bij het verlaten van het stationnetje zien we reeds ons toekomstige verblijf dat zich in de verte aftekent tegen een heldere hemel. Het is gebouwd tegen de rand van een steile rotswand; het lijkt wel een sprookjeskasteel.

Langzaam gaan we de klimmende kasseiweg op naar de burcht tussen rijen burgers die ons vijandig gezind zijn ; sommmigen spuwen zelfs naar ons. Via een ophaalbrug die over de diepe brede slotgracht ligt, komen we er langs de poort, onder de klokketoren, binnen.

Drie poorten, met zware eiken deuren, moeten we nog doorgaan vooraleer we op de grote sombere binnenplaats komen. Deze is omringd door gebouwen van minstens 30 m hoogte. Direct links van ons is een ontluizingsvertrek en daarnaast een douche- en wasruimte. In groepen gaan we er binnen, ontkleden ons, nemen een douche en wrijven alle behaarde delen van ons lichaam met een vettig produkt in. Ook onze kleren worden ontsmet. Daarna krijgen we onze eerste maaltijd sinds vrijdagmorgen; aardappelen in de schil met platte kaas.

Onze vertrekken liggen 20 m boven de binnenplaats. Er is een slaapzaal, een dagverblijf en een wasruimte. In de slaapzaal staan stapelbedden. Op houten latten ligt een zak en een hoofdkussen met stro gevuld en een deken. Tijdens frissere nachten kunnen we er onze kapotjas nog bovenop leggen. Maurice en ik nemen hetzelfde stapelbed, hij ligt op de bovenste slaapplaats. Er naast staat een smalle kast om onze weinige spullen in op te bergen; enkele tafels en stoelen vervolledigen het meubilair. In het dagverblijf staan ruwe houten tafels en banken. Dit lokaal dient ook als refter.

Elke morgen om 7.30 u. klinken de rauwe stemmen van de Duitse onderofficieren: - "*Aufstehen.*" Dan volgt het wassen en aankleden. Een half uur later brengen Belgische ordonnansen, die met ons meekwamen, ketels ersatz koffie. Daarna slepen ze in manden broden aan die ongeveer 1 kg wegen. Het aantal is berekend op basis van 1 brood per 3 personen. Dit is ons rantsoen voor het ontbijt en het avondmaal samen. Om 8.30 u. treden we aan voor het appel; de hoogste in rang vooraan. Tegenover onze rijen staan Duitse soldaten, het geweer aan de riem. Een Duitse officier en 3 onderofficieren verschijnen. We zetten ons in houding en wederzijds wordt er gegroet. Dan worden de aanwezigen geteld. Wanneer het aantal niet klopt begint de telling opnieuw. Dit ritueel heeft viermaal per dag plaats. Op het menu van 's middags staat enkel soep met erin enkele stukken aardappelen. 's Nachts gaan de lichten in onze lokalen uit. De schijnwerpers op de buitenmuren blijven branden, uitgenomen bij luchtalarm.

Van elk van ons is reeds een foto gemaakt met ons persoonlijk nummer op, het mijne is 825. Ook hebben we ons Belgisch geld op het bureel moeten in bewaring geven en krijgen we een gedeelte van onze maandwedde in *Lagergeld*, dit ingevolge internationale akkoorden. Met dit kampgeld heb ik mij reeds scheergerief, een tandenborstel en tandpasta kunnen aanschaffen.

Einzelnummer in Leipzig 15 Pfg., auswärts 20 Pfg. Nr. 150

Leipziger Neueste Nachrichten

und

Handels-Zeitung

vormals Leipziger Nachrichten

Mittwoch, den 29. Mai 1940

Ausgabe A

Spendentag! Kriegshilfswerk für das Deutsche Rote Kreuz

Immer bereit das Höchste einzusetzen!

Bedingungslose Kapitulation der gesamten belgischen Armee

Der Entschluß des Königs der Belgier gegen die Mehrheit seines Ministeriums — Der Führer würdigt den tapferen Kampf des Königs und seiner Armee — Rund eine halbe Million Mann von der Kapitulation betroffen — Der Kampf gegen die umschlossenen Engländer und Franzosen geht weiter — Starke Grenzbefestigungen nördlich Valenciennes durchbrochen 30 feindliche Panzer an der unteren Somme vernichtet — Neuer Erfolg eines Schnellbootes

Bandit Churchill beschimpft den König der Belgier

Stolz und dankbar sehen wir auf unsere Soldaten!

Führerhauptquartier, 28. Mai. „Unter dem Eindruck der vernichtenden Wirkung der deutschen Waffen hat der König der Belgier den Entschluß gefaßt, dem weiteren sinnlosen Widerstand ein Ende zu bereiten und um Waffenstillstand zu bitten. Er hat der deutschen Forderung nach bedingungsloser Kapitulation entsprochen. Die belgische Armee hat damit am heutigen Tage die Waffen niedergelegt und zu existieren aufgehört. — Wir gedenken in dieser Stunde unserer tapferen Soldaten, die mit einem beispiellosen Kampfgeist in rücksichtslosem Einsatz Befestigungen überrannten, die zu den stärksten Festungsanlagen der Welt gehören. Das ganze deutsche Volk blickt in dem Gefühl tiefer Dankbarkeit und unbändigen Stolzes auf die Truppe, die solch glänzende Waffentaten vollbrachte und diese Kapitulation erzwang."

* * *

Während Frankreich und England immer noch auf die Wiederholung des sogenannten Marnewunders sehnsüchtig warten, hat ihr belgischer Verbündeter sein Sedan erlebt! In einem zweiten Feldzug von 18 Tagen, der vom 10. bis zum 28. Mai währte, wurde die belgische Armee aus ihren Festungsanlagen, die zu den stärksten der Welt gehören, und aus ihren Feldstellungen durch den wuchtigen und stürmischen Angriff der deutschen Armeen geworfen und schließlich zusammen mit Engländern und Franzosen auf der historischen Schlachtenebene Flanderns zusammengedrängt. Angesichts des unabänderlichen Schicksals der völligen Vernichtung durch die deutschen Angriffsgruppen und in Erinnerung an den von den Briten an Norwegen begangenen Verrat von Andalsnes entschloß sich der König der Belgier, mit seiner gesamten Armee in Stärke von einer halben Million Mann **bedingungslos zu kapitulieren.** Nachdem die belgische Armee aus der kämpfenden Front ausgeschieden ist, bleiben als Gegner noch England und Frankreich zurück. Auch sie wird das deutsche Schwert mit voller Schärfe vernichtend schlagen! Das deutsche Volk aber sieht in diesem Augenblick, der von ungeheurer militärischer Bedeutung ist, mit dankbarem Stolz auf seine Soldaten und ihren Obersten Befehlshaber, den Führer!

Die belgischen Minister weiter Kostgänger Londons

Führerhauptquartier, 28. Mai. Der König der Belgier hat, um dem weiteren Blutvergießen und der völlig zwecklosen Zerstörung seines Landes Einhalt zu gebieten, seinen Entschluß, die Waffen zu strecken, entgegen dem Wunsche der Mehrheit seines Ministeriums gefaßt. Dieses Ministerium, das hauptverantwortlich ist für die über Belgien hereingebrochene Katastrophe, scheint auch jetzt gewillt zu sein, seinen englisch-französischen Auftraggebern weitere Gefolgschaft zu leisten.

Der Führer hat angeordnet, daß dem König der Belgier und seiner Armee gegenüber jene Einstellung gewahrt wird, auf die **tapfer kämpfende Soldaten** Anspruch erheben können. Da der König der Belgier für sich persönlich seinen Wunsch geäußert hat, wird ihm bis zur Festlegung seines endgültigen Wohnsitzes zunächst ein **belgisches Schloß zum Aufenthalt** angewiesen.

Die Gesamtzahl der von der Kapitulation betroffenen belgischen Verbände dürfte eine halbe Million Mann umfassen.

Die deutschen Armeen werden nunmehr mit erhöhter Kraft die **Vernichtung der Hauptschuldigen** anstreben.

England interniert alle deutschen Frauen

Kopenhagen, 28. Mai. Wie aus London gemeldet wird, hat das britische Innenministerium nun auch die Internierung aller deutschen Frauen im Alter von 16 bis 60 Jahren angeordnet. Sie sollen auf die Insel Man geschafft werden.

Diebesgut in englischen Tornistern

Berlin, 28. Mai. Nach dem Einmarsch der deutschen Truppen in Löwen am 17. Mai 1940 wurden in der Umgebung der Stadt englische Tornister gefunden, die dort von den flüchtenden englischen Truppen zurückgelassen worden waren. Bei der Durchsuchung der englischen Tornister kamen haufenweise **silberne Tafelbestecke, Silbergeld** und einzelne Silberstücke zum Vorschein. Durch die inzwischen angestellten Untersuchungen hat einwandfrei die **belgischen Läden** festgestellt werden, aus denen diese Gegenstände stammen. Alle diese Läden in Löwen waren beim Eintreffen der deutschen Truppen **restlos ausgeplündert.**

Die gefundenen Gegenstände sind den belgischen Eigentümern sofort zurückerstattet worden. Im Interesse dieser belgischen Bürger ist zu hoffen, daß auch die anderen von den englischen Soldaten geraubten Gegenstände gefunden werden.

Der Weg ist frei!

Drz. Die Kapitulation der belgischen Armee, achtzehn Tage nach dem Beginn der deutschen Offensive im Westen, zieht einen dicken Strich unter den bisherigen Verlauf dieses Krieges. Die Aufgabe des Widerstandes gegen die deutsche Wehrmacht in ihrem Verteidigungskrieg gegen England und Frankreich durch die belgische Armee ist aber weit mehr als eine nur militärische Tatsache. Sie hat die größten **politischen** Folgen; denn es sind zweifellos auch politische Gründe gewesen, die den König der Belgier hierzu veranlaßt haben. Und auf diesen politischen Überlegungen beruht die grundsätzliche Bedeutung dieser Kapitulation. Es ist zweckmäßig, sich in diesem Zusammenhang zu erinnern, wie vor fünfundzwanzig Jahren die deutsche Kaiserarmee sich mit den Westmächten verteidigte. Auch damals hatten die deutschen Truppen in einem der damaligen Taktik und Waffenwirkung entsprechenden tiefen Vormarsch die belgisch-französisch-britischen Armeen in Flandern und Nordfrankreich zurückgedrängt. Der König und die Regierung Belgiens mußten ihre Hauptstadt verlassen und hielten sich nur noch aus Demonstrations- und Prestigegründen in dem kleinen Zipfel des Landes an der Yserlinie auf, der nicht von deutschen Truppen besetzt war. Von einem für das Ganze fühlbaren militärischen Widerstand der belgischen Armee konnte kaum mehr die Rede sein, und für die Entscheidung war dieser Widerstand ohne jede Bedeutung. Als der damalige König Albert nicht kapitulierte, hatte aber seinen Grund in der tiefen Herrscher — der kein schlechter Staatsmann und ein guter Menschenkenner war — nicht verborgen gebliebenen Tatsache, daß die militärische Überlegenheit der kaiserlichen Armeen aber die Herre der Alliierten allein noch keine Garantie für den Ausgang des Krieges bot.

Das kaiserliche Deutschland ging in den Weltkrieg mit einer völligen Freiheitlichkeit auf politischem Gebiete. Die damalige deutsche Regierung hatte es nicht vermocht, die Einkreisung und die Bündnispolitik Englands zu durchkreuzen. Vielleicht hatte sie sie in ihrer drohenden Bedeutung gar nicht einmal bis in ihre letzten Konsequenzen erkannt. Die überragende Qualität des deutschen Soldaten war das einzige Pfund, das sie in die Waagschale eines Krieges zu werfen hatte, der nicht nur militärisch ausgetragen werden mußte und der wesentlich, diplomatisch und propagandistisch schon zu einer Zeit gegen uns entschieden war, als unsere Armeen noch den Sieg zu Sieg eilten. Das alles war König Albert nicht unbekannt gewesen. Er konnte daher an der Aufrechterhaltung des Kriegszustandes zwischen Deutschland und seinem Lande kein Interesse haben, obwohl es sich ganz im unserer Hand gestalten war, im Vertrauen darauf, daß der Ausgang des Krieges die militärischen Erfolge des Reiches auf seinem Territorium zu einer friedlichen Regelung machen würde. Die Tatsachen haben ihm recht gegeben. Das Fehlschlagen an dem Bündnis mit den Alliierten hat ihn für König Albert in Belgien rasch diskreditiert gemacht.

Deshalb ist auch dem kaiserlichen Deutschland ein nationalistisch-belgischer Staat von nicht nur bedeutender militärischer Kraft, sondern auch und vor allem, politischer Zuverlässigkeit erwachsen. Die Herausforderung des nationalsozialistischen Deutschlands und deutschen Volkes, das vor zwanzig Jahren die Hauptlast des Weltkrieges, die die Hauptverantwortung Nationen dessen Folgen müssen, an sich riß, stellte Belgien vor eine schwere Schicksalsfrage. Seine neutralitätsrechtliche Lage brachte es ebenso wie den Abschluß der Locarnopakte mit sich, daß die Politik Englands und Frankreichs ganz allgemein darauf aus, Belgien als Bundesgenossen zu gewinnen. Der französische Ministerpräsident Reynaud hat Brüssel früh in einer Rundfunkansprache zu der Kapitulation Belgiens erklärt, daß auf den Hilferuf König Leopolds am 10. Mai die Alliierten „entsprechend einem seit Dezember vorbereiteten Plan" den Schutz Belgiens übernommen hätten. Die belgische Regierung betonte allerdings bei Kriegsausbruch ihre Neutralität. Aber dieser Pflicht zur Neutralität wi-

Minstens eenmaal per dag beginnen de luidsprekers die op de binnenplaats aan de muren hangen te kraken. Dit is een teken dat de stroom wordt ingeschakeld en we een *Sondermeldung* uit het hoofdkwartier van de *Führer* mogen verwachten. Vooraf weerklinken soldatenmarsen. Na een melodie van Liszt horen we de plechtige stem van de omroeper: - "*Das Oberkommando der Wehrmacht gibt bekannt ...* "
Gewoonlijk gaat het over de door hen veroverde gebieden en de vijandelijke verliezen. Nadien volgt hun strijdlied: *Wir fahren gegen England* en dit alles eindigt met het geregistreerde hels lawaai van vallende bommen en granaten.

In het dagverblijf wordt druk gekaart, maar vermits er te weinig kaartspelen zijn voor de talrijke liefhebbers, moet ieder zijn beurt afwachten. Het enige dagblad dat wij sinds 23 mei kunnen kopen is de *Leipziger Neueste Nachrichten*. Het geeft ons de gelegenheid om een gedeelte van de dag door te brengen met het lezen van eenzijdige en gecensureerde artikels. Meer en meer komen er overlijdensberichten in voor van gesneuvelde familieleden. Het door de nazi-propaganda opgezweepte volk, denkt dat zij de heldendood stierven voor *Führer und Vaterland* of voor *Grossdeutschlands freiheit*.

Vanaf 27 mei vermindert ons dagelijks rantsoen. Voortaan krijgen we slechts 1/4de brood in plaats van 1/3de per persoon.

n°2 (dagblad)

CAPITULATIE BELGISCH LEGER

Dinsdag 28 mei om 10 uur 's morgens klinken door de luidsprekers de schetterende tonen van een fanfare. Met telkens een korte tussenpoos wordt er viermaal een uiterst belangrijke dagorder aangekondigd. Iedereen is nieuwsgierig en na meer dan een kwartier vernemen we het volgende:
- "*Unter dem Eindruck der vernichtenden Wirkung der deutschen Waffen hat der König der Belgiër den Entschlusz gefaszt, dem weiteren sinnlosen Widerstand ein Ende zu bereiten und um Waffenstillstand zu bitten. Er hat der deutschen Forderung nach bedingungsloser Kapitulation entsprochen. Die belgische Armee hat damit am heutigen Tage die Waffen niedergelegt und zu existieren aufgehört ...* "

Dit bulletin komt voor ons niet onverwacht, want na de ineenstorting van het Leiefront werden onze troepen meer en meer naar de kust gedreven. 's Anderdaags wordt hierover in de krant uitvoerig geschreven. Op de voorpagina staat in grote rode blokletters: *Bedingungslose Kapitulation der gesamten belgischen Armee*. Vandaag mag ieder van ons een voorgedrukte kaart naar huis sturen waarop vermeld staat dat de afzender in krijgsgevangenschap verblijft en in goede gezondheid verkeert. We mogen er nog 5 regeltjes persoonlijke doch zeer algemene informatie bijschrijven. Dit zal onze families kunnen geruststellen.

De volgende vrijdag eten wij bij uitzondering 's middags vissoep. Vermits ze niet al te best riekt vinden sommigen ze oneetbaar. Ik profiteer er dan ook van om mijn honger volledig te stillen.
Op maandag 3 juni mogen we met potlood een open brief van maximum 20 regels schrijven. Vermits mijn koffer in België ergens achtergebleven is vraag ik mijn vrouwtje om per postpakket wat ondergoed, evenals, indien het mogelijk is, chocolade en suiker te zenden. Maar het meest snak ik naar nieuws over haar en ons kleintje.
Om te kunnen nagaan of de moedertaal van de reserveofficieren, die in een Vlaamse gemeente woonachtig zijn, werkelijk Vlaams is, moeten wij op de *Kommandantur* van de burcht, onder het waakzaam oog van een Duits onderofficier, voor een Belg in burger verschijnen. Hij vraagt mij inlichtingen over de streek waar ik woon, over het bedrijf waar ik in dienst ben en ook over mijn vrijetijdsbesteding. Nopens het werkelijk motief van deze ondervraging vernemen we niets.

Een Belgisch officier is aan een ziekte overleden; op dinsdag 11 juni wordt hij op het kerkhof van Colditz begraven. Een escorte van Belgische en Duitse officieren stapt naast de lijkwagen.

NEUTRALE WAARNEMERS

Ingevolge een internationale overeenkomst worden de belangen van de Belgen in Duitsland, door het neutrale land Verenigde Staten van Amerika behartigd. Tijdens een bezoek hier van zijn vertegenwoordigers, op donderdag 13 juni, worden ze

omringd door Duitse officieren om zoveel mogelijk gesprekken met ons te vermijden. Ze nemen ijverig foto's van geneesheren en verplegers, met de rodekruisband om de arm, die hier nog steeds opgesloten zijn. Dit is in strijd met de conventie van Genève. Ook nemen ze notities van het menu van de dag : *Kartoffeln in der Schale mit Schweinefleish*. Die middag vind ik inderdaad op mijn bord een stukje varkensvlees, niet groter dan mijn pink. Korte tijd na de inspectie wordt het broodrantsoen nogmaals verminderd. Afwisselend krijgen we voortaan de ene week amper 200 gr en de andere week 250 gr per dag.

In de krant van woensdag 19 juni lezen we het verheugend nieuws dat de Hollandse krijgsgevangenen vrijgelaten worden. Dit betekent dat er ook voor ons kans bestaat dat wij voor het einde van de oorlog ons ballingsoord zullen mogen verlaten. De optimisten zien dit reeds spoedig gebeuren. Na de middag is het onze beurt om aan sport te doen. Dit gebeurt op een door prikkeldraad omgeven weide die 70 m lager ligt dan het kasteel maar toch binnen de buitenste slotmuren. In de verte zie ik heropgeroepen Duitsers uit een legerdepot komen. Er zijn dikkerds bij die sinds hun legerdienst te veel aan gewicht gewonnen hebben en hun uniform op de arm dragen. Het heroproepen van manschappen wijst er op dat Duitsland nog strijdkrachten mobiliseert voor nieuwe offensieven.

AAN DE OEVER VAN DE MÜLDE

Het wordt duidelijk waarom er onlangs lijsten van de Vlaamse reserveofficieren opgemaakt werden. Op maandag 24 juni worden wij naar een buiten de bebouwde kom van Colditz gelegen kamp verplaatst en verlaten wij onze Franstalige landgenoten. Hier verblijft reeds een groep Franse reserveoffieren uit Bretagne en Normandië, die eveneens van hun landgenoten gescheiden werden. In de gebouwen, zonder verdiepingen, zijn de verschillende lokalen precies zo ingericht als in de burcht. Langs de voorkant is er rechts een ruim verhard plein en links een grasveld waar onder lommerrijke bomen tafels en stoelen staan. Gans dit domein is eveneens streng bewaakt en omringd door prikkeldraad, wachttorens en schijnwerpers. Langs de rechterkant zien wij een open veld en langs de linkerkant vloeit helemaal tusen het groen de Mülde, een bijrivier van de Elbe. Voor ons hebben hier ook Poolse officieren verbleven, want een aantal van hen heeft zijn naam op de binnenkant van de gemakdeuren gegrift. Nieuw is dat we nu dagelijks 4 Poolse sigaretten van slechte kwaliteit krijgen. Vele niet-rokers ruilen ze voor wat brood. Maurice appreciëert het dat hij ze van mij gratis krijgt. De verstokte rokers voelen zich zeer ongelukkig. Er zijn er zelfs die bladeren van de bomen trekken, ze laten drogen, fijn snijden, in een strookje dagbladpapier rollen, het toeplakken en dan beginnen te paffen.

Het kamp aan de Mülde. Edward Saerens, 2de van rechts op de laatste rij, samen met enkele vrienden die de aardappelen schillen voor het middagmaal.

HONGERKUUR

Sinds de drastische vermindering van ons broodrantsoen heb ik bijna de ganse dag honger. Om het verbruik van calorieën zoveel mogelijk te beperken gaan de meesten na de middag een poos op de strozak liggen. Ook zijn wij met onze naaste tafelgenoten overeen gekomen dat ieder om beurt het brood in 4 of 5 stukken snijdt. Aan de hand van een gemerkt latje wordt de lengte van de stukken vooraf bepaald. Daarna kiest elk in volgorde zijn rantsoen maar diegene die snijdt steeds als laatste. Als Karel Roofthooft aan de beurt is neemt hij de stukken in zijn handen om na te gaan welk het zwaarst weegt en doet dan de keuze.

Voor onze contacten met de kampleiding is reserve-majoor Joosten aangeduid, de hoogste in graad. Die taak schrikt hem wel wat af en hij laat zich dan ook graag bijstaan door kapitein Van Houtte, hoogleraar aan de universiteit van Gent, door onderluitenant Mattelaer, geneesheer te Knokke en door luitenant Sabbe, advokaat te Brugge.

De laatste zaterdag van juni mogen we voor de derde maal een brief schrijven, maar nieuws uit het verre België blijft nog steeds uit. Door bemiddeling van een Duitse aalmoezenier mag een krijgsgevangen pater dominicaan van nu af wekelijks een mis in open lucht opdragen. Alles is

zeer eenvoudig, een tafel doet dienst als altaar en verder zijn er enkel de strikt noodzakelijke rekwisieten die elke aalmoezenier te velde in een koffertje meedraagt. Talrijk zijn diegenen die hier troost komen zoeken bij de Heer en devoot het misoffer volgen.

Dokter Bosmans, die samen met ons in gevangenschap is, verzorgt de zieken in een kamertje. Mijn makker Maurice wordt bij hem verpleegd voor een bronchitis, die hij te Hemer heeft opgelopen toen wij er 's nachts op een koude betonvloer moesten slapen. Medicijnen zijn er praktisch niet en als enige therapie moet hij zijn hoofd boven een kom dampend water houden. Gelukkig blijf ik van verkoudheden gespaard want ik moet het met slechts één zakdoek stellen. Ook beschik ik maar over het ondergoed dat ik tijdens het gevecht aan had. Om het verslijten te vertragen draag ik nu afwisselend de ene week mijn hemd en de andere week mijn onderlijfje. Een hele tijd heb ik getracht de gaten in mijn één paar kousen zo goed mogelijk te stoppen, maar dat heb ik opgegeven. Ons ondergoed wassen we zelf, het resultaat is dan ook navenant.

DE BUITENWERELD

Vanop de wandelplaats zien we enkel langs de kant van het open veld iets van de buitenwereld. Er staat slechts een gebouw waar een mannenkoor regelmatig repeteert. Hun heimatliederen zijn enig mooi, maar af en toe voelen deze ouderen zich weer jong en zingen ze hun strijd- en zegeliederen. Buiten het bakkerinnetje zijn zij nagenoeg de enige burgers die wij te zien krijgen. Dagelijks rond hetzelfde uur komt ze in de verte met een broodkorf onder de linkerarm fiks aangestapt. Meestal draagt ze een rode blouse met witte bollekens en een zwarte rok. Alle ogen volgen haar van zodra ze achter de prikkeldraad verschijnt tot ze achter de gebouwen verdwijnt.

Wanneer ik met Maurice tijdens de zondagavonden met een hongerige maag op het plein rondwandel praten we gewoonlijk over lekker eten en uitgaan. We vrezen dat het nooit meer zal worden zoals voor de oorlog. Er worden nu ook kaartwedstrijden ingericht. Maurice die een klepper in het bridgen is, leert mij de regels van het spel; we vormen samen ploeg en behalen mooie resultaten.

De Bretoense en Normandische gevangenen, evenals wij trouwens, willen van geen seperatisme weten. Op zondag 14 juli, de Frans nationale feestdag, houdt een van hen tijdens een besloten bijeenkomst in het dagverblijf, een vlammende toespraak. Enkele vrienden staan op de uitkijk om gebeurlijke onraad te signaleren. Hij doet beroep op de vaderlandsliefde van de aanwezigen en vraagt hen te vertrouwen op generaal De Gaulle die van uit Londen, aan het hoofd van de vrije Fransen, de strijd voortzet. Hij twijfelt er niet aan dat Duitsland toch zal verslagen worden.

LEUTNANT KUNZE

De tweede helft van juli is pas begonnen en het weer blijft mooi. We staan in groepjes te keuvelen. *Leutnant Kunze*, van het bewakingsdetachement, komt naar ons toe. Zijn adem riekt naar schnaps. Hij is blijkbaar in een goede luim en vertelt ons over zijn belevenissen in België tijdens de oorlog 1914-1918. Commandant Van Winckel, groothandelaar in voedingswaren te Leuven, luistert aandachtig. Uit het gesprek blijkt dat gedurende het geallieerd bevrijdingsoffensief van eind september 1918, Kunze zich, als bevelhebber van een achterwacht, een der laatsten uit het verwoeste Diksmuide terugtrok en dat Van Winckel met zijn peloton er één der eersten binnentrok. Meer dan 21 jaar later verneemt Kunze dat zijn waarnemer er op zijn post sneuvelde. Na deze eerste kennismaking worden de betrekkingen tussen beide officieren vertrouwelijker. Het gaat zelfs zo ver dat Kunze, tegen terugbetaling, akkoord gaat om tweemaal per week, op de plaatselijke markt, groenten voor onze keuken te laten kopen. Op die dagen krijgen we als middagmaal een dikkere en voedzamere soep. Het blijft niet alleen bij groenten. Een Duits onderofficier is zelfs bereid in het dorp boeken voor ons te kopen. Zo kan ik mij het sprookjesboek *Fünfzig Märchen* van de gebroeders Grimm en de verzenbundel *Gedichte* van Uhland aanschaffen. Hij bezorgt mij ook schrijfboeken en zelfs een zilveren halsketting voor mijn vrouwtje. Dit alles natuurlijk mits betaling in *Lagergeld*. Enkele gevangenen die leraar in vreemde talen zijn gaan hier cursussen geven. Ik laat mij bij luitenant De Maerschalk inschrijven voor Spaans.

Tijdens de nacht van 19 op 20 juli worden we opgeschrikt door het geloei van de sirene; dit betekent luchtalarm. In het halve duister trekken we broek en vest aan en worden door de schildwachten naar het dagverblijf en de douchezaal gestuurd. De schijnwerpers worden gedoofd. De zoeklichten tasten de hemel af en het afweergeschut begint te blaffen. Plots horen we in de verte het gerommel van inslaande bommen. Meer dan twee uren duurt het voor alles rustig is en wij opnieuw naar bed mogen.

NIEUWS VAN HUIS

Het postverkeer met de bezette gebieden begint beter te functioneren, toch duurt het nog tot dinsdag 23 juli vooraleer ik de eerste briefkaart ontvang; ze werd op zondag 14 juli geschreven. Mijn vrouwtje brengt me het blijde nieuws dat ik vader geworden ben van een dochtertje, Frieda genaamd, en dat moeder en kind het goed stellen. Heel wat meer informatie krijg ik van haar op maandag 5 augustus, met een foto van Friedake. Het zijn twee lange brieven die op 31 juli te Aken in Duitsland gepost werden. Ze dragen een stempel *Geprüft*. Uit deze brieven verneem ik dat op Pinksterzondag 12 mei de eerste vluchtelingen over de Zennebrug trokken. Door dit beeld maar ook wegens de laatste dagen van haar zwangerschap voelde ze zich ellendig. Ze beviel de woensdag daarop om 4 u. en vermits het moederhuis te Mechelen gesloten was, werd er beroep gedaan op Victoire een vroedvrouw van de Hombeeksesteenweg. Dezelfde avond werden de twee bruggen over de Zenne met springstof ondermijnd. Daar ze vlak bij de brug in het huis van haar ouders verbleef, werd ze kort daarna door de burgerwacht op een draagberrie naar de woning van mijn ouders in de Bankstraat overgebracht. Meester Goovaerts begeleidde haar en sprak haar moed in. Dikwijls werd ze omringd door een grote groep nieuwsgierige vluchtelingen.

Op vrijdag morgen 17 mei vloog eerst de spoorwegbrug met een luide knal de lucht in en een tijd later de brug over de steenweg. Toen kort na de tweede ontploffing mijn vader en mijn broer Gustaaf zich naar de plaats van het gebeuren begaven liep het slijkerige water tot in het dorp. *Kester* (Rik Van Den Heuvel) was de enige persoon die er nog rondliep. De bruggen waren grondig vernield en de herberg van mijn schoonouders was tamelijk zwaar beschadigd; er waren ondermeer stukken arduin en kasseien door het dak en de plafonds gevlogen. Met onze meubelen, die er opgeborgen waren, viel het nogal mee. Enkel een lavabo, een keukenkast en een stoof waren beschadigd.

Voor mijn vader begon de tijd te dringen. Hij was opgevorderd om zich voor de komst van de Duitsers naar de verzamelplaats van het spoorwegpersoneel in Poperinge te begeven. Vooraf echter wilde hij zijn gezin naar een meer afgelegen veiliger plaats brengen. Met mijn vrouwtje, gezeten op een kruiwagen, trokken ze naar het Schalam, waar ze hun intrek mochten nemen in het huis van Fieke *Stapuit*, die inmiddels reeds gevlucht was. Toen mijn moeder en mijn broer Gustaaf, kort voor de middag, voor de laaste maal nog wat gerief overbrachten, was mijn vader per fiets naar Poperinge vertrokken. Aan de kerk namen ze de smalle holle kasseiweg naar het klooster. Aan de Leestsesteenweg zagen ze, rechts van hen op ongeveer 15 m afstand, te midden van de straat, een automatisch wapen op een driepikkel opgesteld staan met drie Duitse soldaten erbij. Links van hen kwamen uit de hoeve van Miel Keuleers twee Duitsers, half gebukt en het geweer in aanslag. Ook van de koer van de meisjesschool kwamen er twee naar buiten. Van schrik liet mijn moeder de kruiwagen vallen en bleef pal staan. Eén van de Duitsers bij de mitrailleuse kwam naar hen toe, gaf wat snoep aan Gustaaf, en gebaarde om voort te gaan. Mijn broer mocht van moeder niet van de lekkernij proeven uit vrees voor vergiftiging.

Zaterdag 18 mei stopte er een motor met zijspan voor het eenzame huis in het Schalam. De gehelmde Duitsers doorzochten het maar gedroegen zich correct. Vermits de twee eerste contacten met de vijand onverwacht goed waren verlopen, besloten ze de volgende dag naar de Bankstraat terug te keren.

Kort nadat ons leger zich op 28 mei 1940 overgegeven had, kwam eerst mijn vader thuis en enkele dagen later mijn broer René in militair uniform . Van mijn andere gemobiliseerde broer Jozef kwam er een brief toe die op 30 mei, dus na de capitulatie, te Kalmthout geschreven werd. Het is dus mogelijk dat hij vanuit dit grensdorp in krijgsgevangenschap weggevoerd werd.

In de tweede week van juni bracht de postbode een brief van commandant Rousseaux, gedateerd 12 mei 1940. Hierin stond ondermeer dat ik met mijn manschappen een buitengewoon belangrijke opdracht gekregen had, namelijk de terugtocht van ons bataljon dekken, en dat ik ze met succes volbracht had. Hij vreesde echter dat ik achteraf gevangen genomen werd. Dit schrijven gaf mijn vrouwtje echter geen enkele zekerheid, te meer daar er openlijk verteld werd dat ik gesneuveld was. Fik Slachmuylders beweerde dat hij mij van een hoogte van minstens 10 m had zien tuimelen. Eind juni kon mijn echtgenote de spanning niet langer meer dragen en vermits Maria Pateet, de vrouw van Maurice Somers, ook nog steeds in onzekerheid leefde, besloten ze om samen per fiets de lange weg naar Munsterbilzen af te leggen. Ze logeerden er bij de familie Colla-Bollen, waar Maurice ingekwartierd was.

Daar vernamen ze dat er met de Sinksendagen in Zutendaal heel wat krijgsgevangenen verzameld werden die van daaruit in de richting van Neder-

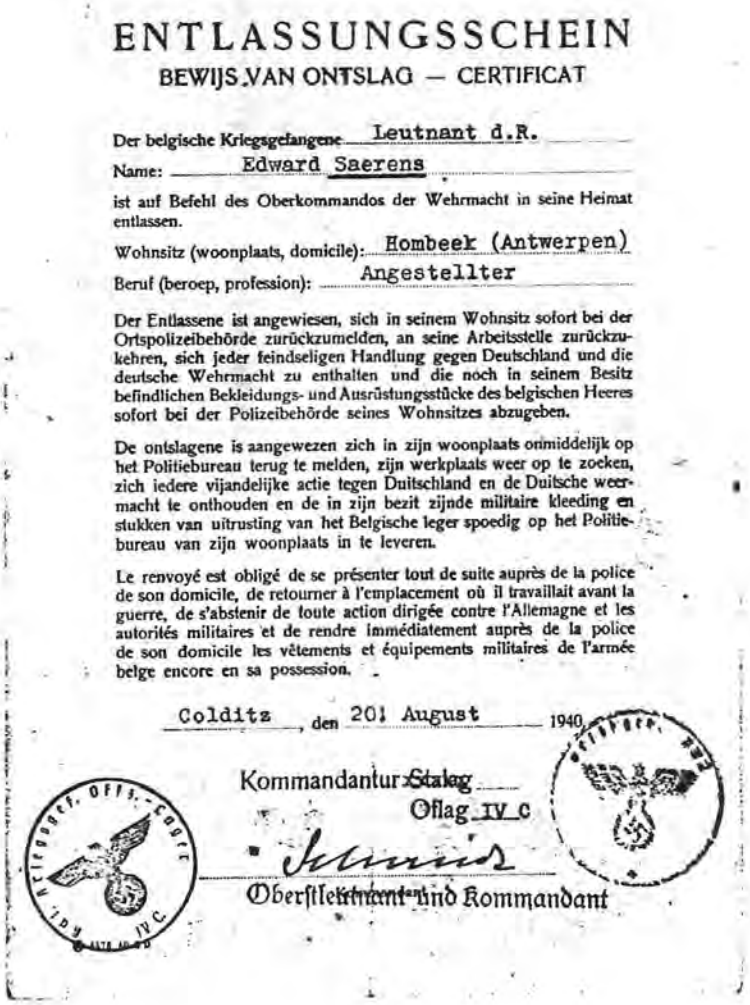
land vertrokken waren. Iets meer gerustgesteld zijn ze dan teruggekeerd. Het duurde nog tot 13 juli vooraleer ze zeker was dat ik nog leefde. Op die dag bracht de postbode haar mijn kaart en mijn drie brieven tegelijk.

WACHTEN OP VRIJLATING

Ondertussen zitten we hier in Colditz ongeduldig op onze vrijlating te wachten. Af en toe worden hieromtrent kwakkels verspreid. Er zijn er die zich werkelijk ongelukkig voelen. Dikwijls zucht onderluitenant Knipping, een Leuvens wisselagent, op zijn strozak achter mij. Zijn mooie zwarte haardos is op drie maand tijd helemaal grijs geworden. Ik maak mij trouwens ook bezorgd over mijn eerste grijze pijltjes; op zevenentwintigjarige leeftijd is het toch wel wat vroeg. De briefwisseling verloopt nu vlotter. Ik krijg bericht dat mijn broer Jozef als krijgsgevangene op een boerderij in Duitsland werkt en dat hij na het binnenhalen van de oogst naar huis mag. Ook zijn adres is op de briefkaart vermeld.

Op maandag 12 augustus is er belangrijk nieuws. Van kapitein Van Houtte komen we te weten dat op het bureel alles in gereedheid wordt gebracht voor onze terugkeer naar ons land. 's Anderendaags is het officieel, volgende week woensdag 21 augustus reizen we af en zullen we bij onze aankomst in België vrijgelaten worden. Ik schrijf dadelijk een briefkaart naar mijn vrouwtje evenals naar mijn broer Jozef, om hen van dit heuglijk nieuws in kennis te stellen. 's Middags krijgen we bij het middagmaal uitzonderlijk stoofvlees. Maar veel vlees blijft er voor ons niet over, want het kransje officieren dat met majoor Joosten aan een aparte tafel zit, heeft zich vooraf ruim bediend.

De laatste zondag in het kamp gaat het er gezellig aan toe. Ieder krijgt een halve fles degelijke rijnwijn. Spuiters beweren dat het een attentie van Hitler is bij gelegenheid van zijn verjaardag. Dinsdag 20 augustus worden enkele zaken afgehandeld. Het waardeloze *Lagergeld* wordt omgewisseld. Voor mij vertegenwoordigt dit het bescheiden bedrag van 74,50 *Reichsmark*. Ook de 1.024,55 fr. die ik bij mijn aankomst in Colditz moest inleveren worden mij teruggegeven.

ENTLASSUNGSSCHEIN

BEWIJS VAN ONTSLAG — CERTIFICAT

Der belgische Kriegsgefangene Leutnant d.R.

Name: Edward Saerens

ist auf Befehl des Oberkommandos der Wehrmacht in seine Heimat entlassen.

Wohnsitz (woonplaats, domicile): Hombeek (Antwerpen)

Beruf (beroep, profession): Angestellter

Der Entlassene ist angewiesen, sich in seinem Wohnsitz sofort bei der Ortspolizeibehörde zurückzumelden, an seine Arbeitsstelle zurückzukehren, sich jeder feindseligen Handlung gegen Deutschland und die deutsche Wehrmacht zu enthalten und die noch in seinem Besitz befindlichen Bekleidungs- und Ausrüstungsstücke des belgischen Heeres sofort bei der Polizeibehörde seines Wohnsitzes abzugeben.

De ontslagene is aangewezen zich in zijn woonplaats onmiddelijk op het Politiebureau terug te melden, zijn werkplaats weer op te zoeken, zich iedere vijandelijke actie tegen Duitschland en de Duitsche weermacht te onthouden en de in zijn bezit zijnde militaire kleeding en stukken van uitrusting van het Belgische leger spoedig op het Politiebureau van zijn woonplaats in te leveren.

Le renvoyé est obligé de se présenter tout de suite auprès de la police de son domicile, de retourner à l'emplacement où il travaillait avant la guerre, de s'abstenir de toute action dirigée contre l'Allemagne et les autorités militaires et de rendre immédiatement auprès de la police de son domicile les vêtements et équipements militaires de l'armée belge encore en sa possession.

Colditz, den 20. August 1940

Kommandantur ~~Stalag~~ Oflag IV C

Schmidt

Oberstleutnant und Kommandant

Dit blaadje papier, onderschreven door *Oberstleutnant Schmidt, Kommandant Oflag IV C* betekende de terugkeer naar de vrijkeid, naar vrouwtje en kind, naar het geboortedorp Hombeek.

LEZERS!
VOLG IEDEREN DAG HET
« KAARTJE van « DE DAG »
ZIJ ZULLEN IN HUN GEHEEL EEN SCHITTEREND DOKUMENTATIE VORMEN!

DE DAG
ONPARTIJDIG MORGENBLAD - IN WOORD EN BEELD

N° 2069 — VRIJDAG, 23 AUGUSTUS 1940 16 BLZ — PRIJS 50 CENTIEM

BUREELEN
REDAKTIE, ADMINISTRATIE
« DE DAG »
Pompstraat, 2-14, Antwerpen
TELEFOON :
339.90 339.96 339.97 339.98 339.99

VREUGDE IN ONZE HARTEN

2217 KRIJGSGEVANGENEN KWAMEN TE ANTWERPEN AAN

ONZE JONGENS IN DE SCHELDESTAD HARTELIJK VERWELKOMD

Goed nieuws

UIT BETROUWBARE BRON VERNEMEN WIJ DAT IN DE EERSTVOLGENDE DAGEN NOG 6000 OF 7000 BELGISCHE KRIJGSGEVANGENEN VERWACHT WORDEN

OP BLADZIJDE 7 VAN DIT NUMMER VINDEN ONZE LEZERS UITVOERIG VERSLAG OVER DE AANKOMST VAN ONZE JONGENS !

Gisteren namiddag kwamen er te Antwerpen niet minder dan 2217 Belgische krijgsgevangenen aan. Uit zeer betrouwbare bron vernemen wij verder dat in de eerstvolgende dagen nog 6 à 7000 van onze jongens door de Duitsche overheid toelating zullen krijgen om naar België weer te keeren. — Verder in dit nummer zullen onze lezers een uitvoerig verslag vinden van deze aankomst die in zooveel gezinnen vreugde en geluk brengen zal. — Boven : onze jongens die binnen enkele uren terug in hun gezin zullen zijn begeven zich met pak en zak op weg over de baan. — Links : onder de teruggekeerde krijgsgevangenen waren er ook enkele Belgische vliegeniers.

Chamberlain

Duff Cooper

Verregaande omvorming in Britsche regeering...

EERLANG TE VERWACHTEN

New-York, 22 Augustus. — Naar « Associated Press » uit Londen meldt, stellen goed ingelichte Engelsche kringen een verregaande omvorming van de Britsche regeering in het vooruitzicht. Deze omvorming zou geschieden dadelijk na de verdaging van het Parlement. Men verwacht algemeen het aftreden van Chamberlain en de vervanging van Lord Halifax, den minister van Buitenlandsche Zaken. Voorts rekent men op het heengaan van Morrison, minister van Werkverschaffing, en van Duff Cooper, den minister van voorlichting.

Lord Halifax, die zou aftreden als Britsch minister van Buitenlandsche Zaken.

LEO TROTSKY IS DOOD !

Meksiko, 22 Augustus. — Leo Trotzky is Woensdag gestorven. Zooals reeds gemeld was Trotzky Dinsdag het slachtoffer van een aanslag geweest.

ADIEU COLDITZ

De volgende morgen ontvangt ieder, als proviand voor twee dagen, een volledig brood en een groot stuk worst. Wat een weelde ! Als laatste formaliteit is er de overhandiging van de ontslagbrieven. Met een blij gemoed beginnen we onze tocht naar de vrijheid. Terwijl we over de *Hitler-Brücke* stappen kijk ik nog even naar de burcht, die de hele omtrek domineert. Wat mij in het dorp vooral opvalt is dat er in de etalages weinig waren uitgestald zijn. De lege plekken zijn gedeeltelijk ingenomen door sierplanten.

In het stationnetje staat er een trein met wagons 3de klas voor ons klaar. Na geruime tijd merken we dat we een noordelijke route volgen, waarschijnlijk om het troepentransport zo weinig mogelijk te hinderen. Af en toe moeten we op een zijspoor wachten. In het station van Maagdenburg krijgen wij, evenals de Duitse militaire verlofgangers, een kroes lekkere soep van zusters van het Rode Kruis.

Bijna de ganse nacht blijft de trein in het rangeerstation van Osnabrück staan. Op de houten banken is het moeilijk de slaap te vatten. Bovendien is er rond 3 u. 's nachts luchtalarm en vallen er ergens bommen. Het is reeds dag wanneer we de reis verder zetten. Nabij Enschede passeren we de Hollandse grens. Als we voorbij Rotterdam rijden zijn we met verstomming geslagen over de ravages die het Duitse luchtbombardement er aanrichtte, in het begin van de oorlog.

OPNIEUW IN BELGIË

Vanaf Essen is het duidelijk dat we weer in eigen land zijn. De mensen langs het spoor wuiven ons toe en zodra de trein ergens stopt, komen ze met voedsel en drank toegelopen. Te 16.05 u. arriveren we in het goederenstation aan de Noorderlaan te Antwerpen. Dit is het einde van onze tweedaagse tocht. Nu verloopt alles vlot. Op het perron houdt de kommandant van ons kamp, een *Oberstleutnant*, een korte toespraak. Hij hoopt dat wij de *Wehrmacht* die ons ontslaat, terwijl Duitsland nog in oorlog is, zullen blijven gedenken.

Kapitein Van Houtte spreekt in onze naam, zonder enige stemverheffing, een dankwoord uit. Ze drukken mekaar de hand en wij zijn vrij.

Met een blij gezicht verlaten we het station en horen het gejuich van talrijke mannen en vrouwen die buiten de poort staan te wachten. Aan de tramhalte worden we met allerlei vragen overstelpt. Velen verwachten elk ogenblik een trein met 2000 soldaten uit *Stalag 11B*. We rijden richting Mechelen met de elektrische trein (de enige in ons land). In Duffel moeten we uitstappen. De brug over de Nete is verwoest. Langs een noodbrug gaan we naar de overkant om daar een andere trein te nemen. Ik spreek met Maurice nog af om mekaar volgende week zaterdag te ontmoeten en dan rijden we het station van Mechelen binnen.

Aan de uitgang staan talrijke nieuwsgierigen, onder wie Rik Vanherck, mijn schoonbroer, en Jules Teughels, een Hombeeks oudstrijder van 14-18. Rik geeft mij zijn fiets om vlugger bij mijn vrouwtje te kunnen zijn en Jules vergezelt mij.

Op de Hombeeksesteenweg heeft het oorlogsgeweld een spoor van vernieling achtergelaten. Rechts werden 18 huizen door de Duitsers uitgebrand, ook deze van landbouwer Eduard Selleslagh en van schoenmaker Karel Spruyt op Hombeeks grondgebied en schuin er tegenover dit van molenaar Jozef Cannaerts en van zijn twee buren. Jules wijst mij wat verder, rechts van de steenweg, de plek aan waar op de morgen van maandag 20 mei 1940 vier lukraak opgepakte burgers gefusilleerd werden. Hij vertelt mij over de dronken Duitse soldaten die ten onrechte beweerden dat de burgers op hen geschoten hadden.

Eens over de Zennebrug ben ik weer in mijn dorpje. Het doet mij deugd door zoveel vriendelijke mensen begroet te worden. Zeer ontroerd en gelukkig kan ik even later mijn vrouwtje en mijn dochtertje omhelzen. Het is vandaag de eerste verjaardag van ons huwelijk.

In volgend nummer : **De bezetting, deel 1.**

21. FOLKLORE BIJ ONS

Firmain VERLINDEN

HET SINT-MARTINUSBEELD IN ONZE PAROCHIEKERK

De Iconografie

De nood om de heiligen voor te stellen is er steeds geweest. Grafische en beeldende kunstenaars over heel de wereld hebben dan ook vooral heiligen met een grote volksverering veelvuldig en zeer verscheiden uitgebeeld. Sint Maarten bekleedt hier een zeer bevoorrechte plaats. Dank zij het goed gekende verhaal van zijn leven en de vele hem toegeschreven wonderdaden, zijn vele en gevarieerde voorstellingen van onze parochiepatroon tot stand gekomen. Georgius van Tours noemde hem *de bijzondere patroon voor gans de wereld*. Dit mag zo heten als men ervaart dat zijn iconografie van alle tijden is en ruim verspreid. In 371 tot tot bisschop van Tours verkozen leefde en werkte hij in Frankrijk. Daar maar ook in Nederland en België werd hij als afzonderlijke figuur en in taferelen uitgebeeld.

In onze parochiekerk bezitten we een beeld van Sint Maarten als afzonderlijke figuur. Daarom beperken we ons tot deze wijze van voorstelling.

De voorstelling als afzonderlijke figuur is abstracter en minder verbonden aan historische feiten en toont de heilige meestal in bisschopsgewaad, in wapenuitrusting ofwel omkleed met een koormantel. De oudste dergelijke voorstelling is een mozaïek van de 6de eeuw in de San Apollinare Nuove te Ravenna in Italië. Er zijn ook voorstellingen van de heilige in pontificale kledij en met een zwaard of als schutspatroon van een milde schenker, het zogenaamde opdrachtstafeel. We noemen hier het beeld aan het zuid-portaal van de kathedraal van Chartres, de glasschildering in de Martinuskerk in Assisie, een mozaïek in de absis van San Silvestro e Martino in Rome, een schilderij van David.

Het eikehouten beeld van Sint Maarten in onze parochiekerk, naast het Martinus-zijaltaar, dateert uit het begin van de 19de eeuw.

DE OPDRACHTGEVER

Toen op 1 april 1803 de Hombeekse pastoor Jan Joseph VAN DEN ELSKEN (de roemruchte Keuremenne) alhier overleed, deed Pieter Joseph COOLBUNDERS een paar dopen in de parochie. Op 7 april 1803 wordt hij als *deservitor* vermeld, maar nog in juni van datzelfde jaar heeft Hombeek een nieuwe pastoor: Philip Joseph LIBOTTON (°15 februari 1761). Bij het begin van zijn pastoraat nam hij de titel aan van *rector in Hombeeck* en vanaf 1806 van *pastor in Hombeeck*. Tijdens zijn ambtsperiode wordt de kerk verrijkt met drie nieuwe klokken en twee beelden: een Sint-Laurentiusbeeld in gebakken potaarde en een eikehouten Sint-Martinusbeeld. Pastoor LIBOTTON werd op 21 augustus 1807 overgeplaatst naar de parochie van Sint Jan ten Begijnhove te Brussel. Hij overleed er op 10 april 1809. In Hombeek werd hij opgevolgd door pastoor Jan ROUCHART (1807-1837).

HET BEELD

Het beeld is 1,30 m hoog, uit eikehout en gepolychromeerd. Het is geïnventariseerd door het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium van Brussel. Sint Martinus is voorgesteld in bisschopsgewaad: wit onderkleed, stola, borstkruis, rode koormantel met verguldingen, mijter, de kromstaf in de linkerhand en in de rechterhand een boek. Onderaan op de sokkel is "H. Martinus" geschilderd.

Van 8 november tot 14 december 1980 werd het beeld tentoonhgesteld in het "Oud Hospitaal" te Aalst ter gelegenheid van de feestelijkheden "500 jaar Sint-Martinuskerk te Aalst" ingericht door het Dirk Martenscomité van deze stad.

DE REKENING

De rekening van het Sint Martinusbeeld is bewaard gebleven. Ze werd als volgt opgesteld:
8 Jully 1805, gesneden door J.F. van Geel, Beeldthouwer binnen Mechelen, eenen Martinus voor de parochiale kerck van Hombeeck, voor de somme van hondert guldens courant (100-00-00), Voldaen door de heere Horckmans (getekend: De vrouw J.F.van Geel)

In hetzelfde jaar werden ook nog 18 gulden en 14 stuyvers betaald voor de voet van het beeld en het schilderen ervan.

AFBEELDING ALS BISSCHOP

De uitbeelding als bisschop in de kunst verschijnt pas in de 12de eeuw. De St. Martinuskerk te Venlo in Nederland bezit een prachtig beeld uit de 16de eeuw van Sint Martinus als bisschop. Ofwel wordt de bisschop uitgebeeld zittend op een bisschopszetel, waarbij hij een zegend gebaar maakt, ofwel rechtstaande zoals in de voorstelling te Hombeek. Het liturgisch woordenboek geeft als specifiek voor een *episcopus* borstkruis, mijter, ring, staf, troon en zetel.

De kunstenaars kenmerken de heilige door sprekende attributen. Het zijn zinnebeeldige kentekens of voorwerpen, die aan leven van de heilige zijn ontleend. Ze beelden de wonderen uit die de heilige heeft verricht of visualiseren een typerend verhaal uit het heiligenleven. De attributen van Martinus als bisschop zijn een kromstaf, een mijter, in de hand een boek, een kerkmodel, een geldbeurs, een muntstuk, een beker, of een gans op het boek, aan de zijde een zittende of staande bedelaar, aan de voeten een gans of twee honden. Specifiek bij het Sint-Maartensbeeld te Hombeek zijn de mijter, het boek en de kromstaf

De mijter als attribuut.

In de vroegste tijden van de Kerk was de mijter of *mitra* van eenvoudige uitvoering. Later werd de mijter rijk versierd. Pas in de 18de eeuw krijgen we terug simpelere vormen. Sinds de 10de eeuw is dit uitwendig ereteken aan bisschoppen, kardinalen en abten verleend. De hoofdbedekking bestaat uit twee gelijke opstaande delen, door stof met elkaar verbonden schilden die spits toelopen. Men onderscheidt drie soorten :
1° *de mitra pretiosa*, de kostbare mijter van duur materiaal en rijk bewerkt met zilver, goud en juwelen.
2° *de mitra auriphrysiata*, de goudlakense mijter of uit witte zijde, versierd met gouddraad of parels.
3° *de mitra simplex*, de eenvoudige mijter uitsluitend van linnen, zijde of damast en zonder versiering. Alleen de afhangende banden mogen met rode franjes worden afgezet.
In de heraldiek voert de bisschop een groene hoed met 12 groene kwasten, 6 rechts en 6 links, boven zijn wapenschild.

Het boek als attribuut.

Het evangelieboek als dusdanig is niet aan een bisschop gebonden. Het boek geldt als kenmerk van een kerkleraar. Bij de evangelisten treft men soms vier boeken aan tussen de vier armen van

het kruis omdat zij langs de vier hoofdwindstreken het evangelie over de hele wereld hebben verspreid.

Een dicht of opengeslagen boek verwijst naar de taak van zieleherder of missionaris. Het opengeslagen boek bij Sint Martinus te Hombeek visualiseert de evangelisatie van de heilige in het vroegere Gallië. Ook op de makelaar van de hoofdingangsdeur van het Mechelse stadhuis staat Sint Maarten als bisschop afgebeeld met een boek.

St.Maarten in bisschopsgewaad, 1753, terracotta, Brussel K.M.K.G., door L.Delvaux.

De bisschopsstaf als attribuut.

De Sint Maarten te Hombeek draagt een staf. Oorspronkelijk waren de staven van hout en met elpenbeen versierd. Een bisschop draagt de staf of de kromstaf met de kromming van zich af, terwijl de abten de staf met de kromming naar zich toegericht dragen. De manier van dragen bij het beeld te Hombeek heeft de kunstenaar dus juist afgebeeld. De staf symboliseert de geestelijke macht in het bisschoppelijk gebied. Naast de ring was de staf reeds bij de oude Assyriërs en Babyloniërs het teken van macht.

De beeldhouwer Jan Frans Van Geel

Hij werd op 18 september 1756 te Mechelen geboren en er opgeleid in het atelier van Petrus VALCKX. Hij volgde ook avondlessen aan de pas opgerichte stedelijke kunstacademie. In 1874 is hij er leraar en in 1801 directeur in deze instelling. Zestien jaar later wordt hij tot leraar beeldhouwkunst benoemd van de Antwerpse academie. Willem en Jozef GEETS, Jan Bt. en Pieter Jan DE CUYPER, Karel GEERTS en Jan Frans VAN HOOL zullen als leerlingen van hem furore maken en naam verwerven in de kunstwereld. Zijn zoon Jan Lodewijck VAN GEEL (28.9.1787 - 10.4.1852) zal in zijn voetsporen treden en eveneens heel wat bekende beeldhouwwerken realiseren (o.a. De Leeuw van Waterloo).

In "Kunst in Vlaanderen" (uitgegeven door Elsevier Sequoia) lezen we over J.F. VAN GEEL:

Na een periode van stagnatie in de Vlaamse beeldhouwkunst sluit hij aan bij de traditie van Rubiaanse barok. Hij legde zich toe op de kerkelijke kunst, zoals die in de contra-reformatie, o.m. te Mechelen en te Antwerpen beoefend was geworden naar het voorbeeld van Artus QUELLIEN, Lucas FAID'HERBE en hun navolgers, die tot in het midden van de 18de eeuw de kerken van het Vlaamse land en ook daarbuiten van een rijkelijk met beelden versierd kerkmeubilair hebben voorzien. De hartstochtelijke bewogenheid van de barokkunst kon Van Geel echter niet meer geheel achterhalen. Hij beoefende de picturale uitbeelding van een gematigd naturalisme. Een treffende illustratie: de drie figuren onder de kuip van de preekstoel van de St. Andrieskerk te Antwerpen. Wanneer tijdens de Franse overheersing de kerkelijke bestellingen werden afgeremd, maakte hij tal van tuinbeelden, geïnspireerd door de antieke mythologie. Hij overleed te Antwerpen op 24.1.1830.

WERKEN VAN JAN FRANS VAN GEEL

Buiten het Sint Martinusbeeld te Hombeek maakte de kunstenaar nog tal van kunstwerken, o.a. de biechtstoelen en het zijaltaar van St-Blasius in de Onze-Lieve-Vrouwkerk te Mechelen, de beeldengroep "Geloof, hoop en liefde" en een muurbeschot met ingewerkte biechtstoelen in de St.Amanduskerk te Geel. Zijn preekstoelen zijn alombekend, o.a. te Eppegem, Hofstade, Leest, St.Andries Antwerpen. De preekstoel met de beeldengroep "De bekering van Norbertus", gebeeldhouwd door Michiel VAN DER VOORT DE OUDE (1723) voor de kerk van Leliëndaal in de Bruul en welke in 1809 werd overgebracht naar de St.Romboutskathedraal, werd door Jan Frans VAN GEEL aangepast en opgericht rond de vierde zuil aldaar. Meerdere terracottamodellen van zijn hand bevinden zich in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Brussel.

Over de preekstoel te Leest kennen we meer details (uit "Leest geweest" van Georges Herregods). Door de kerkmeesters Hendrik BUELENS en Jan FIERENS werd op 31.12.1780 opgelegd aan *de beldtsnijder J.F.van Geel om uit de fabryckenpenningen te doen maecken sulcken ende dusdanigen predickstoel als de heer pastoor goed vinden sal* omdat de oude preekstoel *tweemaal vervallen* was. Tien dagen later werd reeds een preekstoel aanbesteed bij meester schrijnwerker VERREYS voor niet minder dan 600 gulden. Een heel bedrag in die tijd. Het bestelde kunstmeubel zou echter kwaliteit en degelijkheid uitstralen. Het zou immers een *Van Geel* worden.

De tekst van de aanbesteding is bewaard gebleven. En zo moest de preekstoel gemaakt worden *uit hollands suyver scrijnhoud ongeweerd, de panelen gestreken, den trap gesolder en dat ter hooghe van den grond des paviments tot den ondercant van het verhemel des voornoemde predickstoel op 17 voeten.*

Voor de *beeldsnijderije* zegt de tekst verder *moet hij employeren Mr. Van Geel, beldtsnijder, welcke beeldsnijderije boven de versoghte ornamenten tusschen het scrijnwerck, bestaat in een beeld circiter van 7 voeten verbeeldende Den Goeden Herder met dry schaepkens ende in 't midden der cuype eene medaille verbeldende de slaghofferande van Abraham en Isaac en aen beide seyde de triumphteeckens der H.Kercke.*

Twee jaar later staat de nieuwe preekstoel in de Leestse parochiekerk.

Als in 1835 de toenmalige pastoor HERMANS door de *heeren gedeputeerden staten van Antwerpen* gevraagd werd op te geven welke kunstwerlen de kerk bezat met vermelding van auteur en onderwerp, klonk het lakoniek antwoord :
dat er in de kerk deezer parochie niets aanmerkensweerdig existeert, als den predikstoel door Van Geel en twee schilderijen verbeeldende het lijden van den Zaligmaecker door COUSINS.

De Leestse parochianen zouden slechts 70 jaar van het kunstzinnig kerkmeubilair kunnen genieten, want bij de grootse vernieuwingswerken aan de kerk werd de preekstoel overgebracht naar de Zemstse dorpskerk. De barokmode was voorbij en de gotiek vierde terug hoogtij.

Bij de zware gevechten te Zemst op 13 september 1914 werd de kerk en het meubilair vernield. Het kunstwerk van Van Geel ging in vlammen op, samen met 2 windmolens en 27 huizen.

St.Maarten als bisschop met St.-Maartenzangertje en ganzen aan zijn voeten. (door Karel Denckens, in lindehout, 1970) (privé bezit)

INDEX 't RIDDERKE van 1989 tot 1995 :

GESCHIEDENIS

De kerk van Hombeek 1994 4
Het einde van Leliëndaal (1) 1992 3
(deel 2) 1992 29
Opgravingen Leliëndaal 1993 53
Het St.Gertrudisaltaar van Leliëndaal 1885 69
Gildewezen in 't Mechelse 1989 101
Had Hombeek een Gilde ? 1989 104
De Schuttersgilde van Hombeek 1990 30
Mechelse poorters uit Hombeek 1991 43
De Franse tijd 1989 36
Wie is wie in 1794 ? 1989 39
De Telling van 1794. 1989 42
Hombeekse Conscrits. 1989 57
Iets over de Boerenkrijg. 1989 60
Weer of geen weer ! 1989 26
De vroede Vaderen (deel 7) 1989 5
(deel 8) 1989 19
(deel 9) 1989 62
(deel 10) 1989 76
(deel 11) 1990 3
(deel 12) 1990 25
Wie met klokken schiet 1993 105

WERELDOORLOG I EN II

De Vlucht in 1914. 1989 64
Burgerslachtoffers 1914 1989 112
Oorlogsdagboek Fr. De Maeyer (deel 1) 1989 93
(deel 2) 1989 108
(deel 3) 1990 7
(deel 4) 1990 27
(deel 5) 1990 56
Een Zondag in 1918 1990 77
De betoging van V.O.S 1994 25
Augustus '39; Lichte Mobilisatie (deel 1) 1990 35
(deel 2) 1990 46
Mei '40 1995 124
Oorlogsherinneringen 40-45 (deel 1) 1990 51
(deel 2) 1990 73
(deel 3) 1990 93
(deel 4) 1990 113
Vijftig jaar geleden (1941) 1991 135
(1942) 1992 125
(1943) 1993 126
(1945) 1995 4
zomerfeest BJB (1943) 1993 48
Stalag Altengrabow 1940-1941 1994 45
Hombeek bevrijd 1944 1994
De bevrijders van Hombeek 1944 100
De bevrijding van Kapelle-op-den-Bos 1994 58
Zes donkere jaren, deel 1 1995 59
deel 2 1995 95
deel 3 1995 146

MENSEN EN FAMILIES

De oudsbekende Hombeekse families 1993 4
vondelingen 1991 74
De familie Van Der Elst in het dorp. 1990 13
De Stam Teughels 1. inleiding 1990 67
2. Tak Ariannes 1990 83
3. Tak Marolles 1990 104
4. Tak Floriekes 1991 5
5. Tak van Gillames 1991 27
6. Tak Meulemakers 1991 51
7. Tak van Maates 1991 76
8. niet gefilleerde 1991 105
Van Steenwinckel 1992 59
De Greef deel 1 1992 80
deel 2 1992 80
De stam Tersago (deel 1) 1993 9
deel 2 1993 31
deel 3 1993 61
deel 4 1993 86
deel 5 1993 116
deel 6 1994 15
De Stam Slachmuylders (deel 1) 1994 29
deel 2 1995 7
deel 3 1995 45
deel 4 1995 79
Zuster Leonilla 1989 7
Meester Mariën 1989 79
Louis Van den Heuvel 1991 119
Virs Keis deel 1 1993 27
deel 2 1993 67
Drie honderdjarigen 1991 22
Virs Verbist, 100 jaar 1994 99

MERKWAARDIGE FEITEN

Een publieke verkoop anno 1825 1990 116
Uit den tijd van de Petroleumverlichting 1992 97
Cholera te Hombeek in de 19de eeuw 1994 108
Hongaarse kinderen in Hombeek 1990 61
De moord aan Horckmansbos 1990 11
Lijkrede voor een eenzame zwerver 1993 19
Sprokkels 1991 4
Hombekenaars, verenig u ! (deel 1) 1991 14
deel 2 1991 38
deel 3 1991 68
deel 4 1991 87
deel 5 1991 110
De melkboer (deel 1) 1992 11
(deel 2) 1992 42
Melkboeren : De Greef (deel 3) 1992 77
Melkboer, een stiel apart (L.Buelens) 1992 12
Op de koffie 1995 21

GEBRUIKEN EN FOLKLORE

Sint Martinus 1991 98
Sinte-Mettevuur 1991 102
Mijn Sinte-Mettetocht in 1918 1991 103
St.Maarten en de Gans 1993 82
Het Sint-Martinusbeeld van Van Geel 1995 158
Sint Antonius 1991 133
Verloren Maandag 1993 112
Het spel "Anker en Zon" 1995 105
Carnaval 1992 22
Pasen op, Pasen neer 1992 48
In juni naar de kermis 1992 68
Schutters en Kamerkes 1993 44
Zand, schoon wit zand 1993 59
Begankenissen en beewegen (deel 1) 1992 53
(deel 2) 1992 92
Iets "natuurlijk" gelezen 1992 24
De Levensboom 1993 17
De Greef van Halfvasten 1994 16
Het Palmtakje in het Volksleven 1994 41
Perkhinkelen 1990 96
De Maretak 1994 130
Zoals het vroeger was, deel 1 1994 123
deel 2 1995 29
Tandentrekken met muziek 1995 16
Sint Gertrudis 1995 72

Bijnamen te Hombeek 1993 99
Hombeeks dialect 1994 20